

Джон
М. Оел

ДЕЩА НА ЗЕМЯТА

ЛОВЦИ НА
МАМУТИ

ДЖИЙН М. ОЕЛ ЛОВЦИ НА МАМУТИ

Превод: Мариана Пампорова-Стойчева, Георги Стойчев

chitanka.info

*На Маршал,
мъжът, с когото се гордея,
на Бевърли,
който ми помогна,
и на Кристофър, Браян и Мелиша
с обич.*

БЛАГОДАРНОСТИ

Никога не бих могла да разкажа тази история без книгите и материалите на специалистите, които правят разкопки и събират предметите, изработени от праисторическите ни отци. Към тях отправям най-дълбоката си благодарност. Специални благодарности дължа на няколко души. Истинско удоволствие ми доставиха дискусиите, кореспонденцията и трудовете, изпълнени не само с факти, но и с идеи и теории. Бих искала да подчертая обаче, че онези, които ми предоставиха информация и ми предложиха помощта си, не носят никаква отговорност за мненията и идеите, изразени в тази книга. Тя е белетристична творба, плод на моето въображение. Героите, концепциите и културологичните описания са мои собствени.

Искрено благодаря:

На Д-р Ричард Клайн, автор на книгата „Украински ловци от Ледниковата епоха“ (Ice-Age Hunters of the Ukraine, University of Chicago Press) за любезно предоставените от него допълнителни трудове и данни за древните хора от този регион.

На Александър Маршак, изследовател от музея по археология и етнология „Пибоди“ към Харвардския университет и автор на „Корените на цивилизацията“ (The Roots of Civilization, McGraw-Hill Books CO.), за това, че ми предостави копие на резултатите от микроскопското си проучване на изкуството и артефактите от украинския горен палеолит, публикувани в „Кърънт Антрополъджи“ и представляващи част от все още неизлязлата му книга за източноевропейските народи от Ледниковата епоха.

Първо на Дейвид Адамс, професор по антропология и организатор на необичайни туристически обиколки, както и на Даян Кели, изучаваща антропология и притежаваща научна степен в областта на човешките отношения, за това, че планираха и организираха частното ни изследователско пътешествие и ни придружиха до обектите и музеите във Франция, Австрия, Чехословакия и Съветския съюз.

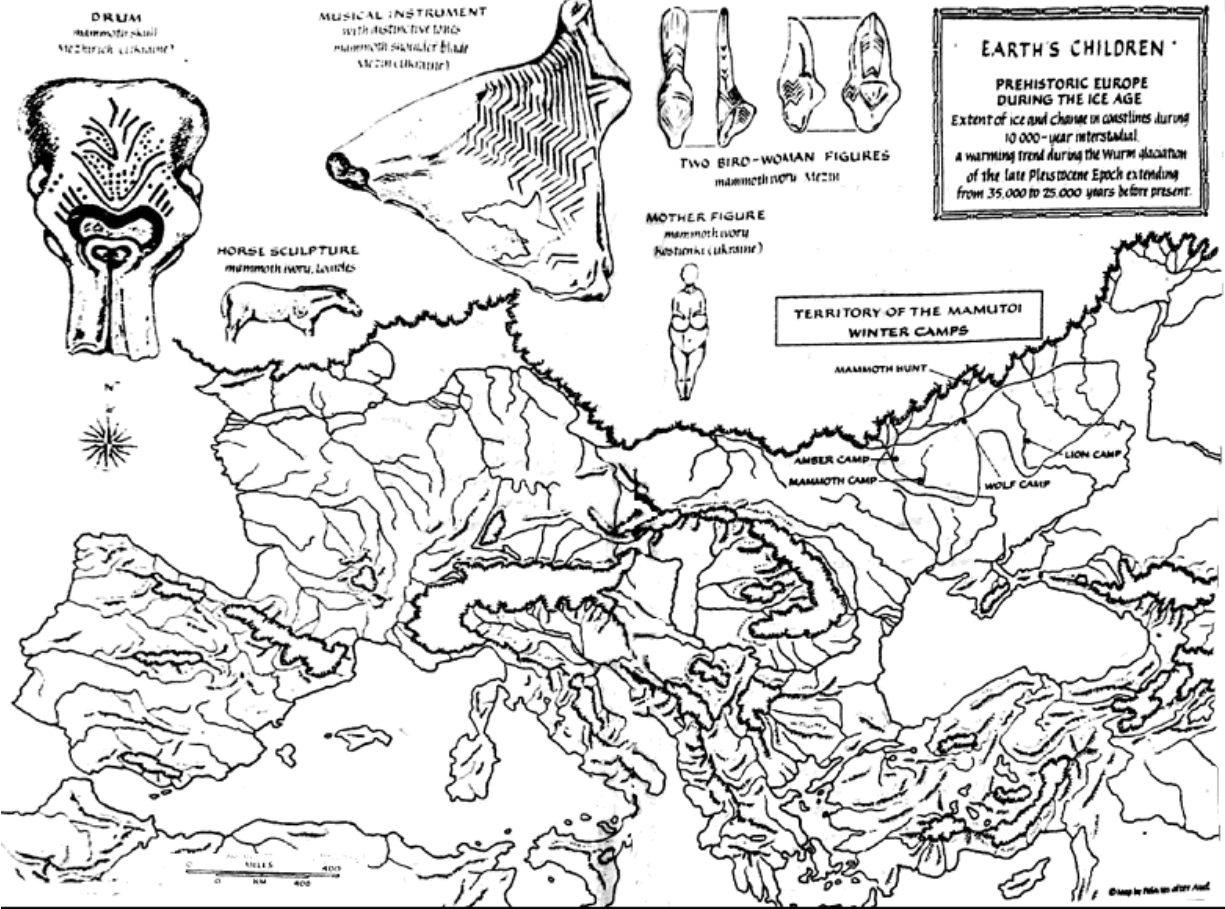
На Д-р Ян Йелинек, директор на „Антропос институт“ в Бърно, Чехословакия, който ми отдели време и ми показа много от

действителните артефакти от Източна Европа, които се срещат в книгата му „Картинна енциклопедия на човешкото развитие“ (The Pictorial Encyclopedia of the Evolution of Man, The Hamplyn Publishing Group, Ltd., London).

На Д-р Ли Портър от Вашингтонския държавен университет, с нейния американски акцент и на съдбата, която я доведе в нашия хотел в Киев. Там тя изучаваше вкаменени кости на мамути и се срещаше с човека, с когото отчаяно се опитвахме да се свържем. Тя преодоля цялата бюрокрация и ни уреди среща с него.

На Д-р Дж. Лорънс Ейнджъл, уредник на отдела за физическа антропология в „Смитсоновиън Инститюшън“, за много неща: за това, че ме насърчи с положителните си отзиви за моите книги; за това, че ми даде възможност да погледна „зад кулисите“ и ми обясни някои от разликите и приликите между костите на неандерталеца и на съвременния човек и особено за това, че ме насочи към хора, от които бих могла да получа допълнителна информация и помощ.

На Д-р Нинел Корниец, руската специалистка по горен украински палеолит, която положи особени усилия и която бе мила и любезна с нас, макар да не бе предизвестена за посещението ни. С нея разгледахме предметите, изработени от нашите предци и изложени в два музея; тя ми подари и търсената от мен книга за музикалните инструменти на хората от Ледниковата епоха, изработени от кости на мамути, както и запис на изтръгнати от тях звуци. Книгата беше на руски език и аз дължа дълбока благодарност на Д-р Глория Й'Единак, бивша асистентка на Д-р Ейнджъл, която знае руски и е запозната с техническата терминология по палеоантропология, за това, че намери преводач за тази книга и особено за това, че прегледа превода и нанесе правилните технически слова. Благодарна съм ѝ и за превода ѝ от украински на статиите, сравняващи съвременни тъкачески десени от Украйна с мотиви, гравирани върху артефакти от Ледниковата епоха.

1

Трепереща от страх, без да откъсва очи от приближаващите непознати, Айла се притисна към високия мъж до нея. Джондалар обгърна раменете ѝ покровителствено, но тя не успя да преодолее уплахата си.

„Какъв е огромен!“ — Помисли си Айла, взирайки се във водача — онзи, с огнената коса и брада. Никога до този момент не беше виждала такъв едър човек. Дори Джондалар изглеждаше малък пред него, въпреки че мъжът, който я беше прегърнал, се извисяваше значително над повечето човешки същества. Червенокосият, който вървеше към тях, не беше просто висок; беше грамаден — истинска мечка. Вратът му бе издут, гърдният му кош бе двойно по-голям от тези на обикновените мъже, внушителните му бицепси можеха да се сравняват с бедрата на повечето хора.

Айла погледна Джондалар — по лицето му не се четеше страх, но усмивката му показваше, че е нащрек. Те бяха непознати, а дългите му пътешествия го бяха научили да бъде предпазлив с непознатите.

— Не си спомням да съм ви виждал преди — каза огромният мъж без предисловие. — От кой бивак сте?

Айла забеляза, че не говореше езика на Джондалар, а един от другите езици, на които той я беше учил.

— От никой — отвърна Джондалар. — Не сме от Мамутоите.

Той пусна Айла и направи крачка към новодошлите, протегнал напред ръце с обърнати нагоре длани, за да покаже, че не крие нищо и ги поздравява като приятели.

— Аз съм Джондалар от Зеландониите.

Не откликнаха на поздрава му.

— Зеландониите ли? Това е странно... Чакай, нямаше ли двама чужденци, които живееха с тези речни люде, обитаващи западните земи? Сякаш името, което чух, беше нещо подобно.

— Да, ние с брат ми живеехме при тях — призна Джондалар.

Човекът, чиято брада беше с цвят на пламък, се замисли за миг, а после, съвсем неочаквано, се спусна към Джондалар и стисна високия рус мъж в мечешката си прегръдка така, че костите му изпукаха.

— Тогава ние сме роднини! — избоботи той и по лицето му се разля широка сърдечна усмивка. — Толи е дъщеря на мой братовчед!

Леко стъписан, Джондалар отвърна на усмивката му.

— Толи! Една жена от рода на Мамутоите на име Толи живееше с моя брат! Тя ме научи на вашия език.

— Разбира се! Нали ти казах. Роднини сме.

Той стисна ръцете, които Джондалар беше протегнал добронамерено и които преди миг беше отказал да поеме.

— Аз съм Талут, оглавявам Лъвския бивак.

Айла забеляза, че всички им се усмихват. Със светнало от широка усмивка лице, Талут я огледа и каза одобрително на Джондалар:

— Виждам, че сега не пътуваш с брат си.

Джондалар отново я прегърна и тя забеляза, че преди да заговори той смръщи вежди от мъка.

— Това е Айла.

— Необичайно име. От речните хора ли е?

В началото Джондалар беше поразен от безцеремонния начин, по който го разпитваха, но после си спомни за Толи и се усмихна на себе си. Ниската и набита жена, която познаваше, не приличаше много на едрия и тромав мъж, изправил се с цял ръст на брега на реката, но и двамата бяха като изсечени от кремък. Бяха еднакво прави и подхождаха към останалите с една и съща, лишена от стеснителност и почти наивна искреност. Не знаеше какво да каже. Нямахше да му е лесно да обясни коя е Айла.

— Не, тя живееше в една долина на няколко дни път оттук.

Талут изглеждаше озадачен.

— Не съм чувал за жена с нейното име, която да живее наблизо. Сигурен ли си, че е от рода на Мамутоите?

— Сигурен съм, че не е от тях.

— Тогава кой е нейният народ? Само ние, ловците на мамути, живеем в този район.

— Не съм от ничий род — отвърна Айла и вдигна брадичка леко предизвикателно.

Прозорливият Талут се опита да прецени произхода ѝ. Беше изрекла думите на неговия език, но тембърът на гласа ѝ и начина, но който учленяваше звуците бяха... странни.

Съвсем не неприятни, но необичайни. Джондалар говореше с акцент, който издаваше чужд матерен език; нейният говор се отличаваше не само с акцента си. Това възбуди любопитството на Талут.

— Мястото не е подходящо за разговори — каза той най-сетне. — Нези много ще се разгневи, ако не ви покания да ни погостувате. Гостите винаги предизвикват известно вълнение, а напоследък никой не ни е спохождал. Ще бъдете добре дошли в Лъвския бивак, Джондалар от Зеландониите и Айла от ничий род. Ще дойдете ли?

— Какво ще кажеш, Айла? Искаш ли да им погостуваме? — попита Джондалар на зеландонски език, давайки ѝ възможност да отговори честно, без да се бои, че ще обиди някого. — Не е ли време да се срещнеш със своя род? Нали Иза те посъветва да постъпиш точно така? Да намериш собствения си народ?

Той не искаше да изглежда прекалено ентусиазиран, но тъй като отдавна не беше разговарял с никой друг, с нетърпение очакваше визитата.

— Не знам — отговори тя нерешително и смръщи вежди. — Какво ще си помислят за мен? Той поиска да узнае кой е моят род. Аз вече нямам род. Ами ако не ме харесат?

— Ще те харесат, Айла, повярвай ми. Убеден съм. Нали Талут те покани? За него няма значение, че не принадлежиш към определен род. Освен това, никога няма да разбереш дали биха те приели или ти би ги харесала, ако не опиташ. Точно сред такива хора е трябвало да израснеш.

Не е нужно да стоим дълго. Можем да си тръгнем по всяко време.

— Можем ли да си тръгнем по всяко време?

— Разбира се.

Айла сведе поглед, опитвайки се да вземе решение. Искаше ѝ се да иде с тях; тези хора я привличаха, любопитна беше да ги опознае, но стомахът ѝ се беше свил на топка от страх. Тя вдигна поглед, видя два гривести стенни коня, които пасяха в тучната ливада край реката и страхът ѝ се усили.

— А Уини? Какво ще правим с нея? Какво ще стане, ако поискат да я убият? Не мога да позволя никому да нарани Уини!

Джондалар не се беше сетил за Уини. Какво ли щяха да си помислят, чудеше се той.

— Не зная как ще постъпят, Айла, но смятам, че няма да я убият, ако им кажем, че не е обикновено животно и не я отглеждаш заради месото.

Той си спомни собствената си изненада и чувството на страхопочитание, което изпита, когато за пръв път стана свидетел на отношението на Айла към кобилата. Интересно би било да се види тяхната реакция.

— Имам една идея.

Талут не разбираше словата, които Айла и Джондалар си разменяха, но съзнаваше, че жената бе посрещнала поканата с неохота, докато мъжът се опитваше да я придума да се отзове на нея. При това той забеляза, че тя говори и езика на чужденеца със същия причудлив акцент. Водачът разбра, че това беше езикът на мъжа, но не и на жената.

Той размишляваше върху загадката на Айла с известно удоволствие — обичаше новото и необикновеното; необяснимото приемаше като предизвикателство. Неочаквано мистерията придоби ново измерение. Айла изсвири силно и остро. Изведнъж се дочу тропот на копита и една кобила с цвят на сено, следвана от жребец с необикновен оттенък на наситено кафяво, дотичаха сред тях в галоп, спряха пред жената и кротко се оставиха да ги докосне! Едрият мъж потисна надигащата се у него тръпка на благоговение. Не беше и подозирал, че това е възможно.

Дали тя принадлежеше към племето на Мамутоите, чудеше се той с чувство на нарастващо безпокойство. Дали не притежаваше особена сила? Мнозина от Онези, които служеха на Майката, твърдяха, че правят магии, за да привличат животните и да насочват лова, но никога не беше виждал друг, който да упражнява такъв контрол над животните, че при определен сигнал те да идват при него. Тя притежаваше уникален талант. Беше малко страшничко, но пък каква полза можеше да донесе такъв талант на едно племе! Ловът можеше да стане толкова лесен!

Талут едва беше започнал да се съвзема от шока, когато младата жена отново го поразя. Държейки се за гъстата и стърчаща грива на кобилата, тя скочи на гърба ѝ и я яхна. А когато кобилата, с Айла на гръб, се отдалечи покрай реката, огромният мъж зяпна от удивление. Заедно със следващия ги жребец, те препуснаха по склона на хълма и изчезнаха в простиращата се отвъд степ. Учудването, което се четеше в очите на Талут се споделяше и от останалите членове на групата, особено от едно момиченце на дванадесет години. То се промъкна до водача и се облегна на него, сякаш се боеше, че краката няма да го удържат.

— Как го направи тя, Талут? — попита момичето с тих глас, в който се долавяше изненада и страхопочитание, примесени с лек копнеж. — Това малко конче беше толкова близо до мен, че почти можех да го докосна.

Изражението на лицето на Талут се смекчи.

— Ще трябва да попиташ нея, Лати. Или, може би, Джондалар — каза той, обръщайки се към високия чужденец.

— И аз не знам със сигурност — отвърна той. — Айла умее да се справя с животните по особен начин. Тя е отгледала Уини от малко конче.

— Уини?

— Нещо подобно — не мога да произнеса по-точно името, което тя е дала на кобилата. Когато Айла го произнася, човек може да си помисли, че самата тя е кон. Жребецът е Рейсър. Аз го нарекох така — тя ме помоли. На зеландонски език това означава някой, който тича бързо. А също и някой, който се старае да бъде най-добър. Когато за пръв път видях Айла, тя помагаше на кобилата да роди жребеца.

— Сигурно е било страхотна гледка! Не мога да си представя, че една кобила би позволила на някого да я доближи в такъв момент — отбеляза един от другите мъже.

Демонстративната езда постигна ефекта, на който се беше надявал Джондалар и той си помисли, че е настъпил подходящият момент да сподели опасенията на Айла.

— Струва ми се, че тя би искала да посети твоя бивак, Талут, но се страхува, че можете да вземете конете ѝ за обикновен дивеч и тъй като те не се боят от хората, биха станали твърде лесна плячка.

— Така си е. Сякаш четеш собствените ми мисли, но на човек просто не може да не му мине това през ума.

Талут наблюдаваше Айла, която се беше появила отново, все още яздейки кобилата. Заприлича му на някакво странно животно — получовек-полукон. Беше доволен, че не се бе натъкнал на тях, без да е предупреден. Мъжеството му... щеше да бъде застрашено. За миг се замисли какво ли изпитва човек, когато язди кон и дали и самият той би представлявал такава изумителна гладка. Сетне, като си представи как би изглеждал ако яхне някой от твърде ниските, макар и яки степни коне като Уини, едрият мъж се разсмя.

— По-лесно би било аз да вдигна тази кобила, отколкото тя да ме носи на гърба си — каза той.

Джондалар прихна. Не му беше трудно да проследи мисълта на Талут. Няколко души се усмихнаха или разсмяха и Джондалар осъзна, че вероятно на всички им бе минало през ум, че и те биха могли да поюзят някой кон. Странно. И той си беше помислил същото, когато за пръв път видя Айла на гърба на Уини.

Айла беше забелязала изразът на удивление и изненада върху лицата на групичката и ако Джондалар не я чакаше, би продължила направо и би се върнала отново в своята долина. Не ѝ се искаше да среща неодобрителни погледи заради действия, които се смятаха за неприемливи, както ѝ се беше случвало в по-ранните години от живота ѝ. Откак живееше сама бе познала свободата и не желаше да бъде подлагана на критика за това, че следва собствените си влечения. Беше готова да каже на Джондалар, че ако желае, може да посети бивака на тези хора; тя, обаче, щеше да се върне в долината.

Но когато приближи отново и видя Талут, който все още се смееше представяйки си как сам би яхнал коня, тя промени решението си. Беше се научила да цени смеха. Когато живееше с Клана, не ѝ позволяваха да се смее; това изнервяше останалите и ги караше да се чувстват неудобно. Смееше се истински, с глас, само с Дърк, тайно от другите. Именно бебето и Уини я бяха научили да изпитва радост от смеха, но Джондалар бе първият човек, който открито го споделяше с нея.

Тя видя как той свободно се смее с Талут. Джондалар вдигна поглед към нея и ѝ се усмихна; магията на невероятно живите му сини очи докосна една нежна струна в самата ѝ душа и тя откликна с

приглушен, топъл звън; Айла почувства как я обзе силна любов към него. Вече не би могла да се върне в долината, ако и той не дойдеше с нея. При самата мисъл да си тръгне без него почувства задушавашо стягане в гърлото и пареща болка от напирещите сълзи.

Докато яздеше към тях, тя забеляза, че макар Джондалар да не беше толкова едър колкото червенокосия мъж, той беше висок почти колкото него и по-едър от останалите трима. В следващия миг осъзна, че единият от тях бе още момче. А онова там май беше момиче. Наблюдаваше групата крадешком, тъй като не ѝ се искаше да се взира в хората открито.

Движенията на тялото ѝ дадоха знак на Уини да спре, след което тя прехвърли крак от другата страна и се плъзна на земята. Талут приближи, предизвиквайки безпокойство и у двата коня, но тя помилва Уини и обгърна с ръка врата на Рейсър. Нуждаеше се от познатото им, успокояващо присъствие не по-малко отколкото те се нуждаеха от нейното.

— Айла от ничий род, — каза той, без да е уверен, че това обръщение е правилно, макар да му се струваше подходящо за тази жена с необичайни способности, — Джондалар твърди, че се боиш да не навредим на конете ти, ако се съгласиш да ни погостуваш. Заявявам пред всички, че докато Талут е водач на Лъвския бивак, нищо лошо няма да се случи на тази кобила или на нейното малко. Бих желал да ни посетиш и да доведеш конете. — Усмивката му стана по-широка, а после премина в смях. — Иначе никой няма да ни повярва!

Едва сега тя се поуспокои, пък и знаеше, че на Джондалар му се иска да откликнат на поканата. Нямахше сериозна причина да откаже. Нещо повече, непринуденият, приятелски смях на огромния червенокос мъж я привличаше.

— Да, аз дойда — каза тя.

Усмихнат, Талут кимна. С интересното си произношение и с удивителната си власт над конете тя беше загадка за него. Коя беше Айла от ничий род?

Айла и Джондалар бяха лагерували край буйната река и същата сутрин, преди да срещнат дружината от Лъвския бивак, бяха решили, че е време да се връщат. Коритото бе прекалено широко и дълбоко и едва ли щяха да преминат на отсрещния бряг безпрепятствено, пък и не си заслужаваше, след като възнамеряваха да поемат по обратния

път. Източно от долината, в която Айла беше живяла сама в продължение на три години, степта беше по-достъпна и младата жена не си беше правила труда често да пътува по нелекия и обиколен път на запад, поради което тази местност ѝ беше почти непозната. Въпреки че в началото поеха на запад, нямаха никаква конкретна цел и затова по-късно тръгнаха на север, а след това завиха на изток и се озоваха далеч отвъд местностите, които Айла беше достигала по време на ловните си походи.

Джондалар я беше убедил да предприемат това пътешествие с проучвателна цел, така че тя да привикне с дългите разстояния. Искаше да я отведе със себе си у дома, а това беше далеч на запад. Тя беше посрещнала предложението му с неохота — боеше се да напусне долината, в която се чувстваше в безопасност и да заживее с непознати хора на неизвестно място. Въпреки силното си желание да се завърне къщи след дългогодишните си пътешествия, той беше приел да прекара зимата с нея в долината. Обратният път щеше да е дълъг и мъчителен, вероятно щеше да продължи цяла година и във всички случаи беше по-добре да тръгнат късно напролет. Беше сигурен, че дотогава ще успее да я убеди да дойде с него. Не желаше да обмисля никаква друга алтернатива.

Айла го беше намерила пребит и почти мъртъв в началото на топлия сезон, чиито последни дни сега догаряха. Знаеше трагедията, която беше изживял. Докато той се възстановяваше под нейните грижи, между тях се беше зародила любов, макар да им беше нужно дълго време, за да преодолеят бариерите, плод на различния им произход и живот. Все още опознаваха навиците и настроенията си.

Айла и Джондалар приключиха със събирането на стана си и за голяма изненада — и интерес — на чакащите ги хора, вместо да приберат багажа си в раници или торби, които сами да носят, те натовариха провизиите и принадлежностите си на коня. Въпреки че се беше случвало и двамата да яздят силния кон, Айла си помисли, че Уини и жребецът ѝ ще са по-спокойни, ако я виждат. Двамата тръгнаха след групата — Джондалар водеше Рейсър с дълго въже, прикрепено към оглавник, който сам беше изобретил. Уини следваше Айла без видим повод.

Изминаха няколко мили по течението на реката, която пресичаше обширна долина, заобиколена от полегатите склонове на тревиста

равнинна площ. По високата до гърдите и обгорена от слънцето трева с натезели зрели семенници пробягваха златисти вълни, следвайки ритъма на студения вятър, който духаше на талази откъм ледниковите масиви на север. Тук-таме в откритата степ се виждаха превити и съсухрени борове и брези, скупчени край потоци и рекички, с жадни корени, търсеци влагата, която сухите ветрове им отнемаха. Тръстиките и остриците край реката бяха все още зелени, въпреки че леден вятър пронизваше оголелите след листопада клони на широколистните дървета.

Поизостанала от групата, Лати от време на време поглеждаше към конете и жената до момента, в който, след един завой на реката, съзряха няколко души. Тогава тя изтича напред, защото искаше първа да съобщи за гостите. Виковете ѝ привлякоха вниманието на хората, които се обърнаха и зяпнаха от изненада.

Появиха се и други. Айла видя, че те излизат от нещо като голяма дупка на брега на реката, вероятно някаква пещера, каквато никога преди не беше виждала. Сякаш беше израстък върху склона, обърнат към реката, но формата му не бе случайна, подобно на скална пещера или землянка. Върху покрива от чимове растеше трева, но отворът беше прекалено гладък, с прекалено правилна форма и изглеждаше странно неестествен — съвършено симетрична арка.

Изведнъж нещо трепна дълбоко в нея и тя разбра. Това не беше пещера и хората не бяха Клан! Не приличаха нито на Иза — единствената майка, която си спомняше, нито на Креб и Брун, които бяха ниски и мускулести, с големи очи, засенчени от гъсти вежди, с изтеглено назад чело и с издадена напред челюст без брадичка. Тези хора приличаха на нея. Бяха като онези, сред които се беше родила.

Майка ѝ, нейната истинска майка, вероятно е изглеждала като някоя от тези жени. Това бяха Другите! А пред нея беше жилището им! Тази внезапно осенила я мисъл породила у нея силно вълнение и известен страх.

Когато пристигнаха в постоянното зимовлище на Лъвския бивак, странната двойка — както и още по-странните им коне — бяха посрещнати с мълчание и слисани погледи. После сякаш всички започнаха да говорят едновременно.

— Талут, кого си довел този път?

— Откъде взе тези коне?

— Какво си сторил с тях?

— Как ги задържаш при себе си? — обърна се един от тях към Айла.

— От кой бивак са, Талут?

Шумните групи се скупчиха около тях, водени от непреодолимото желание да разгледат и докоснат и хората, и конете. Айла беше поразена и объркана. Не беше свикнала да вижда толкова много хора. Непривичен ѝ беше и човешкият говор — особено когато всички приказваха едновременно. Наострила уши, Уини отстъпваше встрани с високо вдигната глава и извит като дъга врат — опитваше се да предпази изплашеното си жребче и да се отдръпне от притискащите ги от всички страни човешки същества.

Джондалар виждаше колко объркана е Айла и колко неспокойни са конете, но не можеше да накара нито Талут, нито останалите да ги разберат. Кобилата се потеше, размахваше опашка и танцуваше в кръг. Накрая не издържа. Изправи се на задните си крака, изцвили, обзета от панически страх и внезапно започна да рита с твърдите си копита, принуждавайки хората да отстъпят.

Страданието на Уини привлече вниманието на Айла. Тя я повика по име — подобен на цвилене, успокояващ звук — и ѝ даде знак с жест, който използваше при общуването си с кобилата преди Джондалар да я научи да говори.

— Талут! — рече Джондалар. — Никой не бива да докосва конете докато Айла не позволи! Те слушат само нея. Кротки са, но кобилата става опасна, когато я предизвикат или смята, че заплашват малкото ѝ. Някой може да пострада.

— Отдръпнете се. Чухте какво каза — избоботи Талут гръмогласно, принуждавайки всички да замълчат.

Когато хората и конете се поуспокоиха, той продължи с поестествен глас:

— Тази жена се казва Айла. Обещах ѝ, че нищо няма да се случи на конете, ако ни посетят. Обещах като водач на Лъвския бивак. Това е Джондалар от Зеландониите; роднина е на стопанина на Толи — брат му е — обясни едрият мъж и додаде със самодоволна усмивка: — Талут доведе гости!

Хората поклатиха глави одобрително. Бяха ги заобиколили. Взираха се в пришълците с неподправено любопитство, но се старяха

да останат настрана от обхвата на твърдите конски копита. Дори да си тръгнаха в този миг, чужденците вече бяха събудили интереса на групата и бяха дали обилен материал за обсъждане през идните години. По време на Летните събирания се беше разнесла мълвата за двама пришълци, дошли по техните земи, които живеели с речните хора на югозапад. Мамутоите търгуваха с Шарамудоите и тъй като Толи от техния род си бе избрала мъж от речните люде, Лъвският бивак бе обзет от още по-голямо любопитство. Съвсем не бяха очаквали, че някой от чуждоземците ще се появи в бивака им, при това придружен от жена с някаква магическа власт над конете.

— Добре ли си? — обърна се Джондалар към Айла.

— Изплашиха Уини; и Рейсър. Хората винаги ли говорят така наведнъж? Всички заедно — и мъже, и жени. Объркват ме; и са толкова шумни; как разбираш какво казва всеки? Може би трябваше да се върнем в долината.

Бе обгърнала с ръце врата на кобилата и се бе притиснала о нея, като не само успокояваше животното, но и самата тя диреше утеха от него.

Джондалар знаеше, че безпокойството на Айла е почти толкова силно, колкото това на конете. Тя беше потресена от напирещите шумни хора. Може би не бива да остават задълго. Вероятно би било по-добре да започнат с по двама-трима души, докато тя отново свикне с хората от собствения си род. Чудеше се обаче какво ще прави, ако това не стане. Както и да е, вече са дошли. Ще почака и ще види.

— Понякога хората говорят високо и едновременно. Но най-често приказват един по един. Пък и мисля, че вече ще внимават с конете, Айла — каза ѝ той, когато тя започна да разтоварва кошниците с багаж, привързани от двете страни на животното с хамут, който сама бе направила от кожени ремъци.

Докато тя беше заета, Джондалар дръпна Талут настрана и тихо му обясни, че и конете, и Айла са малко неспокойни и че ще им трябва време, за да свикнат с всички.

— По-добре е да ги оставят на мира известно време.

Талут разбра и обиколи хората от Бивака като поговори с всеки. Те се пръснаха и се захванаха с други задачи — приготвяне на храна, обработка на кожи и направа на сечива, така че да могат да наблюдават по-дискретно. Пък и нещо ги глождеше. Чуждоземците бяха

интересни, но една жена с такава покоряваща магическа сила би могла да стори нещо неочаквано.

Само няколко деца останаха да наблюдават с жив интерес мъжа и жената, които разопаковаха багажа си, но Айла нямаше нищо против. Не беше виждала деца от години — още от времето, когато беше напуснала Клана — и затова ги разглеждаше със същото любопитство, с което те се взираха в нея. Свали хамута и оглавника на Рейсър, сетне потупа и погали първо Уини, а след нея и Рейсър. Когато почеса и прегърна нежно жребчето, тя вдигна поглед и забеляза, че Лати не откъсва изпълнените си с копнеж очи от младото животно.

— Искаш ли докоснеш кон? — попита Айла.

— Може ли?

— Ела. Дай ръка. Аз покаже.

Тя взе ръката на Лати и я постави върху гъстата и рунтава козина на почти порасналия кон. Рейсър обърна глава, подуши момичето и се отърка о него.

Девоичето възнагради Айла с усмивка на благодарност.

— Хареса ме!

— Обича и чешеш — додаде Айла и показа на детето на кои места жребецът обича да го чешат.

Очарован от вниманието, Рейсър показваше задоволството си, а Лати беше извън себе си от радост. Жребецът я привличаше от самото начало. Айла се обърна с гръб към тях, за да помогне на Джондалар и не забеляза приближаването и на друго дете. Когато се извърна, дъхът ѝ секна и тя усети как кръвта ѝ се дръпна от лицето ѝ.

— Може ли и Ридаг да пипне кончето? — попита Лати. — Той не може да говори, но знам, че му се иска.

Ридаг винаги предизвикваше изненада у хората. Лати беше свикнала с тази реакция.

— Джондалар! — прошепна Айла с дрезгав глас. — Това момче би могло да е мой син! Прилича на Дърк!

Той се обърна и, смаян и изненадан от гледката, разтвори широко очи. Пред него стоеше дете на смесени духове.

Плоскоглавците, онези, които Айла винаги наричаше Кланът, се смятаха от повечето хора за животни и за мнозина такива деца бяха „уродливи“ — полуживотни-получовеци. Когато за пръв път узна, че Айла е родила син на смесени духове, той бе слисан. На майката на

такова дете обикновено се гледаше като на по-низше същество, което прокуждаха от страх да не привлече отново злия животински дух и да предизвика раждането на такива уродливи същества и от други жени. Някои хора дори не искаха да признаят тяхното съществуване и за него беше повече от неочаквано да се натъкне на такова същество тук, сред хората. Бе поразен. Откъде се беше взело това момче?

Айла и детето бяха вперили погледи един в друг и не забелязваха нищо около себе си. „Слабо е за човек наполовина от Клана“ — помисли си Айла. — „Техните хора обикновено са мускулести и с едър кокал.“ Дори Дърк не беше толкова слаб. „И е болнав“ — забеляза Айла с опитното си око на знахарка. Проблем по рождение, със силния мускул в гърдите, който пулсира и тупти, карайки кръвта да се движи, предположи тя. Но Айла долови тези факти, без да мисли; вгледа се в лицето и главата на детето, за да определи приликите и разликите между сина си и него.

Големите му и интелигентни кафяви очи бяха като тези на Дърк, дори изразът им беше същият — излъчваха древна мъдрост, несъизмерима с възрастта му; прониза я силна болка, примесена с копнеж, а в гърлото ѝ заседна буца; но по лицето на момчето се четеше и мъка, и страдание, не непременно физическо, каквото Дърк не беше изпитвал. Обзе я чувство на състрадание. След като го разгледа внимателно, тя реши, че веждите на детето са по-малко изпъкнали. Макар да беше едва тригодишен, когато го остави, Дърк вече имаше добре оформени костни издатъци над очите. Очите и изпъкналите вежди на Дърк бяха типични за Клана, но челото му бе като това на детето — не изтеглено назад и плоско като на хората от Клана, а високо и сводесто като нейното.

После мислите ѝ се отклониха в друга посока. „Сега Дърк трябва да е на шест години“ — припомни си тя, — „достатъчно голям, за да придружава мъжете, упражняващи се да боравят с ловните си оръжия. Но Брун ще го учи да ловува, не Брод.“ При спомена за Брод я обзе гняв. Не можеше да забрави как синът на стопанката на Брун, бе таил омраза към нея и как бе успял, воден от чиста злоба, да ѝ отнеме рожбата и да я принуди да напусне Клана. Болката от спомена я прорязва като нож и тя затвори очи. Не искаше да повярва, че никога няма да види сина си отново.

Отвори очи, погледна отново Ридаг и въздъхна дълбоко.

„На колко, ли години е това момченце? Дребничко е, но на възраст сигурно е горе-долу колкото Дърк“ — помисли си тя, сравнявайки ги отново. Ридаг имаше светла кожа, а косата му беше тъмна и къдрава, макар и малко по-светла и мека от гъстата тъмнокестенява коса, която се срещаше по-често в Клана. Айла забеляза, че детето и синът ѝ се отличават най-много в брадичката и врата. Синът ѝ имаше дълъг врат като нейния — понякога, за разлика от другите бебета в Клана, той се задавяше с храна — и вдадена навътре, но ясно изразена брадичка. Момчето имаше типичен за Клана къс врат и издадена напред челюст. Тогава си спомни. Лати беше казала, че то не може да говори.

Изведнъж тя прозря истината за живота на това дете. Едно нещо беше петгодишно момиченце, загубило близките си при земетресение и намерено от клан, чиито членове не можеха да учленяват добре, да научи езика на знаците, на които те общуваха. Съвсем друго нещо бе да живееш сред говорещи хора и да не можеш да учленяваш. Тя си спомни колко потисната се чувстваше в началото, когато не можеше да контактува с хората, които я бяха прибрали и как ѝ беше още по-трудно да накара Джондалар да я разбере, преди отново да се научи да говори. А какво щеше да стане, ако ѝ липсваше способността да усвоява реч?

Тя направи знак на момчето — обикновен жест за поздрав, един от първите, които беше научила навремето.

В очите на момчето проблесна вълнение, а после то поклати объркано глава. Тя разбра, че никой не го бе учил да разговаря с жестове като хората от Клана, но в съзнанието му вероятно бе останала следа от спомен за тези хора.

Беше сигурна, че за миг то разпозна сигнала.

— Може ли Ридаг да пипне кончето? — попита отново Лати.

— Да — отвърна Айла и го хвана за ръка.

„Толкова е слабичък и крехък“ — помисли си тя и в този миг осъзна всичко останало. Момченцето не можеше да тича като другите деца. Не можеше да играе обикновените буйни игри. Можеше само да ги наблюдава и да си мечтае.

С израз на нежност, каквато Джондалар не беше забелязвал преди, Айла вдигна момчето и го постави на гърба на Уини. После даде сигнал на коня да я последва и бавно обиколи с тях бивака.

Разговорите утигнаха, всички прекратиха заниманията си и се вторачиха в Ридаг, който седеше на коня. Въпреки че вече говореха за язденето на коне, никой, освен Талут и хората, които ги бяха срещнали край реката, не беше виждал преди ездач върху кон. И през ум не им беше минавало, че е възможно.

От странното жилище излезе едра жена от майчински тип и щом зърна Ридаг върху коня, който бе застрашил живота ѝ размахвайки копита до главата ѝ, първата ѝ реакция беше да му се притече на помощ. Но когато приближи, тя долови драматизма на безмълвната сцена.

По лицето на детето бе изписано учудване и възторг. Колко пъти беше наблюдавал другите деца, изпълнен с желание, но лишен от възможността да се включи в заниманията им поради своята слабост или различията помежду им! Колко пъти беше мечтал да стори нещо, заради което да му се възхищават или да му завиждат! За пръв път сега, когато седеше върху коня, всички деца от бивака и всички възрастни го гледаха завистливо.

Жената, дошла откъм жилището, видя всичко това и се зачуди: „Наистина ли пришълката е разбрала момчето толкова бързо? И го е приела така лесно?“ После забеляза как Айла гледа Ридаг и осъзна, че действително беше така.

Айла видя как жената се взря в нея изпитателно, а сетне се усмихна. Тя също ѝ отвърна с усмивка и спря до нея.

— Ти много зарадва Ридаг — каза жената, протягайки ръце, за да поеме момчето, когато Айла го свали от коня.

— Дреболия — отвърна Айла.

Жената кимна.

— Казвам се Нези — представи се тя.

— Моето име е Айла.

Двете жени се вгледаха една в друга, като всяка преценяваше събеседницата си — не враждебно, а опипвайки почвата за бъдещите си взаимоотношения.

В главата на Айла се въртяха някои въпроси във връзка с Ридаг, но тя се колебаеше да ги зададе, защото не знаеше доколко е удачно. Дали Нези е майка на момчето? Ако е така, защо е родила дете на смесени духове? Айла отново се блъскаше над въпроса, който я мъчеше още от раждането на Дърк. Как се поставяше начало на

живота? Жената разбираше, че го носи в себе си едва когато тялото ѝ започнеше да се променя с растежа на бебето. А как влизаше в утробата ѝ?

Креб и Иза вярваха, че се зачева нов живот, когато жената погълне духа на тотема на мъжа. Джондалар смяташе, че Великата Майка Земя смесва духовете на мъжа и жената и ги поставя във вътрешността на жената, при което тя забременява. Но Айла имаше свое собствено мнение. Когато забеляза у сина си някои от своите черти и някои от тези на Клана, тя осъзна, че в утробата ѝ бе започнал да расте живот едва след като Брод бе проникнал в нея насила.

Споменът я накара да потрепери, но тъй като беше твърде боленен, не можеше да го забрави и беше започнала да вярва, че има някаква връзка между поставянето на мъжкия орган на мястото откъдето се раждаха бебетата и зачеването на живота във вътрешността на жената. Когато сподели мислите си с Джондалар, сметна идеята ѝ за странна и се опита да я убеди, че животът се създава от Майката. Тя с учудване установи, че не беше му повярвала докрай. Айла бе израснала сред хората от Клана и бе една от тях, макар да изглеждаше различна. Стореното от Брод ѝ беше противно, но той просто упражняваше правата си. А как ли е могъл човек от Клана да насили Нези?

Мислите ѝ бяха прекъснати от пристигането на друг малък ловен отряд. Когато един от мъжете приближи и дръпна назад качулката си, Айла и Джондалар зяпнаха от изненада. Човекът беше кафяв! Кожата му бе оцветена в наситено меко кафяво. Цветът му бе почти същия като този на Рейсър и беше твърде рядък дори и за кон. Никой от тях не беше виждал човек с кафява кожа.

Косата му беше черна, на гъсти твърди къдрици, които образуваха вълнеста шапка, напомняща козината на дива коза. Очите му също бяха смолисти и искряха от удоволствие, когато им се усмихна, разкривайки блестящи бели зъби и розов език, контрастиращи с тъмната му кожа. Знаеше, че видът му предизвиква объркване у хората, които го виждаха за пръв път и това го забавляваше.

Иначе беше съвършено обикновен човек — среден на ръст, само с няколко сантиметра по-висок от Айла, със съразмерно телосложение. Но стегнатата му енергичност, пестеливите му движения и

непринудената му самоувереност създаваха впечатление за човек, който знае какво иска и преследва целта си, без да губи време. Когато видя Айла, очите му заблестяха още по-силно.

Погледът му подсказа на Джондалар, че Айла го привлича. Дълбоки бръчки прорязаха челото на пришълеца и му придадоха намръщен вид, но русокосата жена и тъмнокожият мъж не забелязаха нищо. Тя бе пленена от непознатата и необичайна пигментация на мъжа и се взираше в него с невъзмутимото любопитство на дете. Той бе привлечен колкото от наивната невинност на нейната реакция, толкова и от красотата ѝ.

Внезапно Айла осъзна, че е вторачила поглед в мъжа, изчерви се силно и сведе очи. От Джондалар знаеше, че няма нищо непристойно в това мъж и жена да се гледат открито, но за хората от Клана такава постъпка издаваше не просто липса на учтивост — тя бе обидна, особено ако взирацията се човек беше жена. Причина за смущението ѝ беше нейното възпитание, обичаите на Клана, внушавани ѝ многократно от Креб и Иза, за да стане по-приемлива за останалите.

Но очевидното ѝ смущение само подклаждаше интереса на тъмнокожия мъж. Той често беше обект на необичайно внимание от страна на жените. Първоначалната им изненада от външния му вид сякаш ги подтикваше да любопитстват дали не се отличава и с нещо друго. Понякога той се чудеше дали по време на Летните събирания всяка жена трябваше действително сама да се убеди, че той е мъж като всички останали. Не че имаше нещо против, но реакцията на Айла го заинтригува не по-малко, отколкото цветът на кожата му възбуди нейния интерес. Струваше му се необичайно поразително красива зряла жена да се изчервява свенливо като момиче.

— Ранек, запозна ли се е нашите гости? — провикна се Талут, приближавайки към тях.

— Още не, но очаквам... с нетърпение.

Когато чу гласа му, Айла вдигна глава и срещна изпълнения с желание и тънък хумор поглед на меките му черни очи. Той проникна дълбоко в нея и докосна кътчето, до което само Джондалар бе имал достъп. Тялото ѝ откликна с неочаквана тръпка, която я накара леко да затаи дъх и да разтвори широко сиво-сините си очи. Мъжът се наведе напред, готов да поеме ръцете ѝ, но преди да бъде извършено

обичайното представяне, високият чужденец пристъпи между тях и, силно намръщен, протегна напред двете си ръце.

— Аз съм Джондалар от Зеландониите — представи се той. — Жената, с която пътувам, е Айла.

Нещо бе обезпокоило Джондалар, Айла бе сигурна в това, нещо, свързано с тъмния мъж. Тя умееше да разгадава значението на позите и стойките и внимателно бе наблюдавала Джондалар, търсейки ориентири за собственото си поведение. Но езикът на тялото, с който си служеха говорещите хора, беше много по-слабо изразителен от този на Клана, където се общуваше с жестове и тя все още не се доверяваше на възприятията си. Понякога ѝ беше по-лесно да разбере тези хора, а друг път, както при сегашната внезапна промяна в отношението на Джондалар, това ѝ се удаваше по-трудно. Знаеше, че е ядосан, но не можеше да си обясни защо.

Мъжът хвана ръцете на Джондалар и ги разтърси силно.

— Аз съм Ранек, приятелю, най-добрият, макар и единствен резбар на Лъвския бивак от рода на Мамутоите — изрече той със самоупрекваща се усмивка, а сетне додаде. — Когато се движиш с такава красива спътница, би трябвало да очакваш, че тя ще привлича вниманието върху себе си.

Сега беше ред на Джондалар да се смути. Дружелюбното отношение и прямотата на Ранек го накараха да се почувства глупак и го върнаха към болезнения спомен за брат му. Тонолан се държеше със същата дружелюбна самоувереност и винаги правеше първата крачка, когато срещне хора по време на пътешествието си. Джондалар се разстройваше, когато постъпеше глупаво — винаги беше така, а и не му се искаше отношенията му с новите му приятели да започват с неприятности. Най-малкото, беше се показал невъзпитан.

Но внезапният му гняв го бе изненадал и го бе сварил неподготвен. Парещата ревност беше ново чувство, което изпитваше за пръв път и което не беше очаквал. Дори веднага би отрекъл, че е така, но облеченият с кожи висок и красив мъж с непреднамерен и непреодолим чар, бе чувствителен и имаше по-голям опит с жени, които ревниво се домогваха до вниманието му.

„Защо ли се дразня, че някакъв мъж е погледнал Айла?“ — помисли си той. Ранек беше прав — той трябваше да го очаква при нейната красота. Пък и тя имаше право на свой собствен избор. Това

че Джондалар беше първият себеподобен мъж, когото бе срещнала, не означаваше, че тя няма да изпитва влечение и към други. Айла видя как той се усмихна на Ранек, но забеляза, че раменете му все още бяха напрегнати.

— Ранек винаги говори шеговито за това си умение, макар да не отрича другите си способности — обясняваше Талут докато ги водеше към необикновената пещера, приличаща на пръстен израстък върху брега. — По това си приличат с Уимез, въпреки че нямат много общи черти. Уимез признава умението си да прави сечива със същата неохота, с която този син на неговото огнище говори за резбата си. Ранек е най-добрият резбар сред всички Мамутои.

— Имате майстор, който прави сечива? И дяла кремък? — попита Джондалар, изпълнен със задоволство и надежда; моментната пареща ревност бе отминала при мисълта, че ще срещне друг човек, запознат с неговия занаят.

— Да, при това също най-добрият. Лъвският бивак е известен. Имаме най-добрия резбар, най-добрия майстор на инструменти и най-стария Мамут — заяви водачът.

— И достатъчно огромен водач, за да накара всеки да се съгласи, без значение дали му вярва или не — отбеляза Ранек с пресилена усмивка.

Талут също му се усмихна широко — позната му беше склонността на Ранек да отклонява хвалбите за резбарските му умения като подхвърля остроумни забележки. Но това не накара Талут да престане да се хвали. Той беше горд със своя бивак и без колебание го показваше на всички.

Айла наблюдаваше как изкусно общуват двамата мъже — по-възрастният внушителен гигант с огненочервена коса и светлосини очи и тъмнокожият стегнат мъж — и разбра, че те са обединени от дълбока привързаност и преданост един към друг, макар да бяха пълни антиподи. И двамата бяха Ловци на мамути, и двамата принадлежаха към Лъвския бивак и племето на Мамутоите.

Вървяха към сводестия проход, който Айла бе забелязала преди. Той сякаш водеше към могила, или може би поредица от хълмчета, сгушени върху склона с изглед към голямата река. Айла бе видяла как през него минават влизаци и излизаци хора. Разбираше, че това вероятно е пещера или някакво друго жилище, сякаш изцяло

направено от пръст — силно набита, с петна от растяща върху нея трева, най-гъста в долната част и отстрани. Жилището се вписваше така добре в пейзажа, че ако не беше входът, човек трудно би могъл да го отличи от околната му среда.

Като се вгледа по-внимателно, тя забеляза, че закръгленият връх на хълма служеше като хранилище за някои любопитни оръдия на труда и вещи. После погледът ѝ се спря върху един предмет точно над прохода и дъхът ѝ спря.

Беше череп на пещерен лъв!

2

Айла се бе скрила в малка цепнатина върху отвесната стена на една скала и гледаше прострените към нея нокти на големия пещерен лъв, който се опитваше да я достигне. Тя изпищя от болка и страх, когато ноктите на животното се забиха в голото ѝ бедро и очертаха четири успоредни резки. Креб ѝ беше обяснил, че самият Дух на Великия Пещерен Лъв я е избрал и е оставил своя белег, за да покаже, че е неин тотем след изпитание, далеч по-тежко от онова, на което биваше подложен един мъж, въпреки че тя бе едва петгодишно момиченце. Стори ѝ се, че земята под краката ѝ трепери и усети, че ѝ се повдига.

Тръсна глава, за да прогони яркия спомен.

— Какво те смущава, Айла? — попита Джондалар, забелязал безпокойството ѝ.

— Видях онзи череп — отвърна тя, сочейки украсата над входа, — и си спомних как Пещерният лъв избра да стане мой тотем!

— Ние сме от Лъвския бивак — обяви гордо Талут, въпреки че вече им го беше казал.

Той не разбираше разговора им, когато използваша езика на Джондалар, но видя какъв интерес проявиха към талисмана на бивака.

— Пещерният лъв е от голямо значение за Айла — обясни Джондалар. — Тя казва, че духът на голямата котка я напътства и брани.

— Значи тук ще ти хареса — каза Талут със задоволство и ѝ се усмихна лъчезарно.

Тя забеляза Нези с Ридаг на ръце и мислите ѝ отново се върнаха към сина ѝ.

— Мисля, че да — отвърна тя.

Преди да влязат младата жена спря, огледа сводестия вход и се усмихна, когато разбра как бе постигната идеалната му симетрия. Беше просто, но самата тя не би се сетила. Два големи мамутски бивни, от едно и също животно, или най-малкото от животни с еднакви

размери, бяха здраво вкопани в земята с обърнати един към друг върхове, съединени в горния край на арката с тръба, направена от кухата къса част на кост от крак на мамут. Тежка завеса от кожа на мамут покриваше отвора, който беше достатъчно висок, за да може дори Талут да дръпне завесата встрани и да влезе, без да навежда глава. Сводестият вход водеше към обширно преддверие с друга симетрична арка от бивни на мамут с напреко окачена кожа. Спуснаха се в кръгъл вестибюл, чиито дебели извити стени преминаваха в нисък куполообразен покрив.

Докато го прекосяваха, Айла забеляза, че страничните стени, покрити с мозайка от кости на мамут, са отрупани с върхни дрехи, закачени върху куки и рафтове със сандъци за съхранение на вещи и инструменти. Талут дръпна вътрешната завеса и премина от другата страна, придържайки кожата, за да влязат гостите.

Айла пристъпи отново. Сетне спря и се вторачи изумена в неизвестните предмети, непознатите гледки и ярките цветове, които я смутиха и объркаха. Голяма част от онова, което видя, ѝ беше непонятно, затова се вкопчи в нещата, които можеше да проумее.

Почти в средата на помещението, в което се намираха, имаше голямо огнище. Върху него, нанизан на дълга пръчка, цвъртеше огромен бут месо. Двата края на пръта лежаха в улеи, прорязани в коленните стави на прасци от мамути, забити вертикално в земята. Чатал от голям и разклонен еленов рог бе оформен като ръчка и едно момче я въртеше. Беше от децата, наблюдавали сцената с Уини. Айла го видя и се усмихна. По неговото лице също се разля широка усмивка.

Когато очите ѝ привикнаха към сумрака, тя с изненада откри колко просторна бе подредената и уютна землянка. Огънят пред нея пламтеше в първото от цяла поредица огнища, простиращи се в дълбочина по средата на продълговатото помещение, дълго над 80 фута и широко почти 20 фута^[1].

„Седем огъня“ — преброи ги Айла наум, притискайки незабележимо пръсти към крака си и изреждайки думите за броене, на които я беше научил Джондалар.

Усети, че ѝ е топло. Пламъците сгряваха вътрешността на наполовина вкопаното в земята жилище по-добре, отколкото пещерите, с които беше свикнала. Бе дори доста топло и тя забеляза, че няколко души по-навътре са доста леко облечени.

Но далечният край не беше по-тъмен. Таванът бе почти еднакво висок в цялото помещение — около 12 фута — и над всяко огнище имаше димоотводи, през които влизаше и светлина. Напреко се простираха покривни греди от кости на мамути, върху които бяха окачени одежди, сечива и провизии, но централната част на тавана бе изградена от множество вплетени един в друг рога на северен елен.

Неочаквано Айла долови миризма, която накара устата ѝ да се напълни със слюнка. „Месо от мамут!“ — помисли си тя. Не беше близвала крехко и апетитно месо от мамут от времето, когато напусна пещерата на Клана. Усети аромата и на други вкусно приготвени ястия. Някои ѝ бяха познати, други — не, но всички заедно ѝ напомниха, че е гладна.

Преведоха ги по добре отъпкана пътека в средата на продълговатото помещение и, подминавайки няколко огнища, тя забеляза край стените широки нарове, покрити с кожи. Върху някои от тях седяха хора, които си почиваха или разговаряха. Усети погледите им. Отстрани забеляза и други сводести отвори, укрепени с бивни на мамути; зачуди се накъде ли водят, но не посмя за попита.

„Прилича на пещера“ — помисли си тя. — „Просторна и удобна пещера. Но арките от бивни, както и огромните кости от мамути, използвани като стълбове, подпори и стени, ѝ подсказваха, че това не е пещера, открита от някого. Беше жилище, построено от самите тях!“

Предната част, в която се печеше месото, беше по-голяма от останалите; по-обширен беше и четвъртият сектор, в който ги въведе Талут. От няколкото незастлани нара, разположени покрай стените и очевидно неизползвани, Айла разбра как са изградени.

При прокопаването на по-ниското ниво, от двете страни, малко под повърхността, бяха оставени широки платформи от пръст, укрепени на ключовите места с кости от мамути. Още такива кости бяха поставени напреко върху платформите, а празнините помежду им бяха запълнени с чимове, които повдигаха и придържаха нещо като сламеници от мека гладка кожа, натъпкани с мамутска вълна и други мъхести материали. Като се добавеха няколко пласта кожи, пръстените платформи се превръщаха в топли и удобни легла и кушетки.

Джондалар се зачуди дали огнището, към което ги водеха, е незаето. Изглеждаше безлюдно, но въпреки празнотите в околното пространство, то сякаш беше обитаемо. Виждаха се тлеещи живи

въглени, върху някои от наровете бяха струпани кожи, а по рафтовете бяха окачени сухи билки.

— Гостите обикновено отсядат край Огнището на Мамута — обясни Талут. — Ако Мамут няма нищо против. Ще го попитам.

— Разбира се, че могат да останат, Талут — дочу се глас откъм един празен нар.

Джондалар се обърна и се взря в една от купчините кожи, която се размърда. Сетне блеснаха две очи и се появи лице с белег в горния край на дясната буза — татуировка във формата на обърнато V, вплетена в бръчки, издаващи невероятна възраст. Онова, което бе взел за зимната козина на животно, се оказа бяла брада. Два дълги и тънки крака смениха кръстосаната си поза и се спуснаха на пода от ръба на повдигнатата платформа.

— Не ме гледай така учудено, сине на Зеландониите. Жената знаеше, че съм тук — продума старецът със силен глас, по който трудно можеше да се отгатне напредналата му възраст.

— Вярно ли е, Айла? — попита Джондалар, но тя изглежда не го чу.

Айла и старецът бяха впили поглед един в друг и всеки се взираше, сякаш за да надникне в душата на стоящия срещу него. В следващия миг младата жена се отпусна на земята пред възрастния Мамут със скръстени крака и сведена глава.

Джондалар бе озадачен и смутен. Тя си служеше с езика на знаците, чрез който, както му беше казала, общуваха хората от Клана. Такава поза заемаха жените от Клана, за да изразят почтителното си отношение и уважението си, когато молеха за разрешение да изразят мислите си. Беше прибъгвала до нея само когато се бе опитвала да му каже нещо много важно, нещо, което не можеше да предаде по друг начин; когато думите, на които я бе научил, не ѝ достигаха, за да сподели чувствата си. Той се питаше как е възможно нещо да се изрази по-ясно на език, в който жестовете и движенията взимаха превес над думите, но много повече се бе изненадал, когато бе узнал, че тези хора изобщо контактуват помежду ги.

Щеше му се обаче да не беше постъпвала по този начин точно тук. Когато я видя да си служи със знаците на плоскоглавците по този начин, той се изчерви; прииска му се да изтича при нея и да ѝ каже да стане, преди да я е видял някой друг. Тази ѝ поза винаги го бе карала

да се чувства неудобно, сякаш предлагаше нему почитта и уважението, което дължеше на Дони, Великата Майка Земя. Смяташе този акт като нещо интимно между тях двамата, като нещо лично, което не бива да се излага на показ пред другите. Съвсем различно бе, когато се държеше така с него, насаме; сега обаче му се искаше тя да направи добро впечатление на тези хора. Щеше му се да я харесат. Не искаше да разберат за миналото ѝ.

Мамут го погледна строго, сетне отново се обърна към Айла. Изпитателният му поглед се спря за миг върху нея, после старецът се наведе и я докосна по рамото.

Айла погледна нагоре и видя мъдри, добри очи и лице, набраздено от бръчици и меки гънки. За миг татуировката под дясното му око ѝ заприлича на потъмняла очна кухина; сърцето ѝ заби силно, когато за частица от секундата ѝ се стори, че окото липсва и това е Креб. Но благочестивият старец от Клана, който, с помощта на Иза, я беше отгледал и се беше грижил за нея, бе мъртъв; Иза също не беше сред живите. Тогава кой бе този възрастен мъж, който бе предизвикал такива силни чувства у нея? Защо седеше в краката му в позата на жена от Клана? И откъде знаеше той как хората от Клана реагират в такъв случай?

— Стани, моето момиче. По-късно ще говорим — рече Мамут. — Нужно ти е време, за да си починеш и да се нахраниш. Това са легла — места за спане — обясни той, посочвайки наровеите, сякаш знаеше, че вероятно е необходимо да ѝ се каже. — Ей там има допълнителни завивки и кожи.

Айла се изправи грациозно. Наблюдателният старец разбра, че движението е било повтаряно с години и добави тази информация към онова, което вече знаеше за жената. За краткото време на срещата им той бе научил повече за Айла и Джондалар, отколкото който и да било друг в бивака. При това, той бе узнал нещо повече и за миналото на Айла.

Печеното месо от мамут, поставено върху голям поднос от тазова кост заедно с различни корени, зеленчуци и плодове, беше изнесено навън, под косите лъчи на следобедното слънце, където удоволствието от храната щеше да е по-голямо. Ароматното и крехко мамутско месо напълно съответстваше на спомените на Айла, но при сервирането на храната тя се оказа в затруднено положение. Не знаеше какъв е

протоколът. В някои случаи, обикновено при по-тържествени поводи, жените от Клана се хранеха отделно от мъжете. Най-често обаче седяха на семейни групи, като дори тогава най-напред се сервираше на мъжете.

Айла не знаеше, че Мамутоите изразяват уважението си към своите гости като им предлагат първи да си изберат парче месо; не ѝ беше известно и това, че според обичая първата хапка се полагаше на жена, като знак на почит към Майката. Когато храната беше изнесена, Айла поизостана, стремейки се да стои зад Джондалар и да наблюдава останалите дискретно. Настана момент на объркано раздвижване — всички отстъпваха назад в очакване тя да започне първа, а тя все се опитваше да остане зад тях.

Някои от членовете на Лъвския бивак разбраха какво става и със закачливи усмивки го обърнаха на игра. Но на Айла не ѝ беше никак забавно. Съзнаваше, че върши нещо нередно, а Джондалар наблюдаваше сцената, без да ѝ помогне. Дори сам я подтикваше да мине напред.

На помощ ѝ се притече Мамут. Той я хвана за лакътя и я отведе до костната тепсия с нарязаното на дебели филии печено мамутско месо.

— От теб се очаква да започнеш да се храниш първа, Айла — каза той.

— Но аз съм жена — запротестира тя.

— Точно затова от теб се очаква да вземеш първото парче. Това е нашият дар за Майката и е по-добре някоя жена да го приеме от Нейно име. Вземи най-хубавата мръвка, не за себе си, а за да почетем Мут — обясни ѝ старецът.

Тя го погледна — първо с изненада, а сетне с благодарност. Взе една чиния — леко огъната плочка отцепена от бивник, и много сериозно и внимателно избра най-хубавото парче. Джондалар ѝ се усмихна и ѝ кимна одобрително, а другите се скупчиха напред, за да си вземат от храната. Когато приключи, Айла остави чинията на пода както беше забелязала, че правят останалите.

— Одеве се чудех дали ни показваш нов танц — дочу тя глас зад себе си.

Айла се обърна и срещна тъмните очи на мъжа с кафявата кожа. Не разбра думата „танц“, но широката му усмивка беше дружелюбна.

И тя му се усмихна.

— Казвал ли ти е някой колко си красива, когато се усмихнеш?
— попита той.

— Красива? Аз? — засмя се тя и поклати глава недоверчиво.

Веднъж Джондалар бе изрекъл почти същите думи, но тя не се възприемаше по този начин. Още като момиче, далеч, преди да стане жена, тя беше по-слаба и по-висока от хората, които я бяха отгледали. Бе толкова различна от тях с издаденото си напред чело и със странната кост под устата, която Джондалар наричаше брадичка, че винаги се бе смятала за едра и грозна.

Ранек я наблюдаваше с интерес. Тя се смееше по детски невъздържано, сякаш наистина си мислеше, че е казал нещо забавно. Не беше очаквал такава реакция. Предполагаше, че тя ще откликне със срамежлива усмивка или шеговита покана на опитна жена, но в сиво-сините очи на Айла липсваше коварство, а жестът, с който отмяташе назад дългата си коса бе напълно лишен от стеснение и срамежливост.

В замяна на това движенията ѝ бяха непринудено грациозни като на животно — например на кон или лъв. Тя имаше някакво излъчване, притежаваше качество, което той не можеше добре да определи, но което съдържаше елементи на пълна откровеност и честност, съчетани с непроницаема тайнственост. Изглеждаше невинна, като пеленаче, готова да приеме всичко, но същевременно бе напълно оформена жена — висока, зашеметяваща, безкомпромисно красива жена.

Огледа я с интерес и любопитство. Косата ѝ, гъста и дълга с естествено чуплив косъм, бе с лъскав, наситено златист оттенък като развявана от вятъра слама; очите ѝ бяха големи и раздалечени, обкръжени от ресници леко по-тъмни от косите ѝ. С вещината на скулптор той се взря в изчистените и елегантни черти на лицето ѝ, в гъвкавото ѝ мускулесто тяло, а когато очите му се спряха върху налетите ѝ гърди и съблазнителния ѝ ханш, в тях блеснаха пламъчета, които я смутиха.

Тя се изчерви и отвърна поглед. Джондалар я беше уверил, че не е неприлично да гледа хората в очите, но това не ѝ се нравеше особено. Чувстваше се беззащитна и уязвима. Погледна към Джондалар и видя, че е застанал с гръб към нея, но стойката му бе по-красноречива от всякакви слова. Беше ядосан. Защо се гневеше? Беше ли го подразнила с нещо?

— Талут! Ранек! Барзек! Вижте кой идва! — извика някой.

Всички се обърнаха и видяха няколко души, които преваляха хребета на склона. Нези и Талут заизкачваха стръмнината, а един младеж се отдели от групичката и се затича към тях. Срегнаха се по средата на хълма и сърдечно се прегърнаха. Ранек също се спусна да посрещне новопристигналите и макар поздравът да бе по-сдържан, той прегърна един по-възрастен мъж с доста топлота и нежност.

Обзета от странно чувство на празнота, Айла наблюдаваше останалите хора от бивака, които изоставиха гостите в желанието си да поздравят завръщащите се роднини и приятели, говорейки и смеейки се в един глас. Тя бе Айла от ничий род. Нямаше къде да отиде, нямаше дом, в който да се завърне, нямаше клан, който да я посрещне с прегръдки и целувки. Иза и Креб, които я обичаха, бяха мъртви, а самата тя бе мъртва за онези, които обичаше.

Уба, дъщерята на Иза ѝ беше като истинска сестра; нямаха кръвна връзка, но се обичаха. Но ако Уба видеше Айла в този момент, тя би прокудила Айла от сърцето и мислите си; би отказала да повярва на очите си; би се отрекла от нея. Брод я бе проклет да загине. Следователно, тя бе мъртва.

А дали Дърк изобщо я помни? Беше ѝ се наложило да го остави в клана на Брун. Дори да го бе откраднала, пак биха били самотни. А ако ѝ се беше случило нещо, той щеше да остане сам. Най-добре беше да го остави в клана. Уба го обичаше и щеше да се грижи за него. Всички го обичаха, с изключение на Брод. Но Брун щеше да го закриля и да го научи да ловува. А когато порасне, ще стане силен и смел, ще си служи с прашката не по-зле от нея, ще тича бързо и...

Изведнъж забеляза, че един член на Лъвския бивак не беше се втурнал нагоре по склона. Недалеч от землянката стоеше Ридаг, подпрял се с ръка на един бивник и се взираше с широко отворени очи в спускащата се надолу група от щастливо смеещи се хора. Тогава тя ги видя през неговите очи — прегърнати, гушналия някои от децата, докато други малчугани подскачаха край тях и молеха да ги вземат на ръце. „Много тежко диша“ — помисли си тя. — „Твърде много се вълнува.“

Тя тръгна към него и видя, че Джондалар също се запъти към момчето.

— Искан да го занеса там горе — каза той.

И Джондалар бе забелязал детето и бе обзет от същите мисли.

— Да, да, занеси го — отвърна тя. — Може би Уини и Рейсър пак ще се изплашат от всички тези нови хора. Ще ида при тях.

Айла се загледа в Джондалар, който вдигна тъмнокосото дете, сложи го на раменете си и пое нагоре по склона към хората от Лъвския бивак. Младият мъж, когото Талут и Нези бяха приветствали така сърдечно и който беше почти колкото Джондалар на ръст, протегна ръце към момченцето и, очевидно зарадван, го поздрави, после го вдигна на раменете си и го понесе обратно надолу към землянката. „Обичат го“ — помисли си тя и си спомни, че и нея бяха обичали, макар да бе различна.

Джондалар видя, че ги наблюдава и ѝ се усмихна.

Внезапно тя изпита такова топло чувство към грижовния и чувствителен мъж, че ѝ стана неудобно заради самосъжалението, обзело я само няколко мига преди това. Вече не беше сама. Имаше Джондалар. Обичаше да чува името му; мислите ѝ бяха изцяло завладени от любимия мъж и от чувствата ѝ към него.

Джондалар. Първият представител на Другите, когото беше видяла и можеше да си спомни; първият с лице като нейното и очи като нейните — само че още по-сини; зениците му бяха толкова сини, че ѝ бе трудно да повярва, че са истински.

Джондалар. Първият извисяващ се над нея мъж, когото бе срещнала; първият, който се бе смял с нея и бе проронил сълзи на скръб при загубата на брат си.

Джондалар. Мъжът, изпратен ѝ като дар от тотема ѝ, в това беше сигурна, в долината, в която се засели, след като напусна Клана и се измори да търси Другите, себеподобните.

Джондалар. Човекът, който отново я научи да говори с думи, а не с езика на знаците, с който си служеше Кланът. Джондалар, чиито деликатни ръце можеха да оформят сечиво, да почешат конче или да вдигнат дете и да го сложат на гърба му. Джондалар, който я бе научил да се радва на собственото си тяло, а и на неговото, който я обичаше и когото тя обичаше повече отколкото смяташе, че е възможно да се обича, който и да било.

Тя тръгна към реката и зави към едно недорасло дърво, за което с дълго въже бе завързан Рейсър. Все още обзета от така новото за нея чувство, тя избърса навлажнените си очи с опакото на ръката си.

Потърси с ръка амулета си — малка кожена торбичка, окачена на врата ѝ с каишка. Опипа предметите с неясни очертания и насочи мислите си към своя тотем.

„Дух на Великия Пещерен Лъв, Креб винаги казваше, че с могъщ тотем се живее трудно. Прав беше. Изпитанията са винаги трудни, но и винаги си заслужават усилията. Тази жена е благодарна за закрилата и за даровете на могъщия си тотем. За вътрешните дарове, за наученото и за даровете на онези, за които милее, като Уини, Рейсър, Бебчо и най-вече — Джондалар.“

Когато Айла стигна до жребеца, Уини се приближи и я поздрави с пръхтене. Жената сложи ръка на врата на кобилата. Чувстваше се изморена, на края на силите си. Присъствието на толкова много човешки същества и всички тези събития бяха нещо ново за нея, пък и хората, служещи си с езика на думите бяха толкова шумни. Имаше главоболие, кръвта пулсираше в слепоочията ѝ, а вратът и раменете я боляха. Уини се облегна на нея, а после и Рейсър се присъедини, притискайки я от другата страна. Почувства се заклещена между двамата, но това не я подразни.

— Стига толкова! — сгълча ги най-сетне тя и тупна жребеца по хълбока. — Много си наедрял, Рейсър, пък и силно натискаш. Я се виж! Виж колко си порасъл. Почти колкото майка си! — Тя го почеса, а после, забелязала засъхнала пот по тялото на Уини, разтърка и потупа кобилата. — И на вас ви е трудно, нали? После ще ви обтрия добре и ще ви разчеша, но сега пристигат още хора и сигурно пак ще привлечете вниманието им. Когато свикнат с вас, няма да е толкова лошо.

Неусетно Айла бе започнала да се изразява на езика, създаден от самата нея през самотните години, прекарани в компанията единствено на животни. Той включваше някои жестове, с които си служеше Кланът, част от малкото членоразделни думи, които хората от Клана произнасяха, звукоподражателни слова, както и безсмислените звукосъчетания, които тя и синът ѝ бяха започнали да използват. Страничният наблюдател вероятно не би забелязал знаците с ръце, които тя правеше, но определено би доловил изключително странните мърморещи звуци, които произнасяше — грухтене, ръмжене и повтарящи се срички. Възможно беше дори да не го възприеме като език.

— Може би и Джондалар ще разчеше Рейсър.

Неочаквано в съзнанието ѝ се загнезди тревожна мисъл и тя замълча. Отново посегна към амулета си и се опита да формулира мислите си. „Велик Пещерен Лъв, сега Джондалар също е твой избраник, и той като мен носи на крака си твоите белези.“

После мислите ѝ потекоха на древния ням език, в който участваха само ръцете — единствено правилният език за общуване със света на духовете.

„Дух на Великия Пещерен Лъв, този избран мъж не познава тотемите. Този човек не знае нито за изпитанията и трудностите на могъщия тотем, нито за даровете и за наученото. Това е трудно дори за тази жена, която ги познава. Тази жена би помолила Духа на Пещерния Лъв... би го помолила за онзи мъж...“

Нишката на мислите ѝ се прекъсна. Не беше съвсем сигурна за какво молеше. Не ѝ се искаше да моли духа да не подлага Джондалар на изпитания — не желаше той да бъде лишен от облагите, които те със сигурност щяха да му донесат — или да бъде по-благосклонен към него. Тъй като самата тя бе преживяла тежки страдания и бе придобила уникални умения и интуиция, Айла бе започнала да вярва, че даровете съответстват на тежестта на изпитанието. Тя събра мислите си и продължи:

„Тази жена би помолила Духа на Великия Пещерен Лъв да помогне на избрания мъж да узнае колко ценен е могъщият му тотем, да научи, че изпитанието е нужно, независимо от тежестта му.“

Най-после тя свърши и отпусна ръце.

— Айла?

Тя се обърна и видя Лати.

— Да?

— Изглеждаше... заета. Не исках да те прекъсвам.

— Вече свърших.

— Талут те моли да дойдеш и да доведеш конете. Вече обясни на всички да не правят нищо докато не им кажеш. За да не се изплашат или притеснят... Мисля, че накара някои хора да се разтревожат.

— Ще дойда — рече Айла и се усмихна. — Искаш ли яздиш кон на връщане? — попита тя.

По лицето на Лати се разля широка усмивка.

— Може ли? Наистина?

„Когато се усмихва така, прилича на Талут“ — помисли си Айла.
— Може би хората няма притесняват, когато видят теб върху Уини. Ела. Ето камък. Ще помогне да се качиш.

Когато Айла се появи на завоя, следвана от напълно оформената кобила, възседната от момичето и от игривия жребец, всички разговори секнаха. Онези, които вече бяха виждали подобна сцена, макар и все още обзети от страхопочитание, се наслаждаваха на израза, изписан върху лицата на смаяните си и невярващи близки, които за пръв път бяха свидетели на такава гледка.

— Виж, Тюли. Нали ти казах! — обърна се Талут към една тъмнокоса жена, която приличаше на него по ръст, но не и по цвят.

Тя стърчеше над Барзек, мъжът от последното огнище, който стоеше до нея, обвинил кръста ѝ с ръце. Край тях бяха двете момчета от същото огнище, на тринадесет и на осем години, както и шестгодишната им сестра, с която Айла се бе запознала малко преди това.

Когато стигнаха до землянката, Айла свали Лати, после помилва и потупа Уини, чиито ноздри отново се разширяваха, долавяйки миризмата на непознати хора. Момичето изтича до един дългурест червенокос младеж, вероятно четиринадесетгодишен, висок почти колкото Талут и, ако не се смята възрастта и още неукрепналото му тяло, почти същия като него.

— Ела да се запознаеш с Айла — подкани го Лати и го задърпа към жената с конете. Той се остави да го влачат. Джондалар бе приближил, за да успокои Рейсър.

— Това е брат ми Дануг — обясни Лати. — Беше заминал задълго. Но сега вече знае всичко за добиването на кремък и ще си остане у дома. Нали, Дануг?

— Още не знам всичко, Лати — отвърна той леко смутен.

— Поздравявам те — усмихна му се Айла с протегнати напред ръце.

Това го смути още повече. Той беше син на Лъвското огнище и трябваше пръв да поздрави пришълката, но красивата чужденка, която караше животните да ѝ се подчиняват, го бе поразила. Пое предложените му ръце и промърмори някакъв поздрав. Уини избра точно този момент, за да изпръхти и отскочи настрани и той бързо

пусна ръцете ѝ — стори му се, че кой знае защо кобилата изразява неодобрение.

— Уини ще те опознае по-бързо, ако я потупаш и ѝ позволиш да те подуши — обясни Джондалар, доловил объркването на момчето. Беше в трудна възраст — нито дете, нито мъж. — Значи се учиш да добиваш кремък? — поде разговор той, за да предразположи момчето докато му показваше как да гали коня.

— Работа с кремък. Уимез ме обучава от малък — отвърна гордо младежът. — Той е най-добрият, но искаше да усвоя и други техники и да се науча да преценявам необработения камък.

Сега, когато темата на разговор му бе по-близка, Дануг бе обзет от обичайния за него възторг.

В очите на Джондалар проблесна интерес.

— И аз работя с кремък и също съм усвоил занаята от най-добрия майстор. Когато бях колкото тебе, живеях с него край кариерата за кремък, която сам бе открил. Бих искал по някое време да се запозная с учителя ти.

— Тогава нека аз да те представя, тъй като съм син на неговото огнище и първият, макар и не единствен, който си служи със сечивата му.

Джондалар чу гласа на Ранек, а когато се обърна, видя, че всички обитатели на бивака са ги наобиколили. До мъжа с кафявата кожа стоеше човекът, с когото се бяха поздравили сърдечно. Въпреки че бяха еднакво високи, Джондалар не виждаше никаква друга прилика помежду им. Косата на по-възрастния мъж беше права и светлокестенява, тук-там със сиви кичури, а очите му бяха с обичайния син цвят; липсваше всякакво сходство между отчетливо екзотичните черти на Ранек и неговите. „Земята Майка трябва да е избрала духа на друг мъж за детето на неговото огнище“ — помисли си Джондалар — „но защо се е спряла на човек с такъв странен цвят?“

— Уимез от Лисичето огнище на Лъвския бивак, Майстор на Кремък от Мамутоите — произнесе Ранек с пресилена церемониалност, — запознай се с нашите гости, Джондалар от Зеландониите, от твоя занаят, както изглежда. — Джондалар долови в словата му нещо подмолно... но какво беше то? Шеговитост? Сарказъм? Или нещо друго. — И красивата му спътница, Айла от ничий род, но много очарователна, и тайнствена.

Усмивката му привлече погледа на Айла с контраста между белите зъби и тъмната кожа и в тъмните му очи блеснаха хитри пламъчета.

— Поздравявам ви — рече Уимез точно толкова просто и прямо, колкото помпозно ги бе представил Ранек. — Каменоделец ли си?

— Да, майстор на кремъчни изделия — отвърна Джондалар.

— Донесъл сам няколко превъзходни камъка. Направо от кариерата, никак не са изсъхнали.

— В багажа си имам каменен чук и сечиво за пробиване на дупки — заинтригува се веднага Джондалар. — Вие използвате ли такива сечива?

Когато не след дълго двамата потънаха в разговор за общия си занаят, Ранек хвърли огорчен поглед към Айла.

— Знаех си, че така ще стане — отбеляза той. — Знаеш ли кое е най-лошото, когато живееш край огнището на майстор на сечива? Не е това, че кожата ти винаги са обсипани с каменни отломъци, а това, че ушите ти са винаги пълни с приказки за камънаци. А когато и Дануг прояви интерес... камък, камък, камък... само това чувах.

Добродушната усмивка на Ранек опровергаваше оплакванията му, пък и явно всички ги бяха чували преди, защото никой, освен Дануг не му обърна особено внимание.

— Не знаех, че това те дразни толкова много — заоправдава се младежът.

— Не го дразни — намеси се Уимез. — Не познаваш ли кога Ранек се опитва да направи впечатление на хубава жена?

— Всъщност, аз съм ти благодарен, Дануг. Преди да се появиш ти, все си мислех, че се надява мен да направи майстор на кремъчни изделия — додаде Ранек, за да разсее опасенията на Дануг.

— Престанах да се надявам още когато разбрах, че гледаш на сечивата ми само като на резбарски оръдия за обработка на бивни, а това стана скоро след като дойдохме тук — каза Уимез, а после се усмихна и добави: — А ако каменните отломъци в леглото са ти неприятни, трябва да опиташ вкуса на стърготини от бивни в храната си.

Двамата различни на външност мъже си размениха усмивки и Айла с облекчение разбра, че те се шегуват като дружелюбно си разменят заядливи забележки. Освен това тя забеляза, че въпреки

различната им боя и екзотичните черти на Ранек, те си приличаха по усмивката и движенията на тялото.

Ненадейно откъм вътрешността на дългата къща долетяха крясъци.

— Не се бъркай, стара жено! Това засяга само Фрали и мен.

Беше мъжки глас, на човека от шестото, предпоследно огнище. Айла си спомни, че се беше запознала с него.

— Не знам защо тя избра теб, Фребек! Не трябваше да й позволявам! — изпищя в отговор пронизителен женски глас.

Изведнъж една възрастна жена изскочи навън през сводестия вход; след себе си тя влачеше плачеща млада жена. Последваха ги две момченца с объркано изражение на лицата, едното на около седем години, а другото — двегодишен малчуган с все още неуверена походка, голо дупе и палец в устата.

— Ти си виновна за всичко. Тя те слуша прекалено много. Защо не престанеш да се месиш?

Всички отвърнаха погледи — репликите им бяха до болка познати. Но поразената Айла не сваляше очи от старицата. Никоя жена от Клана не би спорила с мъж по такъв начин.

— Фребек и Крози пак се счепкаха, не им обръщайте внимание — обади се Трони.

Тя беше жената от петото огнище, Огнището на Северния елен, спомни си Айла. Намираще се в съседство на Огнището на Мамута, в което бяха отседнали двамата с Джондалар. Жената кърмеше новородено момченце.

Айла вече се познаваше с младата майка от съседното огнище и изпитваше силна симпатия към нея. Торнек, другарят ѝ, вдигна притискащото се към майка си тригодишно момиченце, което все още не приемаше новото бебе, узурпирало мястото му в прегръдките на майка му. Двамата млади бяха сърдечни и любящи и Айла се радваше, че именно те, а не кавгаджиите обитаваха съседното огнище. Манув, който живееше с тях, бе дошъл да си поприказва с нея докато се хранеха. Разказа ѝ, че той е бил мъжът на огнището, когато Торнек, син на братовчед на Мамут, е бил малък. Каза ѝ, че често се заседава в пределите на четвъртото огнище и това ѝ достави удоволствие. Тя винаги изпитваше особена привързаност към възрастните хора.

Обитателите на огнището от другата им страна, третото по ред, не предизвикваха у нея същия възторг. Там живееше Ранек — именно той го бе нарекъл Лисичето огнище. Не че не го харесваше, но в негово присъствие Джондалар се държеше толкова странно. Това огнище беше по-малко, само с двама мъже, и заемаше по-малко място в дългото помещение, така че тя се чувстваше по-близо до Нези и Талут във второто огнище, а също и до Ридаг. Харесваха ѝ и другите деца от Лъвското огнище на Талут — Лати и Ръги, по-малката дъщеря на Нези, близка по възраст до Ридаг. А сега, след като се бе запознала с Дануг, намираще, че и той ѝ се нрави.

Приблужи Талут, съпроводен от едрата жена. С тях бяха Барзек и децата и Айла предположи, че са брачна двойка.

— Айла, бих искал да те запозная със сестра си, Тюли от Огнището на Зубъра, водачка на Лъвския бивак.

— Поздравявам те — протегна ръце жената за официално запознанство. — В името на Мут те приветствам с добре дошла.

Като сестра на водача тя бе равна с него по ранг и знаеше задълженията си.

— Поздравявам те, Тюли — отвърна Айла, като се опитваше да не задържа прекалено дълго погледа си върху нея.

Когато Джондалар за пръв път успя да се изправи на крака, тя с изненада откри, че е по-висок от нея; но да види по-висока жена беше още по-смайващо. На ръст Айла надминаваше всички в Клана. Но водачката не бе просто висока — мускулестото ѝ тяло излъчваше сила. Единствено брат ѝ се извисяваше над нея. Тя се носеше с осанка, каквато само високият ръст и едрото тяло могат да придадат, и с неоспоримата самоувереност на жена, майка и водачка, която сама управлява живота си.

Странният акцент на гостенката учуди Тюли, но тя си имаше друга, по-голяма грижа и без колебание повдигна въпроса с прямотата, присъща на нейния род.

— Не знаех, че Огнището на Мамута ще бъде заето, когато поканих Бранаг да се върне с нас. Те с Диджи ще се съберат това лято. Той ще остане само няколко дни и, доколкото знам, тя се надяваше да прекарат това време сами, настрана от братята и сестра ѝ. Тъй като си гостенка, Диджи не би се обърнала към теб с такава молба, но ѝ се

иска двамата с Бранаг да отседнат в Огнището на Мамута, ако не възразяваш.

— Огнището е голямо. Много легла. Не възразявам — отвърна Айла.

Неудобно ѝ беше, че искат нейното разрешение. Нали домът не беше неин.

Докато говореха, от землянката излезе млада жена, следвана от млад мъж. След беглия поглед, Айла се взря в жената по-продължително. На възраст — почти колкото Айла, тя бе яка и малко по-висока! Имаше червеникавокестенява коса и дружелюбно лице, което мнозина биха определили като хубаво и очевидно придружаващият я младеж я смяташе за доста привлекателна. Но Айла не обърна особено внимание на физическите ѝ черти — тя не можеше да откъсне изпълнения си с благоговение поглед от облеклото на жената.

Беше обута с кожени ботуши и облечена с туника от кожа, чийто цвят почти съвпаднаше с този на косата ѝ. Дрехата беше дълга, пищно украсена, боядисана в тъмно червено — цвят охра, с отвор отпред и с колан, за да я държи прибрана. За Клана червеният цвят беше свещен. Торбичката на Иза беше единственият боядисан в червено предмет, който Айла притежаваше. В него държеше особените корени, които служеха за приготвяне на питието за специалните церемонии. Все още я пазеше, скътана в торбата с церовете, в която носеше и различни изсушени билки за изцелителните магии. Цяла туника, направена от червена кожа? Трудно ѝ бе да повярва.

— Много е красива! — възкликна Айла още преди да са я представили както трябва.

— Харесва ли ти? За брачната ми церемония е, когато се съберем. Даде ми я майката на Бранаг, а на мен ми се прииска да я облека и да я покажа на всички.

— Аз никога не виждала нищо такова! — промълви Айла с широко отворени очи.

Младата жена се зарадва.

— Ти си Айла, нали? Аз се казвам Диджи, а това е Бранаг. Той трябва да се връща след няколко дни — добави тя със съжаление, — но от следващото лято нататък ще бъдем заедно. Ще се преселим при брат ми, Тарнег. Сега той живее при своята жена и нейното семейство,

но иска да основе нов бивак и настоява да си намеря другар, за да има водачка.

Айла видя как Тюли се усмихна и кимна на дъщеря си и си спомни молбата ѝ.

— Край огнище има много място, много празни легла, Диджи, Ти ще отседнеш в Огнището на Мамута с Бранаг? И той гост... ако Мамут няма против. Огнище на Мамут.

— Първата му жена беше майка на баба ми. Много пъти съм спала край огнището му. Мамут няма да възрази, нали? — попита Диджи като го зърна.

— Разбира се, че ти и Бранаг можете да останете тук, Диджи, но да знаете, че може и да не си отспите. — Диджи се усмихна очаквателно, а Мамут продължи — Имаме гости, Дануг се завърна след едногодишно отсъствие, предстои твоята брачна церемония, а търговската мисия на Уимез завърши с успех — мисля, че има достатъчно причини да се съберем край Огнището на Мамута тази вечер и да послушаме разказите.

Всички се усмихнаха. Очакваха съобщението, но това не намаляваше вълнението им. Знаеха, че по време на събиранията край Огнището на Мамута се разказваха минали преживелици и приказки, а понякога имаше и други забавления, затова очакваха вечерта с нетърпение и радост. Много им се искаше да узнаят новините от другите биваци и отново да чуят познатите им истории. А интересът им към реакциите на пришълците по отношение на живота и приключенията на членове от собствения им бивак, беше не по-малък от желанието им да чуят разказите, които щяха да споделят с тях.

Джондалар също знаеше какво представлява едно такова събиране, затова се тревожеше. Дали Айла ще разкаже голяма част от своята история? Дали след това Лъвският бивак ще бъде все така гостоприемен? Мина му през ум да я отведе настрана и да я предупреди, но знаеше, че само ще я ядоса и разстрои. В много отношения тя беше като Мамутоите — изразяваше чувствата си открито и честно. Във всички случаи, нямаше да излезе нищо добро. Тя не умееше да лъже. Най-добре би било да се въздържа и да не взима думата.

[1] Фут — мярка за дължина = 30,48 см. ↑

3

Част от следобедна Айла прекара в разтъркване и разчесване на Уини с парче мека кожа и чесало от изсушена бодлива лугачка. Заниманието подейства успокояващо не само на кобилата, но и на самата нея.

Джондалар ѝ правеше компания като използваше подобно чесало, за да облекчи сърбежа на Рейсър, като същевременно пригладжаше рошовата зимна козина на жребеца, макар че на младото животно му се играеше и не стоеше на едно място. Топлият и мек вътрешен пласт от козината на Рейсър бе станал много по-плътен и това напомни на мъжа, че съвсем скоро ще ги връхлети студа. Това го накара да се замисли къде да прекарат зимата. Все още не знаеше какво точно е отношението на Айла към Мамутоите, но поне конете и хората от бивака започваха да свикват едни с други.

Айла също забеляза, че напрежението бе спаднало, но се безпокоеше къде ще пренощуват конете, когато тя влезеше в землянката. Бяха свикнали да спят в нейната пещера. Джондалар я уверяваше, че ще се чувстват чудесно, защото конете са свикнали да стоят на открито. Накрая тя реши да върже Рейсър за един кол недалеч от входа; беше сигурна, че Уини няма да се отдалечи без жребеца и ще я събуди, ако се появи някаква опасност.

С падането на здрача излезе студен вятър, а когато Айла и Джондалар се прибраха, във въздуха се долавяше дъх на сняг, но край Огнището на Мамута, в средата на полуподземното жилище, беше уютно и топло в компанията на събралите се хора. Мнозина бяха престанали да си взимат от донесените студени остатъци от предишната гощавка: малки бели фъстъци богати на скорбяла, диви моркови, боровинки и парчета печено мамутско месо. Зеленчуците и плодовете хващаха с пръсти или с две пръчки, които използваха като щипки, но Айла забеляза, че всеки човек, с изключение на най-малките деца, имаше нож за рязане на месото при хранене. С интерес наблюдаваше как някой от тях захапваше със зъби голяма мръвка, а

сетне отрязваше малка хапка с бързо движение на ножа отдолу нагоре, при това, без да си отреже носа.

Малки кафяви мехове за вода — съхранените непромокаеми мехури и стомаси на различни животни — се предаваха от ръка на ръка и хората пиеха от тях с огромно удоволствие. Талут предложи на Айла да си пийне. Лъхна я малко неприятната миризма на ферментирала течност, а в устата си усети възладък силно парещ вкус. При повторното предложение тя отказа. Не ѝ хареса, макар че на Джондалар сякаш му допаднаше.

Хората говореха и се смееха докато се настаняваха по наровете или върху кожата и рогозките на пода. Айла бе извърнала глава, заслушана в един разговор, когато долови, че шумът е намалал забележимо. Обърна се и видя стария Мамут, застанал със спокойно изражение зад огнището, в което гореше слаб огън. Когато всички приказки стихнаха и вниманието на всеки от присъстващите се насочи към него, той вдигна малка незапалена факла, поднесе я към горещите пламъци и я задържа докато се разгори. В изпълнената с очакване тишина останалите със затаен дъх наблюдаваха как пренесе огъня до малка каменна лампа, поставена в ниша на стената зад него. Фитилът от изсушен лишей запращя в мамутската лой, после лумна и освети разположена зад лампата статуетка от резбован бивник, представляваща закръглена и богато надарена жена.

Айла бе обзета от пронизителното усещане, че фигурата ѝ е позната, въпреки че никога не бе виждала друга, подобна на нея. „ето това Джондалар нарича дони“ — помисли си тя, — „Казва, че е обитавано от Духа на Великата Майка Земя или може би от негова част. Изглежда твърде малко, за да го побере целия. Всъщност, колко ли е голям един дух?“

Мислите ѝ я върнаха към друга церемония, по времето, когато получи черния камък, сега част от амулета, завързан на врата ѝ. В малката бучка черен манганов двуокис съжителстваха наети от духовете на чедата на целия Клан, не само на членовете на нейния клан. Получи камъка, когато я обявиха за знахарка, в замяна, на което тя се отказа от частица от собствения си дух, така че ако спаси живота на някого, той да не е задължен да ѝ подарява нещо от подобно естество или с подобна стойност. Това бе вече сторено.

Все още я тревожеше споменът, че не беше върнала духовете, след като ѝ бе наложено смъртно проклятие. Креб ги бе взел от Иза след смъртта на знахарката, та да не я съпроводят в света на духовете, но никой не ги беше взел от Айла. Щом у нея бе останала частица от духа на всеки член на Клана, дали смъртното наказание, наложено ѝ от Брод, се простираше и върху тях?

„Мъртва ли съм?“ — питаше се тя, както се бе питала многократно преди. — „Мисля, че не.“ Беше узнала, че силата на смъртното проклятие се дължи на вярата в него и че когато близките ти вече не признават твоето съществуване и нямаш къде да отидеш, можеш спокойно да умреш. Но защо тя не беше мъртва? Какво я бе накарало да се противопостави на примирението? А по-важно бе какво ще стане с Клана, когато тя наистина умре. Би ли могла смъртта ѝ да навреди на онези, които обича? Дори на целия Клан? Под тежестта на отговорността малката кожена кесийка сякаш също натежа, сякаш на шията ѝ висеше съдбата на целия Клан.

Размислите на Айла бяха прекъснати от ритмичен звук. С парче еленов рог, оформено като чук, Мамут нанасяше удари по мамутски череп с изписани геометрични линии и символи. На Айла ѝ се стори, че долавя нещо повече от ритмичен отклик, затова напрегна зрението и слуха си. Празната кухня усилваше звука и го насищаше с вибрации, но това не бе обикновен резонанс на инструмент. Когато старият жрец изтръгваше звуци от различните полета, отбелязани върху костния барабан, височината и тонът им придобиваха такива сложни и тънки нюанси, че Мамут сякаш извличаше реч от барабана, сякаш караше стария мамутски череп да говори.

С ниския си, плътен глас, старецът напевно зареди близко модулирани минорни тонове. Когато барабанът и гласът се вплетоха в сложна звукова картина, от различни кътчета на помещението към тях се присъединиха други гласове, вписващи се във вече зададения лад и все пак внасящи свои собствени вариации. Ритъмът на барабана бе подет от подобен инструмент в противоположния край на помещението. Айла погледна натам и видя, че Диджи свири на друг черепен барабан. Сетне Торнек започна да удря с чук от еленов рог по друга кост от мамут — раменна кост, покрита с паралелни линии и орнаменти във формата на обърнато „V“, изписани в червено. Дълбокият тонален резонанс на черепните барабани и по-високите

тонове на лопатката изпълниха землянката с красив, натрапчив звук. Тялото на Айла откликна с пулсиращи движения и тя забеляза, че останалите също следваха с телата си ритъма на звука. Ненадейно той секна.

Тишината бе наситена с очакване, което постепенно се разсея. Не бе планирана официална церемония, а само приятелско събиране на хората от бивака, за да прекарат една приятна вечер в компания, заети с онова, което вършеха най-добре — разговорите.

Най-напред Тюли обяви, че е постигнато споразумение и че официалното бракосъчетание между Диджи и Бранаг ще се състои следващото лято. Последваха открито и ясно изразени одобрителни слова и поздравии. Младата двойка сияеше от радост. Сетне Талут помоли Уимез да им разкаже за търговската си мисия и те узнаха, че се е състояла в размяна на сол, кехлибар и кремък. Няколко души зададоха въпроси или изказаха мнения, а Джондалар слушаше с интерес. Айла обаче не разбираше за какво говорят и реши да го попита по-късно. След това Талут поиска да узнае доколко Дануг е напреднал в обучението си, което смути младежа.

— Има талант и сърчна ръка — докладва Уимез. — След няколко години, като понатрупа опит, ще стане много добър. Съжалявах, че си тръгва. Учеше се добре — заслужаваше си да прекара една година далеч от къщи.

Изречени бяха още одобрителни думи. После настана затишие; водеха се само приглушени частни разговори. Най-сетне Талут се обърна към Джондалар, предизвиквайки развълнуван шепот.

— Разкажи ни, човече от Зеландониите, как се случи така, че сега седиш в жилището на Львския бивак на Мамутоите? — попита той.

Джондалар вдигна един от малките кафяви мехове, отпи от ферментиралата течност, огледа изпълнените с очакване хора и се усмихна на Айла. „Правил го е и преди!“ — помисли си тя леко изненадана, когато разбра, че обмисля темпото и стила на разказа си. Тя се намести удобно и също се приготви да слуша.

— Това е дълга история — започна той. Хората закимаха. Точно това искаха да чуят. — Моят народ живее далеч от тук, много далеч на запад, дори отвъд извора на Великата Майка Река, която се влива в

Беранско море. И ние като вас живеем край река, но тя се слива с Голямата вода на запад.

Зеландониите са велик народ. Подобно на вас, ние сме Деца на Земята — онази, която вие зовете Мут, ние наричаме Дони, а тя си остава все същата Велика Майка Земя. Ние ходим на лов и търгуваме, а понякога предприемаме дълги Пътешествия. Брат ми и аз решихме да направим такова Пътешествие. — Джондалар затвори очи за миг и смръщи чело от изпитаната болка. — Тонолан... брат ми... беше веселяк и обичаше приключенията. Бе любимец на Майката.

Мъката беше съвсем искрена. Всички разбираха, че това не е преструвка за подсилване на ефекта от разказа. И без да им казва нищо, отгатнаха причината. Сред тях също се говореше, че Майката прибира своите любимци рано. Джондалар нямаше намерение да излага на показ чувствата си. Скръбта го завари неподготвен и причини известен смут в душата му. Но такава загуба предизвикваше разбиране у всички. Неволната му проява пробуди тяхното състрадание и ги накара да изпитат топли чувства към него, далеч по-силни от обичайната любознателност и учтивост, с които се отнасяха към дружелюбните чужденци.

Той пое дълбоко дъх и се опита да продължи нишката на разказа си:

— В началото Тонолан се канеше да пътува сам. Моето намерение бе да го придружа само до дома на наши роднини, които живееха наблизко, но после реших да ида с него. Прекосихме един малък ледник, който дава началото на Донау, Великата Майка Река, и си казахме, че ще я проследим до края. Никой не вярваше, че ще се справим, дори не съм сигурен, че успяхме, просто продължавахме да вървим, пресякохме много притоци, срещнахме много хора.

Веднъж, през първото лято, спряхме, за да наловим дивеч и докато сушахме месото, няколко мъже ни наобиколиха с насочени към нас копия...

Джондалар бе възобновил първоначалното си темпо и бе увлякъл бивака с разказа за своите приключения. Беше сладкодумен и умееше да увеличава напрежението. Слушателите му кимаха, мърмореха одобрително, насърчаваха го, често изразяваха вълнението си с шумни възклицания. „Хората, които разговарят с думи, не мълчат дори когато слушат“ — помисли си Айла.

И тя като останалите бе запленена от разказа, но за миг погледът ѝ се отклони и тя проследи хората, които го слушаха. Възрастните държаха малките деца в скута си, а по-големичките седяха заедно и с блеснали очи сезираха в чуждоземеца-чародеец. Сякаш най-силно пленен бе Дануг. Беше се навел напред прехласнат.

— След като лъвицата се отдалечи, Тонолан навлезе в каньона, мислейки, че е в безопасност. Тогава чухме рева на лъв...

— И какво стана после? — попита Дануг.

— Ще трябва Айла да ви разкаже останалото. От този момент нататък не помня почти нищо.

Всички погледи се насочиха към нея. Айла бе слисана. Не беше очаквала такъв обрат; никога преди това не беше говорила пред толкова много хора. Джондалар ѝ се усмихна. Изведнъж му бе хрумнало, че най-добрият начин да я приучи да говори пред хора е да я накара да го прави на практика. Не за последен път щеше да се очаква от нея да разказва за свои преживявания, а и след пресните им впечатления от властта ѝ над конете, историята с лъва щеше да им се стори по-правдоподобна. Той знаеше, че случката е вълнуваща и ще подсили нейната тайнственост, пък и ако задоволеше любопитството им с тази история, може би нямаше да ѝ се налага да разказва за миналото си.

— Какво стана, Айла? — обърна се към нея Дануг, вживял се силно в разказа.

До този момент Ръги бе стеснителна и сдържана към по-големия си брат, който беше отсъствал толкова дълго, но сега, спомняйки се за предишни пъти, когато бяха седели в кръг и си бяха разказвали истории, тя реши да се покатери в скута му. Той ѝ се усмихна разсеяно и я гушна, но продължаваше да гледа очаквателно към Айла.

Айла огледа всички тези лица, извърнати към нея и се опита да каже нещо, но устата ѝ бе пресъхнала, въпреки че дланите ѝ бяха потни.

— Да, какво стана? — повтори Лати.

Тя седеше близо до Дануг и държеше в скута си Ридаг.

В големите, кафяви очи на момчето се четеше силна възбуда. Той също отвори уста да попита, но никой не разбра звука, който издаде — освен Айла. Схвана не самата дума, а нейния смисъл. И преди беше чувала подобни звуци, дори се бе научила да ги произнеса. Хората от

Клана не бяха неми, но способността им да артикулират беше ограничена. В замяна на това бяха създали богат и всеобхватен език от знаци, за да общуват, а думите им служеха само за подсилване. Разбираше, че детето я моли да продължи разказа и че влага именно такова значение в думите си, Айла се усмихна и отправи словата си към него.

— Бяхме с Уини — подхвана тя.

Когато произнасяше името на кобилата, тя сякаш имитираше тихото цвилене на кон. Хората в землянката не разбраха, че става въпрос за името на животното. Помислиха си, че е чудесно украшение към разказа. Усмихнаха се и с одобрителни слова я насърчиха да продължи по същия начин.

— Тя скоро има конче. Много дебела — продължи Айла като протегна ръце пред корема си, за да покаже, че кобилата е била в напреднала бременност. Появиха се разбиращи усмивки. — Всеки ден яздим. Уини трябва излиза. Не далеч, не бързо. Винаги ходим на изток, лесно да ходим на изток. Прекалено лесно, нищо ново. Един ден ние отиваме на запад, не на изток. Виждаме ново място — разказваше Айла, обръщайки се към Ридаг.

Джондалар я беше учил на езика на Мамутоите, както и на другите езици, които сам разбираше, но тя не го говореше така свободно, както неговия език, който беше научила най-напред. Речта ѝ бе странна, някак си различна и трудна за определяне, мъчно намираще думите и това я притесняваше. Но когато се сети за момчето, което никак не можеше да изразява мислите си, тя реши, че трябва да опита. Защото то я беше помолило.

— Чувам лъв.

Не знаеше защо го направи. Може би подтиквана от жадния израз върху лицето на Ридаг, от начина, по който бе обърнал главата си, за да чува, или просто инстинктивно, но след думата „лъв“ тя изрева застрашително, предавайки идеята за свирепото животно по начин, понятен за целия свят. Айла долови как някои от събралите се трепнаха от страх и ахнаха, после се разсмяха нервно и дадоха словесен израз на одобрението си. Тя притежаваше необикновена способност да имитира животински звуци. Това неочаквано засили възбудата, предизвикана от разказа ѝ, Джондалар също ѝ кимаше и ѝ се усмихваше одобрително.

— Чувам човек вика. — Тя отпрати изпълнен с печал поглед към Джондалар. — Спирам, Какво да правя? Уини натезжала от бебе. — Тя издаде кратък писклив звук, наподобяващ цвилене на жребче и бе възнаградена от Лати с лъчезарна усмивка. — Аз се безпокоя за кон, но човек вика. Пак чувам лъв. Вслушвам се. — Тя успя някак си да постигне имитация на лъвски рев, който звучеше игриво. — Това е Бебчо. Тогава влизам в каньон, знам, че кон няма пострада.

Айла срещна озадачени погледи. Изречената от нея дума им бе непозната, макар че при други обстоятелства Ридаг би могъл да я знае. Беше казала на Джондалар, че това е дума от езика на Клана, означаваща малко дете.

— Бебчо е лъв — заобяснява тя. — Бебчо е лъв и аз го познавам. Бебчо е... като син. Аз влизам в каньон, карам лъв да си отиде. Намирам един мъртъв човек. Друг човек, Джондалар, ранен много тежко. Уини занася до долината.

— Бре! — чу се присмехулен глас. Айла вдигна поглед и видя Фребек, мъжът, който се бе карал със старицата. — Да не искаш да кажеш, че си заповядала на лъв да остави на мира ранен човек?

— Не изобщо на лъв. На Бебчо — обясни Айла.

— Какво е това... дете го казваш?

— „Бебчо“ е дума от езика на Клана. Значи дете, малко дете. Това е име аз дава на лъв, когато живее при мен. Бебчо е лъв аз познавам. Кон също познава. Не се страхува, Айла беше разстроена — нещо не беше наред, но тя не знаеше какво.

— Живяла си с лъв? Това не го вярвам — усмихна се ехидно той.

— Не вярваш? — попита гневно Джондалар. Мъжът обвиняваше Айла в лъжа, а той много добре знаеше, че разказът ѝ отговаряше на истината. — Айла не лъже — защити я той като се изправи и развърза ремъка, с който кожените му панталони бяха пристегнати в кръста. Той отпусна единия край и разголи слабините и бедрото си, обезобразени от възпалени червени резки. — Лъвът ме нападна, а Айла не само ме отърва от него, тя е много опитна знахарка. Ако не беше тя, щях да последвам брат си на другия свят. И друго нещо ще ви кажа. Видях я да язди лъва, също като коня. И мен ли ще наречеш лъжец?

— Никой гост на Лъвския бивак не може да бъде наричан лъжец — рече Тюли, гледайки свирепо Фребек и опитвайки се да предотврати надвисналата грозна сцена. — Явно е, че си бил тежко наранен, пък и

ние сами видяхме как жената... Айла... язди коня. Не виждам причина да се съмнявам нито в твоите думи, нито в нейните.

Настана напрегнато мълчание. Айла, объркана, местеше поглед ту към единия, ту към другия. Думата „лъжец“ ѝ беше непозната и тя не разбираше защо Фребек бе казал, че не ѝ вярва. Беше израснала сред хора, които общуваха с помощта на движения. Освен жестове с ръце, езикът на Клана включваше стойката и изражението на лицето като средства за предаване на оттенъци и нюансирани значения. Невъзможно бе да лъжеш успешно с цяло тяло. В най-добрия случай човек можеше да се въздържа и да не каже нещо, но това също се забелязваше, въпреки че беше позволено като нещо лично. Айла просто не се бе научила да лъже.

Но тя схвана, че нещо не е наред. Долавяше внезапно появилите се гняв и враждебност така ярко, сякаш бяха изразени с крясъци. Разбираше и това, че се опитват да не дават воля на чувствата си. Талут забеляза как Айла погледна към тъмнокожия мъж, а сетне отмести очи. Като зърна Ранек той се досети как да намали напрежението и отново да насочи всеобщото внимание към разказването на истории.

— Това беше хубава история, Джондалар — избоботи Талут, отправяйки строг поглед към Фребек. — Винаги е вълнуващо да се слушат разкази за дълги пътешествия. Искаш ли да чуеш за едно друго дълго пътешествие?

— Да, много.

По лицата отново се появиха усмивки и хората въздъхнаха с облекчение. Щяха да чуят един от любимите си разкази; не им се случваше често да имат възможност да го споделят с хора, за които беше непознат.

— Това е историята на Ранек — подхвана Талут.

Айла погледна очаквателно към Ранек.

— Интересно ми е да узная как човек с кафява кожа идва да живее в Лъвския бивак — промълви тя.

Ранек ѝ се усмихна, но се обърна към мъжа от своето огнище. — Историята е моя, но добре е да я разкажеш ти, Уимез — отбеляза той.

Джондалар беше седнал отново; никак не му харесваше обратът, който разговорът бе взел — или може би интереса на Айла към Ранек

— въпреки че това бе по-малкото зло в сравнение с почти откритата враждебност, пък и на него му беше интересно.

Уимез се облегна назад, кимна на Айла и усмихвайки се на Джондалар, започна:

— Между нас, млади момко, има доста общи неща — не е само усетът към камъка. На младини и аз като теб предприех дълго Пътешествие. В началото пътувах на югоизток, подминах Беранско море и стигнах чак до крайбрежието на едно много по-обширно море далеч на юг. Южното море има много имена, защото по бреговете му живеят много хора. Заобиколих източния му край, после се насочих на запад по южното крайбрежие през земи с много гори, където е много по-топло и по-дъждовно от тук.

Няма да правя опити да ви разказвам всичко, което ми се случи. Ще го оставя за друг път. Ще ви разкажа историята на Ранек. Докато пътувах на запад срещях много хора, на някои от тях гостувах и научавах нови обичаи, но не ме свърташе на едно място и отново поемах на път. Исках да видя докъде мога да стигна като се движа на запад.

След няколко години се озовах в една местност, мисля, че не е далеч от твоята Голяма вода, Джондалар, но оттатък тесните проливи, където Южното море се влива в нея. Там срещнах хора с тъмна, едва ли не черна кожа и пак там се запознах с една жена. Жена, която ме привличаше. В началото, може би защото бе различна... екзотичните ѝ дрехи, цветът ѝ, тъмните ѝ блестящи очи. Усмихваше се подкупващо... а как танцуваше, как се движеше... беше най-вълнуващата жена, която някога съм срещал.

Разказът на Уимез бе непосредствен, лишен от допълнителни ефекти, но така завладяващ, че не му бе необходимо да театралничи. Но изражението на якия и сдържан мъж се промени осезателно, когато спомена жената.

— Когато тя се съгласи да се съберем, реших да остана там с нея. Винаги съм се интересувал от каменоделство, дори когато бях младок, затова се научих да правя остриета за копия като техните. Те отсичат и двете страни на камъка, разбираш ли? — Въпросът му беше насочен към Джондалар.

— Да, двустранно, като брадва.

— Но тези остриета не бяха толкова дебели и груби. Прилагаха добра техника. Аз също им показах някои неща и възприех техния начин на живот, който напълно ме удовлетворяваше, особено след като Майката я благослови и тя роди дете, момченце. Според техния обичай, тя ме попита как да го наречем. Избрах „Ранек“.

„Това обяснява всичко“ — помисли се Айла. — „Майка му е била тъмнокожа.“

— Как реши да се върнеш? — попита Джондалар.

— Няколко години след раждането на Ранек се появиха трудности. Тъмнокожите, с които живеех, бяха дошли по тези места от юг и някои от обитателите на съседните биваци не искаха да делят ловните си полета с тях. Имаше различия и в обичаите. Почти ги убедих да се срещнат и да обсъдят въпроса. Но вместо това няколко луди глави от двете страни решиха да се бият. Смъртта на едного водеше до убийството на другото, сетне желанието за мъст доведе до нападения на самите биваци.

Изградихме добри защитни прегради, но те бяха по-многобройни. Битките продължиха известно време; те продължаваха да ни избиват, един след друг. След време видът на човек с по-светла кожа започна да предизвиква страх и омраза. Макар да бях един от тях, те започнаха да не ми се доверяват, подозираха и Ранек. Кожата му беше по-светла от тази на останалите, а и чертите му бяха по-различни. Поговорих с майката на Ранек и решихме да заминем. Раздялата беше тъжна — напускахме близките си и многобройните си приятели, но не можехме да останем, беше опасно. Някои от лудите глави дори се опитаха да ни спрат, но с малко помощ успяхме да се измъкнем през нощта.

Тръгнахме на север, към проливите. Знаех, че там живеят хора, които правят малки лодки и прекосяват с тях откритото море. Предупредиха ни, че в този сезон е опасно да се пътува и че пресичането е трудно дори и при най-благоприятни условия. Но на мен ми се струваше, че трябва да се махнем час по-скоро и реших да поема риска.

Но решението не беше правилно — каза Уимез, като внимателно контролираше гласа си. — Лодката се преобърна. Само Ранек и аз успяхме да преплуваме, заедно с един вързоп от нейни неща. — Той замълча за миг, а после продължи разказа си. — Все още бяхме далеч

от дома и много време мина, преди да се приберем, но накрая стигнахме до тук по време на едно Лятно събиране.

— Колко време бе изминало от заминаването ти? — попита Джондалар.

— Десет години — отвърна Уимез и се усмихна. — Голяма шумотевица се вдигна. Никой не очакваше да ме види отново, да не говорим пък за Ранек. Нези даже не ме позна, но когато заминах, сестричката ми бе още момиченце. Току-що бе приключило бракосъчетанието ѝ с Талут и двамата поставяха началото на Лъвския бивак заедно с Тюли, двамата ѝ стопани и техните деца. Поканиха ме да се присъединя към тях. Нези осинови Ранек, въпреки че той все още е син на моето огнище. Грижеше се за него като за собствен син, дори след раждането на Дануг.

Когато Уимез млъкна, минаха няколко мига, преди останалите да осъзнаят, че е приключил. Всички искаха още. Въпреки че повечето от тях бяха чували за много от приключенията му, той комай винаги успяваше да ги изненада с нови истории или с неочаквани обрати във вече познати разкази.

— Струва ми се, че Нези би била майка на всички, стига да можеше — обади се Тюли, спомняйки си неговото завръщане. — Тогава още кърмех Диджи и Нези не можеше да се наиграе с нея.

— За мен тя е повече от майка! — заяви Талут с шеговита усмивка и я потупа по широките задни части. Беше извадил още един мях със силното питие и след като си пийна го предаде нататък.

— Талут! Ще ти дам да разбереш кой ти е повече от майка! — закани му се тя уж гневно, като едва се сдържаше да не се усмихне.

— Обещава ли? — засече я той.

— Знаеш какво имам предвид, Талут — настоя Тюли, пренебрегвайки твърде очевидните намеци, които си разменяха брат ѝ и неговата жена. — Та тя не може да изостави дори Ридаг. А той е толкова болнав, че щеше да е по-добре да го беше оставила.

Айла обърна поглед към детето. Забележката на Тюли го беше обезпокоила. Думите ѝ не бяха преднамерено жестоки, но Айла долови, че не му харесва да говорят за него така, сякаш не бе сред присъстващите. Ридаг обаче не можеше да стори нищо. Не можеше да ѝ каже какво чувства, а тя, без да се замисля, бе допуснала, че тъй като не може да говори, той няма и чувства.

На Айла ѝ се искаше да поразпита и за детето, но се боеше, че може да прозвучи нахално. Джондалар зададе въпроса вместо нея, макар и за да задоволи собственото си любопитство.

— Нези, ще ни разкажеш ли за Ридаг? Мисля, че, на Айла ще ѝ бъде особено интересно, а също и на мен.

Докато събираше мислите си, Нези се наведе, взе детето от Лати и го сложи в скута си.

— Бяхме подгонили мегасероси, нали ги знаете, гигантските елени с големите рога — поде тя — и смятахме да им устроим капан и да ги вкараме в него; това е най-добрият начин да се уловят елени с големи рога. Когато за пръв път забелязах една жена да се крие край ловния ни стан, това ми се стори странно. Човек рядко можеше да види плоскоглава жена и никога — сама.

Айла, устремена с цялото си тяло към Нези, слушаше внимателно.

— Освен това не хукна като разбра, че я гледам, избяга чак като се опитах да я приближа. Тогава видях, че е бременна. Помислих си, че може да е гладна, затова ѝ оставих малко храна до скривалището ѝ. На сутринта храната я нямаше, затова ѝ оставих още преди да разтурим стана.

На следващия ден сякаш на няколко пъти ми се мярна, но не бях сигурна. Видях я отново вечерта, докато кърмех Ръги край огъня. Станах и се опитах да я доближа. Тя пак побягна, но движенията ѝ показваха, че има болки. Разбрах, че е започнала да ражда. Не знаех какво да сторя. Исках да ѝ помогна, но тя все бягаше, а беше започнало да се смрачава. Казах на Талут, той събра няколко души и тръгна след нея.

— Тогава пак се случи нещо необяснимо — додаде Талут, внасяйки своя дял в разказа на Нези. — Мислех, че ще трябва да я заобиколим и да ѝ устроим засада, но щом ѝ викнах да спре, тя просто седна на земята и зачака. Нямаше вид на особено изплашена от мен и когато ѝ магнах да дойде, веднага стана и ме последва, сякаш знаеше какво трябва да прави и разбираше, че няма да ѝ сторя зло.

— Не знам как успяваше да пристъпва — продължи Нези. — Болките ѝ бяха толкова силни. Бързо схвана, че искам да ѝ помогна, но не знам доколко успях да я облекча. Дори не бях сигурна, че ще успее да роди бебето, преди да издъхне. А тя даже не гъкна. Най-сетне,

призори се роди синът ѝ. С изненада забелязах, че е дете на смесени духове. Въпреки че беше толкова малък, личеше, че е различен. Жената беше толкова слаба, че реших да ѝ покажа, че момченцето ѝ е живо — мислех си, че това може да я накара да се бори за живота си; пък и на нея изглежда много ѝ се искаше да го види. Но изглежда вече беше твърде късно. Беше изгубила много кръв. Сякаш просто отказа да се съпротивлява на смъртта. Издъхна преди изгрев-слънце.

Всички ми казваха да го оставя да умре заедно с майка си, но по това време и без друго кърмех Ръги, пък и имах много мляко. Нищо не ми костваше да му давам и на него да суче. — Тя го гушна, сякаш го закриляше. — Знам, че е слаб. Може би трябваше да го оставя, но ако Ридаг ми беше собствен син едва ли щях да го обичам повече. И не съжалявам, че го приех.

Ридаг вдигна към Нези големите си и блестящи кафяви очи, после обви врата ѝ със слабичките си ръце и положи глава на гърдите ѝ. Нези го залюля в прегръдките си.

— Някои хора казват, че е животно, защото не може да говори, но аз съм сигурна, че разбира. И не е „уродлив“ — додаде тя, хвърляйки гневен поглед на Фребек. — Само Майката знае защо духовете, които са го създали, са били смесени.

Сълзите на Айла напиреха и тя едва ги удържаше. Не знаеше какво реакция ще предизвикат у тези хора; влагата, отделяна от очите ѝ, винаги пораждаше безпокойство у хората от Клана. Докато наблюдаваше жената и детето, в главата ѝ нахлуха спомени. До болка ѝ се прииска да прегърне сина си и отново заскърби за Иза, която я беше прибрала и се беше грижила за нея като майка, въпреки че бе също толкова различна от членовете на Клана, колкото Ридаг — от обитателите на Львския бивак. Но повече от всичко друго ѝ се искаше да намери начин да обясни на Нези колко е трогната и колко ѝ е благодарна заради Ридаг... и заради себе си. Обзе я непонятното усещане, че донякъде ще успее да се отблагодари на Иза, ако намери начин да направи нещо за Нези.

— Нези, той разбира — каза тихо Айла. — Той не животно, не от плоскоглавците. Той дете на Клана и на Другите.

— Знам, че не е животно, Айла, но какво е това „Клан“?

— Хора, като майката на Ридаг. Вие казвате „плоскоглавци“, те казват „Клан“ — обясни Айла.

— Как така „те казват „Клан““, та те не могат да говорят — намеси се Тюли.

— Не казват много думи. Но говорят. Говорят с ръце.

— Откъде знаеш? — попита Фребек. — Какво те кара да се мислиш за толкова умна?

Джондалар пое дълбоко дъх и го задържа докато чакаше отговора ѝ.

— Преди живеех с Клана. Говорех като хората от Клана. Не с думи, докато дойде Джондалар — промълви Айла. — Кланът беше моят народ.

Когато смисълът на думите ѝ достигна до съзнанието им, настана мъртва тишина — всички бяха смаяни.

— Искаш да кажеш, че си живяла с плоскоглавци! Живяла си с тези мръсни животни! — възкликна Фребек с отвращение, сетне скочи на крака и отстъпи назад. — Нищо чудно, че не може да приказва както трябва. — Щом е живяла с тях и тя е същата. Те са най-обикновени животни, всички, включително смесеното ти недоносче, Нези.

В бивака избухна врява. Макар и някои да споделяха мнението на Фребек, той бе отишъл твърде далеч. Бе прекрачил границата на учтивостта, която дължеше на гостите и дори беше обидил стопанката на водача. Но той отдавна изпитваше неудобство от това, че принадлежи към бивак, който беше прибрал „урода от смесени духове“, а и все още беше раздразнен от хапливите забележки на майката на Фрали по време на последната схватка от отколешната им битка. Искаше да си излее гнева на някого.

Талут се дереше в защита на Нези и Айла. Тюли побърза да защити честта на бивака. Крози, със зловна усмивка на устните, ту обсипваше Фребек с дълги тиради, ту отправяше заплашителни погледи към Фрали, докато останалите изразяваха мнението си шумно. Погледът на Айла се местеше от лице на лице — прииска ѝ се да си запуши ушите с ръце, за да не чува шума.

Изведнъж Талут гръмогласно призова към тишина. Викът му бе достатъчно силен, за да стресне всички и да ги накара да замълчат. Тогавя прозвуча барабанът на Мамут. Под неговите звуци хората се успокоиха и насядаха по местата си.

— Мисля, че преди другите да вземат думата, би трябвало да чуем какво има да ни каже Айла — рече Талут, след като барабанът замлъкна.

Хората се наклониха напред и насочиха вниманието си към Айла — изгаряха от желание да узнаят нещо повече за тайнствената жена. Айла не беше сигурна, че ѝ се ще да разказва каквото и да било на тези шумни, груби хора, но чувстваше, че няма избор. После, повдигайки леко брадичката си, тя си помисли, че щом искат да чуят историята ѝ. Ще им я каже, но още сутринта ще си тръгне.

— Аз не... не помня ранно детство — започна Айла, — само земетресение и пещерен лъв, който оставя белези на крака ми. Иза казва тя ме намира край река... каква дума, Мамут? Не будна?

— В безсъзнание.

— Иза ме намира край река в безсъзнание. Аз съм горе-долу на години на Ридаг, по-малка. Може би пет години. Имам рани по крака от нокът на пещерен лъв, Иза е... знахарка. Тя лекува мой крак. Креб... Креб е Мог-ър..., като Мамут, свят човек... познава свят на духове. Креб ме учи да говоря като Клана. Иза и Креб... целият Клан... те се грижат за мен. Аз не съм от Клан, но те се грижат за мен.

Айла се напрягаше да си спомни всичко, което Джондалар ѝ беше казвал за техния език. Не ѝ хареса забележката на Фребек, че не може да говори правилно, а също и всичко останало, което каза. Тя погледна към Джондалар. Челото му бе сбърчено. Той искаше от нея да внимава. Не знаеше каква е причината за загрижения му вид, но може би не беше нужно да споменава всичко.

— Аз израствам в Клан, но го напускам... да намеря Другите, като мен. Аз съм... — Тя спря да говори и се замисли за точната цифра — четиринадесет години тогава. Иза ми казва Другите живеят на север. Аз дълго търся, не намирам никой. Тогава намирам долина и оставам, да приготвя за зимата. Убивам кон за месо, после виждам малък кон, нейно бебе. Нямам народ. Малък кон е като бебе, аз грижа за малък кон. По-късно намирам малък лъв, ранен. Взимам и лъв, но той пораста, напуска, намира другарка. Аз живея в долина три години, сама. После идва Джондалар.

Айла замълча. Никой не продума. Обяснението ѝ, прекалено така просто, можеше да бъде само истина, но им прозвуча невероятно. Въпросите, които поставяше, бяха повече от отговорите, които даваше.

Възможно ли е наистина да е била прибрана и отгледана от плоскоглавци? Дали те наистина могат да говорят, или поне да общуват? Възможно ли е наистина да са толкова хуманни, толкова човечни? Ами тя? Щом е била отгледана от тях, дали самата тя е човешко същество?

В настъпилата тишина Айла обърна поглед към Нези и момчето и в този миг си спомни за една случка от ранния период на живота ѝ в Клана. Тогава Креб я учеше да общува с помощта на жестове, но един от знаците с ръце тя бе усвоила сама. Често показваха този жест на бебетата, а по-големите деца винаги го използваха, когато се обръщаха към жените, които се грижеха за тях. Айла си спомни какви чувства бяха обзели Иза, когато тя се бе обърнала към нея с този знак.

Тя се наведе напред и каза на Ридаг:

— Искам да покажа на теб дума. Дума ти казваш с ръце.

Той се поизправи — в очите му се четеше интерес и вълнение. Беше разбрал, както винаги досега, всяка от изречените думи и разговорът за знаците с ръце бе пробудил у него неясен трепет. Всички наблюдаваха как тя направи жест — целенасочено движение с ръцете. Той се опита да го повтори, мръщейки се озадачено. Сетне ненадейно смисълът на жеста изплува от дълбините на съзнанието му и изразът на лицето му се промени. Той се поправи, а Айла му се усмихна и кимна с глава. Тогава той се обърна към Нези и отново повтори жеста. Тя погледна към Айла.

— Той казва на теб „майко“ — обясни Айла.

— „Майко“? — Нези затвори очи, мъчейки се да удържи сълзите си и притисна към себе си детето, за което се беше грижило от раждането му. — Талут! Видя ли това? Ридаг току-що ме нарече „майка“. Мислех си, че няма да доживея деня, в който Ридаг ще ми каже „майко“.

4

В бивака цареше униние. Хората не знаеха нито какво да кажат, нито какво да мислят. Какви бяха тези странници, появили се ненадейно сред тях? По-лесно им беше да повярват на мъжа, който разказваше, че е пристигнал от запад, отколкото на жената, която твърдеше, че е живяла три години в разположена недалеч долина и, най-удивителното, че преди това е живяла със стадо плоскоглавци. Разказът на жената заплашваше една цяла структура от удобни вярвания и въпреки това им беше трудно да се съмняват в думите ѝ.

Със сълзи на очи Нези бе занесла Ридаг в леглото, след като бе изразил първата си беззвучна дума. Останалите приеха това като знак, че разказването на истории е приключило и се завърнаха край собствените си огнища. Айла използва възможността да се измъкне. Тя облече подобната на анорак кожена туника, нахлузи качулката на главата си и излезе.

Уини я позна и изцвили тихо. Движейки се опипешком в тъмнината, водена от пръхтящите и пъхтящи звуци на кобилата, Айла успя да я намери.

— Наред ли е всичко, Уини? Добре ли си? А Рейсър? Сигурно и вие се чувствате като мен — каза Айла както в мислите си, така и на интимния език, на който общуваше с конете. Уини тръсна глава, вдигна се плавно на задните си крака, сетне положи главата си върху рамото на жената, а Айла обви с ръце гривестия ѝ врат и опря чело в кобилата — единствената ѝ компания в отминалите дълги години. Рейсър също се мушна при тях и тримата останаха така, притиснати един към друг, в момент на отдих от необичайните преживявания през деня.

След като се убеди, че конете са добре, Айла слезе към брега на реката. Приятно ѝ бе да постои извън земянката, далеч от хората. Тя пое дълбоко дъх. Вечерният въздух беше сух и студен. Когато бутна назад подплатената си с кожа качулка, в косата ѝ просветнаха искри от статично електричество. Тя протегна врат и погледна нагоре.

Новата луна, отбягвайки големия си спътник, който я държеше в обсега си, бе обърнала блестящото си око към далечните дълбини, чиито вихрени светлини мамеха с обещания за безгранична свобода, но предлагаха само космическа пустота. Високи леки облаци закриваха звездите с по-слаба светлина, но едва забулваха по-дръзките, с блещукащ ореол, и придаваха близост и мекота на черното нощно небе.

Айла бе обладана от смут, раздираха я противоречиви чувства. Това бяха Другите, към които се беше стремилa. Хора като тези, сред които бе родена. Ако не беше земетресението, щеше да израсне сред подобни същества, в уютa на подобен дом. Вместо това тя бе отгледана от Клана. Познаваше обичаите на Клана, а начина на живот на собствения ѝ народ ѝ беше чужд. Но ако не беше Клана, тя изобщо нямаше да оцелее. Не можеше да се върне там, липсваше ѝ чувство за принадлежност и към тукашните хора.

Те бяха толкова шумни и разпуснати. Иза би казала, че им липсват маниери. Например този мъж, Фребек — говори, когато не е негов ред, без да иска разрешение, а сетне започват да се надвикват и да говорят едновременно. Мислеше, че Талут е водач, а дори и той трябваше да крещи, за да го чуят. На Брун никога не му се налагаше да крещи. Беше го чула да вика само веднъж и то за да предупреди някого за надвиснала опасност. Всички в клана изпитваха известно страхопочитание към водача; Достатъчно бе Брун да даде знак и след няколко удара на сърцето вниманието на всички би било насочено към него.

Не ѝ харесваше и начина, по който тези хора говореха за Клана, наричайки членовете му плоскоглавци и животни. Не можа ли някой от тях да каже, че и те са хора? Може би малко различни, но все пак хора. Нези го разбираше. Въпреки казаното от останалите, тя знаеше, че майката на Ридаг е жена, а роденото от нея дете е само бебе. „То обаче е дете на смесени духове, като моя син“ — помисли си Айла — „и като момиченцето на Ода, която видях на Събора на Клановете. Как се е получило така, че майката на Ридаг да роди дете със смесени черти?

Духовете! Дали действително духовете правят бебетата? Наистина ли духът на тотема на мъжа побеждава този на жената и създава растящото в утробата ѝ бебе, както вярва Кланът? Или Великата Майка подбира и съчетава духовете на мъж и жена, а сетне

ги поставя във вътрешността на жената, както вярват Джондалар и тези хора?

Защо аз съм единствената, която смята, че бебето, растящо в утробата на жената, се зачева от мъж, а не от дух? Мъж, който го прави със своя орган... със своята мъжественост, както Джондалар го нарича. Иначе защо ще се събират мъжете и жените?

Когато Иза ми разказа за цяра, тя спомена, че укрепвал тотема ѝ и затова толкова години не е имала бебе. Може и така да е, но аз не го вземах докато живеех сама и никакви бебета не се появиха от само себе си. Едва когато дойде Джондалар се сетих отново да потърся растение със златни нишки и корен от градински чай...

След като Джондалар ми показа, че може и да не боли... когато разкри пред мен колко прекрасно могат да се чувстват мъжът и жената заедно...

А какво ли ще стане, ако престана да взимам тайния цяр на Иза? Дали ще имам бебе? Дали ще имам бебе от Джондалар? Ако той сложи своята мъжественост там, откъдето излизат бебетата?“

При тази мисъл топла вълна заля лицето ѝ, а зърната на гърдите ѝ набъбнаха. „За днес е вече много късно“ — помисли си тя, — „Вече взех цяра сутринта, но какво ще стане, ако утре си направя обикновен чай? Ще може ли бебето на Джондалар да започне да расте в мен? Но не е нужно да чакаме. Можем да опитаме тази вечер...“

Тя се усмихна на себе си. „Иска ти се той просто да те докосне, да сложи устните си върху твоите и върху...“ Тя потръпна от очакване и затвори очи, за да даде възможност на тялото си да си спомни какво изпитва в неговите ръце.

— Айла? — сепна я рязък глас.

Не беше усетила приближаването на Джондалар, а и тонът му не съответстваше на настроението ѝ. Топлото чувство изчезна. Нещо го тревожеше. Още откак бяха пристигнали; щеше ѝ се да разбере какво го мъчи.

— Да.

— Какво правиш тук навън? — сопна ѝ се той.

Какво ли правеше?

— Наслаждавам се на нощта, дишам свеж въздух и си мисля за теб — обясни тя възможно най-пълно.

Джондалар не очакваше такъв отговор, макар да не беше сигурен какви бяха очакванията му. Откак се бе появил тъмнокожият мъж, той се мъчеше да потисне твърдата топка от гняв и безпокойство, която караше стомаха му да се обръща. Ранек изглежда беше събудил интереса на Айла, пък и самият той не сваляше поглед от нея. Джондалар се бе опитал да успокои гнева си и да си внуши, че е глупаво да смята, че има и нещо друго. Тя имаше нужда и от други приятели. Това, че Джондалар беше първият, не означаваше, че тя няма да поиска да се запознае и с други мъже.

Въпреки това, когато Айла попита Ранек за миналото му, той усети, че се зачервява от облялата го гореща вълна на гнева и същевременно потръпва от студения повей на ужаса. Защо ще ѝ се иска да узнае повече за този очарователен странник, ако не се интересува от него? Високият мъж потисна импулсивното си желание да я грабне и отведе отгук и изпита безпокойство, че се поддава на такива чувства. Тя имаше право сама да избира приятелите си, а и те бяха само приятели. Само разговаряха и си разменяха погледи.

Когато тя излезе, Джондалар видя как тъмните очи на Ранек я проследиха; той бързо облече анорака си и я последва. Видя я, застанала край реката. Поради някаква необяснима причина беше убеден, че тя си мисли за Ранек. В първия момент отговорът ѝ го изненада, после той се отпусна и по устните му заигра усмивка.

— Трябваше да се досетя, че ако попитам, ще получа пълен и честен отговор. Дишаш свеж въздух и се наслаждаваш на нощта — ти си чудесна, Айла.

Тя също му се усмихна. Не знаеше какво бе сторила, но нещо го бе накарало да се усмихне и бе възвърнало радостта в гласа му. Топлото чувство я обзе отново и тя пристъпи към него. Въпреки тъмнината и оскъдните звезди, които хвърляха бледа светлина върху лицето ѝ, Джондалар долови настроението ѝ от начина, по който се движеше и тялото му откликна на позива. В следващия миг тя бе в прегръдките му, устните им се сляха и всички съмнения и тревоги я напуснаха. Би отишла, където и да е, би живяла с всякакви хора, би усвоила и най-странните обичаи, щом имаше Джондалар.

Миг по-късно тя вдигна поглед към него.

— Помниш ли когато те попитах какъв е сигналът ти? Как да ти кажа, когато искам да ме докоснеш и да проникнеш в мен със своята

мъжественост?

— Да, спомням си — отвърна той с лукава усмивка.

— Ти каза да те целуна, или просто да помоля. Сега те моля. Можеш ли да приготвиш твоята мъжественост?

Тя бе толкова сериозна, толкова находчива и така трогателна! Той сведе глава, за да я целуне отново и я притисна така силно, че тя почти разпозна синия цвят на очите му и бликналата в тях обич.

— Айла, моята забавна и красива жена — прошепна той. — Знаеш ли колко много те обичам?

Но докато я прегръщаше, Джондалар бе обзет от чувство за вина. Ако я обича толкова много, защо изпитва неудобство от онова, което тя върши? Когато онзи мъж, Фребек, се отдръпна от нея в погнуса, на него му се прииска да умре от срам, защото я беше довел и защото можеха да го свържат с нея. Миг по-късно изпита омраза към себе си заради тези си чувства. Та той я обича. Как може да се срамува от жената, която обича?

Онзи тъмнокож Ранек не се срамуваше. Само как я гледаше с лъскавите си бели зъби и тъмните си блестящи очи, как се смееше, как я ласкаеше и дразнеше; когато си спомни за него, той трябваше да надвие импулсивното си желание да го удари. Всеки път, когато си мислеше за него, трябваше наново да обуздава порива си. Обичаше я толкова много и не можеше да понесе мисълта, че тя би могла да пожелае някой друг, може би някой, които не се срамува от нея. Обичаше я повече, отколкото смяташе, че е възможно да се обича човек. Но как можеше да се срамува заради жената, която обича?

Джондалар я целуна отново, по-настойчиво и я прегърна така силно, че тя изпита болка. Сетне с почти безумен плам обсипа с целувки шията и врата ѝ.

— Знаеш ли какво изпитвам като знам, че най-после можеш да се влюбиш? Айла, не усещаш ли колко много те обичам?

Беше толкова сериозен, толкова страстен, че за миг Айла изпита острата болка на страха — не за себе си, а за него. Обичаше го повече, отколкото би могла да изрази с думи, но неговата любов към нея не бе съвсем същата. Не че беше много по-силна, но в нея имаше повече възискателност и настойчивост, Сякаш Джондалар се боеше, че ще изгуби онова, което най-после бе спечелил. Тотемите, особено силните тотемите, умееха да разпознават, и да подлагат на изпитание, именно

такива страхове. Искаше ѝ се да отклони вниманието му от тези страстни излияния.

— Усещам, че си съвсем готов — усмихна се тя закачливо.

Но той не откликна с по-шеговито настроение, както се беше надявала. Вместо това той я обсипваше с бурни целувки и я притискаше така пламенно, че едва не ѝ счупи ребрата. Сетне затършува под анорака ѝ, под туниката ѝ, опитвайки се да достигне гърдите ѝ и да развърже шнура на панталоните ѝ.

Никога не беше го виждала такъв — подвластен на нуждата, обзет от непреодолимо желание, умоляващ с неотложната си страст. Той познаваше тялото ѝ по-добре от самата нея и с удоволствие прилагаше знанията и уменията си. Но този път неговите потребности бяха по-силни. Тя прозря същността на момента и му се отдаде изцяло, изгубвайки се в мощния изблик на любовта му. Бе готова за него така, както той бе готов за нея. Развърза шнура и остави панталона си да се смъкне надолу, а после му помогна да се освободи от неговия.

Преди да се осъзнае, тя вече лежеше върху твърдата пръст недалеч от брега на реката. Зърна леко замъглените звезди и затвори очи. Той беше върху нея, устните му силно притискаха нейните, езикът му проникваше в нея и тършуваше, сякаш би могъл да открие онова, което топлият му и твърд член търсеше така настойчиво. Тя се разтвори под напора му — отпусна устните и бедрата си — сетне посегна да го насочи към топлите си съблазнителни дълбини. Когато той проникна в нея дъхът ѝ секна и тя долови приглушен стон. После усети как стволът му я изпълни цялата, обтягайки плътта ѝ.

Дори в този миг на бурна страст тя го удиви, изуми го пълната хармония помежду им, точното съответствие между нейните дълбини и неговите размери. Усети как топлите ѝ гънки го обгръщат отвсякъде и едва не достигна кулминацията още при първото движение. Няколко мига той се опитваше да се въздържи, да наложи обичайния си контрол, но после се отказа. Гмурна се в нея, сетне още веднъж и още веднъж, докато тялото му се разтресе неописуемо и той достигна издигация се връх на чудото, а от устните му се отрони вик:

— Айла! О, моя Айла, моя Айла! Обичам те!

— Джондалар, Джондалар, Джондалар...

Той направи няколко последни движения, после със стон зарови лицето си в шията ѝ и я задържа в прегръдките си, неподвижен и

изчерпан. Тя усети острия ръб на камък под гърба си, но не му обърна внимание.

След малко той се надигна и се вгледа загрижено в нея.

— Извинявай — каза той.

— Защо се извиняваш?

— Стана така набързо, не те подготвих, а и не ти доставих Удоволствие.

— Готова бях, Джондалар. Изпитах Удоволствие. Нали аз те помолих? Изпитвам. Удоволствие от твоето Удоволствие. Изпитвам Удоволствие от твоята любов, от силното ти чувство към мен.

— Но ти не се сля с момента така, както стана с мен.

— Не ми беше необходимо. Моето чувство и моето Удоволствие бяха различни. Нужно ли е винаги да се получава? — попита тя.

— Не, мисля, че не — отвърна той смръщено. После я целуна продължително. — Пък и нощта е все още пред нас. Хайде, ставай. Тук, навън, е студено. Да идем да намерим топло легло. Диджи и Бранаг вече се усамотиха зад дръпнатите си завеси. Нали ще са разделени до другото лято, горят от нетърпение.

— Не са по-нетърпеливи от теб — усмихна се Айла. Въпреки че не виждаше добре лицето му, стори й се, че той се изчерви. — Обичам те, Джондалар. Обичам всичко в теб. Всичко, което правиш. Дори твоята нетърпелива... — Тя поклати глава. — Не, не е това. Не е тази дума.

— Мисля, че искаш да кажеш „нетърпение“.

— Обичам дори нетърпението ти. Да, това е думата. Поне твоя език знам по-добре от този на Мамутоите. — Тя замълча за миг, — Фребек каза, че не говоря правилно. Джондалар, ще се науча ли някога да говоря както трябва?

— И аз не говоря езика на Мамутоите съвсем добре. Не съм израсъл с него. Фребек просто обича да създава неприятности — рече Джондалар, като й помагаше да се изправи. — Защо трябва във всяка Пещера, във всеки Бивак, във всяка група да има по някой размирник? Не му обръщай никакво внимание; и другите се правят, че не го забелязват. Ти говориш много добре. Удивен съм от лекотата, с която усвояваш езици. Съвсем скоро ще говориш езика на Мамутоите по-добре и от мен.

— Трябва да се науча да говоря с думи. Сега нямам нищо друго — промълви тя тихо. — Вече не познавам никой, който да говори езика на моето детство.

За миг я обзе чувство на мрачна пустота и тя затвори очи. Сетне се отърси от него и отново се зае да облича панталона си. И пак спря.

— Чакай — тя отново засъбува дрехата си. — Много отдавна, когато станах жена, Иза ми разказа всичко, което една жена от Клана трябва да знае за мъжете и жените, макар че се съмняваше дали изобщо някога ще си намеря стопанин и тези знания ще са ми нужни. Другите може и да не вярват в тези неща, дори сигналите между мъжете и жените не са същите, но тъй като ми предстои за пръв път да прекарам нощта в жилище на Другите, мисля, че трябва да се пречистя след нашето Удоволствие.

— Какво искаш да кажеш?

— Ще се измия в реката.

— Айла! Студено е. Тъмно е. Може да се окаже опасно.

— Няма да се отдалечавам. Само тук, на крайчеца — обеща тя, после хвърли анорака си на земята и издърпа през глава долната си туника.

Водата беше студена. Джондалар наблюдаваше Айла от брега — беше се понамокрил малко, колкото да усети студенината. Чувството ѝ за тържественост на случая го накара да се замисли за пречистващите ритуали, известни като „Първи обреди“ и той реши, че няма да му стане нищо, ако се поизмие. Когато излезе от водата, тя трепереше. Той я взе в обятията си, за да я стопли. Изсуши я с рунтавата бизонска кожа на анорака си, сетне ѝ помогна да облече туниката и връхната си дреха.

По пътя към землянката, тя се чувстваше изпълнена с енергия, тръпнеща и освежена. Когато влязоха, повечето хора се приготвиха за сън. Огнищата тлееха, а говорът бе приглушен. Първото огнище беше празно, въпреки че печеното мамутско месо все още стоеше. Следвайки пътеката, те стигнаха с тихи стъпки до Лъвското огнище. Тогава Нези стана и ги задържа.

— Исках само да ти благодаря, Айла — рече тя и погледна към едно от леглата, разположени покрай стената.

Айла проследи погледа ѝ и видя три купчинки, проснати върху голямо легло. Лати и Ръги спяха на него заедно с Ридаг. Дануг, изтегнал се блажено на сън, заемаше друго легло, а Талут, изпънал се в

цял ръст, лежеше опрян на лакът на трети одър и чакаше Нези. Той се усмихна на Айла. Тя кимна и също му се усмихна — не знаеше как да реагира.

Нези отново се пъкна при рижиия великан, а те отминаха към следващото огнище, като се опитваха да се движат безшумно, за да не безпокоят никого. Айла усети, че някой я гледа и се взря по посока на стената. Долови нечия усмивка и чифт блестящи очи, които ги наблюдаваха в тъмнината. Плещите на Джондалар се стегнаха осезателно и тя бързо отвърна очи. Стори й се, че дочу тих кикот, но после си помисли, че сигурно е от хъркането, което се разнасяше откъм одъра край противоположната стена.

Едно от леглата в очертанятия на обширната четвърто огнище бе обградено с тежка кожена завеса, отделяща го от пътеката, макар че отвътре се долавяха звуци и движения. Айла забеляза, че повечето от останалите кътове за спане в дългото помещение също бяха снабдени с подобни завеси, провесени от покривни греди, изработени от мамутски кости, или прикрепени към странични пилони, въпреки че не всички бяха затворени. Разтворени бяха и драпериите около одъра на Мамут край противоположната на тяхната странична стена. Той бе вътре, но Айла бе сигурна, че не спи.

С помощта на жив въглен от огнището, Джондалар запали дървена треска и като й пазеше завет с ръка я пренесе до стената откъм горния край на одъра им. Там, в една ниша, имаше дебел възпlosion камък, издълбан във формата на малка чинийка и наполовина пълен с лой. Той запали фитила от усукани папурени влакънца и каменната лампа освети разположената зад нея малка фигура на Майката. Сетне Джондалар развърза ремъците, които придържаха завесите на леглото им и когато те се спуснаха й даде знак да влезе.

Тя се промъкна вътре и се покатери върху одъра, застлан с многобройни меки кожи. Седнала в средата, отделена от останалия свят благодарение на завесата и огряна от меката мъждива светлина, тя изпита чувство на уединение и сигурност. Това бе интимно кътче, предоставено им изцяло. Напомняше й за малката пещера, на която бе попаднала като момиче и в която ходеше, когато искаше да бъде сама.

— Те са толкова съобразителни, Джондалар. Никога не бих се сетила за такова нещо.

Джондалар се опъна до нея — радостта ѝ му доставяше удоволствие.

— Харесва ти, че завесата е спусната?

— О, да. Създава усещането, че си сам, макар да знаеш, че наоколо има хора. Да, харесва ми — усмихна се лъчезарно тя.

Той я придърпа към себе си и я целуна леко.

— Толкова си красива, когато се усмихнеш, Айла.

Тя се вгледа в озареното му от обич лице: в покоряващите му очи, измамно теменужени в приглушената светлина; в дългата му руса коса, разпиляна върху кожата; в ясно очертаната му брадичка и високото му чело, толкова различни от лишената от брадичка челюст и полегатото чело на мъжете от Клана.

— Защо си режеш брадата? — попита тя, докосвайки едва наболите косми.

— Не знам. По навик. През лятото така е по-прохладно, пък и не ме сърби толкова. Обикновено я пускам през зимата. Да ми топли като съм навън. Не ти ли харесвам обръснат?

Тя се намръщи озадачено.

— Не аз съм тази, която решава. Брадата си е на мъжа. Ако иска, да си я бръсне, ако иска — не. Попитах само защото преди да те срещна никога не бях виждала мъж да си подрязва брадата. Защо питаш дали ми харесва или не?

— Питам, защото искам да ти доставя удоволствие. Ако предпочиташ да съм с брада — ще я пусна.

— Все едно. Не е важна брадата ти. Ти си от значение. Ти ми даваш доволство... Не. — Тя поклати глава ядно. — Доставяш ми доволства... удоволствие... приятно ми е с теб — поправи се тя.

Усилията ѝ го накараха да се усмихне — забавляваше го непреднамерената двусмисленост на словата ѝ.

— Много ми се ще да ти доставя Удоволствие.

Той отново я придърпа към себе си и я целуна. Легнала на една страна, тя се сгуши до него.

Той се превъртя, после седна на одъра и се вгледа в нея.

— Като първия път — рече той. — Имаме си даже и дони да ни пази. — Той извърна очи към нишата с осветената от огъня майчинска фигура, изваяна от бивник.

— И сега е за пръв път... в дома на Другите — пророни тя обзета от нетърпеливо очакване и съзнаваща тържествеността на момента.

Той обхвана лицето ѝ с ръце и целуна клепачите ѝ, сетне се взря продължително в жената, която му се виждаше по-красива от всички жени, които бе познавал. У нея имаше нещо екзотично. Скулите ѝ бяха по-издигнати от тези на жените-Зеландонии, очите ѝ бяха по-раздалечени. Обрамчени бяха с гъсти ресници, по-тъмни от тежките ѝ коси, обагрени в златисто като есенна трева. Челюстта ѝ бе добре оформена, с леко издадена напред брадичка.

Във вдлъбнатината на шията ѝ се забелязваше малък белег. Той го целуна и усети как тя потръпна от удоволствие. Джондалар се отдръпна назад и отново се вгледа в нея, а после целуна крайчеца на изящния ѝ прав нос и ъгълчето между сочните ѝ устни, леко извито нагоре в полуусмивка.

Усещаше напрежението ѝ. Подобно на птицата колибри, тя лежеше неподвижна, но обзета от трепетно вълнение, което той не виждаше, а само долавяше, и чакаше със затворени очи. Видя как тя се наслаждава на мига, сетне я целуна по устните, разтвори своите, езикът му потърси проход между нейните и усети как тя го пое. Този път нямаше настойчиво проникване, само нежно дирене и поемане на нейния.

Джондалар седна в леглото и видя как тя отваря очи и му се усмихва. Той издърпа туниката си и ѝ помогна да свали своята. Сетне внимателно я положи по гръб, надвеси се над нея, обхвана с устни стегнатото ѝ зърно и засмука. Прониза я силна тръпка и дъхът ѝ секна. Почувства сладостна отмала в топлото и влажно пространство между краката си и се зачуди, че устните на Джондалар върху зърното на гърдата ѝ пробуждат усещания в други части на тялото ѝ без дори да ги докосват.

Той се притискаше към нея и леко захапваше и отпускаше гърдата, докато тялото ѝ се устреми към неговото, а после засмука напористо. Тя започна да стене от удоволствие. Той посегна към другата гърд, помилва закръглената и налята плът и щръкналото връхче. Тя вече дишаше тежко. Той пусна гърдата ѝ и започна да целува шията и врата ѝ, намери ухото ѝ, леко прихвана с устни долната му месеста част, сетне духна в него като милваше гърдите и раменете ѝ с две ръце. По тялото ѝ преминаха тръпки.

Той я целуна по устните, после прокара топлия си език надолу по брадичката ѝ, по протежение на шията, между гърдите и още по-надолу — до пъпа ѝ. „Мъжествеността“ му бе отново набъбнала и настойчиво се опитваше да преодолее възпиращата преграда, придържана от шнура. Най-напред той развърза нейната връзка и изхлузи дългите панталони, а сетне, започвайки от пъпа ѝ, продължи да следва първоначалната си посока. Усети мекия допир на окосмения ѝ хълм, после езикът му откри горната част на топлата ѝ цепнатина. Когато стигна до малка, твърда издатина, тя подскочи. Той спря; от устните ѝ се отрони тих вик на терзание.

Тогава той развърза собствения си шнур и, изувайки панталона си, освободи напирания си член. Айла седна, пое го в ръка и приплъзна длан напред-назад по цялата му дължина; усети топлината, гладката кожа и плътната му твърдост. Той бе доволен, че за разлика от много други жени, тя не се уплаши от размера на органа му, дори когато го видя за пръв път. Тя се наведе към него и той усети как топлите ѝ устни го обгърнаха и затеглиха нагоре-надолу. Добре, че вече се бе облекчил веднъж и не изпитваше такава настоятелна нужда, иначе вероятно не би успял да се овладее.

— Айла, този път искам ти да изпиташ наслада — отблъсна я от себе си той.

Тя го погледна с разширените си, тъмни и блестящи очи, целуна го и кимна. Той я хвана за раменете, положи я по гръб върху кожата и отново целуна устните и шията ѝ; по тялото ѝ пробягна тръпка на наслада. Обгърна с ръце и двете ѝ гърди, приближи ги една до друга и започна да си играе поред с двете чувствителни зърна, като не пропускаше и плътта помежду им. Сетне езикът му отново откри пъпа ѝ и закръжи около него в разгъваща се спирала, докато достигна мекия ѝ окосмен хълм.

Премина по-надолу, между бедрата ѝ, като ги разтвори, разгърна гънките ѝ с ръце и впи устни помежду им, всмуквайки аромата ѝ дълго и бавно. Тя потрепери, надигна се, изстена и той усети нов порив на желание. Обичаше да ѝ доставя удоволствие, да чувства как тялото ѝ откликва на опитното му докосване. Напомняше му за извличането на фино острие от парче кремък. Изпитваше особена радост, че пръв я бе накарал да познае насладата. Тя бе срещала единствено насилие и

болка преди той да пробуди в нея онзи Дар на Насладата, който Великата Майка Земя бе вложила в чедата си.

Той нежно проникваше в нея; познаваше еротичните ѝ области и ги дразнеше с език и с опитни движения на ръцете. Тялото ѝ се устреми към неговото, тя застана и замята глава; той разбра, че е готова. Намери твърдата издутина и се зае с нея. Дъхът ѝ се учести, а собствената му пулсираща мъжественост напираше със силно желание към нея. Сетне тя нададе вик, тялото ѝ се изви към неговото и той усети влага.

Джондалар... а-а-а... Джондалар!

Тя бе извън себе си от екстаз, глуха и сляпа за всичко останало, освен самия него. Искаше го, искаше да усети плътната му твърдост в себе си. В следващия миг той бе върху нея, тя му помагаше, насочваше го, после той се плъзна във вътрешността ѝ и почувства силен порив, който го извиси до неописуемия връх. Той се отдръпна назад, сетне отново се гмурна в дълбините ѝ; тя го обгръщаше целия.

Той се оттегли, после с напористо движение проникна в нея отново, и отново, и отново. Щеше му се да удължи мига до безкрай, а същевременно едва се сдържаше. С всеки мощен удар той се чувстваше все по-близо и по-близо до сублимния момент. По телата им, осветявани от мъждукащата светлина, заблестяха капчици пот докато те се нагаждаха един към друг, търсеха най-подходящото темпо и се движеха с ритъма на живота.

Дишайки тежко, те се напрягаха да се срещнат при всеки удар — устремени, пулсиращи, съсредоточили цялата си воля, всичките си мисли, всичките си чувства. Сетне, почти неочаквано, напрежението достигна своя връх. С взрив, непонятен и за двамата им, те достигнаха кулминацията и в прилив на радост превалиха гребена на хребета. За миг останаха така, притиснати един към друг, сякаш искаха да се слоят, а после се отпуснаха.

Лежаха неподвижно, поемайки си дъх. Лампата зацвъртя, светлината намаля, отново се усили и накрая угасна. Малко след това Джондалар се превъртя и легна до нея; чувстваше, че се унася, че се намира на границата между съня и будното състояние. Но Айла бе все още съвсем будна — лежеше в мрака с отворени очи и за пръв път от години се вслушваше в човешки звуци.

От съседното легло се чуваше тих шепот, на мъж и жена, а малко по-нататък се долавяше плиткото, отривисто дишане на спящия шаман. От комшийското огнище до нея достигаше хъркане на човек, а откъм първото огнище — безпогрешните въздишки и стонове на Талут и Нези, споделящи насладата. От другата посока се чу детски плач. Някой зареди утешаващи звуци, а сетне плачът секна. Айла се усмихна — очевидно на кърмачето бе предложена гърда. По-нататък се извисиха гласове, пропити от сдържан гняв, а от още по-отдалечен тгъл долиташе суха кашлица.

По време на самотните ѝ години в долината най-тежко ѝ беше нощем. През деня все можеше да си намери някакво занимание, но през нощта безлюдната пустота на пещерата ѝ я гнетеше. В началото дори не можеше да спи, будеше се от единствения звук, който долавяше — собственото си дишане. Докато бе с Клана, по мръкнало все имаше хора край нея. Най-голямото наказание, което можеше да бъде наложено бе отстраняването, самотата; отбягването, изгнанието, смъртното проклятие.

Тя сама бе осъзнала какво ужасно наказание е това. И в този момент го усещаше още по-силно. Лежеше в мрака до топлото тяло на Джондалар и улавяше звуците на течащия край нея живот — за пръв път откак бе срещнала тези хора, наричани от нея Другите, тя се почувства у дома.

— Джондалар? — тихо се обади тя.

— М-м.

— Спиш ли?

— Още не — промърмори той.

— Тези хора са добри. Ти беше прав, имах нужда да дойда и да ги опозная.

Съзнанието му бързо се проясни. Беше се надявал, че когато срещне и опознае хората от собствения си народ, тя няма да изпитва такава боязън от тях. Беше напуснал близките си преди много години, обратният път до дома щеше да е дълъг и труден, тя трябваше да пожелае да го придружи. Но долината се бе превърнала в неин дом. Тя предлагаше всичко, от което Айла се нуждаеше, за да оцелее и тя бе устроила живота си там, като бе заменила липсващата ѝ човешка близост с тази на животните. Айла не искаше да заминава; вместо това тя бе пожелала Джондалар да остане с нея.

— Знаех си, че ще ти харесат, Айла — рече той нежно и убедително. — Стига само да ги опознаеш.

— Нези ми напомня за Иза. Как мислиш, че майката на Ридаг е забременяла с него?

— Кой може да знае защо Майката ѝ е дала дете на смесени духове? Действията на Майката са винаги тайнствени.

Няколко мига Айла остана безмълвна.

— Според мен Майката не ѝ е пратила смесени духове. Мисля, че тя е срещнала мъж от Другите.

Джондалар се намръщи.

— Знам, че според теб мъжете имат нещо общо със зачатieto, но как би могла една плоскоглава жена да срещне такъв мъж?

— Не знам как, жените от Клана не се движат сами и не се приближават до Другите. Мъжете не искат край жените им да се въртят Други. Те вярват, че бебетата се зачеват от духа на мъжки тотем и не желаят дух на мъж от Другите да се доближава твърде много. А и жените се боят от тях. На всеки Събор на Клановете се разправят нови истории за хора, най-вече жени, които са били тревожени или наранявани от Другите.

Но майката на Ридаг не се е бояла от Другите. Нези спомена, че ги е следвала два дни, а когато Талут ѝ дал знак, тя се приближила. Всяка друга жена от клан би побягнала от него. Сигурно преди това е срещала и друг мъж, който се е държал добре с нея, или поне не ѝ е причинявал болка, защото тя не се е страхувала от Талут. Какво я е накарало да мисли, че при нужда може да потърси помощ при Другите?

— Може би това, че е видяла Нези да кърми — предположи Джондалар.

— Възможно е. Но това не обяснява защо е била сама. Единствената причина, която ми идва наум е, че е била прокълната и прокудена от клана си. Не се случва често да бъде наложено проклятие на жена от някой клан. Не е в природата им да си навличат такава беда. Навярно има нещо общо с мъж от Другите...

Айла замълча за миг, а после добави замислено:

— Сигурно майката на Ридаг много е искала да има бебе. Нужен ѝ е бил голям кураж, за да се приближи до Другите, даже и да е познавала някой от техните мъже преди това. Едва когато е видяла

бебето и е помислила, че е уродливо, тя се е предала. И в Клана не обичат смесените деца.

— Откъде си толкова сигурна, че е познавала някой мъж?

— Дошла е да роди бебето си при Другите, което означава, че не е имала клан, който да ѝ помогне и че поради някаква причина е смятала, че Нези и Талут ще проявят разбиране. Може да го е срещнала и по-късно, но съм сигурна, че е познавала мъж, който е споделял Насладата с нея... или просто е облекчил нуждата си. Родила е смесено дете, Джондалар.

— Защо смяташ, че мъжът дава начало на живота?

— Сам можеш да разбереш, Джондалар, стига да се замислиш. Да вземем момчето, което пристигна днес, Дануг. По всичко прилича на Талут. Само дете е по-млад. Според мен, Талут го е заченал, когато е споделял Насладата с Нези.

— Това означава ли, че тя ще има друго дете, щом двамата споделиха Насладата тази вечер? — попита Джондалар. — Насладата се споделя често. Тя е дар на Великата Майка Земя и израз на почит и уважение към Нея е да се споделя често. Но жените не раждат деца всеки път, когато споделят Нейния Дар. Айла, ако един мъж цени Дарът на Майката и я почита, Тя може да реши да вземе неговия дух и да го смеси с този на жената, която му е стопанка. Ако Духът е негов, детето може да прилича на него, както Дануг прилича на Талут, но решението се взема от Майката.

Айла се намръщи в мрака. Все още не бе намерила отговор на този въпрос.

— Не знам защо жената не ражда дете всеки път. Може би насладата трябва да се споделя няколко пъти, преди да се зачене бебе, или може би в определено време. Може би това става само когато духа на тотема на мъжа е особено силен и може да победи този на жената, а може наистина Майката да прави избора, но Тя избира мъжа и усилва мъжествеността му. Можеш ли със сигурност да кажеш как прави избора си? Знаеш ли как се смесват духовете? Дали се смесват във вътрешността на жената, докато споделят Насладата?

— Никога не съм чувал за тези неща — отвърна Джондалар, — но може и така да е. — Сега самият той се начумери в тъмното. Дълго мълча и Айла си помисли, че е заспал, но най-сетне той продума. — Айла, ако това, за което си мислиш, е вярно, значи и ние можем да

заченем бебе в утробата ти всеки път, когато споделяме Дарът на Майката.

— Да, така е — съгласи се Айла. Идеята ѝ харесваше.

— Тогава трябва да престанем! — внезапно се изправи Джондалар.

Но защо? Аз искам да имам бебе, заченато от теб, Джондалар — Айла бе очевидно слисана.

Джондалар се обърна към нея и я прегърна.

— И аз искам, но не сега. Пътешествието до дома ще бъде дълго. Може да отнеме цяла година, дори и повече. За теб може да е опасно да пътуваш толкова дълго, ако чакаш дете.

— Тогава не можем ли просто да се върнем в моята долина? — попита Айла.

Джондалар се боеше, че ако се завърнат в нейната долина, за да роди тя в безопасност, може никога да не тръгнат.

— Айла, според мен това не е добра идея. В такъв момент не бива да си сама. Аз няма да знам как да ти помогна, край теб трябва да има жени. Жената може да погине при раждане — увещаваеше я той с напрегнат от терзание глас. Точно това се бе случило пред очите му неотдавна.

Айла осъзна правотата на словата му. Самата тя бе на косъм от смъртта, когато раждаше сина си. Ако не беше Иза, нямаше да оживее. Моментът бе неподходящ. Сега не можеше да се сдобие с рожба, дори от Джондалар.

— Да, прав си — промълви тя, съкрушена от разочарование. — Може да се окаже трудно... аз... самата аз... бих искала да има жени край мен — съгласи се тя.

Той отново замълча и след дълга пауза рече напрегнато, едва ли не на пресекулки:

— Айла, може би... може би не бива да делим един и същ одър... ако... Но нали изразяваме почит към Майката, когато споделяме Нейния Дар — избърбори той.

Как би могла да му каже истината — това, че не е нужно да се лишават от споделяне на Насладата? Иза я бе предупредила никога да не казва на никого, особено на мъж, за тайния цяр.

— Мисля, че това не бива да те безпокои — каза тя. — Никак не съм сигурна, че мъжете зачеват децата, пък и ако Великата Майка

решава, тя може да избере всеки момент, нали?

— Да, и това ме притеснява. От друга страна, ако избягваме Нейния Дар, Тя може да се разгневи.

— Джондалар, нека оставим избора на Нея. Когато му дойде времето, ще решим. Не ми се иска да я обидиш.

— Да, права си, Айла — отвърна той с известно облекчение.

С голямо съжаление Айла реши да продължи да взима цяра против зачеване, но същата нощ ѝ се присъниха бебета, родени от нея — някои с дълги, руси коси, други — приличащи на Ридаг и Дърк. Призори сънищата ѝ придобиха друго измерение — станаха злокобни, сякаш нахлуваха от отвъдното.

В съня си тя имаше двама сина, братя, за които никой не би казал, че имат кръвна връзка. Единият беше висок и рус, като Джондалар, а за другия, по-възрастния, знаеше, че е Дърк, въпреки че лицето му бе в сянка. Двамата братя се приближаваха един към друг от различни посоки сред пуста, безлюдна и обрулена от ветровете прерия. Обзе я неимоверна тревога; щеше да се случи нещо ужасно, нещо, което тя трябваше да предотврати. Сетне тя с ужас осъзна, че единият от синовете ѝ ще погуби другия. Приближаваха се все повече и повече. Опита се да стигне до тях, но дебела лепкава стена преграждаше пътя ѝ. Всеки момент щяха да се нахвърлят един срещу друг с вдигнати като за удар ръце. Тя изпищя.

— Айла! Айла! Какво има? — разтърси я Джондалар.

Ненадейно до него се озова Мамут.

— Събуди се, дете. Събуди се! — призова я той. — Това е само символ, послание. Събуди се, Айла!

— Но единият от тях ще загине! — извика тя, все още подвластна на емоциите, породени от съновидението.

— Не е това, за което мислиш, Айла — възрази ѝ Мамут. — Това може да не означава, че единият... от братята ще загине. Трябва да се научиш да откриваш истинския смисъл на сънищата си. Притежаваш Таланта; той е много силен, но някой трябва да те обучи.

Зрението на Айла се проясни и тя видя надвесените над нея загрижени лица на двамата високи мъже: единият — млад и красив, а другият — възрастен и мъдър. Джондалар бе взел горяща пръчка от огнището и я държеше над нея, за да ѝ помогне да се събуди. Тя седна в леглото и се опита да се усмихне.

— Добре ли си вече? — попита Мамут.

— Да, да. Съжалявам, че ви събудих — каза Айла на езика на Зеландониите, забравяйки, че е неразбираем за стареца.

— Ще поговорим по-късно — усмихна ѝ се нежно той и се върна на одъра си.

Айла забеляза, че докато двамата с Джондалар се наместваха на нара си завесата и на другото обитавано легло се спусна. Стана ѝ малко неудобно, че бе предизвикала такава суетене. Сгуши се до Джондалар, положила глава в ямката под рамото му. Беше благодарна за топлотата и присъствието му. Унесе се в сън, но внезапно отново отвори очи.

— Джондалар, — прошепна тя, — как е разбрал Мамут, че сънувам синовете си и това, че единият брат ще погуби другия?

Но той вече спеше.

5

Айла се стресна и се събуди, но остана неподвижна, с напрегнат слух. Чу силен вопъл, последван от друг. Сякаш някой изпитваше силна болка. Разтревожена, тя дръпна завесата и погледна навън. Крози стоеше на пътеката край шестото огнище, с ръце прострени в жест на умоляващо отчаяние, пресметнат така, че да предизвика състрадание.

— Щеше да ме прониже в гърдите! Щеше да ме убие! И собствената ми дъщеря насъсква против мен! — изпищя Крози, сякаш в предсмъртна агония, притиснала ръце към гърдите си. Няколко души се спряха да видят какво става. — Аз му давам плът от моята плът. От собственото ми тяло...

— Давала! Нищо не си ми давала! — изкрещя Фребек. — Платих ти Булчинска цена за Фрали.

— Та тя беше мизерна! Можех да вземе много повече за нея — отрязва го Крози, но жалбата ѝ бе също така престорена, както и воплите ѝ на човек с болки. — Тя дойде при теб с две деца. Доказателство за благосклонността на Майката. С жалкото си подаяние ти намали стойността ѝ. И тази на децата ѝ. А погледни я сега! Отново е благословена и то толкова скоро! Дадох ти я с хубави чувства, от добро сърце...

— А също и защото никой друг не искаше да прибере Крози, дори с два пъти благословената ѝ дъщеря — додаде нечий глас до нея.

Айла се обърна да види кой говори. Младата жена с красивата червена туника от предишния ден ѝ се усмихваше.

— Ако си имала намерение да спиш до късно, забрави го — посъветва я Диджи. — Днес се счепкаха отрано.

— Не. Ставам — отвърна Айла. Огледа се. Леглото беше празно и с изключение на тях двете, наоколо нямаше никой. Джондалар станал. — Намери дрехите си и започна да се облича. — Събуждам се, мисля, че жена пострадала.

— Никой не е пострадал. Поне доколкото се вижда. Но ми е жал за Фрали — сподели Диджи. — Трудно се издържа между два остри камъка.

Айла поклати глава.

— Защо крещат?

— Не знам защо все се карат. Май и двамата се мъчат да спечелят любовта на Фрали. Крози старее и не иска Фребек да подкопава влиянието и, но Фребек е инат. Преди нямаше кой знае какво и сега не иска да загуби новото си положение. Фрали наистина му осигури значителен престиж, дори с ниската си Булчинска цена.

Очевидно темата бе заинтригувала гостенката и докато Айла се обличаше, Диджи седна на един одър, увлечена в приказки.

— Струва ми се, обаче, че тя не би го пренебрегнала. Мисля, че е привързана към него, макар че понякога той се държи направо отвратително. Не беше толкова лесно да се намери друг мъж — и то такъв, който да поиска да прибере и майка ѝ. Всички видяха какво стана първия път и никой не искаше да съжителства с Крози. Колкото и да крещи, че е дала дъщеря си на безценица, тази старица сама намали стойността на Фрали. Би ми било противно да се раздвоявам по този начин. Но аз имам късмет. Дори да не създавахме нов бивак с брат ми и да се заселвахме в някой от съществуващите, Тюли щеше да е добре дошла.

— Майка ти дойде с теб? — попита Айла озадачена. Понятно ѝ беше преселването на някоя жена в клана на стопанина ѝ, но да вземе и майка си със себе си — това бе ново за нея.

— Ще ми се, но едва ли ще се съгласи. Мисля, че ще предпочете да остане тук. И не я виня. По-добре е да си водачка в собствения си бивак, отколкото майката на водачката — в друг. Макар че ще ми липсва.

Айла слушаше захласната. Не разбираше и половината от словата на Диджи, а не беше сигурна, че правилно е схванала и другата половина.

— Тъжно е да напусне майка, и народ — продума Айла. — Но ти скоро имаш стопанин?

— О, да. Другото лято. По време на Лятното събиране. Майка ми най-последно уреди всичко. Беше определила такава висока Булчинска цена, че ме беше страх дали ще я платят, но те склониха. Само че ми е

толкова трудно да чакам. Де да можеше Бранаг да не си тръгва сега. Но те го очакват. Обеща да се върне веднага...

Обзети от приятелски чувства, двете жени се отправиха заедно към входа на дългото помещение — Диджи бърбореше, а Айла жадно слушаше.

В преддверието беше по-хладно, но едва когато завесата пред външната арка се повдигна и те усетиха студенината на нахлуващия въздух, Айла разбра колко много бе паднала температурата. Мразовитият вятър отвя косите ѝ назад и задърпа входната преграда от тежка мамутска кожа, издувана до краен предел от внезапните пориви. През нощта бе поръсил слаб снежец. Остър напречен вихър подхвана фините снежинки, завъртя ги във въздуха и ги запрати в джобове и кухни, сетне загреба раздробените от вятъра кристали и ги запокити към голата пустош. Лицето на Айла засмъдя от острите и твърди ледени топченца.

А вътре бе топло, много по-топло, отколкото в пещера. Беше облякла кожената си шуба само защото бе тръгнала да излиза. Ако беше останала вътре, нямаше да има нужда от допълнително облекло. Чу цвиленето на Уини. Кобилата и жребецът, все още завързан за поводите си, стояха настрана от хората и техните дейности, доколкото им беше възможно. Айла се запъти към тях, но после се обърна и се усмихна на Диджи. Младата жена отвърна на усмивката ѝ и тръгна да търси Бранаг.

Когато Айла приближи, кобилата явно се поуспокои, изцвили и тръсна глава за поздрав. Жената свали юздата на Рейсър и пое с животните към реката зад завоя. Когато излязоха от полезрението на бивака, Уини и Рейсър се отпуснаха и след няколко изблика на взаимна привързаност, захванаха да пощипват чупливата суха трева.

Преди да тръгне нагоре в обратна посока, Айла спря край един храст. Развърза шнура, който придържаше панталона към кръста ѝ, но все още не знаеше какво да направи, за да не се намокрят крачолите докато уринира. Беше се сблъскала с този проблем, когато за пръв път облече дрехата и все още не можеше да го преодолее. Беше направила панталона си през лятото по модел на онзи, който бе изработила за Джондалар и който на свой ред бе копие на разкъсаната от лъва дреха. Не беше го обличала, преди да тръгнат да изучават местността. Джондалар бе толкова доволен, когато я видя облечена с такава дреха,

вместо с кожената наметка, обичайна за жените от Клана, че тя бе решила да не взема последната със себе си. Но не беше открила лесен начин за задоволяване на основната си нужда, а не искаше да пита Джондалар. Та той бе мъж. Откъде би могъл да знае какво трябва да прави една жена?

Тя свали тясно прилепналите си панталони, като за тази цел се наложи да изуе и обувките си — високи мокасини, увити около долния край на крачолите — сетне разтвори крака и се наведе, за да се облекчи по обичайния си начин. Докато балансираше на един крак, навличайки отново долната си дреха, тя зърна гладката повърхност на течащата вода и промени решението си. Вместо да продължи да се облича, тя издърпа анорака и туниката си през глава, свали от врата си амулета и пое надолу по брега към водата. Ритуалът на пречистването трябваше да бъде завършен, пък и плуването сутрин винаги ѝ бе доставяло удоволствие.

Първоначалното ѝ намерение бе да изплакне ръцете и устата си и да наплиска лицето си в реката. Не знаеше по какъв начин тези хора почистваха телата си. Ако се наложеше — когато купчината с дърва бе обледенена и горивото не стигаше, когато в пещерата нахлуеше силен вятър, или водата бе така силно замръзнала, че с мъка откъртваше парченца лед, за да ги стопи за пиене — тя можеше и да не се мие, но винаги предпочиташе да е чиста. А в съзнанието ѝ все още се въртеше и мисълта за ритуала, за завършека на церемонията по пречистването след първата ѝ нощ в пещерата — или в землянката — на Другите.

Вгледа се във водата. В средата на реката основният поток се движеше бързо, но локвите и площите със спокойните застояли води бяха покрити с прозрачна ледена коричка, ледени образувания се белееха и на границата между брега и реката. Тесен провлак от речния бряг, тук-там покрит с избелял и повехнал треволяк, се простираше към вътрешността на реката. Между него и брега се бе образувал спокоен вир. Върху късчето земя бе поникнало едно-единствено брезово дръвче с размери на храст.

Айла стигна до вира и стъпи в него, разчупвайки гладкото стъкло на покриващия го лед. От ледената вода дъхът ѝ секна и тялото и се разтресе; тя се хвана за една от скелетовидните вейки на брезичката, за да запази равновесие и пристъпи навътре към течението. Голата ѝ кожа срещна силния порив на мразовития вятър и настръхна; разветите ѝ

коси прилепваха към лицето ѝ. Тя стисна тракащите си зъби и влезе в дълбокото. Когато водата достигна почти до кръста ѝ, тя наплиска лицето си с ледената течност, пое бързо дъх, за да преодолее шока, сетне се наведе и се потопи до врата.

Въпреки че дъхът ѝ спираше и тя трепереше цялата, Айла беше свикнала със студената вода; помисли си, че съвсем скоро щеше да стане невъзможно да се къпе в реката. Когато излезе на брега, тя изтръска водата от тялото си с ръце и бързо се облече. Докато се изкачваше обратно по склона, оставяйки реката зад себе си, топла вълна се разля по вкочаненото ѝ от студ тяло и тя се почувства освежена и пълна с енергия. Умореното слънце проби за миг надвисналите облаци и тя се усмихна.

Когато доближи бивака, спря в края на изпотъпканата площ около продълговатата землянка и отправи поглед към няколкото групички хора, заети с различни дейности.

Джондалар разговаряше с Уимез и Дануг и тя бе сигурна, че знае каква тема обсъждат тримата майстори на кремъчни изделия. Недалеч от тях четирима души развързваха шнуровете, прикрепяли до този момент еленова кожа — вече станала мека, гъвкава и почти бяла — към правоъгълна рамка, направена от свързани с каиши мамутски ребра. Наблизо Диджи енергично мушкаше и опъваше втора кожа, притегната с върви към подобна рамка, като използваше гладкия изтъпен край на друго ребро. Айла знаеше, че кожата се обработва докато съхне, за да стане мека и еластична, но прикрепянето ѝ към рамка от мамутски кости бе нов метод на опъване. Беше ѝ интересно и тя проследи отделните детайли от процеса.

Околовръст, в близост до външния ръб на животинската кожа, бяха разрязани малки процепи, през всеки от които беше прокарана връв, завързана за рамката и стегната здраво, за да държи кожата силно изпъната. Рамката беше опряна на стената на землянката и можеше да се върти, така че кожата да се обработва и от двете страни. Диджи се облягаше с цялото си тегло върху костния инструмент, притискайки тъпия му край към обрамчената кожа така, сякаш издълженият му ствол всеки миг щеше да я пробие. Но яката еластична кожа поддаваше, без да се разкъса.

Неколцина души бяха заети с непознати за Айла дейности, докато другите поставяха остатъци от скелети на мамути в

предварително изкопани ями. Наоколо бяха разпръснати много кости и бивни. Някой извика и тя вдигна поглед. Съгледа Талут и Тюли, които приближаваха към бивака, понесли на раменете си огромен и извит бивник, все още прикрепен към черепа на мамут. Повечето от костите не принадлежаха на убити от тях животни. Някои бяха находки, открити случайно в степта, но болшинството бяха пренесени от купищата кости, струпани край острите завои на реките, където буйните им води бяха изхвърлили останки от животни.

Тогава Айла забеляза, че и друг човек, застанал недалеч от нея, наблюдава бивака. Тя се усмихна и се запъти към Ридаг, но се стъписа, когато видя, че и той ѝ се усмихва. Хората от Клана не се усмихваха. Когато изражението на лицата им бе съпроводено от оголени зъби, това обикновено бе признак на враждебност или на крайна нервност и страх. За миг широката му усмивка ѝ се стори неуместна. Но момчето не бе израсло сред хората от Клана и бе усвоило по-дружелюбното значение на гримасата.

— Добро утро, Ридаг — каза Айла и направи жеста за поздрав, използван от хората на Клана, но леко го видоизмени, за да покаже, че се обръща към дете.

Айла видя как лицето му засия отново — беше разбрал предадения с ръце сигнал. „Спомня си! — помисли си тя. — Съхранил е паметта си. Сигурна съм. Познава знаците, трябва само да му се припомнят. Не е като мен. Аз трябваше да ги уча.“

Спомни си изумлението на Креб и Иза, когато откриха, че за разлика от малчуганите от Клана, на нея ѝ беше много трудно да си спомни каквото и да било. Тя трябваше да се старее много, за да усвои и запомни онова, което децата от Клана прихващаха след едно показване. Някои хора мислеха Айла за доста глуповата, но когато порасна, тя се научи да помни бързо, за да не губят търпение с нея.

Джондалар обаче бе поразен от способностите ѝ. Тренираната ѝ памет, сравнена с тази на себеподобните ѝ, бе истинско чудо; тя и даваше възможност да усвоява всичко с лекота. Удиви го, например, способността ѝ да учи нови езици, сякаш го постигаше почти без усилия. Но за нея не бе лесно да развие заложбите си и макар да се бе научила да запомня бързо, Айла така и не осъзна изцяло какво точно представляват спомените на Клана. Това не се удаваше на никого от Другите; то бе едно от основните различия помежду им.

С големите си мозъци, превишаващи по размери дори тези на хората от по-късни епохи, членовете на Клана не бяха по-малко надарени с интелект, но техният интелект бе от различен тип. Те се учеха от спомените си, които в известен смисъл наподобяваха инстинктите, но със засилен съзнателен елемент, и които съхраняваха в задната част на огромните си мозъци. Така те по рождение знаеха всичко, усвоено от предците им. Не им бе нужно да придобиват знания и умения, за да оцелеят, достатъчно бе да си ги спомнят. Като деца трябваше да им се припомни онова, което вече знаеха, за да свикнат с процеса. Като възрастни знаеха как да черпят познания от паметта си.

Припомняха си с лекота, но проумяването на новото им костваше неимоверни усилия. След като научеха нещо, осъзнаеха непознато дотогава понятие или възприемеха ново вярване, вече никога не го забравяха и го предаваха на потомството си, но обучението им и промените в тях се извършваха бавно. Иза бе успяла да разбере, но не и да проумее, разликата помежду им, когато предаваше на Айла уменията си на знахарка. За разлика от тях, странното девойче не можеше да си спомня добре, но затова пък усвояваше знанията много по-бързо.

Ридаг изрече някаква дума. Айла не го разбра веднага. После разпозна звуците. Беше нейното име! Собственото ѝ име, произнесено както някога бе свикнала да го чува, както звучеше в устите на хората от Клана.

Подобно на тях, детето не можеше да постигне напълно членоразделна реч; можеше да озвучава, но не бе в състояние да учленява някои от ключовите звуци, необходими за възпроизвеждане на езика на хората, с които живееше. Същите звуци затрудняваха и Айла, тъй като ѝ липсваше практика. Именно тези ограничения в речевия апарат на хората от Клана и на техните предци бяха довели до създаването на богатия всеобхватен език на знаците и жестовете, чрез който даваха израз на мислите си и на богатата си и всеобхватна култура. Ридаг разбираше Другите, хората, с които живееше; бе проумял и смисъла на понятието „език“, но не можеше да общува с тях.

Момчето направи жеста, с който предишната вечер се бе обърнал към Нези; нарече Айла „майко“. Айла усети как сърцето ѝ затуптя по-бързо. За последен път с този знак себе обърнал към нея синът ѝ, а

Ридаг толкова приличаше на Дърк, че за миг тя видя рожбата си в него. Щеше ѝ се да повярва, че наистина е Дърк и до болка ѝ се искаше да го вдигне на ръце, да го притисне към себе си и да изрече името му. Айла затвори очи и потисна порива си до го призове. Цялата се разтрепери от усилието.

Когато отново отвори очи, Ридаг я наблюдаваше с онзи извечен пронизателен и изпълнен с копнеж поглед, сякаш я разбираше и знаеше, че и тя го разбира. Колкото и да ѝ се искаше, Ридаг не беше Дърк. Бе само той и никой друг. Възвърнала самообладанието си, тя пое дълбоко дъх.

— Искаш ли още думи? Още знаци с ръце, Ридаг? — попита го тя.

Той кимна недвусмислено.

— Спомняш си „мамо“ от снощи.

Той ѝ отговори като отново направи знака, трогнал толкова силно Нези... и нея.

— Това знаеш ли го? — попита Айла като направи жеста за поздрав. По изражението му разбра, че се мъчи да си спомни и почти успя. — Това е поздрав. Означава „добро утро“ или „здравей“. А така — тя отново демонстрира знака, леко видоизменен — е когато по-възрастен човек разговаря с по-млад.

Той се намръщи, сетне направи жеста и я погледна със стряскащата си широка усмивка. Повтори и двата знака, пак се замисли и направи трети, като я гледаше въпросително — не знаеше дали е успял да изрази нещо.

— Да, точно така, Ридаг! Аз съм жена, като майка, а така се поздравява майка. Наистина си спомняш!

Нези забеляза, че Айла и момчето са заедно. На няколко пъти Ридаг бе предизвиквал голяма тревога у нея — увличаше се и се претоварваше с работа, затова тя винаги следеше къде се намира детето и с какво се занимава. Младата жена и детето привлякоха вниманието ѝ и тя се загледа в тях, опитвайки се да разбере какво правят. Айла я видя, забеляза изражението ѝ на любопитство и загриженост и я повика.

— Показвам на Ридаг езика на Клана — народ на Майката — обясни Айла, — като снощна дума.

С лъчезарна усмивка, разкриваща зъбите му — по-големи от обичайно срещащите се — той се обърна към Нези с преднамерен жест.

— Какво означава това? — погледна тя към Айла.

— Ридаг казва: „Добро утро, мамо“ — обясни младата жена.

— „Добро утро, мамо“? — Нези направи движение, което смътно напомняше отчетливия жест на Ридаг. — Това означава „Добро утро, мамо“?

— Не. Седни тук. Ще ти покажа. Така — Айла направи знака — е „Добро утро“, а така — тя видоизмени жеста — е „Добро утро, мамо“. Той може да направи същия знак и на мен. Това ще означава „добра жена“. А ти трябва направиш така — Айла скърши ръце в нова разновидност на жеста — за да кажеш: „Добро утро, дете“. И ето така — добави още един вариант тя, — за да кажеш „Добро утро, сине“. Разбираш ли?

Айла повтори всички разновидности, а Нези я наблюдаваше внимателно. С известно смущение по-възрастната жена опита отново. Въпреки липсата на финес и Айла и Ридаг ясно схванаха, че се стреми да направи жеста, означаващ „Добро утро, сине“.

Надвесеното над рамото ѝ момче протегна тънките си ръчички и обви врата ѝ. Нези го гушна и замига бързо, за да удържи напирания порой. Айла с изненада забеляза, че и очите на Ридаг бяха влажни. От всички членове на клана на Брун само нейните очи сълзяха по въздействието на емоциите, въпреки че чувствата на останалите бяха не по-малко силни. Синът ѝ можеше да учленява също като нея; способен бе да възпроизведе цялата гама от речеви сигнали — сърцето ѝ още се свиваше при спомена за вика му, когато я принудиха да си иде, — но Дърк не можеше да даде израз на мъката си като се разплаче със сълзи. Ридаг, също като истинската си майка, не можеше да говори, но когато го обземеше чувство на обич, в очите му блясваха сълзи.

— Преди никак не можех да говоря с него, макар да знаех със сигурност, че разбира — промълви Нези.

— Искаш ли още знаци? — попита внимателно Айла.

Жената кимна, все още притискайки момчето в обятията си. Не смееше да заговори от страх да не изгуби самообладание. Айла показва нова група знаци и техни варианти, а Нези и Ридаг съсредоточено се опитваха да ги усвоят. Последва нова поредица. Дъщерите на Нези —

Лати и Ръги — както и най-малките деца на Тюли — Брайнан и сестричката му Туси, чиято възраст бе близка до тази на Ръги и Ридаг, дойдоха да видят какво става. Към тях се присъедини и седемгодишният син на Фрали — Крисавек. Не след дълго всички се увлякоха в чудесната нова игра — говорене с ръце.

Но за разликата от повечето други игри на децата от бивака, в тази Ридаг превъзхождаше останалите. Айла не смогваше да задоволи любознателността му. Още щом му покажеше жестовете, той започваше да добавя вариантите, сам откриваше нюансите и по-тънките смислови отенъци. Тя имаше чувството, че всичко това е вътре в него, че прелива и напират да излезе наяве, че му е нужен само малък отвор и че веднъж отпушени, знанията не можеха повече да бъдат удържани.

Възбудата растеше и от това, че неговите връстници също усвояваха езика на знаците. За пръв път в живота си Ридаг имаше възможност да се изразява пълно и не можеше да се насити на общуването. Малчуганите, с които бе израсъл, лесно приеха способността му да „говори“ свободно по новия начин. Бяха общували с него и преди. Знаеха, че е различен, че има проблеми с говора, но все още не бяха усвоили предразсъдъците на възрастните, които заключаваха, че, следователно, момчето е лишено от интелект. А Лати, както често се случва с по-големите сестри, от години превеждаше неговите „безсмислици“ на възрастните обитатели на бивака.

Когато обучението омръзна на всички и дечурлигата се отдалечиха сериозно увлечени в новата игра, Айла забеляза, че Ридаг ги поправя, а те се обръщат към него за потвърждение на смисъла на знаците и жестовете. Настъпила бе промяна в положението на момчето сред връстниците му.

Айла продължаваше да седи до Нези и да наблюдава как децата си разменят беззвучни сигнали. Усмихна се като си представи какво ли би помислила Иза за децата на Другите, които разговаряха като хората от Клана и същевременно крещяха и се смееха. Айла си помисли, че старата знахарка щеше все някак си да ги разбере.

— Сигурно си права. Това е неговият начин да говори — отбеляза Нези. — Никога преди не е научавал нещо толкова бързо. Не знаех, че плоско... Как ги наричаше ти?

— Клан. Те казват Клан. Това значи... род... народ... хора. Кланът на Пещерната Мечка, народ, който почита Великата Пещерна Мечка; вие казвате Мамутои, Ловци на мамути, които почитат Майката — обясни Айла.

— Клан... Не знаех, че могат да говорят така, не знаех, че човек може да каже толкова много неща с ръце... Никога не съм виждала Ридаг толкова щастлив.

Жената се поколеба и Айла долови, че се опитва да намери начин да добави нещо. Тя изчака, давайки й възможност да събере мислите си.

— Учудвам се, че се привърза към него толкова бързо — продължи Нези. — Някои хора не го приемат лесно, защото е смесен, а повечето изпитват известно неудобство, когато са край него. Но ти сякаш го разбираш.

Айла не отвърна веднага. Гледаше изпитателно по-възрастната жена и не знаеше какво да отговори. Най-после се реши и рече:

— Познавах един човек, който приличаше на него... моят син. Синът ми Дърк.

— Твоят син! — В гласа на Нези прозвуча изненада, но тя не долови никаква следа от отвращението, прозвучало така явно в тона на Фребек предишната вечер, когато говореше за плоскоглавците и за Ридаг. — Ти си имала смесен син? Къде е той? Какво е станало с него?

Лицето на Айла помръкна от обзелата я мъка. Докато беше сама в долината си, тя бе потискала мислите за сина си, но щом видя Ридаг, те се пробудиха. Въпросите на Нези разровиха мъчителните спомени и емоции, които я завариха неподготвена. Сега трябваше да се изправи лице в лице с тях.

Нези бе открита и пряма като останалите хора от своя народ и въпросите й бяха възникнали спонтанно, но тя не бе лишена от чувствителност.

— Извинявай, Айла. Трябваше да се съобразя...

— Не се притеснявай, Нези — прекъсна я Айла като премигваше, за да удържи напиралите сълзи. — Знам, че възникват въпроси, когато говоря за син. Много... боли... когато мисля за Дърк.

— Не е нужно да ми разказваш за него.

— Все някога трябва разкажа за Дърк. — Айла замълча за миг, сетне заговори без предисловие. — Дърк е при Клана. Когато тя умира,

Иза... моята майка, както ти за Ридаг... казва аз отида на север, намеря моя народ. Не Клана, Другите. Тогава Дърк е бебе. Аз не заминавам. По-късно Дърк е на три годинки, Брод ме принуждава замина. Аз не знае къде живеят Другите, не знае къде ще отида, не мога да взема Дърк. Аз го дава на Уба... сестра. Тя обича Дърк, грижи се за него. Сега неин син.

Айла млъкна, но Нези не знаеше какво да каже. Щеше ѝ се да зададе още въпроси, но не искаше да настоява, когато за младата жена бе очевидно толкова мъчително да говори за сина си, когото е обичала и когото е трябвало да изостави. Но Айла продължи, без да чака да я подканят.

— Три години откак последно видях Дърк. Той е... на шест години сега. Като Ридаг?

Нези кимна.

— Още няма седем години откак се роди Ридаг.

Айла се умълча като че бе потънала в мисли. Сетне продължи:

— Дърк е като Ридаг, но не съвсем. Дърк е като Клана в очите и като мен в устата. — Тя се усмихна пресилено. — Трябваше да бъде иначе. Дърк прави думи, Дърк би могъл говори, но Клан не може. По-добре ако Ридаг говори, но той не може. Дърк е силен. — Погледът на Айла се зарея в далечината. — Той тича бързо. Той е най-добър бегач. Някой ден добър състезател, както казва Джондалар. — Когато вдигна очи към Нези, в тях се четеше мъка. — Ридаг слаб. По рождение. Слабост в...? — Та сложи ръка на гърдите си — не знаеше думата.

— Понякога му е трудно да диша — каза Нези.

— Бедата не е дишането. Бедата е кръвта... не, не кръвта... туп-туп — притисна тя ръка към гърдите си. Измъчваше се, че не знае думата.

— Сърцето. Същото казва и Мамут. Той има слабо сърце. А ти как разбра?

— Иза беше знахарка, лечителка. Най-добрата знахарка на Клана. Тя ме обучава като дъщеря. Аз съм знахарка.

Нези си спомни думите на Джондалар, че Айла е Лечителка. Изненада се като разбра, че плоскоглавците изобщо са се сетили да се церят, но пък нали не знаеше, че могат и да говорят. А тя бе прекарала достатъчно време край Ридаг, за да се убеди, че макар речта му да бе непълна, той не бе глупаво животно, за каквото го смятаха мнозина.

Въпреки че Айла не бе от Мамутоите, нямаше причина да не притежава известни лечителски познания.

Върху двете жени падна сянка и те вдигнаха очи.

— Мамут иска да знае дали би дошла да поговориш с него, Айла — каза Дануг. Увлечени в разговор, двете жени не бяха забелязали приближаването на високия младеж. — Ридаг е толкова възбуден от новата игра с ръце, която му показва — продължи той. — Лати казва, че помолил да те попитам дали ще научиш и мен на някои от знаците.

— Да. Да. Аз тебе науча. Аз науча всеки.

— И аз искам да усвоя още думи-жестове — додаде Нези, когато и двете се изправиха.

— Сутрин? — попита Айла.

— Да, утре сутрин. Но ти още не си сложила нищо в уста. Може би ще е по-добре утре първо да похапнеш — отбеляза Нези. — Ела с мен, ще ти приготвя нещичко, а също и за Мамут.

— Гладна съм — склони Айла.

— И аз — добави Дануг.

— Ти кога ли не си гладен. Мисля, че вие двамата с Талут можете да изядете и цял мамут — загълча Нези, явно горда, че синът ѝ е такъв едър здравеняк.

Двете жени и Дануг се запътиха към землянката, а другите сякаш това и чакаха — прекратиха заниманията си и ги последваха, за да се нахранят. В преддверието връхните дрехи бяха свалени и окачени на закачалки. Сутрешната закуска бе непринудена и обикновена. Някои хора я приготвиха на собствените си огньове, а други се събраха в обширната предна част на помещението, в която бяха разположени както главното огнище, така и няколко по-малки. Неколцина ядяха студено мамутско месо, останало от вечерта, други похапваха месо или риба, сготвени на супа с корени или зеленаж, като за сгъстяване на ястието се използваха грубо смлени семена от диворасли степни треви. Но независимо от това, дали приготвяха храната си в собствения си кът или не, повечето хора в крайна сметка се отбиваха в общата част, където допиваха горещия си чай преди отново да излязат навън.

Айла седеше до Мамут и с голям интерес наблюдаваше шетнята. Шумният говор и смях на толкова много хора все още будеха учудването ѝ, но постепенно започваше да свиква с тях. Още повече я изненадваше лекотата, с която жените се движеха сред мъжете.

Нямаше строга йерархия, липсваше определен ред на приготвяне и сервиране на храната. Сякаш всички се самообслужваха, с изключение на жените и мъжете, които помагаша на най-малките деца.

Джондалар дойде при тях и внимателно приседна до Айла на рогозката от треви, крепейки с две ръце непромокаема, но донякъде податлива чаша без дръжка, изплетена от мечешка трева и обшита с орнаменти в контрастен цвят, пълна с горещ ментов чай.

— Ти станал рано сутринта — каза Айла.

— Не исках да те будя. Спеше толкова дълбоко.

— Аз се събуждам, когато мисля, че някой има болки, но Диджи ми казва, че старата жена Крози... винаги говори високо с Фребек.

— Караха се толкова шумно, че и аз ги чух докато бях навън — отбеляза Джондалар. — Фребек може и да е размирник, но едва ли бих го обвинил. Тази старица кряка по-лошо и от сойка. Как може човек да живее с нея?

— Аз мисля някой има болка — промълви Айла замислено.

Джондалар я погледна озадачен. Според него тя не повтаряше, че погрешно е сметнала, че някой изпитва физическа болка.

— Права си, Айла — рече Мамут. — Стари незаздравили рани.

— На Диджи ѝ е мъчно за Фрали — обърна се Айла към Мамут. — Какво е Булчинска цена? — запита тя, без да изпитва неудобство, че му задава въпроси, макар че общо взето не ѝ се щеше да се показва невежа. — Диджи каза, че Тюли е поискала висока Булчинска цена за нея.

Мамут забави отговора си — внимателно събираше мислите си, искаше тя да го разбере. Айла гледаше беловласия старец очаквателно.

— Бих могъл да ти отговоря просто, Айла, но в това има нещо по-дълбоко, отколкото изглежда на пръв поглед. Дълги години съм мислил по този въпрос. Не е лесно да разбереш себе си и своя народ, дори когато си един от онези, от които другите очакват отговори. — Той затвори очи и сбърчи чело, опитвайки се да се съсредоточи. — Разбираш какво означава „положение“, нали? — поде той.

— Да — потвърди Айла. — В клана най-високо положение заема вождът, следван от избрания ловец, после идват другите ловци. И Могър има високо положение, но той е различен. Той е... човек от света на духовете.

— А жените?

— Жените имат положение като стопанки на мъжете си, но знахарката има свое собствено положение.

Обяснението на Айла изненада Джондалар. Въпреки всичко, което бе научил от нея за плоскоглавците, все още му беше трудно да повярва, че те могат да разберат такова сложно понятие като сравнителната йерархия.

— Така си и мислех — отбеляза тихо Мамут и продължи разясненията си. — Ние тачим Майката, създателка и пазителка на всичко живо. Човеците, животните, растенията, водите, дървесата, скалите, земята — Тя е родила, Тя е създала всичко това. Когато призоваваме духа на мамута, или духа на елена, или на бизона и искаме позволение да излезем на лов за тези животни, ние знаем, че Духът на Майката им е вдъхнал живот; че Нейният Дух ще се погрижи да се роди друг мамут, или елен, или бизон, за да заеме мястото на този, който тя ни дава за храна.

— Ние казваме, че това е Животворният Дар на Майката — вмъкна Джондалар заинтригуван. Интересно му беше да сравнява обичаите на Мамутоите с тези на Зеландониите.

— Мут, Майката, е избрала жените, за да ни покаже как е поела в Себе си духа на живота, за да сътвори и предизвика появата на нов живот, та да замени призованите от нея същества — продължи старият жрец. Децата научават тези неща от легендите, приказките и песните още докато растат, но ти вече не си малка, Айла. Ние обичаме да слушаме приказките дори когато остареем, но ти трябва да разбереш Движещата им сила, както и подтекста им, за да можеш да схванеш причината за много от нашите обичаи. Положението на всеки от нас се определя от майка му, а Булчинската цена е начин за изразяване на стойност.

Айла кимна прехласната. Джондалар се бе опитвал да ѝ обясни какво представлява Майката, но в устата на Мамут всичко изглеждаше съвсем смислено и разбираемо.

— Когато една жена и един мъж решат да се задомят, мъжът и неговият Бивак дават много дарове на майката на жената и на нейния Бивак. Майката или водачката на бивака определят цената, те казват колко дарове трябва да се дадат за дъщерята. Понякога и самата жена може да определи цената си, но тя зависи от много неща и съвсем не е въпрос на прищявка. Някоя жена не желае да бъде подценявана, но

цената не бива да е толкова висока, че нейният избраник и бивакът му да не могат или да не желаят да я платят.

— Защо трябва да се плаща за жената? — попита Джондалар. — Това не я ли кара да търгува със себе си, сякаш е стока, също като солта, кремъка или кехлибарите?

— Ценността на една жена е много по-голяма. Булчинската цена се плаща от мъжа заради привилегията да живее с дадена жена. Високата Булчинска цена е добре дошла за всички. Тя отрежда високо положение на жената; показва на всички колко високо мнение имат за нея мъжът, който я иска и собственият ѝ бивак. Тя е чест и за хората от неговия бивак, те имат възможност да покажат, че преуспяват и могат да си позволят да платят цената. Тя е израз на почит и уважение към бивака на жената и известна компенсация ако го напусна, както правят някои млади жени, за да създадат нов бивак, или да живеят в този на мъжа. Но получените дарове най-вече предоставят възможност бивака да заплати евентуална висока цена, когато някой от техните мъже иска дадена жена — така те могат да покажат богатството си.

Децата приемат положението на майка си, така че една висока Булчинска цена е от полза и за тях. Макар Булчинската цена да се заплаща в дарове, с част от които младата двойка слага начало на съвместния си живот, истинската ценност е статусът, голямото уважение, с което се отнасят към жената обитателите на собствения ѝ бивак и тези от другите биваци, както и положението, което отрежда на стопанина и децата ѝ.

Айла бе все още озадачена, но Джондалар кимаше разбиращо. Въпреки разликата в сложните специфични детайли, в общи линии роднинските взаимоотношения и ценностите не се отличаваха особено от тези на собствения му народ.

— Как се разбира колко ценна е една жена, та да ѝ се определи добра Булчинска цена? — поинтересува се мъжът от Зеландониите.

— Булчинската цена зависи от много неща. Всеки мъж се стреми да намери жена с най-високото положение, за което може да заплати, защото когато напусне майка си, той приема положението на стопанката си, която е, или ще бъде майка. Жена, доказала, че може да бъде майка, е по-високо ценена, затова жените с деца са много търсени. Често пъти мъжете се стремят да увеличат стойността на бъдещата си стопанка, защото това е в тяхна полза; двама мъже,

съревноваващи се за една и съща високо ценена жена, могат да обединят средствата си — ако те се разбират и тя се съгласи — и да повишат Булчинската цена още повече.

Понякога един мъж взима две жени за свои стопанки, особено ако са сестри, които не искат да се делят. В такъв случай той приема положението на по-високопоставената жена и се радва на благосклонно отношение, което му носи и известен допълнителен статус. Той показва, че, може да издържа две жени и бъдещите им деца. На близначките се гледа като на особена благодат, тъй като рядко се разделят.

— Когато брат ми си намери жена сред Шарамудоите, една от роднините му по женска линия беше Толи, жена от Мамутоите. Веднъж тя ми каза, че била „открадната“, макар и с нейно съгласие — каза Джондалар.

— Търгуваме с Шарамудоите, но обичаите ни не са едни и същи. Толи беше жена с високо положение. Да я дадем на другите означаваше не само да се откажем от някой, който сам по себе си е ценен високо — те наистина трябваше да платят висока Булчинска цена — но и да се примирим със загубата на жена, която щеше да приеме положението на майка си и да го сподели със стопанина и децата си. Така в крайна сметка стойността ѝ щеше да бъде разменена сред самите Мамутои. Това не можеше да се компенсира по никакъв начин. За нас задомяването ѝ бе загуба, все едно че стойността ѝ бе открадната от нас. Но Толи беше влюбена и твърдо решена да свърже живота си с младия мъж от Шарамудоите. И за да намерим някакво разрешение, ние ѝ позволихме да бъде „открадната“.

— Диджи казва, майката на Фрали прави Булчинска цена ниска — обади се Айла.

Старецът промени позата си. Усещаше накъде бие въпросът ѝ, а нямаше да му е лесно да ѝ отговори. Повечето хора се ръководеха от интуитивно съзнание за обичаите си и не биха могли да ги обяснят така ясно, както Мамут. Мнозина в неговото положение не биха се решили да разясняват вярвания, обикновено свързани с тайнствени разкази. Страхуваха се, че такова пряко и подробно излагане на културните им ценности би ги лишило от мистичността и силата им. Мамут също изпитваше известно неудобство, но той вече си бе

направил някои изводи и бе взел някои решения по отношение на Айла.

— Една майка може да се премести в огнището на всяко от децата си — отвърна той. — Ако го стори, обикновено чак когато остарее, тя най-често отива при своя дъщеря от същия бивак. Обикновено стопанинът ѝ я придружава, но ако иска, може да се върне в бивака на майка си, или да отиде да живее при своя сестра. Често пъти мъжът е по-привързан към децата на стопанката си, родени в неговото огнище, тъй като живее с тях и ги обучава, но негови наследници са децата на сестра му и когато остарее, те носят отговорност за него. Обикновено младите приемат възрастните на драго сърце, но за съжаление има и изключения. Фрали е единствената рожба на Крози, така че където отиде дъщеря ѝ, там отива и Крози. Животът не беше добър с Крози и с напредването на възрастта тя не стана по-добра. Тя е властна и неотстъпчива и малцина мъже желаят да споделят огнището си с нея. След смъртта на първия мъж на Фрали тя трябваше няколко пъти да намалява Булчинската ѝ цена и това непрекъснато я гложди и я прави още по-язвителна.

Айла кимна с разбиране, а сетне върху лицето ѝ се изписа загриженост.

— Иза ми разказваше за една старица, живее с клана на Брун, преди да ме намерят. Тя дошла от друг клан. Стопанин умира, няма деца. Няма стойност, няма положение, но винаги има храна, винаги място до огъня. Ако Крози няма Фрали, къде отиде?

Въпросът ѝ накара Мамут да се замисли. Той искаше да даде напълно достоверен отговор на Айла.

— За Крози това би било истински проблем, Айла. Обикновено човек без роднини бива приет в друго огнище, но тя създава толкова неприятности, че няма много желаещи да я приберат. Вероятно би намерила достатъчно храна и място за спане във всеки бивак, но не след дълго биха я накарали да си върви, така както са били принудени да напуснат собствения си бивак след смъртта на първия мъж на Фрали.

Старият шаман направи гримаса и продължи:

— Фребек също не е сред най-сговорчивите. Майка му беше с много ниско положение. Малко бяха качествата, с които можеше да се похвали. Известна бе със страстта си към бозата. Така че той поначало

е с малки възможности. Обитателите на неговия бивак искаха да се отърват от Крози и не ги беше грижа, че и той ги напуска. Отказаха да платят каквото и да било. Затова Булчинската цена на Фрали беше толкова ниска. Тук са само благодарение на Нези. Тя убеди Талут да се застъпи за тях, затова ги и приеха. Но някои от нашите вече съжаляват.

Айла кимна с разбиране. Обяснението бе хвърлило известна светлина върху ситуацията.

— Мамут, какво...

— Нуви! Нуви! Олеле Майчице! Задушана се! — дочу се внезапният писък на жена.

Няколко души се бяха скупчили край нея и тригодишната ѝ рожба, която кашляше и пръскаше слюнки, мъчейки се да си поеме дъх. Някой удари детето по гърба, но това не помогна. Останалите стояха наоколо и се опитваха да дават съвети, но се чувстваха все по-безпомощни като гледаха как момиченцето посинява, без да може да си поеме дъх.

6

Айла си проби път през тълпата и стигна до детето, когато то вече губеше съзнание. Тя вдигна момиченцето, седна и го сложи напреко в скута си. След това пъхна пръст в устата му, за да види дали ще може да открие преградата. Когато опитът ѝ се оказа безуспешен, Айла се изправи, обърна детето, хвана го с една ръка през кръста, така че главата и ръцете му да висят надолу и го удари силно между плешките. После обгърна изотзад отпуснатото телце и го дръпна рязко.

Всички се бяха отдръпнали и със затаен дъх наблюдаваха жената, която изглежда знаеше какво прави и която, мъчейки се да отпуши гърлото на момиченцето, водеше борба на живот и смърт. Детето бе престанало да диша, макар че сърцето му все още биеше. Айла го положи на пода и коленичи до него. Съгледа една дрешка — анорака на момиченцето, и я напъха под врата му, за да държи главата му изтеглена назад, а устата му отворена. След това жената запуши малкото носле, закри устенцата на момиченцето със собствената си уста и пое дълбоко дъх, засмуквайки рязко въздух и създавайки вакуум в гърлото му. Удържа на създалия се натиск дотогава, докато самата тя едва не остана без дъх.

Сетне неочаквано се чу приглушено „пук“ и тя усети как някакъв предмет влетя в устата ѝ и едва не заседна в собствената ѝ гърло. Айла вдигна глава и изплю парче кост с хрущял и прилепнало към него месо. Тя пое дълбоко въздух, отметна назад косите си, за да не ѝ пречат и прилепайки отново устни до детската устичка, вдъхна собствения си живителен дъх в неподвижните бели дробове. Малкият гръден кош се повдигна. Тя повтори действието още няколко пъти.

Изведнъж детето започна отново да кашля и да пръска слюнка, а после пое въздух само — шумно и продължително.

Когато Нуви започна да диша нормално, Айла ѝ помогна да седне и едва тогава забеляза сълзите на облекчение по лицето на Трони при вида на спасената си щерка.

Айла навлече анорака през глава, отметна назад качулката и хвърли поглед към другия край на редицата от огнища. Край последното огнище, това на Зубъра, видя Диджи, която решише назад гъстата си кестенява коса и я навиваше на руло докато разговаряше с някой, седнал върху един от одърите. През последните няколко дни Айла и Диджи бяха станали добри приятелки и обикновено излизаха заедно сутрин. Диджи пъкна в косата си фуркет — дълга и тънка, съвършено гладка игла, изрязана от бивник зъб на мамут — и махна на Айла да я почака.

На едно легло край съседното на Мамутското огнище седеше Трони и кърмеше Хартал. Тя се усмихна на Айла и ѝ даде знак да приближи. Айла влезе в очертанятия на огнището, назовано Огнище на Северния елен, седна до нея, а после се наведе да погука на бебето и да го погъделичка. То пусна гърдата за миг, засмя се и зарита с крачета, а сетне отново посегна да суче.

— Вече те познава, Айла — отбеляза Трони.

— Хартал е щастливо, здраво бебе. Бързо расте. Къде е Нуви?

— Манув я изведе още одеде. Толкова ми помага с нея, радвам се, че дойде да живее при нас. Торнек има сестра и той можеше да отиде при нея. Старите и младите сякаш винаги са се разбирали добре, но Манув прекарва почти цялото си време с малката и не може да ѝ откаже нищо. Особено сега, когато едва не я загубихме. — Младата майка вдигна бебето на рамото си и го потупа то гърба, а после отново се обърна към Айла. — Досега все не ми се удаваше да поговоря с теб насаме. Бих искала да ти благодаря още веднъж. Толкова сме ти признателни... Още сънувам кошмари. Не знаех какво да сторя. Не знам какво щях да правя, ако те нямаше — задави се със сълзи тя.

— Трони, остави това. Не е нужно да благодариш. Това е мой... Не знам дума. Аз имам знания... необходимо... за мен.

Айла видя, че Диджи пресича Огнището на Жерава и забеляза, че Фрали я наблюдава. Около очите ѝ имаше тъмни кръгове и тя изглеждаше по-уморена, отколкото би трябвало. От известно време Айла я наблюдаваше и си мислеше, че бременността ѝ е доста напреднала и че вече няма причина да ѝ призлява сутрин, но Фрали продължаваше да повръща редовно, при това не само в ранните часове на деня. На Айла ѝ се искаше да я погледне по-отблизо, но когато

спомена за това, Фребек вдигна голяма врява. Според него, това, че е спасила някого от задушаване, не доказвало, че умее да лекува. Нейните твърдения не били достатъчно убедителни за него и не искал някаква чужденка да дава лоши съвети на Фрали. Това даде нов повод на Крози да се кара с него. Накрая, за да прекрати разправията им, Фрали заяви, че се чувства добре и няма нужда от церовете на Айла.

Айла се усмихна окуражително на изпадналата в затруднение жена, вдигна пътьом един празен мях за вода и двете с Диджи се отправиха към изхода. Когато прекосиха Огнището на Мамута и навлязоха в Лисичето Огнище, Ранек вдигна очи и ги проследи с поглед. Айла усещаше, че той я наблюдава по целия им път през Львското Огнище и мястото за готвене, до вътрешната арка. Наложил се да потисне обзелото я желание да погледне назад.

Когато отметнаха външната завеса, Айла замижа от неочаквано ярката светлина на силното слънце, върху ясното синьо небе. Беше един от онези топли и меки есенни дни, които настъпваха като рядък дар и задълго оставаха в паметта в сезона на ежедневните пагубни ветрове, бушуващи бури и режещ студ. Оценявайки цялата прелест на деня, Айла се усмихна и ненадейно я връхлетя спомен, който не я бе спохождал от години — в съзнанието ѝ изплува един също такъв ден през първата есен, след като кланът на Брун я бе намерил, денят, в който се роди Уба.

Землянката и заравнената площадка пред нея бяха изкопани почти в средата на обърнатия на запад склон. Откъм входа се откриваше просторна гледка и тя поспря за миг, загледана навън. Препускащата река проблясваше и искреше, допълвайки с ромолящите си полутонове съвместната игра на слънчевите лъчи и водата, а върху замъгления от далечината отсрещен бряг Айла съгледа друг подобен насип. Широката и бърза река, врязала се в просторната открита степ, бе обградена от ронливи пръстени склонове.

В чистата льосова почва бяха изваяни дълбоки оврази, започващи отгоре, от заобления край на платото и стигащи до широката водна равнина под него; те бяха творение на дъжда, топящия се сняг и стичащите се напролет оттоци от разположените на север големи ледници. Няколко зелени лиственици и борове стърчаха непохватно в своята изолация, разпръснати тук-таме в ниското сред полегалите шубраци от безлисти храсти. Надолу по течението, по

ръба на реката, островърхият папур се бе смесил с тръстика и градински чай. Тъй като на това място реката правеше завой, горната ѝ част не се виждаше, но Уини и Рейсър бяха в ползрението ѝ. Те пасяха все още изправената, но изсъхнала трева, която покриваше останалата част от голия студен пейзаж.

До крака ѝ се разби парче пръст. Айла вдигна стреснато поглед и зърна живите сини очи на Джондалар. До него стоеше Талут и се усмихваше широко. Тя с изненада забеляза и неколцина други люде върху покрива на землянката.

— Качи се при нас, Айла. Ще ти подам ръка — подкани я Джондалар.

— Не сега. По-късно. Току-що излизам. Вие защо там горе?

— Покриваме димоотводите с кръглите лодки — обясни Талут.

— Какво?

— Хайде. Ще ти обясня — намеси се Диджи. — Ще ми се пръсне корема.

Двете млади жени се отправиха заедно към един недалечен овраг. По стръмния склон имаше грубо издълбани стъпала, водещи към няколко големи и плоски кости от плешки на мамут с прорязани в тях дупки, закрепени над по-дълбоката част от сухата канавка, Айла стъпи върху една от костите, развърза каишката на панталона си, смъкна го надолу, след това се сниши и приклепна над дупката до Диджи. Отново се зачуди, че не беше се сетила за тази поза, когато ѝ беше толкова трудно да се справи с дрехите си. След като веднъж бе наблюдавала Диджи, всичко ѝ се струваше толкова просто и очевидно. В канавката бе изхвърлено и съдържанието на нощните кошници, заедно с други отпадъци. Напролет всичко това щеше да бъде отмито.

Измъкнаха се от оврага и се затекоха надолу към реката покрай едно широко и дълбоко дере. В средата му се процеждаше ручейче, чийто извор далеч на север бе вече замръзнал. При следващата смяна на сезоните същото това ждрело щеше да се изпълни от буен поток. Върхните части на няколко мамутски черепа бяха обърнати нагоре и подредени близо до брега заедно с няколко черпака с дълги дръжки, грубо изсечени от кости на крака.

Двете жени загребаха вода от реката и напълниха умивалниците от мамутски черепи. От една торбичка, която носеше със себе си, Айла поръси ръцете и на двете с увехнали венчелистчета — някогашни

светлосини цветчета от богати на сапонин растения. Разтъркани между мокри длани, те отделяха пенливо отмиващо вещество, от което по измитите ръце и лица оставаше благороден аромат. Айла откърши едно клонче, сдъвка отчупения му край и почисти с него зъбите си — навик, който бе възприела от Джондалар.

— Какво е кръгла лодка? — попита Айла, когато тръгнаха да се връщат, носейки заедно издут от прясната вода непромокаем стомах на бизон.

— Използваме ги, за да пресичаме реката, когато не е много придошла. Най-напред се изгражда скелета от кост и дърво с формата на купа, която може да побере двама, а понякога и трима души. После той се покрива с кожа, обикновено от зубър, обърната с космите навън и пропита с масло. От рогата на мегацероса, като се поокастрият малко, стават чудесни гребла... за отблъскване на лодката през водата — обясни Диджи.

— Защо кръгли лодки на покрива на земянка?

— Винаги ги държим там, когато не ги ползваме, но през зимата покриваме с тях димоотводите, та дъждът и снегът да не проникват вътре. Тъкмо ги прикрепяха като прокарваха ремъците през дупките, за да не ги отвее вятърът. Но трябва да се остави място да излиза димът, пък и да могат да се обръщат и откачат отвътре, ако натрупа сняг.

Докато вървяха заедно Айла си мислеше какво щастие е за нея, че се бе запознала с Диджи. Уба й беше сестра и тя я обичаше, но Уба беше по-малка, при това бе истинска щерка на Иза; разликата винаги се усещаше. Никога преди Айла не бе срещала друг човек на нейната възраст, който да разбира всичко, казано от нея и с когото да я свързват толкова общи неща. Оставиха на земята тежкия мях и спряха да си починат малко.

— Айла, покажи ми как да кажа със знаци „обичам те“, та да ги направя като видя отново Бранаг — помоли Диджи.

— Кланът няма такъв знак — отвърна Айла.

— Не изпитват ли обич един към друг? Когато говориш за тях, оставам с впечатлението, че са истински хора, затова си помислих, че сигурно се влюбват.

— Да, изпитват обич един към друг, но изразяват чувствата си тихо... не, това не е точната дума.

— Мисля, че искаш да кажеш „фино“ — притече ѝ се на помощ Диджи.

— Да, фино... Една майка може да каже на рожбата си „Изпълваш ме с щастие“ — отвърна Айла, показвайки на Диджи съответния знак — но една жена не би изразила така открито... не, откровено? — погледна тя въпросително Диджи и след одобрителното ѝ кимване продължи — откровено чувствата си към някой мъж.

— И какво би направила? — заинтригува се Диджи. — Когато разбрах, че по време на Летните събирания Бранаг ме наблюдава, така както и аз се заглеждах по него, трябваше да му покажа какво изпитвам. Не знам какво щях да направя, ако няха възможност да му го покажа.

— Жената от Клана не казва, тя показва. Жената се грижи за мъжа, когото обича, готви му, приготвя любимия му чай сутрин, когато се събуди. Прави му дрехи по специален начин — с много мека кожа от вътрешната страна, или топли нозебрани с обърната навътре козина. Още по-добре, ако жената може отгатне какво иска той, преди да е помолил. Показва, че тя много внимателно изучава негови навици и настроения, познава го, харесва го.

— Това е добър начин да покажеш на някого, че го обичаш — кимна Диджи. Прекрасно е, когато влюбените правят специални неща един за друг. А как жената узнава, че той я обича? Какво прави мъжа за нея?

— Веднъж Гуув се изложи на опасност, за да убие един снежен леопард, който плашеше Овра, защото търсеше плячка много близо до пещерата. Тя знае, че той го направил заради нея, макар че той даде кожата на Креб и Иза ми направи кожено наметало от нея — обясни Айла.

— Това се казва изтънченост! Не съм сигурна, че ако бях на мястото на Овра, щях да схвана намека — засмя се Диджи. — Ти откъде знаеш, че го е направил заради нея?

— Овра ми каза, по-късно. Тогава не знаех. Бях малка. Още се учех. Език на Клана не само знаци с ръце. Много повече казваш с лице, очи и тяло. Походката, обръщането на главата, стягането на мускулите на раменете, ако разбираш какво искам да кажа, казва повече от думи. Много време мина докато науча език на Клана.

— Изненадана съм колко бързо усвояваш езика на Мамутоите! Наблюдавам те. С всеки изминат ден ставаш все по-добра. Де да имах и аз твоята дарба да уча езици.

— Още не правилно. Много думи не знам, но си мисля за изговаряне на думи на езика на Клана. Слушам думи и наблюдавам как изглежда лице, усещам как звучат и как се свързват думите и виждам как се движи тялото... и се опитвам да запомня. Когато показвам на Ридаг, и на другите, знаци с ръце и аз се уча. Научавам повече вашия език. Трябва да уча, Диджи — добави Айла с жар, която издаваше сериозните ѝ намерения.

— Значи за теб не е само игра? Каквито са за нас знаците с ръце. Забавно е да си представяш как ще идем на Лятното събиране и ще си приказваме без другите да ни разбират.

— Радвам се, че всички се забавлявате и искате да усвоите още знаци. Заради Ридаг. Сега той се забавлява, но за него не игра.

— Не, сигурна съм, че не е. — Те отново посегнаха към мяха с вода, но Диджи се спря и погледна Айла. — В началото не разбирах защо Нези иска да го задържи. Но после свикнах с него и даже започна да ми харесва. Сега той е просто един от нас и ако не беше тук, щеше да ми липсва, но никога не ми беше минавало през ум, че може да му се иска да говори. Струваше ми се, че и той не се е замислял по този въпрос.

Джондалар стоеше на входа на землянката и наблюдаваше приближаването на потъналите в разговор млади жени. Доволен беше, че Айла се разбира така добре с околните. Мина му през ум колко удивително бе, че от всички хора, които можеха да срещнат, попаднаха при единствената група, в която живееше дете на смесени духове и която, поради тази причина, беше по-склонна да я приеме, отколкото вероятно биха били повечето от останалите. Но за едно нещо се бе оказал прав. Айла без колебание разказваше на всички за миналото си.

„Добре поне, че не им е казала за сина си“ — помисли си той. Едно нещо бе човек като Нези да разтвори сърцето си за едно сираче и съвсем друго — да приемат с отворени обятия жена, чийто дух се е смесил с духа на плоскоглавец, за да се роди уродливо дете. В такива случаи винаги витаеше страха, че това може да се случи отново, а ако тя привлича лошите духове, те могат да завладеят и други жени наоколо.

Неочаквано високият красив мъж се изчерви. „Айла не смята, че синът ѝ е уродлив“ — помисли си той с покруса. Джондалар се бе отдръпнал с погнуса, когато за пръв път му бе разказала за сина си и тя бе изпаднала в ярост. Никога не беше я виждал толкова вбесена, но синът ѝ бе нейна рожба и тя никак не се срамуваше от него. „Тя е права. Дони ми го каза насън. Плоскоглавците... хората от Клана... също са деца на Майката. Я виж Ридаг. Той е много по-умен, отколкото си представях, че може да е такъв като него. Малко е различен, но е човек, при това много симпатичен.“

Джондалар бе прекарал известно време с момчето и бе разбрал колко интелигентно и зряло бе то, дори проявяваше известно иронично остроумие, особено когато някой напомнеше, че е различен и слаб. Бе забелязал обожавания поглед, който Ридаг отправяше към Айла. Тя му бе казала, че в Клана момчетата на възрастта на Ридаг са вече почти мъже, почти като Дануг, но твърде вероятно бе и немоцното му телосложение да е допринесло за ранното му съзряване.

„Тя е права. Знам, че това, което казва за тях, е вярно. Само да можеше да не приказва за тях. Щеше да е много по-лесно. Ако не беше им казала, никой нямаше да знае...“

„Та тя ги смята за свой народ, Джондалар, — упрекна се той, усещайки как лицето му пламна отново от собствените му мисли. — Ти как би се чувствал, ако някой ти каже да не говориш за хората, които са те отгледали и са се грижили за теб? Щом тя не се срамува от тях, защо трябва ти да изпитваш срам? Не беше чак толкова лошо. Фребек си е кавгаджия по характер. Но тя не знае как хората могат да се обърнат против теб и против всеки, който е с теб.“

Може би най-добре е изобщо да не узнае. Може би това няма да се случи. Та тя вече накара повечето хора от бивака да говорят като плоскоглавци, даже и мен.“

Когато Джондалар видя с какво желание почти всички искаха да усвоят начина на общуване в Клана, той също се включи в импровизираните уроци, които се провеждаха спонтанно всеки път, когато някой зададеше въпрос на тази тема. Усети, че новата игра го увлича, забавно му беше да предава сигнали от разстояние, да се шегува беззвучно като говори едно, а показва съвсем друго зад нечий гръб. Изненадан бе от дълбочината и пълнотата на безсловесната реч.

— Джондалар, защo се изчервяваш? Я кажи за какво си мислиш?
— подкачи го Диджи, когато двете жени стигнаха до свoдестия вход.

Въпросът ѝ го завари неподготвен, напомняйки му за чувството му на срам, и той се изчерви още по-силно от притеснение.

— Сигурно съм стоял много близо до огъня — смотолеви той и се обърна.

„Защо Джондалар казва неща, които не са истина? — зачуди се Айла като забеляза смръщеното му чело и объркания поглед в изразителните му сини очи, преди той да се извърне — Не се е зачервил от огъня. Изчервил се е от чувство. Точно когато си мисля, че започвам да го опознавам, той прави нещо, което не разбирам. Наблюдавам го, опитвам се да не пропускам нищо. Всичко изглежда чудесно и изведнъж, без никаква причина, той се ядосва. Виждам, че се ядосва, но не мога да разбера какво го кара да се ядосва. Също както в играта — едно нещо казваш с думи, а съвсем друго със знаци. И с него е така: говори любезно с Ранек, но тялото му показва, че е разгневен. Защо Ранек пробужда гнева му? Ето и сега, нещо го мъчи, а той казва, че му е горещо от огъня. Къде бъркам? Защо не го разбирам? Ще го опозная ли някога?“

И тримата понечиха да влязат в землянката и едва не се сблъскаха с Талут, който излизаше отвътре.

— Бях тръгнал да те търся, Джондалар — каза водачът. — Не ми се ще да пропилявам такъв хубав ден, пък и Уимез е направил непредвидено разузнаване докато се е връщал. Казва, че минали край мястото, на което се канели да презимуват стадо бизони. След като се нахраним, тръгваме на лов. Би ли желал да дойдеш с нас?

— Да, бих! — отвърна Джондалар с широка усмивка.

— Помолих Мамут да разбере какво ще бъде времето и да потърси стадото. Той казва, че знаците са добри и че стадото не се е отдалечило много. Каза и нещо друго, което не разбирам. Каза: „Изход е самият вход“. Това говори ли ти нещо?

— Не, но това не е необичайно. Онези, които служат на Майката често казват неща, които не разбирам — усмихна се Джондалар. — Те говорят със сенки върху езиците си.

— Понякога се чудя дали самите те знаят какво искат да кажат — отбеляза Талут.

— Ако ще ходим на лов, искам да ти покажа нещо, което може да е от полза.

Джондалар го заведе до техния одър край Огнището на Мамута. Взе в ръка сноп леки копия и някакъв непознат за Талут инструмент.

— Изработих това в долината на Айла и оттогава все с него ловуваме.

Айла стоеше настрана, наблюдаваше ги и усещаше как я изпълва ужасно напрежение. Неимоверно много ѝ се искаше да я включат в ловната дружина, но не знаеше как тези хора гледат на жените, които ходят на лов. Ловуването ѝ бе причинило големи терзания в миналото. На жените от Клана бе забранено да ходят на лов и дори да докосват ловни оръжия, но въпреки наложеното табу, тя сама се бе научила да си служи с прашка и когато това излезе наяве, наказанието бе жестоко. След като устоя на него дори ѝ разрешиха да ходи на лов с ограничен брой оръжия, за да умилостивят могъщия ѝ тотем, който я бе закрилял. Но ловните ѝ умения още повече засилиха омразата на Брод към нея и в крайна сметка допринесоха за изгнанието ѝ.

Въпреки това, именно способността ѝ да си служи с прашка бе увеличила шансовете ѝ, когато живееше сама в долината и я бе подтикнала и насърчила да усъвършенства уменията си. Айла бе оцеляла, защото можеше да се грижи за себе си, благодарение както на знанията и уменията си на жена от Клана, така и на собствената си интелигентност и смелост. Но за нея ловът бе станал символ на нещо повече от сигурността, че може да се издържа сама и да носи отговорност за постъпките си; той бе равнозначен на независимост и свобода — негово естествено следствие. Нямаше да се откаже лесно от него.

— Айла, защо и ти не вземеш копиемета си? — предложи ѝ Джондалар, а после отново се обърна към Талут. — Аз съм по-силен, но Айла е по-точна от мен. Тя по-добре от мен ще ти покаже какво може да се постигне с това. Всъщност, ако искаш да присъстваш на демонстрация по точност, трябва да я видиш с прашка. Мисля, че уменията ѝ да борави с нея ѝ е помогнало да си служи по-добре и с копията.

Айла въздъхна — не бе усетила, че слуша със затаен дъх — и отиде да вземе копиемета и стрелите си докато Джондалар разговаряше с Талут. Все още ѝ бе трудно да повярва на лекотата, с

която този мъж от Другите бе приел силното ѝ желание и способността ѝ да ловува, както и на естествения начин, по който хвалеше способностите ѝ. Той изглежда допускаше, че Талут и обитателите на Лъвския бивак също ще я приемат като ловец. Тя хвърли поглед към Диджи, чудейки се какво би казала една жена.

— Трябва да уведомиш Майката, ако се каниш да използваш ново оръжие по време на лова, Талут. Знаеш, че и тя ще иска да го види — каза Диджи. Време е и аз да си извадя стрелите и колчаните. Ще приготвя и шатра. Вероятно няма да се върнем до вечерта.

След закуска Талут махна на Уимез и клекна до петно от мека пръст близо до едно от по-малките огнища в общата предна част, добре очертано от струящата през димоотвода светлина. В земята, близо до ръба бе забито костно сечиво, направено от крак на елен. Беше оформено като нож, или като заострена кама с право притъпено острие, започващо от колянната става и завършващо с остър връх. Талут го хвана за топката при ставата, заравни пръстта с плоската му страна, после го обърна с върха надолу и започна да чертае знаци и линии по гладката повърхност. Няколко души се събраха край него.

— Уимез каза, че видял бизоните надалеч от трите големи оголени скали на североизток, близо до притока на малката рекичка, която се влива нагоре по течението — подхвана водачът и докато обясняваше, рисуваше груба карта на областта с ножа за чертане.

Картата на Талут бе не толкова приблизително визуално копие, колкото схематичен чертеж. Не беше нужно местността да се рисува точно. Хората от Лъвския бивак познаваха района си и неговият чертеж бе само помощно мнемонично средство, което трябваше да им припомни познатото им място. Състоеше се от условни знаци и линии, представляващи отличителни белези или идеи, които се разбираха.

Картата му не показваше пътя на реката, пресичаща местността; те не гледаха района от птичи поглед. Той нарисува зигзаговидни линии във формата на рибена кост, за да обозначи реката и ги прикачи към двете страни на права линия, за да покаже притока. На нивото на земната повърхност на открития и равнинен ландшафт, реките бяха водни площи, които понякога се съединяваха.

Знаеха откъде идват реките и накъде водят, бяха узнали, че могат да ги проследят до определени точки, но същото важеше и за другите отличителни белези на местността, а вероятността да настъпи промяна

в някоя оголена скала бе по-малка. По тези земи, разположени така близо до глетчер и същевременно подвластни на сезонните промени, типични за по-ниските географски ширини, ледът и вечно замръзналата почва причиняваха драстични промени в ландшафта. С изключение на най-големите реки, коритата на останалите можеха да бъдат изместени за един сезон от пороите на ледниковите оттоци също така лесно, както ледените шапки на хълмовете през зимата отстъпваха място на тресавищата през лятото. Ловците на мамути възприемаха околната природа като взаимосвързано цяло, в което реките съставляваха само един от елементите.

Талут дори не си представяше, че може да начертае линии за обозначаване на мащаба, така че да покаже дължината на някоя река или пътека в мили или крачки. Линејни мерки от този тип не им говореха много. За тях разстоянието се измерваше не с отдалечеността на дадено място, а с времето, необходимо за неговото достигане, а то се представяше по-добре чрез поредица от линии, показващи броя на дните, или чрез други обозначения за брой или време. При това дадено място можеше да се окаже по-отдалечено за някои хора, отколкото за други, или да се счита, че разстоянието до него е по-голямо през един сезон, отколкото през друг, тъй като до него се пътува по-дълго. Разстоянието, извървяно от целия бивак се измерваше с времето на най-бавния от членовете му. Картата на Талут бе свършено ясна за обитателите на Львския бивак, но Айла се взираше в нея озадачена и заинтригувана.

— Уимез, кажи ми къде са — подкани го Талут.

— На южния бряг на притока — отвърна Уимез като пое костния писец и добави още няколко линии. — Той е скалист, със стръмни зъбери, но наводнената местност е обширна.

— Ако продължат да се движат срещу течението от същата страна, трудно ще намерят изход — забеляза Тюли.

— Ти как мислиш, Мамут? — попита Талут. — Нали каза, че не са се отдалечили много.

Старият шаман взе острия писец и за миг остана неподвижен със затворени очи.

— Има поток, който криволичи между втория и последния зъбер — каза той чертаейки. — Вероятно ще тръгнат натам, смятайки, че ще намерят изход.

— Това място ми е познато! — възкликна Талут. — Ако продължиш нагоре по течението, наводнената местност се стеснява и завършва със стръмна скала. Мястото е удобно за капан. Колко са?

Уимез пое заостреното сечиво и начерта няколко линии по протежение на ръба, поколеба се, сетне добави още една.

— Толкова видях със сигурност — заяви той и заби костния нож в калта.

Тюли взе писеца и добави още три.

— Тези бяха изостанали от другите. Единият изглеждаше съвсем млад, а може и да е бил без сили.

Дануг хвана костта за маркиране и отбеляза още една линия.

— Мисля, че имаше близък. Видях още един на разстояние от стадото. Ти видя ли и двата, Диджи?

— Не си спомням.

— Тя не сваляше очи от Бранаг — усмихна се дружелюбно Уимез.

— Това място е на около половин ден път оттук, нали? — попита Талут.

— Половин ден стегнат ход — кимна Уимез.

— Тогава трябва веднага да тръгваме. — Водачът се замисли за миг. — Отдавна не съм бил по тези места. Ще ми се да знам какъв е релефът на местността. Чудя се...

— Ако някой иска да потича, може да избърза напред и да го огледа, а после да ни пресрещне — отгатна Тюли мислите на брат си.

— Разстоянието е голямо за бегач... — рече Талут и погледна към Дануг.

Източеният младеж понечи да се обади, но Айла го изпревари.

— Това разстояние не дълго за кон. Кон тича бързо. Мога да отида с Уини... но не знам място — каза тя.

В първия миг по лицето на Талут се изписа изненада, заменена скоро след това от широка усмивка.

— Бих могъл да ти дам карта! Като тази — посочи той рисунката върху пръстта.

Талут се огледа, зърна захвърлена отломка от счупен бивник край купа кости за огрев и измъкна острия си кремъчен нож.

— Гледай, вървиш на север, докато стигнеш до големия поток. — Той започна да дълбае зигзагообразни линии, обозначавайки водната

площ. Преди това трябва да прекосиш един по-малък ручей. Гледай да не се объркаш.

— Не разбирам карта — намръщи се Айла. — Не виждала карта преди.

Очевидно разочарован, Талут отново захвърли парчето бивник върху купа.

— Не може ли някой да отиде с нея? — предложи Джондалар. — Конят може да носи двама души. Яздили сме го заедно.

— Това е добра идея! — усмихна се отново Талут. — Кой иска да отиде?

— Аз ще ида! Знам пътя — прозвуча един глас, бързо последван от втори:

— Знам пътя! Току-що се връщам оттам.

Бяха се обадили Лати и Дануг, а неколцина други изглеждаха готови да ги последват.

Талут погледна първо единия, после другия, па сви рамене, разпери ръце и се обърна към Айла:

— Избирай.

Айла се вгледа в младежа: бе висок почти колкото Джондалар, риж като Талут, със светъл мъх — наченки на бъдеща брада. Сетне погледът ѝ се спря на източеното слабо девойче, което все още не бе жена, макар да се доближаваше до зрелостта, с тъмно руса коса, малко по-светла от тази на Нези. И в двата чифта очи се четеше трепетна надежда. Не знаеше кого да предпочете. Дануг бе почти мъж. Айла си помисли, че би трябвало да вземе него, но нещо в Лати ѝ напомняше за самата нея и в съзнанието ѝ изплува пълния с копнеж поглед на момичето, когато за пръв път видя конете.

— Мисля, че Уини върви по-бързо, ако товар не прекалено тежък. Дануг е мъж — усмихна му се Айла продължително и топло. — Мисля, че по-добре този път Лати.

Дануг кимна смутено и отстъпи назад, като се опитваше да се справи с неочаквания изблик на завладелите го смесени чувства. Изпитваше дълбоко разочарование, че избраницата бе Лати, но ослепителната усмивка на Айла, когато го бе нарекла мъж, бе накарала кръвта да нахлуе в лицето му, а сърцето му да забие по-бързо. При това, усети и смущаващо стягане в слабините.

Лати трескаво облече меките и леки дрехи от кожа на северен елен, които носеше по време на път, стегна раницата си, добави храната и водата, които Нези приготви за нея и излезе навън, готова да тръгне, още преди Айла да се облече. Сетне видя как Джондалар помага на Айла да завърже плетените кошове със самоделния хамут, оставяйки ги да висят като дисаги от двете страни на Уини. В единия кош, върху другите си принадлежности, Айла сложи храната и водата, които Нези ѝ даде за из път, после взе раницата на Лати и я пхна в другия плетен панер. Сетне се хвана за гривата на Уини, подскочи и в миг се намери на гърба ѝ. Джондалар помогна на момичето да се качи. Седнала пред Айла, Лати гледаше хората от своя бивак от гърба на жълтеникавокафявия кон с препълнени от щастие очи.

Дануг се приближи до тях с известна срамежливост и подаде на Лати отломъка от бивник.

— Ето, дръж, завърших картата на Талут, та да ви е по-лесно да намерите мястото — рече той.

— О, благодаря ти, Дануг! — възкликна Лати и обви врата му с ръце.

— Да, благодаря, Дануг — усмихна му се Айла и отново сърцето му заби неудържимо.

Лицето на Дануг придоби почти същия цвят като рижата му коса. Когато, възседнали кобилата, жената и момичето поеха нагоре по стръмнината, той им махна с обърната към лицето си длан — жест, означаващ „Щастливо завръщане!“

Джондалар, обгърнал с едната си ръка извития врат на жребеца, който, с вдигната глава и вирнат нос, напираше да тръгне след тях, прегърна с другата си ръка младежа.

— Беше много мило от твоя страна. Знам, че ти се искаше да тръгнеш с тях. Сигурен съм, че ще можеш да пояздиш коня друг път.

Дануг кимна безмълвно. Не за конска езда мислеше той в момента.

Щом стигнаха до степта, Айла даде знак на кобилата с леко притискане и движение на тялото си и Уини се впусна в бърз галоп, отправяйки се на север. Лати гледаше стрелкащите се копита и размитото петно на движещата се под тях земя и не можеше да повярва, че препуска през степта, яхнала кон. Усмивката на опиянение не слизаше от устните ѝ, макар че от време на време затваряше очи и

се накланяше напред, напрягайки се да усети полъха на вятъра върху лицето си. Въодушевлението ѝ бе неописуемо; не беше и сънувала, че съществува такава вълнуващо нещо.

Скоро след тях тръгнаха и останалите ловци. Към дружината се присъединиха всички, които можеха и искаха да участват в лова. Лъвското огнище даде трима ловци. Лати беше малка и едва наскоро ѝ бяха разрешили да се присъедини към Талут и Дануг. Винаги изгаряше от желание да ги съпровожда, също като майка си на младини. Сега обаче Нези рядко придружаваше ловците. Тя оставаше в бивака да се грижи за Ръги и Ридаг, както и да помага в наглеждането на други малки деца.

В пределите на Лисичето огнище живееха само двама мъже, но и двамата — Уимез и Ранек — участваха в лова. От Огнището на Мамута нямаше представител, ако не се броят гостите — Айла и Джондалар. Мамут беше прекалено възрастен.

Макар да му се щеше да се присъедини към ловците, Манув се отказа, за да не ги бави. Трони също остана, с Нуви и Хартал. И тя вече не ходеше на лов. Само понякога се включваше в подплашването на животните, но там и децата можеха да помагат. Торнек бе единственият ловец от Огнището на Северния елен, както и Фребек, който бе единствен от Огнището на Жерава. Фрали и Крози останаха в бивака с Крисавек и Ташер.

Тюли почти винаги намираше начин да се присъедини към ловната дружина, дори когато имаше малки деца, а Огнището на Зубъра като цяло бе добре представено. Освен водачката, сред ловците бяха Барзек, Диджи и Друез. Брайнан направи всичко възможно, за да накара майка си да го пусне, но накрая го оставиха при Нези заедно със сестра му Туси, успокоен от обещанието, че не след дълго ще бъде достатъчно голям, за да ловува.

Ловците изкачиха стръмнината заедно и щом стигнаха до тревистата равнина, Талут наложи бърза крачка.

— И аз мисля, че денят е твърде хубав, за да го пропиляваме — каза Нези и решително остави чашата си.

Думите ѝ бяха насочени към групата, събрала се край огнището на открито след заминаването на ловците. Те отпиваха от чая си и довършваха закуската си.

— Зърното е зряло и сухо. Отдавна ми се иска да се изкача горе и за последен път да събера колкото мога за един ден. А ако ни остане време, можем да отидем до онова място с боровете, край малката рекичка. Някой иска ли да дойде с мен?

— Не знам дали за Фрали е добре да отива толкова далеч — изрази съмнение Крози.

— О, майко, — обади се Фрали. — Една малка разходка ще ми се отрази добре, пък и щом времето се развали, все вътре ще стоим. Няма да ни се наложи да чакаме дълго. Ще ми се да дойда, Нези.

— Тогава ще е най-добре и аз да дойда, за да ти помогна с децата — отсече Крози, сякаш правеше голяма жертва, макар че идеята да си направят излет ѝ се струваше добра.

Трони не изпитваше никаква неохота да изрази одобрението си.

— Чудесна идея, Нези! Сигурна съм, че ще мога да взема Хартал на гръб, така че да мога да нося и Нуви, когато се измори. От всичко най-много ми се иска да прекарам един ден навън.

— Аз ще нося Нуви. Не е нужно ти да носиш и двамата — намеси се Манув. — Но смятам направо да ида да събирам шишарки, а зърното да оставя на вас.

— И аз мисля да се присъединя към вас, Нези — обади се и Мамут. — Може би Ридаг няма да има нищо против да прави компания на един старец, а може да ме научи и на други знаци, които Айла му е показала, щом се справя толкова добре.

— И ти се справяш много добре със знаците, Мамут — започнала жестикулира Ридаг. — Бързо ги научаваш. Може би ти ще ме научиш на някои от тях.

— Тогава можем да се учим един от друг — отвърна с жестове Мамут.

Нези се усмихна. Отношението на стареца към детето на смесени духове никога не се отличаваше от отношението му към останалите деца от бивака, ако се изключи това, че му оказваше по-голямо внимание поради слабостта му. Мамут често ѝ помагаше като се занимаваше с Ридаг. Между тях съществуваше особена близост и тя подозираше, че Мамут бе решил да дойде, за да намери занимание на момчето, докато другите работят. Нези знаеше, че той ще се погрижи никой да не упражнява натиск върху Ридаг, карайки го непредумишлено да се движи по-бързо, отколкото би трябвало. Ако

видеше, че момчето се напруга прекалено много, Мамут можеше да забави крачка и да хвърли вината за това на напредналата си възраст. Беше го правил преди.

Когато всички се събраха пред землянката, въоръжени с кошници за бране и за друг багаж, с непромокаеми кожени постелки, мехове и храна за обед, Мамут изнесе малка фигурка на зряла жена, изваяна от бивник и я заби в земята пред входа. Изрече няколко слова, разбираеми единствено за него и направи поредица от емоционално наситени жестове. Всички обитатели на бивака щяха да напуснат землянката, тя щеше да остане празна и той призоваваше Духа на Мут, Великата Майка, да пази и закриля жилището им докато отсъстват.

Никой не би нарушил забраната за влизане, изразена чрез поставената на входа статуетка на Майката. Ако не е крайно наложително, никой не би се осмелил да рискува, поради общото вярване за последиците, които биха настъпили. Дори ако нуждата е неотложна, ако някой бъде ранен или попадне в снежна буря и дири подслон, веднага биха взели мерки за умилюстивяването на закрилящата сила, вероятно разгневена и замисляща отмъщение. Човекът, неговото семейство или бивак биха заплатили компенсация, надхвърляща значително стойността на всичко, използвано от него, при това във възможно най-кратки срокове. Членовете на Огнището на Мамута получаваха дарове, за да успокоят Духа на Великата Майка с настойчиви молби и обяснения, както и с обещания за бъдещи добри дела или отплата. Действието на Мамут бе по-ефикасно от всякаква ключалка.

Когато Мамут се извърна от входа, Нези вдигна на гръб един кош за пренасяне на багаж и нагласи на челото си кожената лента, с която бе завързан. Сетне вдигна Ридаг, сложи го върху широкия си ханш, за да го изнесе до горния край на стръмнината и като подкара Ръги, Туси и Брайнан пред себе си, пое нагоре към степта. Останалите я последваха и скоро втората половина от Лъвския бивак бродеше сред откритата тревиста равнина. Хората бяха излезли, за да прекарат деня в труд, прибирайки зърното и семената, засадени и предложени им от Великата Майка Земя. Усилията и приносът на събирачите към препитанието на бивака се смятаха за не по-малко ценни от труда на ловците, но и за двете групи това не бе просто работа. Компанията и споделените усилия превръщаха труда в забавление.

Айла и Лати прецапаха през плиткото поточе, но преди да доближат следващия, малко по-голям водоем, Айла накара коня да забави ход.

— Този поток ли ще следваме? — попита тя.

— Мисля, че не — отвърна Лати, а сетне направи проверка със знаците върху парчето бивник. — Не. Виж тук, ето малкото поточе, което прекосихме. Трябва да пресечем и това, а после да завием и да се движим срещу течението на следващото.

— Не изглежда дълбоко тук. Добро ли място за пресичане?

Лати огледа потока — първо нагоре, после надолу.

— Малко по-нагоре има по-добро място. Там ще трябва само да свалим ботушите си и да навием крачолите на панталоните си.

Тръгнаха срещу течението, но когато стигнаха до широкия и плитък брод, където водата се пенеше край стърчащите камъни, Айла не спря кобилата. Тя накара Уини да се обърне и да влезе във водата, сетне я остави да прекоси сама. Когато стигнаха на отсрещния бряг, кобилата отново се втурна в галоп и усмивката отново озари лицето на Лати.

— Даже не се намокрихме! — възкликна момичето. — Само няколко пръски.

Когато достигнаха до следващия поток и завиха на изток, Айла накара Уини да забави ход, за да си почине. Но дори когато се движеше по-бавно, конят бе по-бърз от всяко вървящо или неспирно тичащо човешко същество и пътят им спореше. Постепенно релефът на местността се променяше — теренът ставаше по-насечен и стръмен. Когато Айла спря и посочи един поток, вливащ се от срещуположната страна, образуващ широко V с този, край който се движеха, Лати се изненада. Не беше очаквала, че ще видят притока толкова скоро, но Айла бе забелязала завихрянето на водата и бе подготвена. От мястото, на което бяха застанали, се виждаха три големи гранитни зъбера, образуващи нащърбена скалиста стена напреко на водния път. Нагоре по течението, откъм тяхната страна, се забелязваха две други голи скали, разположени под ъгъл.

Продължиха да се движат край същото разклонение на потока и забелязаха, че то завива към скалите. Когато приближиха първата от

тях, видяха, че водата тече между двете. Скоро след като отминаха зъберите, оградили потока от двете му страни, Айла забеляза няколко тъмни и рунтави бизона, които пасяха все още зелената острица и тръстика близо до водата. Тя посочи животните и прошепна в ухото на Лати:

— Не говори силно. Виж.

— Ето ги! — сподави вика си Лати, опитвайки се да овладее вълнението си.

Айла обърна глава назад, после пак напред, наплюнчи пръст и вдигна ръка, за да определи посоката на вятъра.

— Духа от бизоните към нас. Това добре. Не искам да безпокоим, докато станем готови за лова. Бизони познават коне. На гърба на Уини можем стигнем по-близо, но не много.

Насочвайки коня, Айла внимателно заобиколи животните, оглеждайки местността още по-нагоре по течението. Когато удовлетвори любопитството си, тя се върна по същия път. Една едра, стара женска вдигна глава и ги изгледа преживяйки. Върхът на левия ѝ рог бе отчупен. Жената накара Уини да забави крачка до естествения за нея ход, а двете пътнички замръзнаха върху гърба ѝ със затаен дъх. Кобилата спря, наведе глава и пощипна няколко стръка трева. Това изглежда успокои женския бизон, тъй като конете обикновено не пасат, когато са възбудени. Тя също сведе глава и продължи да пасе. Айла се промъкна край малкото стадо възможно най-бързо, сетне пришпори Уини и препусна в галоп надолу край потока. Когато стигнаха до една местност, чиито белези бяха запомнили, свърнаха отново на юг. След като прекосиха следващия поток спряха, за да напоят Уини и сами да утолят жаждата си, сетне продължиха на юг.

Ловната дружина тъкмо бе пресякла първото поточе, когато Джондалар забеляза, че Рейсър, когото водеше със завързано около шията въже се дърпа към приближаващ се облак прах. Той потупа Талут и посочи с ръка. Водачът погледна напред и видя приближаващата в галоп Уини с Айла и Лати на гръб. Не се наложи ловците да чакат дълго — скоро кобилата изтрополя сред тях и, вдигайки се на задните си крака, се закова неподвижно. Върху лицето на Лати грееше възторжена усмивка, очите ѝ искряха и бузите ѝ бяха зачервени от вълнение, когато Талут ѝ помогна да слезе. Сетне Айла прехвърли крак и се плъзна на земята. Всички се скупчиха около тях.

— Не можахте ли да го намерите? — попита Талут, изразявайки всеобщата тревога.

Почти едновременно с него същите опасения изрази и друг човек, но тонът му бе различен:

— Дори не са успели да го намерят. Знаех си, че няма смисъл да се язди на кон преди останалите — ухили се подигравателно Фребек.

Лати му отговори с гневно учудване:

— Какво искаш да кажеш с това „Дори не са успели да го намерят“? Открихме мястото. Даже видяхме бизоните!

— Да не би да се опитваш да кажеш, че вече сте били там и сега се връщате? — попита той, клатейки недоверчиво глава.

— Къде са сега бизоните? — обърна се Уимез към дъщерята на сестра си, пренебрегвайки Фребек и смекчавайки злонамерената му забележка.

Лати отиде до коша, висящ върху левия хълбок на Уини и извади парчето бивник с издълбани върху него знаци. Сетне извади кремъчния нож от висящия на кръста ѝ калъф, седна на земята и започна да драци допълнителни знаци върху картата.

— Южното разклонение минава между — заобяснява тя. Уимез и Талут седнаха до нея и кимнаха в знак на съгласие, а Айла и неколцина други останаха прави зад и около нея. — Бизоните бяха от другата страна на скалите, където наводнените площи се разширяват и все още има зеленина край водата. Видях четири малки... — Докато говореше, тя издълба четири паралелни резки.

— Мисля, че пет — поправи я Айла.

Лати вдигна поглед към Айла, кимна и добави още една къса резка.

— Дануг, ти беше прав за близнаците. И те са млади. И седем женски... — Тя отново вдигна очи към Айла за потвърждение. Жената кимна в знак на съгласие и Лати прибави още седем успоредни линии, малко по-дълги от първите, — ... само четири с малки, мисля. — Тя се замисли за миг. По-нататък имаше още.

— Пет млади мъжкара — добави Айла. — И два-три други бизона. Не съм сигурна. Може и повече, но не видяла.

Лати изписа пет малко по-големи линии, отделяйки ги от първата група, сетне прибави още три по-малки резки между двете поредици от знаци. Накрая издълба малка отметка във формата на Y, за да

покаже, че е свършила и че това е окончателният брой на забелязаните от тях бизони. Резките, маркиращи броя на животните, бяха попаднали върху някои от издълбаните преди това знаци, но това нямаше значение. Те вече бяха постигнали целта си.

Талут взе парчето бивник от Лати и го разгледа внимателно. После погледна към Айла.

— А дали случайно не сте забелязали в каква посока се движат?

— Мисля, че нагоре, срещу течението. Ние заобикаляме стадо, внимателно, да не тревожим. Няма следи от другата страна, трева не изпасена — отвърна Айла.

Талут кимна и замълча. Очевидно мислеше.

— Каза, че сте ги заобиколили. Продължихте ли по-нататък край потока?

— Да.

— Доколкото си спомням, наводнената площ се стеснява докато изчезне, а от двете страни на потока се появяват високи стени без изход. Така ли е?

— Да... но може би има изход.

— Изход?

— Преди високи скали, бряг стръмен, дървета, гъст шубрак с бодли, но близо до скали има пресъхнало корито на поток. Като стръмен път. Мисля, изход — обясни тя.

Талут се намръщи, погледна към Уимез и Тюл и, сетне се засмя гръмогласно.

— Изход е самият вход! Така каза Мамут!

Озадачението на Уимез продължи само миг. Сетне устните му бавно се разтегнаха в широка усмивка, показвайки, че се е досетил. Тюли погледна първо единия, после другия. След това върху привлекателното ѝ лице се появи изражение на разбиране.

— Разбира се! Можем да влезем оттам, да изградим капан с преграда, после да заобиколим от другата страна и да ги вкараме в него — каза Тюли, разяснявайки идеята и на останалите. — Някой ще трябва да ги наблюдава да не ни усетят докато строим преградата, защото могат да се върнат обратно надолу по течението.

— Това май е идеална работа за Дануг и Лати — отбеляза Талут.

— Мисля, че Друез може да им помогне — додаде Барзек. — А ако смяташ, че са нужни още помощници, ще ида и аз.

— Чудесно! — възкликна Талут. — Наистина, защо не отидеш с тях, Барзек. Тръгнете нагоре покрай потока. Знам как да стигнем побързо от другата им страна. Ще минем направо оттук. Обкръжете ги, а ние щом свършим с капана, ще заобиколим и ще се върнем при вас, за да ви помогнем да ги вкараме в него.

Пресъхналото речно русло представляваше ивица от суха кал и камъни, която се врязваше в гората и храсталака на стръмния склон. Вливаше се в равно, но тясно наводнено поле покрай бълбукащ поток, който препускаше по бързеи и прагове между скалите, преграждащи пътя му. След като слезе дотук пеша, Айла се върна при конете. И Уини, и Рейсър бяха свикнали със стръмната пътека, която водеше до нейната пещера в долината, така че се придвижиха без затруднения.

Тя свали изплетения като кошница намордник от муцуната на Уини, за да може тя спокойно да пасе. Джондалар обаче не се реши да свали намордника от Рейсър, тъй като двамата с Айла не можеха да го контролират добре без него, а той вече беше достатъчно пораснал, за да стане раздразнителен, когато го нападнеше лошо настроение. Тъй като намордникът не му пречеше да пасе, тя реши да не го сваля, макар че би предпочела да го остави напълно свободен. Това ѝ напомни за разликата между Рейсър и неговата майка. Уини винаги бе имала пълна свобода на действие, обаче Айла ѝ бе отделила всичкото си време — за нея кобилата просто беше единственото близко същество. Рейсър си имаше Уини и контактът му с Айла бе по-слаб. Може би тя или Джондалар би трябвало да прекарват повече време с него като се опитат да го дресират, помисли си тя.

Коралоподобното съоръжение вече се изграждаше, когато Айла отиде да помогне. Правеха оградата от всичко, което им попаднеше под ръка — валуни, кокали, дървета и клони. Нарездаха ги, като ги вплитаха и връзваха едно с друго. Многобройните и разнообразни животински видове от студените равнини постоянно се обновяваха, затова старите скелети, разпръснати наоколо, често бяха отнасяни от дъждовни потоци, които ги събираха на безпорядъчни купчини. Ловците бързо откриха недалеч надолу по течението голямо струпване на кокали и започнаха да влачат от него към мястото на строителството кости на крака и гръдни кошове. Преграждаха една малка площ близо до долния край на пресъхналия поток. Оградата трябваше да е

достатъчно солидна, за да задържи стадо бизони, но не се предвиждаше да е трайно съоръжение. Щеше да се използва само веднъж и едва ли щеше да издържи след пролетта, когато бълбукащият поток се превърнеше в бушуваща водна маса.

Айла гледеше как Талут върти огромна брадва с тежко каменно острие, сякаш беше детска играчка. Беше захвърлил ризата си и облян в пот разчистваше пред себе си група стройни фиданки, като поваляше всяка с един-два удара. Торнек и Фребек, които ги отнасяха настрана, едва смогваха да не изостават. Тюли ръководеше разполагането на дръвчетата. Нейната брадва беше голяма почти колкото на брат ѝ и тя я въртеше със същата лекота като ту разсичаше някое дърво, ту разцепваше някоя кост, за да може тя да пасне, където трябва. Малко бяха мъжете, които можеха да се мерят със силата на водачката.

— Талут! — извика Диджи. Тя мъкнеше предната част на извит бивник на мамут дълъг повече от четири метра. Уимез и Ранек носеха средната част и края. — Открихме останки от мамут. Можеш ли да счупиш този зъб?

Червенокосият гигант се ухили.

— Този дърт бегемот изглежда е живял доста дълго! — каза той, като яхна бивника, след като те го сложиха на земята.

Огромните мускули на Талут се издуха, когато вдигна брадвата-чук и във въздуха закънтяха ударите, при които във всички посоки се разхвърчаха трески и люспи от мамутска кост. Айла с възхищение гледеше как якият мъж върти масивното сечиво с умение и лекота. Джондалар беше още повече смаян от гледката, без да може да си обясни защо. Айла беше по-привикнала да гледа мъже, които демонстрираха триумфална физическа сила. Макар да беше по-висока от мъжете от Клана, те притежаваха масивна мускулатура и изглеждаха изключително яки. Дори жените изглеждаха подчертано силни, а животът, който Айла водеше докато порасна изискваше от нея да изпълнява ролята си на жена от Клана, затова нейните сравнително потънки кости бяха покрити с необикновено силни мускули.

Талут остави брадвата, метна задната част на бивника на гърба си и тръгна към кръгло съоръжение, което изграждаха. Айла понечи да вземе огромната брадва, за да я отнесе, но разбра, че няма да може да се справи с нея. Дори на Джондалар му се видя твърде тежка, за да може да я върти успешно. Това сечиво беше подходящо единствено за

грамаден водач. Двамата вдигнаха на раменете си другата половина на бивника и последваха Талут.

Джондалар и Уимез останаха, за да набият с камъни едрите парчета от бивни; те щяха да бъдат солидна преграда за някой нападащ бизон, Джондалар се обърна, за да ги огледа и с труд сдържа гнева си, когато видя, че мургавият мъж се присламчи до Айла и каза нещо, което накара и нея и Диджи да се разсмеят. Талут и Уимез забелязаха пламналото лице на младия си и красив гост и се спогледаха многозначително, но не казаха нищо.

Последният елемент от съоръжението беше портата. В едната, страна на отвора на оградата закрепиха яко младо дърво с окастрени клони. В основата изкопаха дупка като я затрупаха с купчина камъни за укрепване. Фиксираха дървото с ремъци към тежките мамутски бивници. Самата порта беше направена от кости от крака, клони и мамутски ребра здраво завързани към напречни елементи от фиданки, съответно оразмерени за тази цел. След това няколко души закрепиха вратата на мястото ѝ като привързаха на много места единия ѝ край към забития изправен ствол посредством кръстосани въжета, което позволяваше портата да се движи на кожените си панти. До другия ѝ край натрупаха валуни и тежки кокали, които да могат веднага да бъдат избутани пред портата, след като тя се затвори.

Следобедното слънце все още беше високо в небето, когато всичко беше готово. Благодарение на задружните усилия на всички капанът беше изграден много бързо. Хората се скупчиха около Талут, обядваха със сухата храна, която си носеха за пътуването като в същото време продължаваха да кроят нови планове.

— Най-трудно ще бъде да ги накараме да влязат през портата — каза Талут. — Ако успеем с един, останалите вероятно ще го последват. Но ако минат покрай портата и започнат да се трупат в това малко пространство в края, ще се насочат към водата. Тук течението е бурно и някои няма да успеят да прекосят потока, но от това няма никаква полза за нас. Ще ги загубим. Единственото, на което можем да се надяваме, е да открием някое удавено животно надолу по течението.

— Тогава ще трябва да им преградим пътя — каза Тюли. — Да не ги пускаме да подминат капана.

— Как? — попита Диджи.

— Можем да изградим още една преграда — предложи Фребек.

— Как ти знаеш, че бизони няма да отидат във вода, когато се сблъскат с преграда? — попита Айла.

Фребек я изгледа със снизходително изражение на лицето си, но Талут го изпревари.

— Това е уместен въпрос, Айла. Освен това наоколо няма достатъчно материал за изграждане на прегради — каза Талут.

Фребек я изгледа свирепо. Остана с впечатлението, че го е накарала да изглежда глупак.

— Всичко, до което можем да се докопаме, за да изградим преградата, би било от полза, но ми се струва, че трябва да има някой, който да ги насочи в капана. А това може да е опасно — довърши Талут.

— Нека аз да бъда. Позицията е много удобна, за да използвам арбалета, за който ви говорих — каза Джондалар, показвайки необикновеното оръжие. — Той не само че изпраща стрелата на по-голямо разстояние, но я изстрелва с по-голяма сила, отколкото когато е хвърлена с ръка. При точен прицел на къса дистанция стрелата убива моментално.

— И аз искам да участвам — обади се Ранек.

Джондалар изгледа намръщено усмихващия се мургав мъж. Не беше уверен, че му се иска да бъде в засада с човек, който така явно се интересува от Айла.

— И аз ще заема позиция тук — каза Тюли. — Но вместо да се опитваме да изградим втора преграда, по-добре е да си направим отделни купчини, зад които можем да се скрием.

— Или зад които да можем да изтичаме — отсече Ранек. — Защо мислиш, че не биха могли и да ни подгонят?

— Говорейки за преследване, сега като решихме какво ще правим, когато влязат в капана, можете ли да ми кажете как ще ги докараме дотук? — попита Талут като погледна къде е слънцето на небето. — Оттук е доста път пеша докато се доберем зад тях. Струва ми се, че няма да ни стигне денят.

През цялото време Айла ги слушаше с особен интерес. Тя си спомни как хората от Клана правеха планове за лов, както и времето, когато сама започна да ловува с прашката си; тогава много често ѝ се искаше да я вземат със себе си. Сега беше една от ловуващите. Тя си даде сметка, че Талут се беше вслушал в мнението ѝ преди малко и си

спомни готовността, с която мъжете приеха предложението ѝ да се впуснат в ловно разузнаване. Това я окуражи да направи още едно предложение.

— Уини е добра преследвачка — каза тя. — Много пъти преследвала стада с Уини. Тя може да отиде зад бизони, да намери Барзек и останалите, да подгони бизони насам скоро. Вие чакате, вкарвате ги в капан.

Талут изгледа Айла, после ловците и отново Айла.

— Сигурна ли си, че ще можеш да се справиш с това?

— Да.

— Ами как ще ги обсадите? — попита Тюли. — Те вероятно вече са усетили, че сме тук и единствената причина, поради която не са изчезнали, е, че Барзек и младежите са ги загащили там. А знае ли човек колко време ще могат да ги задържат така? Няма ли да ги подгоните обратно в неправилната посока ако тръгнете към тях от това направление?

— Не мисля така. Конете не плашат особено бизони, но ако ти искаш аз мога да им мина в тила. Кон върви по-бързо, отколкото ти ходи — каза Айла.

— Тя е права! Никой не може да отрече това. Айла на кон ще им мине в тила много по-бързо отколкото ние пеша — каза Талут, но след това се намръщи замислено. — Тюли, мисля, че трябва да ѝ разрешим да постъпи както тя иска. В края на краищата има ли някакво значение дали този лов ще бъде успешен или не? Наистина ще има полза от него, ако зимата се окаже дълга и трудна, защото плячката ще ни направи храната по-разнообразна, но ние действително имаме достатъчно складирана. Няма да гладуваме ако сега загубим.

— Вярно е, но досега положихме много усилия.

— Няма да ни е за първи път да сме свършили много, а да се окажем с празни ръце — Талут отново направи пауза. — Най-лошото, което може да се случи, е да загубим стадото, а ако планът ни успее, ще си направим пиршество с бизонско месо, преди да се стъмни и на сутринта ще поемем обратно за вкъщи.

Тюли кимна:

— Добре, Талут. Да опитаме твоя план.

— Искаш да кажеш, както Айла каза. Хайде, Айла, тръгвай. Опитай се да подгониш бизоните насам.

Айла се усмихна и свирна на Уини. Кобилата изцвили и се спусна към нея в галоп, следвана от Рейсър.

— Джондалар, задръж Рейсър тук — каза тя и хукна към кобилата.

— Да не забравиш арбалета си — извика Джондалар.

Тя спря, за да го грабне заедно с няколко стрели от калъфа отстрани на багажа ѝ, после леко и обиграно се метна на гърба на кобилата и препусна. Известно време Джондалар задържа здраво в ръцете си младия кон, който не обичаше да изостава от майка си, когато ставаше вълнуващо препускане. Получи се много на място; Джондалар нямаше време да забележи изражението на лицето на Ранек, докато гледаше как Айла изчезва.

Жената, яхнала кобилата на гол гръб, се носеше в луд галон по наводненото поле покрай бълбукация пенлив поток, който се виеше из клисурата, изсечена между стръмните хълмове. По склоновете на начупената местност бяха пуснали корени обрুলени храсти, оградени от стърчаща изсъхнала трева, които се бяха превили ниско до земята по изложените на вятъра хребети като придаваха по-мек вид на напуканата земна повърхност. Но под изветрения горен почвен слой се криеше каменисто ядро. Оголени участъци от твърдия долен земен пласт, обсипали склоновете, разкриваха гранитната структура на района, в който преобладаваха остри могили, извисяващи се до равнището на скалните била на високите зъбери.

Айла намали темпото, когато приближи местността, където в по-ранните часове на деня бе забелязала бизоните, но сега те бяха изчезнали. Бяха усетили или чули строителните приготовления и бяха тръгнали в противоположната посока. Тя забеляза животните в момента, в който попадна в сянката на един от зъберите, огрян от следобедното слънце и непосредствено след малкото стадо видя Барзек край неголяма купчина камъни, която изглежда беше струпана за ориентир.

Вероятно по-сочната трева сред рядката горичка близо до водата беше привлякла бизоните в тясната долчинка, но след като минеха покрай зъберите-близнаци ограждащи потока, единственият изход от мястото беше пътят, по който щяха да влязат. Барзек и младите ловци бяха видели, че бизоните вървят един след друг по потока, като все още спираха от време на време, за да попасат, но не преставаха да се

изтеглят. Ловците бяха ги подгонили обратно, но това спря движението им само временно, като ги накара да се съберат плътно един до друг и още по-упорито да се придвижат, за да се опитат малко след това да напуснат долчинката. А упоритостта и раздразнението им можеха да доведат до меле.

Четиримата ловци бяха изпратени напред, за да спрат изтеглянето на животните, но те съзнаваха, че няма да успеят да попречат на мелето. Не можеха вече да ги върнат обратно. С големи усилия задържаха животните и Барзек никак не искаше да ги предизвика да се втурнат в другата посока преди клопката да е готова. Купчината камъни, до която стоеше той, когато Айла го видя, беше струпана около дебел клон. На него беше завързана дреха, която се развяваше на вятъра. След това Айла забеляза още няколко каменни купчини около изправени клонове или кости. Купчините бяха разположени на равни разстояния между границата на наводненото поле и водата. На всяка имаше окачена кожа за спане, дреха или шатра. Бяха използвали дори малки дървета и храсти — всичко, на което можеха да повесят нещо, което да се развява от вятъра.

Бизоните боязливо разглеждаха странните видения, като не можеха да определят доколко ги заплашват. Не им се искаше да се връщат по пътя, по който бяха дошли, но и не желяеха да продължават напред. От време на време някой бизон тръгваше към някое плашило, но се дръпваше назад, когато то изплющяваше. Добре ги бяха блокирали, точно както искаше Барзек. Айла остана възхитена от находчивата идея.

Тя подкара Уини близо до зъбера като се опитваше бавно да заобиколи бизоните, така че да не наруши крехкото равновесие в ситуацията. Забеляза старата женска със счупения рог, която се промъкваше напред. Животното не обичаше да го задържат и беше готово да се откъсне пред другите.

Барзек съгледа Айла, потърси с поглед зад себе си останалите ловци, след това ѝ се намръщи. След всичките усилия, които бяха положили, на него никак не му се щеше тя да подгони бизоните в погрешната посока. Лати застана до него и те тихо се разприказваха, но той продължаваше да следи с напрежение бавното ѝ и предпазливо придвижване докато стигна до него.

— Къде са останалите? — попита Барзек.

— Чакат — отговори Айла.

— Какво чакат? Не можем до безкрай да ги държим тук тези бизони!

— Те чакат ние да подгоним бизоните.

— Че как можем ние да ги подгоним? Я виж колко сме малко! А те всеки момент ще се изплъзнат. Хич не знам още колко време можем да ги задържим тук, а още по-малко пък как да ги подгоним назад. Май ще трябва да ги предизвикаме да направят меле.

— Уини ще ги подгони — каза Айла.

— Този кон да ги подгони!?

— Тя по-рано ги подгонила, но по-добре и вие да подгоните.

Дануг и Друез, които се бяха разгърнали, за да наблюдават стадото и от време на време хвърляха камъни по животните, които се опитваха да се нахвърлят върху плющящите пазачи, се приближиха, за да чуят за какво става дума. Останаха не по-малко удивени от Барзек, но отслабналата им бдителност си каза своето и разговорът беше прекъснат.

С периферното си зрение Айла видя как един млад бизон подскочи и след него още няколко се хвърлиха напред. След секунда натрупаното раздражение на стадото щеше да прелее, бизоните щяха да се юрнат напред и всичко щеше да пропадне. Айла извъртя Уини, хвърли арбалета и стрелите и се втурна след младия бизон, като по пътя си отскубна развяващата се туника от клона.

Тя се понесе направо срещу животното, протегна се напред и развя туниката пред него. Бизонът приседна като се опита да се извърти. Уини отново се завъртя и Айла плесна с кожата муцуната на младото животно. Движението, което то направи, за да избегне удара, го насочи в тясната долчинка, другите животни го последваха, а по петите им препусна Уини с Айла, която пляскаше с кожената туника.

Още едно животно се опита да се отскубне, но Айла успя да върне и него. Уини като че ли предугаждаше кой бизон ще се опита да се отклони, но подсъзнателните сигнали, предавани от жената на коня почти съвпадаха с интуицията на кобилата, която пресичаше пътя на рунтавето животно. Отначало Айла не бе полагала кой знае какви съзнателни усилия да дресира кобилата. Първият път, когато скочи на гърба ѝ, действаше напълно импулсивно и през ум не ѝ минаваше мисълта да я контролира и насочва. Това стана постепенно с

развитието на взаимното им разбирателство, а тя я управляваше като променяше напрежението на крачните си мускули и с много фини движения на тялото си. Независимо че с течение на времето тя започна да ги прилага съвсем преднамерено, между жената и кобилата оставаше един допълнителен момент на взаимодействие и те често се придвижваха като едно цяло, като че ли имаха общ мозък.

В момента, в който Айла тръгна, останалите разбраха какво става и се втурнаха да спрат стадото. Айла и преди беше преследвала с Уини стада от животни, но без чужда помощ нямаше да може да се справи с бизоните. Големите гърбави животни се поддаваха на управление много по-трудно, отколкото тя си представяше. Задържаха ги, а тя никога досега не се беше опитвала да подгонва животни в нежелана от тях посока. Като че ли някакво инстинктивно чувство им подсказваше, че ги очаква капан.

Дануг се втурна да помогне на Айла, за да върне животните, които първи се опитаха да се измъкнат, но тя така се беше съсредоточила в усилията си да спре младия бизон, че го забеляза в последния момент. Лати видя, как едно от две близнета-бизончета се отскубна и като грабна клона от купчината камъни се втурна, за да му прегради пътя. Плесна го по муцуната и го подгони назад, а Барзек и Друез се хвърлиха срещу една женска с камъни и развята кожа. Техните решителни усилия най-сетне смениха посоката на зараждащото се меле. Старата женска със счупения рог заедно с още няколко успяха да се отскубнат, но основната група се понесе с тромав тропот по наводненото поле нагоре по течението на малката река.

Поотдъхнаха си, след като малкото стадо премина от татък гранитните зъбери, но трябваше да продължават да ги преследват. Айла спря само за да се смъкне от кобилата и грабне арбалета и копията, метна се отново на гърба ѝ и се понесе напред.

Талут току-що си беше сръбнал вода от меха, когато му се стори, че чува слабо трополене като далечна гръмотевица. Наклони глава по посока на течението на рекичката и се заслуша няколко секунди като още не очакваше да чуе нещо, даже не беше сигурен дали изобщо да очаква да ги чуе. Легна и долепи ухо до земята.

— Идват! — извика той и скочи.

Всичките ловци рипнаха да си търсят копията и се втурнаха към местата, които си бяха определили да заемат. Фребек, Уимез, Торнек и

Диджи се разгънаха по стръмния склон от едната страна, готови да се смъкнат изотзад и да затворят портата на капана. Тюли беше най-близко до отворената врата от другата страна и беше готова да я затвори веднага щом бизоните влязат в капана.

В участъка между коралоподобния капан и бълбукащите води на потока Ранек беше само на няколко крачки от Тюли, а Джондалар на малко повече и беше почти до водата. Талут си беше избрал място малко по-напред от гостенина и беше застанал там, където водата миеше брега. Всеки разполагаше с парче кожа или плат, за да го размахва срещу прииждащите животни с надеждата да ги отклони, но освен това всеки държеше по едно копие, прехвърляше от ръка в ръка, хващаше го здраво за ръкохватката и го държеше готово за нападение. Изключение правеше Джондалар.

Тясното, плоско дървено сечиво, което той държеше в дясната си ръка беше дълго колкото ръката му от лакътя до пръстите. По средата имаше жлеб. В единия край се виждаше кука за запъване, а отпред две кожени примки хващаха пръстите му. Той го хвана хоризонтално и постави задния край с перата на една лека стрела с дълъг, заострен и зловещо закривен костен връх в куката на задния край на арбалета. Като придържаше стрелата на място с два пръста през примките извади с лявата си ръка втора стрела от кожения калъф на колана си, готов да я постави в арбалета веднага след като изстреля първата.

Зачакаха. Всички мълчаха и в напрегнатото очакване дори най-слабият шум отекваше силно. Чуруликаха и припяваха птици. В сухите клони шумолеше вятър. По речните камъни подскачаше, клокочеше и бълбукаше потокът. Бръмчаха мухи. Тропотът на бизонските копита се усилваше.

Приближаващият тропот се съпровождаше от рев, грухтене и пръхтене, смесени с човешки крясъци. Всички се взираха напрегнато, за да забележат признаците на приближаващото се бизонско стадо при завоя надолу по течението на потока, но се показва само едно животно. И изведнъж цялото стадо изтрополя иззад завоя. Големите, парцаливи, тъмнокафяви животни с дълги и черни смъртоносни рога препускаха стремглаво право към хората.

Всеки се напрегна, очаквайки атаката. Бизоните се предвождаха от младото животно, което почти успя да се измъкне преди началото на

дългото преследване. Бизонът видя клопката и зави към водата и към ловците, застанали на пътя му.

Айла беше по петите на малкото стадо, отпуснала в ръка арбалета си, докато преследваха животните, но като приближиха последния завой тя го приведе в готовност, защото не знаеше какво може да се случи. Видя, че бизонът се понесе настрани... и се насочи право към Джондалар. Последваха го и други животни.

Талут хукна към животното като размахваше една туника, но на дебелогривестия бизон вече му беше дошло до гуша от развяващи се предмети и не отстъпи. Без да се замисля много-много Айла се изпъна напред и пришпори Уини в пълен галоп. Кобилата бързо заобиколи други бягащи бизони, изправи се пред голямото животно и Айла изпрати стрелата си в момента, в който Джондалар правеше същото. В същото време и трета стрела порази животното.

Кобилата изтрополя покрай ловците и изпръска Талут, когато копитата ѝ зачаткаха във водата. Айла забави темпото и спря, после бързо се обърна. Но вече всичко беше свършило. Големият бизон беше на земята. Тези, които бяха най-близко до него, забавиха препускането си, а онези, които бяха най-близко до склона, нямаше къде другаде да отидат, освен да влязат в клопката. Първият, който влезе, беше последван без много умуване от останалите. Тюли спусна портата след последното попаднало в капана животно и Торнек и Диджи веднага я подпряха с един валун. Уимез и Фребек здраво го завързаха за приготвените колове, а в същото време Тюли изтърколи още един голям камък до първия.

Айла се смъкна от Уини, все още леко разтреперана. Джондалар беше клекнал до бизона заедно с Талут и Ранек.

— Стрелата на Джондалар мина през врата му и се заби в гърлото. Мисля, че това е било достатъчно да убие бизона, но същото можеше да свърши и твоята стрела. Даже не те забелязах как се появи — каза Талут, впечатлен от нейния подвиг. — Твоята стрела се е забила дълбоко навътре през ребрата му.

— Айла, това беше опасно. Можеше да пострадаш — каза Джондалар. Звучеше сърдито, но това беше реакция на страха, който беше изпитал за нея, когато осъзна какво бе направила. После погледна към Талут и посочи третата стрела.

— Чия е тази? Добре е хвърлена, забила се е дълбоко в гърдите. И тя е могла да го спре.

— Това е стрелата на Ранек — каза Талут.

Джондалар се обърна към тъмнокожия мъж и двамата се огледаха един друг изпитателно. Каквито и различия и спорове да имаха, които можеха да ги противопоставят, те преди всичко бяха човешки същества, които живееха заедно в един красив, но суров първобитен свят и знаеха, че оцеляването им зависеше един от друг.

— Дължа ти благодарност — каза Джондалар. — Ако моята стрела не беше уцелила щях да ти благодаря, че ми спаси живота.

— Само ако и стрелата на Айла не беше попаднала в целта. Този бизон беше убит три пъти. Той просто щеше да се възползва от всяка възможност да ти се нахвърли. Изглежда, че просто ти е писано да останеш жив. Ти си късметлия, друже мой; сигурно си любимец на Майката Земя. Така ли ти върви винаги? — попита Ранек, след това се обърна към Айла с очи, изпълнени с обожание и нещо повече.

За разлика от Талут, Ранек беше забелязал приближаването ѝ. Безстрашна срещу опасните дълги остри рога, с развята коса и очи пълни с ужас и гняв, управляваща коня като че ли беше нейно продължение, тя приличаше на дух на отмъщението или майка, защитаваща детето си. Като че ли беше без значение, че и тя, и конят можеха лесно да бъдат разпрани от рогата на бизона. Като че ли тя самата едва ли не беше Духът на Майката, който можеше да управлява бизоните така лесно, както тя управляваше коня. Ранек не беше виждал друга като нея! Тя беше всичко, което някога бе пожелавал: красива, силна, безстрашна, грижовна, готова да защити. Тя беше истинската жена.

Джондалар видя как я гледа Ранек и стомахът му се сви. Та как можеше Айла да не забележи погледа му? Как няма да реагира? Уплаши се, че този тъмнокож мъж може да му я отнеме и не можеше да реши как да му попречи. Стисна зъби, челото му се сбърчи от гняв и безсилие, обърна се като се опита да скрие чувствата си.

Беше виждал тази реакция у други мъже и жени и беше ги съжалявал, изпълнен със снизходително презрение. Така се държеше едно дете, на което му липсва житейския опит и мъдрост. А той си мислеше, че е над това. Ранек беше действал смело, за да спаси живота му и затова беше мъж. Та нима може да го укорява, защото Айла го

привлича? Нима тя няма право на свой собствен избор? Ненавиждаше чувствата, които го бяха обзели, но не можеше да им се противопостави. Джондалар измъкна стрелата си от бизона и отиде настрана.

Клането вече беше започнало. От безопасната си позиция зад оградата ловците хвърляха копия и стрели по мучащите, ваеци, объркани животни, които се блъскаха едно в друго в клопката. Айла се изкатери и намери подходящо място, където се закрепи, за да наблюдава как Ранек прави точни попадения с копието си. Един огромен женски бизон се олюля и падна на колене. Друез хвърли още едно копие по животното, а от друга посока просвистя още едно — тя не беше сигурна кой го хвърли. Гърбавият рунтав бизон се свлече и масивната му снижена глава рухна на коленете му. Тя разбра, че в случая арбалетите нямаха преимущество. Много по-ефикасно действаха копията изхвърлени с ръка.

Изведнъж един бизон се заби в оградата с огромна сила. Разхвърчаха се парчета дърво, разкъсаха се връзки, разместиха се крепежи. Айла усети как оградата се клати и скочи, но тя продължи да се тресе. Рогата на бизона бяха се заклецили в нея! Той движеше цялото съоръжение в усилията си да се отскубне. На Айла ѝ се стори, че оградата ще се разпадне.

Талут се изкатери по нестабилната порта и с един удар на голямата си брадва строши черепа на силното животно. В лицето му блисна кръв и размазан мозък. Бизонът се свлече, но тъй като рогата му все още бяха заклециени в портата, тя рухна от движението му заедно с Талут.

Едрият водач пъргаво отскочи от срутващото се съоръжение, когато то докосна земята, отмести се на няколко крачки и удари с брадвата главата на последния бизон, който се държеше на краката си. Портата беше изпълнила задачата си.

— Сега ще ни се отвори работа — каза Диджи като посочи пространството, оградено с набързо издигнатата ограда. В него се търкаляха паднали животни като хамаци от тъмнокафява вълна. Тя отиде до първото, извади от канията острия като бръснач костен нож, хвана главата му и му преряза гърлото. От шийната вена бликна яркочервена кръв, след това струята намаля и кръвта стана тъмнопурпурна като се натрупа по устата и носа на животното.

Стичаше се бавно на земята в разширяваща се локва, просмуквайки се в чернозема.

— Талут! — извика Диджи, когато се приближи към следващата купчина от рунтава вълна. Дългото копие, забито в нея, все още потрепваше. — Ела да отървеш това животно от болките, обаче гледай да му запазиш мозъка този път. Ще ми трябва.

Талут бързо прати агонизиращото животно на онзи в свят.

След това започна кървавата работа по изкормването, одирането на кожата и разрязването на месото. Айла се присъедини към Диджи като ѝ помогна да претърколи една едра женска, за да се открие корема ѝ. Джондалар тръгна към тях, но Ранек беше по-близо и го превари. Джондалар ги наблюдаваше като се чудеше дали ще им трябва помощ или пък четвъртият човек ще им попречи на работата.

Започвайки от ануса, те разрезаха стомаха до гърлото като отстраниха вимето. Айла хвана животното от едната страна, а Ранек от другата, за да разкъсат на две гръдния му кош. Когато го разполовиха, Диджи почти се пъкна в още топлата кухня. Извадиха вътрешните органи — стомах, черва, сърце, черен дроб. Работата беше свършена много бързо, така че чревните газове, които скоро щяха да се разнесат из трупа, да не развалят цвета на месото. След това се заеха с кожата.

Явно беше, че не им трябва помощ. Джондалар видя как Лати и Дануг се бореха с гръдния кош на едно по-дребно животно. Отмести Лати настрана, хвана го с две ръце и го разтвори с едно мощно движение. Касапската работа си беше трудна и като допря до одирането, усилията, които беше положил, понамалиха гнева му.

Този процес не беше непознат за Айла; беше го правила сама много пъти. Кожата не толкова се изрязваше, колкото се одираше. След като веднъж я изрежат около краката, доста лесно я отделяха от мускулите и беше много по-ефикасно и чисто да я избутат отвътре или да я смъкнат. Когато стигнеха до някое сухожилие и беше по-лесно да режат, те използваха специален нож за одиране, който имаше костна дръжка и тънко двустранно острие, заоблено и притъпено на върха, за да не продупчи кожата. Айла толкова беше свикнала да използва ръчни ножове и сечива, че ѝ се видя странно да си служи с нож с дръжка и остриета от двете ѝ страни, макар че усещаше, че борави по-добре с него, след като му свикна.

Отделиха сухожилията от краката и гърба; те имаха голямо приложение — от тях се правеха шивашки конци и капани. Необработената кожа щеше да стане лицева или мъхната. От дългите рунтави косми правеха въжета и корди с различни размери, риболовни мрежи или примки за птици или дребни животни, когато дойдеше техния сезон. Събраха всичкия мозък, който заедно с няколко копита, кокали и изрезки от сурова кожа щяха да сварят, за да получат лепило. Големите рога, които се простираха почти на два метра, бяха особено ценни. Твърдите им краища, които бяха почти една трета от дължината на рогата, намираха приложение като лостове, клинове, подпори, кинжали. Кухите части, от които се отстраняваха твърдите периферни краища, се превръщаха в конични тръби за раздухване на огъня или във фунии, с които пълнеха кожените мехове с течности, прахообразни вещества или семена, а след това пак чрез тях ги изпразваха. Централната част на рогата, заедно с малко твърда основа на дъното, служеше за направата на чаши за пиене. От тесните напречни изрезки можеха да се изработят токи за колани, скоби или уплътнителни пръстени.

Запазиха носовете и езиците на бизоните — те бяха изискани деликатеси заедно с черния дроб. След това труповете се разрязваха на седем части: две задни, две предни, разполовената среда и дебелия врат. Измиваха червата, стомасите и пикочните мехури и ги увиваха в необработените кожи. По-късно щяха да ги надуят, за да ги предпазят от свиване, след което щяха да ги използват за готвене или като контейнери за съхранение на мазнини и течности или за поплавъци на рибарски мрежи. Всяка част от животното намираше приложение, но се подбираха само най-качествените и полезните. И то не повече, колкото можеха да носят.

Джондалар бе отвел Рейсър на половината път по стръмната пътека — нещо, което животното прие с голяма неохота. Бе го завързал здраво за едно дърво, за да не се пречка и да е в безопасност. Уини го намери веднага след като бизоните попаднаха в клопката. Тогава Айла я пусна на свобода. Джондалар отиде да го вземе, след като помогна на Лати и Дануг да се справят с първия бизон, но Рейсър се плашеше от мъртвите животни. Те не се нравеха и на Уини, но тя беше по-привикнала. Айла видя, че приближават, забеляза и Барзек и Друез, които отново се бяха отправили надолу по потока и се сети, че в

суматохата при отклоняването на бизона и подгонването му към клопката бяха изоставали раниците си. Запъти се към тях.

— Барзек, ти ще се върнеш за раници? — попита тя.

Той ѝ се усмихна.

— Да. И за резервните дрехи. Тръгнахме така припряно... не че съжалявам. Ако тогава не ги беше отклонила, положително щяхме да ги изтървем. Голям номер направи с този кон! Не бих го повярвал, ако не бях го видял, но се опасявам да оставя тук всичко. Тези мъртви бизони ще привлекат всички лешояди. Докато чакахме видях пресни вълчи следи. Вълците много обичат да дъвчат кожа, когато им падне. Лакомците също много ѝ налитат, а вълците го правят за развлечение.

— Мога да отида за раници и дрехи на кон — каза Айла.

— Виж това не ми мина през ум! Като свършим ще има много храна, но не ми се ще да им оставям нищо, което не им се полага.

— Спомняш ли си, че скрихме раниците? — каза Друез.

— Тя няма да може да ги намери.

— Вярно — съгласи се Барзек. — Май ще трябва да идем сами.

— Друез знае къде да намери? — попита Айла.

Момчето я погледна и кимна.

Айла се усмихна:

— Искаш да дойде на кон с мен?

По лицето на момчето засия широка усмивка:

— Може ли?

Тя погледна Джондалар и улови погледа му. Махна му да дойде с конете. Той бързо се приближи до нея.

— Смятам да помогна на Друез да донесе раниците и вещите, които оставиха, когато започнахме преследването — обясни Айла на зеландонски език. — Ще взема и Рейсър. Едно хубаво препускане може да го поуспокои. Конете не обичат мъртвците. Отначало и на Уини ѝ беше трудно. Добре направихме, че не му магнахме намордника, но трябва да започнем да го обучаваме като Уини.

Джондалар се усмихна:

— Това е добра идея. Как го постигаш?

Айла се намръщи.

— Не съм много сигурна. Уини изпълнява желанията ми, защото иска това, защото сме приятели, но с Рейсър не знам как ще бъде. Той

харесва теб, Джондалар. Може би за теб ще се постарее. Мисля, че и двамата трябва да опитаме.

— Аз имам желание — каза той. Някои ден ще мога да го яздя както ти яздиш Уини.

— Това и на мен ще ми допадне, Джондалар — отговори тя и си спомни с топлото чувство на любов, което още тогава изпитваше, как някога се бе надявала, че ако русокосият мъж от Другите се привърже към жребчето на Уини, това може да го накара да остане в нейната долина, с нея. Именно затова го беше помолила да кръсти жребчето.

Барзек чакаше, докато двамата чужденци си говореха на непознатия за него език и ставаше все по-нетърпелив. Най-сетне се обади:

— Е, щом вие ще ги донесете, аз ще се върна да помагам при бизоните.

— Един момент. Ще помогна на Друез да се качи и ще дойда с теб — каза Джондалар.

Те и двамата му помогнаха и ги проследиха с поглед докато се скриха.

Сенките вече се удължаваха, когато Айла и Друез се върнаха и побързаха да помогнат на останалите. По-късно, когато промиваше дългите черва на брега на рекичката, Айла си спомни как дереше и разрязваше животни заедно с жените от Клана. Изведнъж осъзна, че това е първият път, когато ловува като пълноправен член на ловна група.

И като малка много ѝ се искаше да ходи на лов с мъжете, макар да знаеше, че това бе забранено за жените. Но мъжете бяха на такава почит заради юначеството си и заниманията им бяха толкова вълнуващи, че тя ден и нощ си представяше, че е ловец, особено когато искаше да се измъкне от неприятна или трудна ситуация. Всичко започна така, като на шега и доведе до ситуации, които бяха далеч по-трудни, отколкото някога си бе представяла. След като ѝ позволиха да ловува с прашка, защото останалите видове лов бяха табу за нея, тя често тихичко се вслушваше в разискванията на мъжете за ловните стратегии. В Клана те се занимаваха изключително с лов, когато не си говореха за него, не правеха ловни оръжия и не участваха в ловни

религиозни обреди. Жените от Клана одираха и разрязваха телата на животните, подготвяха суровите кожи за облекло и завивки, консервираха и готвеха месото, освен това правеха контейнери, възета, рогозки и всякакви домакински предмети, събираха растения за храна, лекарства и за други цели.

Кланът на Брун наброяваше почти толкова хора, колкото Лъвския бивак, но ловците рядко убиваха повече от едно-две животни в един лов. Затова трябваше често да ловуват. По това време на годината ловците от Клана търсеха плячка почти всеки ден, за да могат да натрупат максимални запаси за приближаващата зима. Това беше първият лов на хора от Лъвския бивак от нейното пристигане. Чудеше се защо е така, но то изглежда не тревожеше никого. Айла се спря, за да погледа мъжете и жените, които деряха и разрязваха телата от малкото бизонско стадо. Когато двама-трима души обработваха заедно по едно животно, работата спореше много повече, отколкото Айла предполагаше. Това я накара да се замисли за различията между тях и Клана.

Жените Мамутои ходеха на лов; а това означаваше, помисли си Айла, че имаха повече ловци. Наистина имаше деветима мъже-ловци и само четири жени-ловци — жените с деца рядко ловуваха — но работата не беше в това. Те просто биха могли да ловуват по-ефикасно с повече ловци, също както биха могли да обработват плячката по-ефикасно, когато всички работят задружно. Това беше разумно, но тя усещаше, че има и още нещо, не можеше да се добере до някакъв съществен момент, стремеше се към определен фундаментален извод. При това Мамутоите имаха друг начин на мислене. Те не бяха така тесногръди, не се подчиняваха така строго на правилата относно онова, което се счита за правилно и онова, което е било постигнато преди. Разпределението на ролите не бе стриктно, поведението на жените и мъжете не бе строго определено. То зависеше повече от личните наклонности и от това, което се оказваше най-удачно.

Джондалар ѝ беше казал, че неговият народ не забранява на никого да ловува и макар че ловът е важна дейност и повечето хора наистина ходят на лов, поне докато са млади, това не се поставя като изискване пред никого. Явно Мамутоите имаха сходни обичаи. Той се бе опитал да ѝ обясни, че хората могат да имат и други умения и способности, които са не по-малко ценни, давайки себе си за пример.

След като се научил да цепи и дяла камъни и си създал репутация на умел майстор, той можел да разменя сечивата и остриетата срещу всичко, от което се нуждаел.

Но имаше нещо, което Айла не можеше съвсем добре да разбере. Каква беше церемонията им за обявяването на момчетата за истински мъже, ако беше без значение дали мъжът е ловец или не? Мъжете от Клана биха били загубени, ако не бяха убедени, че за тях е абсолютно важно да са ловци. Момчето не ставаше истински мъж докато не убиеше първото си голямо животно. Тя се сети за Креб. Той никога не беше ловувал. Не можеше, беше без око и ръка и куцаше. Беше най-великият Мог-ър, най-свещеният човек от Клана, но никога не бе убивал животно и никога не бе подлаган на церемонията за мъжественост. Вътре в себе си той не се считаше за мъж. Но тя знаеше, че е истински мъж.

Макар че вече бе паднал здрач, когато привършиха работата, никой от окървавените ловци не се поколеба да смъкне дрехите си и да отиде на потока. Жените се миеха малко по-нагоре от мъжете, но се виждаха едни други. Струпаха на купчини навити на руло необработени кожи и разтрошени гръдни кошове и запалиха по няколко огъня около тях, за да държат настрана четириногите хищници и лешояди. В близост натрупаха плавен, капани, както и клоните, използвани при изграждането на оградата на клопката. На една от тези клади се печеше плешка на шиш, а около нея бяха опънати шатри.

Температурата бързо падна и тъмнината ги обгърна. Айла беше доволна от несъразмерните дрехи, които беше заела от Тюли и Диджи, докато нейните одежди съхнеха при огъня заедно с още други, след като ги беше изпрала. Тя постоя малко при конете, за да се увери, че са добре и нищо не ги тревожи. Уини беше на границата на петното светлина, хвърляна от огъня, на който се печеше месото, но максимално далече от трупове, които трябваше да бъдат пренесени в яма в земята, и от купчината животински отпадъци отвъд ограденото, защитено от огъня пространство, от, където от време на време се чуваше вой и джавкане.

След като всички ловци се наядоха до насита с бизонско месо, препечено и хрупкаво отвън и полуопечено при кокала, те стъкнаха огъня и се разположиха около него като пийваха горещ билков чай и разговаряха.

— Трябваше да я видиш как отклони стадото — говореше Барзек. — Не знам колко още щяхме да ги удържим. Започваше да ги обзема паника и бях сигурен, че ще ги изтървем, когато онзи бизон се хвърли да бяга.

— Мисля, че трябва да благодарим на Айла за успеха на този лов — каза Талут.

Айла се изчерви от неочакваната похвала, но смущението ѝ беше само една малка част от реакцията ѝ. Това, че похвалата бе оценка и признание за нейните умения и способности, предизвика топли чувства в нея. Тя бе чакала да я признаят цял живот.

— Само си представете каква приятна изненада ще бъде това, когато го разправим на Лятното Събиране! — добави Талут.

Разговорите затихнаха. Талут вдигна един изсъхнал клон, който толкова време бе стоял на земята, че кората му едва се крепеше като стара овехтяла кожа. Той го разполови върху коляното си и хвърли двете парчета в огъня. Лумнаха искри, които осветиха лицата на хората, заобиколили плътно пламъците.

— Ловуванията невинаги се увенчават с такъв успех. Спомняте ли си, когато почти хванахме белия бизон? — попита Тюли. — Какъв срам, че ни се измъкна.

— Изглежда, че е бил благословен. Бях сигурен, че сме го хванали. Ти виждал ли си някога бял бизон? — Барзек попита Джондалар.

— Слушал съм за тях и съм виждал тяхно скривалище — отговори Джондалар. — Белите животни са свещени за Зеландониите.

— Лисиците и зайците също ли? — попита Диджи.

— Да, но не до такава степен. Даже яребиците се смятат за свещени, когато са бели. Според нашите вярвания, това означава, че са били докоснати от Дони, така че животните, които са се родили бели и запазят този си цвят цяла година, са по-свещени — поясни Джондалар.

— Белите и при нас са на специална почит. Поради това Огнището на Жерава има такъв висок статус... обикновено — каза Тюли, поглеждайки Фребек с леко пренебрежение.

— Големият северен жерав е бял, а птиците са специалните пратеници на Мут. Белите мамути, пък, притежават особена сила.

— Никога няма да забравя лова на белия мамут — каза Талут.

Загледаха го с очакване и това го окуражи да продължи.

— Всички се развълнуваха, когато разузнавачът съобщи, че го е видял. За всинца ни беше голяма чест, че Великата Майка Земя ни е дала бял женски мамут и тъй като това беше първият лов от Лятното събиране, щеше да донесе късмет за всички, ако успеехме да го хванем — обясни той на гостите.

— Всички ловци, които желяеха да се включат в лова, трябваше да се пречистят и да постят, за да бъдат приемливи за Мут и Огнището на Мамута ни наложи забрани, които важаха дори и след това, но ние всички искахме да бъдем избрани. Аз бях млад, малко по-възрастен от Дануг, но бях едър като него. Може би затова ме избраха и аз бях един от тези, които успяха да промушат женския мамут с копия. Също както бизона, който беше се нахвърли върху теб, Джондалар, никой не знае чие копие го уби. Мисля, че Великата Майка Земя просто не е искала никой отделен човек или бивак да се покрие с прекалено много ловна слава. Белият мамут беше за всички. Така беше по-добре. За да няма завист и негодуване.

— Разказвали са ми за преследване на бели мечки, които живеят далеч на север — обади се Фребек, защото не искаше да остане извън разговора. Вероятно нямаше човек или племе, които биха потвърдили, че те са убили белия мамут, но това не изключваше възможността от появата на завист или негодуване. Всеки избран да бъде включен получаваше толкова висок статус само от този лов, колкото Фребек имаше по рождение.

— И аз съм слушал за тях — каза Дануг. — Когато бях отседнал край кремъчната мина дойдоха гости от Сунгейците да разменят стоки за кремък. Една от жените беше разказвачка, много добра разказвачка. Тя разправи за Световната Майка и хората-гъби, които нощем следват слънцето, както и за много най-различни животни. Та тя ни разказа за белите мечки. Живеят на леда, казваше тя, и се хранят само с животни от морето, но се говори, че са незлобиви, също като големите пещерни мечки, които не ядат месо. Не са като кафявите мечки. Те са зли и хищни.

Дануг не забеляза, че Фребек го гледа с раздразнение. Той нямаше намерение да го прекъсва, просто се радваше, че има какво да сподели.

— Веднъж мъже от Клан се връща от лов и казва за бял носорог — обади се Айла. Раздразнението на Фребек не беше преминало и той

я погледна намръщено.

— Да, белите са голяма рядкост — каза Ранек, — но черните също са специални.

Беше седнал малко по-назад от огъня, лицето му беше в сянка и почти не се виждаше. Проблясваха само белите му зъби и дяволитите му очи.

— Да, да, и ти си голяма рядкост, а и много държиш това да го разбере всяка жена на Лятното събиране, която си го търси — подхвърли Диджи.

Ранек се засмя.

— Е, Диджи, какво да направя като дъщерите на Земята Майка са толкова любопитни? Не би искала да разочаровам някоя, нали? Но не говорех за себе си. Мислех си за черните котки.

— Черни котки? — попита Диджи.

— Уимез, смътно си спомням една голяма черна котка — каза той, обръщайки се към мъжа, с когото делиа едно и също огнище. — Знаеш ли нещо за това?

— Изглежда, че ти е направило много силно впечатление. Не мислех, че го помниш — каза Уимез. — Та ти беше още бебе, но майка ти наистина изпищя. Ти беше се изгубил и точно в момента, в който те видя, тя забеляза и тази голяма черна котка, приличаща на снежен леопард, само че черна, когато тя скочи от едно дърво. Предполагам, че е помислила, че се хвърля към теб. Може би писъкът ѝ я уплаши, а може би котката просто нямаше такова намерение. Тя си продължи по пътя, но майка ти хукна за теб и дълго време след това не те изпускаше от погледа си.

— Имаше ли много черни котки като тази там, където ти си бил? — попита Талут.

— Не бяха кой знае колко много, но се навъртаха. Живееха в горите и ловуваха нощем, така че човек трудно можеше да ги забележи.

— Би трябвало да са били рядкост както белите тук, така ли? Бизоните са тъмни, също и някои мамути, но не са черни. Черният цвят е специален. Колко черни животни има? — каза Ранек.

— Днес, когато аз ходя с Друез, виждаме черен вълк — обади се Айла. — Никога преди не виждала черен вълк.

— Наистина ли беше черен? Или просто тъмен? — попита Ранек, силно заинтересован.

— Черен. По-светъл на корема, но черен — Вълк-единак, мисля — добави Айла. — Не видях други следи. Ако беше глутница щеше да има... нисък статус. Изостанал сам, може би, търси друг вълк-единак, за да образуват глутница.

— Нисък статус? Ти откъде знаеш толкова много за вълците? — попита Фребек. В гласа му се долови нотка на присмех, като че ли не му се искаше да ѝ повярва, но се долавяше и известно любопитство.

— Когато аз се уча да ловува, аз ходя на лов само за хищници. Само с прашка. Наблюдавам отблизо, много дълго време. Изучавам вълци. Веднъж виждам бяла вълчица в глутница. Други вълци не като нея. Тя изгонена. Други вълци не обича вълк с различен цвят.

— Да, вълкът наистина беше черен — каза Друез в желанието си да защити Айла след вълнуващото препускане с коня. — Аз също го видях. Отначало не бях сигурен, но наистина излезе вълк, и то черен. И ми се струва, че беше единак.

— Понеже стана въпрос за вълци, добре би било да поставим пазачи довечера. Още повече, ако наоколо се навърта черен вълк — каза Талут. — Можем да се сменяме, но през цялата нощ трябва да има някой буден и нащрек.

— Добре би било да си починем — добави Тюли и се изправи. — Утре ни чака голям преход.

— Аз ще остана да пазя пръв — каза Джондалар. — Като се изморя ще събудя някого.

— Може мен да събудиш — обади се Талут.

Джондалар кимна в знак на съгласие.

— Аз също ще пазя — каза Айла.

— Ами защо да не пазиш заедно с Джондалар? Добре е да си имаш другар. Така ще можете да се поддържате будни един друг.

8

Снощи беше студено. Това месо започва да замръзва — каза Диджи, като привърза един бут към дъска за съхраняване на месо.

— Така е добре — каза Тюли, — но има повече месо, отколкото можем да носим. Ще трябва да изоставим известно количество.

— Не може ли да струпаме върху него купчина от камъните от оградата? — попита Лати.

— Можем и вероятно би трябвало да го направим, Лати. Това е добра идея — отговори Тюли като приготвяше един товар за себе си. Той беше толкова голям, че Айла се зачуди как ще може да го носи дори тя, колкото и да е силна. — Но може да не се върнем да го приберем до пролетта, ако времето не позволи. Ако е по-близо до бивака, ще е по-добре. Край него не се навъртат много животни и ще можем да го държим под око, но ако е на открито и се появи, да кажем, пещерен лъв или дори прегладнял лакомец, на който определено му се хапва месо, то той ще намери начин да се добере до него.

— А не може ли да залеем купчината камъни с вода, така че тя да замръзне и то да се втвърди на ледена буца? Това ще попречи на животните да докопат месото. Трудно е да проникнеш в замръзнала грамада камъни дори с лопати и гребла — каза Диджи.

— Да, наистина това ще попречи на животните, но как да го предпазим от слънцето, Диджи? — попита Торнек. — Не можем да сме сигурни, че месото ще се запази студено. Все още сме в самото начало на сезона.

Айла слушаше и гледаше как постепенно се стопява купчината разфасовано бизонско месо, като всеки взима толкова, колкото може да носи. Тя не бе свикнала на излишества, на това, да има толкова много, че всеки да може да подбере и вземе само най-доброто. Когато живееше с Клана, винаги имаше храна в изобилие. В повече бяха и кожите за облекло, завивки и за други цели, но много малко се изхвърляше. Не знаеше какво количество ще бъде изоставено сега, но толкова много беше вече отишло в купчината отпадъци, че й беше

неприятно да оставя там още, а беше очевидно, че и на другите не им се ще да се разделят с богатия улов.

Айла видя как Дануг взе брадвата на Тюли и като я развъртя със същата лекота, с която жената боравеше с нея, разцепи едно дебело дърво на две и хвърли цепениците в последния горящ огън. Отиде при него.

— Дануг — тихо каза тя. — Би ли ми помогнал?

— Ъ-ъ... А?... Да — запелтечи той свенливо и усети, че се изчерви. Гласът ѝ беше толкова тих и напевен, необичайният ѝ акцент — така екзотичен. Тя го беше изненадала, не беше я видял да приближава и близостта до красивата жена пораждаше у него необяснимо объркване.

— Трябват ми... два пръта — каза Айла, показвайки два пръста. — Млади дръвчета надолу по реката. Ти отрежеш за мен?

— А... разбира се. Ще ти отсека две дръвчета.

Докато вървяха към завоя на малката река, Дануг се поотпусна, но продължаваше да хвърля погледи към русата коса на жената, която вървеше до него само половин крачка напред. Тя избра две млади елши, почти еднакво дебели, и след като Дануг ги отсека, му показва как да ги окастри и да отреже върховете, така че да се изравнят на дължина. Свенливостта вече не сковаваше едрият момък.

— Какво ще ги правиш? — попита Дануг.

— Ще ти покажа — отговори тя и със силно повелително изсвирване повика Уини.

Кобилата се втурна към нея. Айла ѝ беше поставила юздата и дисагите предварително, та да е готова за пътуването. На Дануг му се стори странно, че конят е завит с кожено покривало и от двете му страни висят кошници, привързани с каишки, но забеляза, че това нито пречи на животното, нито забавя движенията му.

— Как го правиш този номер? — попита Дануг.

— Кой номер?

— Да идва при теб щом свирнеш.

Айла сбърчи чело и се замисли.

— Не мога точно да ти кажа, Дануг. Преди да се появи Бебчо бях сама в долина с Уини. Тя е единствен мой приятел. Тя пораства при мен и ние... се опознаваме една друга.

— Вярно ли е, че разбира като ѝ говориш?

— Ние опознаваме една друга, Дануг. Уини не говори както ти говори. Аз уча... нейни знаци... нейни сигнали. Тя учи мои.

— Искаш да кажеш като знаците на Ридаг?

— Донякъде. Животни, хора, всички подават сигнали, дори ти, Дануг. Ти казваш думи, сигнали казват повече. Ти говориш, когато не знаеш, че говориш.

Дануг се намръщи. Обратът в разговора не му допадаше съвсем.

— Нищо не разбирам — каза той извърнал поглед настрани.

— Сега ние говорим — продължи мисълта си Айла. — Думи не казват, но сигнали казват... ти искаш яздиш кон. Така ли е?

— Е... ъ-ъ... да. Бих желал.

— Тогава... ти яздиш кон.

— Ама наистина ли ми даваш? Наистина ли може да го поюзда?
Като Лати и Друез?

Айла се усмихна.

— Ела тук. Трябва голям камък, за да помогне да се качиш на кон за пръв път.

Айла потупа нежно и успокоително Уини като ѝ говореше на необикновения език, който така непринудено бяха постигнали помежду си — комбинация от знаци на Клана и думи, безсмислени звуци, които беше измислила за сина си и наситила със смисъл, както и животински звуци, които имитираше идеално. Тя предаде на Уини, че Дануг иска да я поюзда, така че кобилата да се постарее това да е вълнуващо, но не опасно. Младежът беше научил някои от знаците на Клана, на които Айла обучаваше Ридаг и обитателите на бивака и остана изненадан, че успя да разбере смисъла на някои от жестовете, чрез които тя общуваше с коня, но това още повече го поразя. Та тя наистина разговаряше с коня, но подобно на Мамут, когато викаше духове, тя използваше мистичен, могъщ, таен език.

Не стана ясно дали нейното послание достигна до съзнанието на кобилата или не, но тя наистина проумя от действията на Айла, че от нея се очаква нещо специално, когато жената помогна на младежа да я яхне. Уини го прие като човек, когото познава и на когото се доверява. Дългите му крака висяха от двете ѝ страни и не подаваха никакви направляващи сигнали.

— Хвани се за гривата ѝ — каза му Айла. — Когато искаш да потеглите, наведи се малко напред. Когато искаш да върви по-бавно

или да спре, надигни се и си изправи гърба.

— Да не искаш да кажеш, че няма да яздиш с мен? — попита Дануг с нотка на уплаха в треперещия си глас.

— Аз не трябва на теб — отговори тя и плесна Уини по хълбока.

Уини се понесе изненадващо бързо. Дануг рязко се наклони назад, но се хвана за гривата ѝ, за да се изтегли напред, уви ръце около врата ѝ и уплашен до смърт се вкопчи в кобилата. Но когато Айла яздеше наведена напред, за Уини това бе сигнал да препуска по-бързо. Яката кобила от студените равнини се втурна надолу по наводнената площ, която вече бе опознала доста добре, прескачайки пънове и храсти, заобикаляйки оголени и назъбени скали и случайни дървета.

Отначало Дануг така се вцепени, че замижа вкопчен здраво в кобилата. Но след като се убеди, че не се е изтърсил, и започна да усеща уверената сила на пулсиращите мускули на препускащата кобила, той пооткрехна мъничко клепачите си. Сърцето му тупаше от възбуждение докато гледаше как в скоростен бяг покрай него прелитат дървета и храсти, а под него бяга размитото петно на земята. Без да изпуска гривата, той вдигна глава и се огледа.

Не можеше да повярва, че е отишъл толкова далеч. Големите зъбери, ограничаващи потока, бяха точно пред него! Смътно дочу остро изсвирване зад гърба си и веднага забеляза промяна в темпото на коня. Уини прелетя през отвора между зъберите, намали малко хода си, направи широк кръг и се понесе обратно. Дануг все още се държеше здраво за гривата ѝ, но вече не бе толкова изплашен. Искаше да види накъде отиват и затова малко се поизправи, което Уини прие като сигнал да намали темпото.

Когато конят приближи, широката усмивка върху лицето на Дануг, напомни на Айла за доволния от себе си Талут. Тя виждаше вече мъжа в момчето. Уини намали ход и спря. Айла я заведе до камъка, за да може Дануг да слезе. Той бе толкова възторжен, че почти бе загубил дар слово, но усмивката не слизаше от устните му. Никога не беше подозирал какво е да яздиш препускаш кон — дори въображението му не го побираше — преживяването бе надминало и най-смелите му очаквания. Беше забравимо.

Ухиленото му лице караше Айла да се усмихва всеки път, когато го погледнеше. Тя завърза прътите за хамута на кобилата. Когато се върнаха в лагера, младежът продължаваше да се усмихва.

— Какво става с теб? — попита Лати. — Защо се хилиш така?

— Яздих коня — отвърна Дануг. Лати кимна и се усмихна.

Хората бяха прибрали почти всичко, което можеше да се вземе от лова, и плячката беше привързана за специални дъски или увита в кожи, готова да увисне като на люлка върху здравите пръти, носени от по двама души. По земята все още се въргаляха няколко вързопа и рула от кожи, но на Айла ѝ се видя, че не са кой знае колко много. Както при лова и касапската обработка на животните, задружните усилия позволяваха в зимния лагер да бъдат отнесени повече продукти.

Няколко души бяха забелязали, че Айла не си приготвя товар, и се питаха къде ли е отишла, но когато Джондалар я видя да се връща с Уини, влачеща двата пръта, той разбра какво е намислила. Тя промени положението на прътите, така че дебелите им краища да се кръстосват точно над плетените панери на плешките на коня и ги завърза за хамута. Тънките им краища висяха свободно зад кобилата и опираха земята под ъгъл. Върху двата пръта тя прикрепил платформа, направена саморъчно от покривало за шатра, като използваше клони за крепеж. Хората се спряха и взеха да я наблюдават, но разбраха предназначението на съоръжението едва когато Айла започна да прехвърля тежкото бизонско месо върху него. Освен това тя напълни кошовите и сложи последния къс на дъска, която щеше да носи сама. Когато свърши, за голяма изненада на всички, купчината беше изчезнала.

Тюли се взираше в Айла и в коня с платформата и кошовите — очевидно, бяха ѝ направили силно впечатление.

— Никога не ми е хрумвало да използвам кон за пренасяне на товар — каза тя. — Всъщност, никога не ми е минавало през ум, че мога да използвам някой кон за нещо друго, освен за храна — поне досега.

Талут хвърли пръст в огъня и я разбърка добре, за да го угаси напълно. После вдигна на гръб тежката си дъска за носене на товари, метна раницата на лявото си рамо, вдигна копието си и тръгна. Останалите ловци го последваха. Още от първата си среща с Мамутоите Джондалар се питаше защо правят товарите си така, че се носят само на едно рамо. Докато наместваше удобно товарната дъска на гърба си и мятеше на рамо раницата си, той изведнъж разбра. Така

те можеха да носят напълно натоварени дъски на гърбовете си. Помисли си, че навярно често им се налага да пренасят големи товари.

Уини тръгна зад Айла като главата ѝ почти допираше рамото на жената. Джондалар, с повода на Рейсър в ръка, вървеше до нея. Талут поизостана и тръгна точно пред тях, така че докато се движеха те разменяха по някоя и друга дума. Хората вървяха бавно под тежките товари, но от време на време Айла долавяше погледите им, отправени към нея и коня ѝ.

След известно време Талут започна полугласно да тананика някаква ритмична мелодийка. Не след дълго прибави към напева и срички, озвучавайки ги в такт със стъпките на дружината:

*„Хус-на, дус-на, тиш-на, киш-на.
Пек-на, сек-на, ба-на-ня.
Хус-на, дус-на, тиш-на, киш-на.
Пек-на, сек-на, ба-на-ня!“*

Останалите от групата се присъединиха, повтаряйки сричките и мелодията. Тогава Талут се усмихна дяволито и като запази тоновете и ритъма, погледна към замени сричките с думи.

*„Що желаеш, мила Диджи?
Бранаг, ти при мен ела.
А къде отива Диджи?
Вкъщи, е празното легло.“*

Диджи се изчерви, но се усмихна и всички се разкикотиха многозначително. Когато Талут повтори първия въпрос, останалите се присъединиха с отговора, а след секунда отвърнаха и на втория. След това изпяха припева заедно с Талут.

*„Хус-на, дус-на, тиш-на, киш-на,
Пек-на, сек-на, ба-на-ня“*

Повториха го няколко пъти, след това Талут започна да импровизира с друг куплет.

*„Как прекарва Уимез зиме?
С кремък и без веселба.
Как прекарва Уимез лете?
Навакса си за зимата!“*

Всички се разсмяха, с изключение на Ранек. Той направо изрева. Когато групата повтори куплета, Уимез почервения от закачката. Всички знаеха за навика на майстора на сечива да се възползва от Летните събирания, за да навакса изгубеното през ергенските зимни месеци.

Шегите и закачките доставяха на Джондалар не по-малко удоволствие, отколкото на останалите. По същия начин биха могли да се забавляват и хората от неговия род. Но Айла не схвана веднага ситуацията, нито усети хумора, особено когато забеляза смущението на Диджи. Но после разбра, че хората го правят добродушно и безобидно закачливо и че шегите се приемат без притеснение. Започваше да разбира словесния хумор, а и самият смях беше заразителен. Тя също се разсмя на куплета за Уимез.

Когато всички утихнаха, Талут отново подкара припева в мерена реч. Сега вече всички се включиха, изпълнени с очакване.

*„Хус-на, дус-на, тищ-на, киш-на,
Пек-на, сек-на, ба-на-ня!“*

Талут погледна Айла и започна с лукава усмивка:

*„Кой ли днес желае Айла?
Двама нара ѝ следят.
Кой щастливият ще бъде?
Тъмен или рус — ще каже тя.“*

На Айла ѝ стана приятно, че я включват в закачките и макар да не беше сигурна дали е разбрала напълно смисъла на куплета, тя се изчерви от удоволствие, защото се отнасяше за нея. Като си припомни разговора от предишната вечер тя реши, че тъмен и рус означава Ранек и Джондалар. Догадката ѝ се потвърди от доволния смях на Ранек, но напрегнатата усмивка на Джондалар я обезпокои. Сега вече закачките не му бяха приятни.

Тогава Барзек подхвана припева и дори несвикналото ухо на Айла долови чистотата и свежестта на звучния му глас. Той също се усмихна на Айла, известявайки я кой ще бъде предмета на неговия закачлив куплет.

*„Кой ли цвят харесва Айла?
Рядкост са и бял, и чер.
Кой любовник ще ѝ бъде?
Двама борят се за тази чест.“*

Барзек погледна Тюли докато всички повтаряха куплета и тя го удостои с поглед пълен с нежност и любов. Джондалар обаче се намръщи като дори не можеше да си дава вид, че му е приятен подтекстът на закачката. Хич не му се нравеше идеята да дели Айла с когото и да е било, особено пък с очарователния резбар.

Ранек подхвана следващия припев и останалите бързо се присъединиха към него.

*„Хус-на, дус-на, тиш-на, киш-на.
Пек-на, сек-на, ба-на-ня!“*

Отначало не погледна към никого, защото искаше да ги държи в напрежение. После се усмихна широко на Талут, инициаторът на закачливата песен и всички се разсмяха в очакване Ранек да вземе на прицел човека, който бе накарал останалите да изпитват неудобство.

*„Кой е едър, силен, мъдър?
Звярът риж на Лъвския бивак.
Кой върти огромна брадва?
Покорителят на вси жени — Талут!“*

Доловил намека, огромният водач избухна в гръмогласен смях, другите отскандираха куплета още веднъж и той отново поде припева. По обратния път до Лъвския бивак ритмичната песен диктуваше темпото им, а смехът намаляваше тежестта на товара — плячката от техния лов.

Нези излезе от землянката и пусна входното покривало зад себе си. Загледа се отвъд реката. Слънцето беше слязло ниско на запад и се канеше да потъне зад високата ограда от облаци близо до хоризонта. Погледна нагоре към склона, без да знае защо. Не очакваше още да се появят ловците; бяха заминали едва онзи ден и вероятно нямаше да ги има поне две денонощия. Нещо отново я накара да погледна нагоре. Не се ли раздвижи нещо в горния край на пътеката, която водеше към степите?

— Та това е Талут! — извика тя като забеляза познатата фигура, очертала се на фона на небето. Пъхна глава в отвора на землянката и извика:

— Връщат се! Талут и останалите, ето ги, идват! — После се втурна нагоре по склона, за да ги посрещне.

Всички изскочиха навън, за да приветстват завръщащите се ловци. Помагаха им да свалят от гърбовете си тежките товари, защото тези хора не само бяха ловували, но и сами бяха донесли плода на своите усилия. Но най-голямата изненада бе конят, който влечеше след себе си товар, много по-голям от онова, което човек би могъл да носи. Хората се натрупаха около Айла, която разтовари от кошовете като че ли още по-голямо количество. Веднага внесоха в землянката месото и останалите бизонски части, като ги предаваха от ръце на ръце и ги подреждаха.

Айла провери дали конете са добре и след като всички се разотидоха свали хамута на Уини и оглавника на Рейсър. Макар да

прекарваха нощите на открито, без надзор и това изглежда не им се отразяваше зле, всяка вечер нещо жегваше жената, когато се разделяше с тях и се прибираше в землянката. Докато времето беше сравнително хубаво, всичко беше наред. Случайно кратко застудяване не я тревожеше, но вече бе настъпил сезонът на резките и неочаквани помени във времето. Ами ако се разрази буря? Тогава къде да се скрият конете?

Тя погледна към небето със смръщено от тревога лице. Слънцето скоро беше залязло и беше оставило след себе си пищна дيريا от ярки цветове. Тя се загледа, докато приказните оттенъци избледняха и ясното синьо небе посивя.

Когато се прибираше, Айла дочу, че приказват за нея и коня й точно преди да спусне вътрешното входно покривало, зад което беше огнището за готвене. Хората се бяха разположили наоколо, отпочиваха, хранеха се и разговаряха, но щом тя влезе, всички утихнаха. Когато се появи в първото огнище, изпита неудобство от това, че всички се вторачиха в нея. Тогава Нези й подаде костна чиния и разговорите продължиха. Айла започна сама да си насипва храна, но изведнъж спря и се огледа. А къде е бизонското месо, което току-що бяха донесли? Нямаше и следа от него. Тя знаеше, че е прибрано, но къде?

Айла отметна тежката мамутска кожа на изхода и се огледа за конете. Като се увери, че са здрави и читави, потърси с поглед Диджи и когато видя, че се приближава, й се усмихна. Диджи й беше обещала да й покаже чрез пресните бизонски кожи как Мамутоите дъбят и обработват сурови кожи. Айла конкретно се интересуваше как оцветяват в червено лицевата кожа, като тази, от която беше туниката на Диджи. Джондалар беше казал, че белият цвят е свещен за него; за Айла такъв беше червеният, защото той беше свещен за Клана. При ритуала по кръщаването се използва паста за оцветяване на кожата, направена от червена охра смесена с мазнина, за предпочитане от пещерна мечка; първото нещо, което поставяха в амулета, беше парче червена охра. Тази торбичка се даваше на човека, когато узнаеха кой е тотемът му. Червената охра се използваше от началото до края на живота в много ритуали, включително и при последния — погребението. Малката торбичка, съдържаща корените, от които се прави свещеното питие, беше единствената червена вещ, която Айла

някога бе притежавала. След амулета ѝ, тя ѝ беше най-голямото богатство.

Нези излезе от землянката с голям къс лицева кожа, захабена от употреба и видя Айла и Диджи.

— О, Диджи. Тъкмо търсех някой да ми помогне — каза тя. — Мисля да направя едно голямо задушено за всички. Ловът на бизони е бил толкова успешен, че Талут каза да го отпразнуваме. Ще ми помогнеш ли в готвенето? Поставих жар в огнището и сложих скарата. Ей там има торба със сух мамутски тор, който трябва да се изсипе в жарта. Ще изпратя Дануг и Лати за вода.

— Нези, за твоето задушено аз винаги съм готова да помогна.

— Може ли и аз да се включа? — попита Айла.

— И аз — обади се Джондалар. Беше се приближил, за да разговаря с Айла и ги чу какво обсъждат.

— Вие можете да ми помогнете да изнесем месото навън — каза Нези и тръгна да влиза.

Те тръгнаха след нея към един от сводовете, направени от мамутски бивници, разположени по протежение на стените в землянката. Тя дръпна една тежка втвърдила се мамутска кожа, на която козината не беше свалена. Червеникавият ѝ двоен пласт с пухкавата си основа и дълга външна козина беше обърнат навън. Зад него имаше втора завеса и когато я вдигнаха, усетиха полъх на студен въздух. Вгледаха се в полумрака и видяха яма, голяма колкото малка стая. Беше около метър дълбока под нивото на пода, стените ѝ бяха изкопани направо в склона и беше почти до горе пълна със замразени дебел парчета и буци месо и малки животински трупове.

— Склад! — възкликна Джондалар, държейки тежките завеси докато Нези влизаше. — И ние държим замразено месо за зимата, но не в такава удобна близост. Нашите хранилища са изградени под козирките на зъбера или пред някои пещери. Но в тях месото трудно се запазва замразено, затова го държим навън.

— Клан държи замразено месо през студен сезон в скривалище, под купчина камъни — каза Айла и сега ѝ стана ясно къде беше отишло бизонското месо, което бяха донесли.

Нези и Джондалар бяха изненадани. Никога не предполагаха, че хората от Клана складират месо за зимата и бяха удивени, когато Айла им разказа за дейности, които бяха толкова напредничави, толкова

човешки. Но разсъжденията на Джондалар за мястото, където живее изненадаха Айла. Тя беше решила, че всичките Други живеят в същия вид жилища и не бе проумяла, че землянките са толкова необикновени съоръжения за него, колкото и за нея.

— Наоколо при нас няма чак толкова много камъни, че да можем да направим скривалища за месото — отекна мощният глас на Талут. Червенобрадият гигант идваше към тях. Той пое от Джондалар една от завесите. — Диджи ми каза, че си решила да стотвиш задушено, Нези — каза той с одобрителна усмивка. — Реших, че е добре да ти помогна.

— Този мъж подушва манджата, преди да е сготвена! — изкикоти се Нези, ровейки в ямата под нея.

Джондалар продължаваше да се интересува от хранилищата.

— Как се задържа месото замразено? В землянката е топло — каза той.

— През зимата земята е замръзнала и твърда като камък, но през лятото омеква достатъчно, за да може да се копае. Когато копаем землянка, навлизаме дълбоко в терена докато достигнем вечно замръзналата му част, за да направим там хранилища. Те запазват храната студена дори през лятото, макар да не е винаги съвсем замразена. През есента, щом времето навън застудее, земята започва да замръзва. Тогава месото замръзва в ямите и започваме да го складираме за зимата. Мамутската кожа задържа топлината вътре и спира студа отвън — обясни Талут. — Както при мамута — добави той с усмивка.

— Ей, Талут, вземи това — каза Нези, подавайки му твърд, замръзнал, червеникавокафяв къс месо с дебел слой сланина от едната му страна.

— Аз ще го взема — каза Айла и се протегна към месото.

Талут хвана Нези за ръцете и макар че тя съвсем не беше дребна жена, мощният мъж я издигна като че ли беше детенце. — Замръзнала си. Ще те стопля — каза той, прегърна я и мушна глава в пазвата ѝ.

— Престани, Талут. Пусни ме да стъпя на земята! — скара му се тя, макар че лицето ѝ грейна от удоволствие. — Имам работа, сега не е моментът да...

— Като ми кажеш кога е моментът ще те сложа да стъпиш на земята.

— Ама не виждаш ли, че не сме сами — запротестира тя, но го прегърна през врата и му пошушна нещо на ухото.

— Е, това вече е обещание! — изрева огромният мъж, сложи я леко на земята, потупа солидния ѝ задник, а смутената жена оправи дрехите си и се опита да си възвърне спокойния вид.

Джондалар се ухили на Айла и я прегърна през кръста.

Айла си помисли: „Пак играят някаква игра, едно нещо казват с думи, а с действията си показват друго.“ Но този път тя усети хумора и прозиращата силна любов между Талут и Нези. Изведнъж разбра, че и те показваха любовта си прикрито, както правеха и в Клана, като казваха нещо, което означаваше друго. След това нейно прозрение тя си обясни едно много важно понятие и си отговори на много въпроси, които не ѝ даваха мира. Това ѝ помогна да схване по-добре хумора.

— Ах, този Талут! — възкликна Нези, опитвайки се да бъде сурова, но доволната ѝ усмивка направи тонът ѝ несериозен. — Ако нямаш друга работа, можеш да ми помогнеш да вземем корените, Талут — каза тя и като се обърна към младата жена, добави — ще ти покажа къде ги държим, Айла. Майката Земя беше плодовита тази година, сезонът беше добър и изкопахме много грудки.

Минаха покрай един одър, за да достигнат друг свод.

— Грудките и плодовете се складират на по-високо място — обясни Талут на гостите като дръпна друга завеса и им показва кошове, пълни с топчести, кафеникави, богати на скорбяла грудки; малки, бледожълти диви моркови; налети стъбла хвоц и папур и много други храни, складирани на земята около отвора на една по-дълбока яма. — Запазват се по-дълго време, когато се съхраняват на студено, но ако замръзнат, омекват. В хранилищните ями държим и необработени кожи, докато някой се наеме да ги обработи, както и кости за сечива и малко бивник за Ранек. Той казва, че като е замразен е по-свеж и по-лесен за обработване. Излишният бивник и кокалите за огън се складират в помещението при входа и ямите отвън.

— Което ми напомни, че ми трябва коляно от мамут за задушеното. То винаги го прави по-богато и ароматично — каза Нези докато пълнеше голяма кошница с различни зеленчуци. — Ох, къде сложих сушения лук?

— Винаги съм смятал, че за да се преживее зимата, са необходими скални стени, за да се предпазят хората от най-лошите

ветрове и бури — каза Джондалар с глас изпълнен с възхищение. — Ние изграждаме хранилища във вид на лавици по стените вътре в пещерите, но вие нямате пещери. Даже дърветата при вас са малко, за да можете да си направите рафтове. Вие всичко постигате с мамути!

— Затова Огнището на Мамута е свещено. Ходим на лов и за други животни, но животът ни зависи от мамутите — каза Талут.

— Когато гостувах на Бреци във Върбовия бивак на юг оттук не видях подобни съоръжения.

— И Бреци ли познаваш? — прекъсна го Талут.

— Бреци и няколко души от нейния бивак ме измъкнаха заедно с брат ми от плаващите пясъци.

— Тя и сестра ми са стари приятелки — каза Талут, — и са роднини чрез първия мъж на Тюли. Израснахме заедно. Те наричат леговището си Върбовия бивак, но домът им е Лосовия бивак. Летните жилища са по-леки, не като тези. Лъвският бивак е зимен. От Върбовия бивак често се ходи на Беранско море за размяна на продукти с риба и стриди. Ти какво си правил там?

— Тонолан и аз пресичахме делтата на Великата Майка Река. Тя ни спаси живота...

— По-късно би било добре да ни разправиш това прежеждие. Всички ще искат да чуят за Бреци — каза Талут. На Джондалар му мина през ум, че повечето от разказите му бяха за Тонолан. Ще не ще, трябваше да говори за брат си. Нямаше да е лесно, но трябваше да свиква, ако въобще имаше намерение да приказва.

Минаха през очертанятия на Огнището на Мамута, което, с изключение на централната алея, беше маркирано с части от мамутски кости и кожени покривала, както беше при всички огнища. Талут забеляза копиемета на Джондалар.

— Голямо показно направихте вие двамата — каза водачът. — Бизонът бе закован на място.

— С това може да се свърши много повече, от това, което ти видя — каза Джондалар като се спря, за да вземе оръжието. — С него можеш да изхвърлиш копие много по-силно и по-далеч.

— Вярно ли е? Дали не би ни го демонстрирал още веднъж? — попита Талут.

— С удоволствие, но трябва да се изкачим в степите, за да имам по-голям обсег. Ще останете изненадани — каза Джондалар и се

обърна към Айла. — Защо не вземеш и твоя копиет?

Навън Талут видя сестра си, която се бе запътила към реката и извика на водачката, че отиват да видят новия начин за хвърляне на копия на Джондалар. Тръгнаха нагоре по склона и когато стигнаха откритото плато почти целият бивак се бе присъединил към тях.

— Талут, на какво разстояние можеш да хвърлиш копие? — попита Джондалар, когато стигнаха до едно удобно за демонстрации място. — Можеш ли да ми покажеш?

— Разбира се, но защо?

— Защото искам да ти покажа, че мога да хвърля копие по-далеч от тебе — отвърна Джондалар.

Всички се разсмяха.

— Я по-добре си намери друг, с когото да си мериш силите. Знаем, че си голям и вероятно силен мъж, но никой не може да хвърли копие по-далеч от Талут — уведоми го Барзек. — Талут, защо не му покажеш? Просто за да му дадеш възможност да види с кого е тръгнал да се мери. Та да се състезава в категорията си. И аз бих си премерил силите с него, че дори и Дануг.

— Не — каза Джондалар и в погледа му проблеснаха искрици. Оформяше се истинска надпревара. — Ако Талут е най-добрият, само с него ще се състезавам. Бих се обзаложил, че мога да хвърля копието по-далече от него с една дължина... само че нямам какво да заложа. Фактически, бих се обзаложил, че с ей това — каза Джондалар, хванал в ръка тесния дървен инструмент, — Айла може да хвърли копие по-далече, по-бързо и с по-голяма точност от Талут.

Сбраните обитатели на бивака се разбърмчаха от удивление в отговор на твърдението на Джондалар. Тюли измери с поглед Айла и Джондалар. Бяха спокойни и уверени. Би трябвало да им е ясно, че не могат да си мерят силите с брат й. Съмняваше се дали биха били достойни противници дори за нея. Тя бе висока почти колкото русокосия мъж и вероятно по-силна от него, макар че дългата му ръка би му осигурила известно предимство. Какво знаеха те, което не бе известно на нея? Тя направи крачка напред.

— Ще ти дам възможност да заложиш нещо — каза тя. — Ако победиш ще ти дам право да поискаш нещо разумно от мен и ако то е в рамките на възможностите ми, ще ти го дам.

— А ако загубя?

— Ще ми дадеш същото право.

— Тюли, сигурна ли си, че искаш да се обзаложиш на бъдещо искане? — попита Барзек стопанката си с тревожно изражение. Такива неопределени условия бяха голям залог, при който неминуемо се искаше плащане, по-голямо от обикновеното. Не толкова, защото победителят предявяваше необикновено високи искания, макар че и това се случваше, колкото, защото победеният трябваше да бъде сигурен, че залогът е изплатен окончателно и не може да се предявява по-нататъшна претенция. Знае ли човек какво би поискал този чужденец?

— На бъдещо искане? Да — отговори тя. Не каза, не според нея не би могла да загуби и в двата случая, защото ако той победеше, ако наистина бе вярно това, което казваше, щяха да имат достъп до ново ценно оръжие. Ако загубеше, щеше да предяви някаква претенция към него. — Хайде, Джондалар, какво ще кажеш?

Тюли бе хитра, но Джондалар се усмихваше. И по-рано се бе обзалагал на бъдещо искане; това винаги внасяше особен аромат в играта и събуждаше интереса на зрителите. Той искаше да сподели тайната на своето откритие. Искане да види как ще бъде прието и доколко успешно би могло да се приложи при групов лов. Това бе следващата логична стъпка в практическото изпитание на новото ловно оръжие. Всеки би могъл да си служи с него, стига да има вкус към експериментите и да се поупражнява малко. Това му беше хубавото. Но за да се овладее новата техника на ловуване с него бе необходимо дълго време, а следователно и голям ентузиазъм. Басът щеше да помогне за пораждането му, а и той щеше да получи право на бъдеща претенция спрямо Тюли. Не съмняваше в това.

— Съгласен съм! — каза Джондалар.

Айла наблюдаваше пазарлъка. Не ѝ беше съвсем ясно какво представлява облога, освен че предполага някакво състезание, но разбираше, че уговорката съдържа нещо много по-дълбоко, отколкото изглеждаше на пръв поглед.

— Хайде да сложим мишени и маркиращи пилони — каза Барзек поемайки ръководството на състезанието. — Друез и Дануг, вървете да донесете дълги кости за пилони. Усмихна се докато гледаше как двете момчета препускат надолу по склона. Дануг, подобно на Талут, бе една глава над другото момче, макар че бе само с една година по-голям, но,

подобно на фигурата на Барзек тялото на тринадесетгодишния Друзе вече се отличаваше с едра, стегната мускулатура.

Барзек беше убеден, че този хлапак и малката Туси са рожби на неговия дух, така както Диджи и Торнек вероятно бяха заченати от духа на Дарнев. За Брайнан не беше съвсем сигурен. Бяха минали осем години от раждането му, но трудно можеше да се каже нещо определено. Мут може би си бе избрала някой друг дух, различен от тези на двамата мъже от Огнището на Зубъра. Брайнан приличаше на Тюли и имаше рижата коса на брат й, но в чертите му имаше нещо специфично, характерно единствено за него. И Дарнев мислеше така. В гърлото на Барзек заседна буца и изведнъж той остро усети липсата на партньора си. Без Дарнев животът не бе същият. Макар да бяха изминали две години, той тъгуваше за него не по-малко от Тюли.

Когато пилоните от бедрени кости на мамути, с привързани към тях червени лисичи опашки и захлупени с кошове, изплетени от ярко боядисана трева, бяха забити за маркиране на линията на хвърляне на копията, във въздуха вече витаеше нещо празнично. Встрани, на една линия с пилоните, на определено разстояние един от друг, бяха навързани с шнур кичури растяща дълга трева, образуващи широка писта. Децата препускаха нагоре-надолу по нея, като тъпчеха тревата и очертаваха още по-добре границите на трасето. И други стрелци изнесоха копията си, а после на някого му хрумна да напълнят с трева и сух мамутски тор един стар сламеник, който изрисуваха с черен дървен въглен, за да го използват като подвижна мишена.

Докато траеха приготовленията, които сякаш от само себе си ставаха все по-сложни, Айла започна да приготви закуска за Джондалар, Мамут и себе си. Скоро след това се наложи да включи в сметката и всички обитатели на Огнището на Льва, за да може Нези да започне да готви задушното. Талут предложи да поляят обяда с неговото ферментирало питие, което накара всички да почувстват, че случаят е специален, защото той обикновено черпеше бозата си само когато имаха гости и по празненства. Сетне Ранек обяви, че ще приготви своето специално блюдо. Айла остана изненадана, че той може да готви. Всички бяха много доволни. Торнек и Диджи заявиха, че след като ще има фиеста, защо те да не... направят нещо. Айла не знаеше тази дума, но предложението им беше посрещнато с още по-голям ентузиазъм, отколкото специалитета на Ранек.

Когато закуската и почистването след нея приключиха землянката беше опразнена. Айла излезе последна. Пусна зад себе си входното покривало и забеляза, че вече бе късна утрин. Конете се бяха приближили малко и когато младата жена се появи, Уини я поздрави с тръсване на глава и пръхтене. Копията бяха оставени на платото, но тя беше донесла прашката си, заедно с торбичка обли камъчета, които бе подбрала от чакълестия бряг на завоя на реката. Тежката ѝ връхна дреха нямаше колан на кръста, в който да затъкне прашката, нито удобна гънка, в която да носи заряда си. Туниката и връхната ѝ дреха бяха свободно скроени.

Целият бивак беше увлечен от състезанието; почти всички бяха вече горе на склона, обзети от нетърпеливо очакване. Тя също се запъти натам и тогава съгледа Ридаг, който чакаше търпеливо някой да го забележи и да го занесе горе, но тези, които обикновено го правеха — Талут, Дануг и Джондалар — бяха вече в степта.

Айла се усмихна на детето и отиде да го вземе, но после ѝ хрумна нещо. Обърна се и изсвири на Уини. Кобилата и жребецът препуснаха към нея, очевидно радостни, че я виждат. Айла си даде сметка, че напоследък не прекарваше достатъчно време с тях. Имаше толкова много хора, които запълваха времето ѝ. Тя реши да излиза на езда всяка сутрин, поне докато времето позволяваше. После вдигна Ридаг и го качи на гърба на кобилата, за да може тя да го изнесе нагоре по стръмния склон.

— Дръж се за гривата ѝ, за да не паднеш назад — предупреди го Айла.

Той кимна утвърдително, хвана се за щръкналата гъстата черна козина на врата на кобилата с цвят на сено и въздъхна щастливо.

Когато Айла стигна до пистата за хвърляне на копия, напрежението във въздуха бе осезателно. Разбра, че с цялата си празничност, състезанието се бе превърнало в сериозно занимание. Благодарение на облога, то бе станало нещо повече от демонстрация. Остави Ридаг на гърба на кобилата, за да може добре да наблюдава състезанието и застана спокойно до двата коня, за да кротуват. Знаеше, че те вече се чувстват по-добре сред заобикалящите ги хора, но кобилата долавяше напрежението, а Рейсър винаги усещаше настроението на своята майка.

Хората се движеха насам-натам в очакване, някои хвърляха своите копия по добре утъпканата писта. Нямаше определено време за започване на състезанието и въпреки това като че ли всички доловиха точно момента, в който да утихнат и опразнят пистата. Талут и Джондалар стояха между двата пилона и разглеждаха пистата. До тях беше Тюли. Макар Джондалар да бе казал в началото, че се обзалага, че дори Айла може да хвърли копието по-далеч от Талут, това негово изявление изглеждаше толкова пресилено, че хората не му обърнаха внимание и сега тя гледаше с жив интерес от страничната линия.

Копията на Талут бяха по-големи и по-дълги от тези на останалите състезатели, сякаш мощните му мускули се нуждаеха от нещо тежко и масивно за хвърляне, но Айла си спомни, че копията на хората от Клана бяха още по-тежки и масивни, макар и не толкова дълги. Забеляза и други различия. За разлика от копията на Клана, предназначени за мушкане от късо разстояние, тези, подобно на нейните и на копията на Джондалар, бяха изработени за хвърляне във въздуха и имаха пера, макар че стрелците от Лъвския бивак изглежда предпочитаха прикрепените към дебелия край пера да са три, докато Джондалар използваше две. Копията, които тя си бе изработила докато живееше сама в своята долина, бяха с остри закалени на огън върхове подобни на тези, които беше виждала в Клана. Джондалар беше оформил и наточил кости за върхове на копия и ги беше закрепил на пръти. Ловците Мамутои изглежда предпочитаха копия с върхове от кремък.

Вниманието ѝ бе така погълнато от различните копия, които хората държаха, че тя едва не пропусна първото хвърляне на Талут. Той бе отстъпил няколко крачки назад и с летящ старт запрати копието с мощно изхвърляне. То изсвистя покрай публиката и се приземи с тъп звук, като острието му почти изцяло се заби в пръстта, а прътът потрепери от удара. Възхитеният бивак изрази по безспорен начин мнението си за постижението на своя водач. Дори Джондалар остана изненадан. Подозираше, че Талут ще хвърли копието далеч, но едрият мъжага надмина очакванията му. Нищо чудно, че хората се бяха усъмнили в твърдението му.

Джондалар измери с крачки разстоянието, за да добие представа с колко трябва да го надхвърли и се върна на началната линия. Държейки копиехвъргача хоризонтално, той вкара задния край на

копието в жлеба, който минаваше по дължината на приспособлението и вкара една кука на края на изхвъргача в дупка, издълбана в основата на копието. Пъхна два пръста в кожените примки на предния край, които му даваха възможност да балансира добре копието и копиехвъргача. Премери с поглед разстоянието до стърчащото копие на Талут, после опъна назад и издигна оръжието.

При изхвърлянето задният край на копиехвъргача се издигна като практически удължи ръката му с още шестдесет сантиметра и така образуваляят се лост придаде допълнителна инерционна сила на хвърлянето. Копието му изсвистя покрай публиката и, за нейна изненада, надмина стърчащото оръжие на водача, приземявайки се доста след него като се приплъзна по земята, вместо да се забие в нея. С това оръжие Джондалар беше удвоил предишното си постижение и макар че не беше изхвърлил копието си на разстояние два пъти по-дълго от това на Талут, то разликата в негова полза беше значителна.

Неочаквано, още преди обитателите на бивака да си поемат дъх и да премерят разликата между двете хвърляния, над пистата прелетя още една стрела. Тюли стреснато се огледа назад и видя Айла на началната линия, все още с копиехвъргач в ръка. Успя да погледне напред, за да види приземяването на копието. Макар че постижението на Айла не бе толкова добро, колкото това на Джондалар, то бе надминало мощното изхвърляне на Талут и изражението върху лицето на Тюли показваше, че тя изобщо не може да повярва на случилото се.

9

Джондалар, имаш право да поискаш от мен да изпълня твое желание — заяви Тюли. — Признавам, не допусках никаква възможност да победиш Талут, но никога не бих повярвала, че и жената може да го стори. Ще ми се да го разгледам този... как му казвахте?

— Копиехвъргач. Не знам как иначе да го нарека. Идеята ми хрумна един ден, докато наблюдавах как Айла борави с прашката. Все си казвах: „Де да можех да хвърлям копие толкова далеч, с такава скорост и така сръчно, както тя изстрелва камък с прашката“. И започнах да си мисля как да го осъществя — каза Джондалар.

— Ти и преди си разправял за нейната сръчност. Наистина ли е толкова добра? — попита Тюли.

Джондалар се усмихна:

— Айла, защо не вземеш прашката си и да покажеш на Тюли какво можеш?

Айла сбърчи чело. Публичните демонстрации не ѝ бяха по вкуса. Беше овладяла уменията си да стреля с прашката тайно и след като с голяма неохота ѝ бяха разрешили да ловува, тя винаги излизаше сама. Както тя, така и останалите хора от клана изпитваха неудобство, когато я виждаха да борави с ловно оръжие. Джондалар беше първият, който излезе на лов с нея и пръв доби истинска представа за уменията ѝ. Тя се вгледа в усмихнатия мъж. Беше спокоен и уверен. Не забеляза прикрит намек да откаже.

Кимна и отиде да си вземе прашката и торбичката с камъни от Ридаг, на когото ги беше оставила, когато реши да хвърли копието. Момчето ѝ се усмихваше от гърба на Уини, чувствайки се част от вълнението, и доволно от раздвижването, причинено от нея.

Тя се огледа за мишени. Забеляза забитите ребра на мамути и се прицели първо в тях. Кънтящият, почти музикален звук на удрящи се в костите камъни не оставяха място за съмнение, че е улучила пилоните, но това бе твърде лесна цел. Огледа се за друга мишена. Беше свикнала

да се цели по птици и дребни животни, а не да замеря предмети с камъни.

Джондалар знаеше, че възможностите ѝ далеч надхвърлят стрелбата по пилони и като си спомни един следобед от току-що отминалото лято, усмивката му стана още по-широка, той се огледа и отдели с крак няколко буци земя.

— Айла — извика той.

Тя се обърна и когато погледна към трасето, видя, че Джондалар е застанал с разтворени крака, сложил ръце на хълбоците, с по една буца пръст, закрепени на раменете му. Намръщи се. Веднъж бе сторил нещо подобно с два камъка и на нея не ѝ бе приятно да гледа как се излага на опасност. Камъните, изстреляни от прашка, могат да бъдат смъртоносни. Но като помисли малко, трябваше да признае, че опасна бе по-скоро гледката, отколкото онова, което можеше да се случи в действителност. Два неподвижни предмета не биха били трудна цел за нея. Не беше ѝ се случвало да не улучи такава мишена от години. Какво би ѝ попречило да уцели и сега — това, че буците са закрепени върху раменете на мъжа — на онзи, когото обича?

Затвори очи, пое дълбоко въздух и отново кимна. Взе два камъка от торбичката, която лежеше на земята в краката ѝ, сви кожената ивица и постави единия в средата ѝ, а другия приготви в ръката си. След това вдигна очи.

Присъстващите бяха притихнали в тревожно напрежение. Никой не продумваше. Струваше ѝ се, че бяха престанали дори да дишат. Тишината се нарушаваше единствено от пронизителното напрежение във въздуха.

Айла съсредоточи вниманието си върху човека с буците пръст на раменете. Когато направи първото си движение всички напрегнато изпънаха шии напред. С пъргавината и обиграността на опитен ловец, научен да действа максимално изненадващо, младата жена изстреля първия камък.

Той все още не бе достигнал целта, а тя вече зареждаше втория. Твърдата буца пръст на дясното рамо на Джондалар се пръсна от удара на коравия камък. След това, още преди някой да бе разбрал, че е изстреляла и втория заряд, той последва първия и раздробил буцата от сиво-кафява льосова почва върху лявото рамо на Джондалар, вдигайки облак от прах. Всичко стана толкова бързо, че някои от присъстващите

останаха с впечатлението, че или не са забелязали всичко, или са им погодили някакъв номер.

Номер беше, но така майсторски изпълнен, че малцина биха могли да го повторят. Никой не беше обучавал Айла да борави с прашка. Беше се научила наблюдавайки тайно хората от клана на Брун и упражнявайки се, по метода на пробите и грешките. Беше си изработила техниката на бързо последователно изстрелване на два камъка като средство за самоотбрана, след като веднъж не улучи от първия път и едва се отърва от нападащ я рис. Не знаеше, че повечето хора биха казали, че такава техника е невъзможна; нямаше кой да ѝ го каже.

Макар да не го съзнаваше, тя едва ли щеше да срещне някой друг, който да притежава нейното майсторство, пък и за нея това беше без значение. Съвсем не се интересуваше от това да мери силите си с някого, за да види кой е по-добрият. Състезаваше се само със себе си; единственото ѝ желание бе да усъвършенства собственото си майсторство. Знаеше възможностите си и когато замисляше нова техника, като например последователно бързо изстрелване на два камъка докато язди кон, тя опитваше няколко подхода и когато намереше най-удачния се упражняваше докато го усвои.

При всяка човешка дейност се намират по няколко души, които чрез концентрация, упорити упражнения и силно желание могат да я овладеят до такова съвършенство, че да превъзхождат в това отношение всички останали. Айла беше именно такъв майстор на прашката.

Настъпи моментна тишина, след което хората поеха дъх и се разбъбриха оживено, а Ранек започна да пляска с ръце по бедрата си. Веднага целият бивак започна да аплодира по същия начин. Айла не знаеше какво означават тези действия, затова погледна към Джондалар. Той сияеше от задоволство и тя започна да долавя, че плясканията са знак на одобрение.

Тюли също пляскаше, макар и малко по-сдържано от останалите — не искаше да се покаже чак толкова впечатлена, но Джондалар беше уверен, не случилото се наистина я бе поразило.

— Ако си мислите, че това е голяма работа, вижте сега! — каза той като се протегна да вземе още две буци земя. Видя, че Айла го наблюдава и приготвя още два камъка. Той хвърли двете буци

едновременно във въздуха. Айла ги пръсна една след друга. Той хвърли още две и тя ги разби, преди да успеят да паднат на земята.

Очите на Талут блестяха от възбуда.

— Много е добра! — възкликна той.

— Я ти хвърли две буци — каза му Джондалар.

В същия момент улови погледа на Айла и самият той взе още две буци. Показа ѝ ги. Тя бръкна в торбичката и приготви по два камъка във всяка ръка. Необходима бе изключителна координация, за да зареди и изстреля с прашка четири камъка преди четирите буци земя, хвърлени във въздуха, да паднат на земята, но да направи това с нужната точност бе истинско предизвикателство, което определено щеше да постави на изпитание майсторлъка ѝ. Джондалар чу как Барзек и Манув се обзалагат; Манув залагаше на Айла. След като беше спасила живота на малката Нуви, той беше сигурен, че тя може всичко.

Джондалар хвърли нагоре буците една след друга със силната си дясна ръка в момента, в който Талут запрати високо във въздуха други две.

Първите две, едната изхвърлена от Джондалар, а другата — от Талут, се пръснаха почни едновременно. Посипа се пръст, но за да се прехвърлят останалите камъни от едната ръка в другата бе необходимо допълнително време. Втората буца на Джондалар вече падаше надолу, а тази на Талут забавяше летежа си, доближавайки връхната точка на параболата си, когато Айла успя отново да приготви прашката си. Тя се прицели в по-ниската буца, която набираше скорост при падането си и изстреля един камък. Проследи попадението, изчакавайки по-дълго, отколкото би трябвало докато отново зареди прашката. Трябваше да бърза.

С ловко движение Айла постави последния камък в прашката и с невероятна за всички присъстващи скорост го изстреля, разбивайки последната буца, преди да падне на земята.

Бивакът избухна в приветствени и одобрителни възгласи, всички дружно пляскаха бедрата си.

— Айла, това беше страхотна демонстрация! — похвали я сърдечно Тюли. — Не си спомням да съм виждала такова постижение преди.

— Аз ти благодаря — отговори Айла, пламнала от задоволство от реакцията на водачката, както и от собственото си постижение.

Много хора се струпяха около нея, за да я поздравят. Тя се усмихваше стеснително, после потърси с поглед Джондалар, чувствайки се малко неловко от цялото това внимание. Той разговаряше с Уимез и Талут, който държеше Ръги на раменете си, а до него беше Лати. Видя, че тя го гледа, усмихна ѝ се, но продължи да говори.

— Айла, как можа да се научиш така да боравиш с прашка? — попита Диджи.

— И къде? Кой те научи? — обади се Крози.

— И аз бих искал да се науча така да стрелям с прашка — добави срамежливо Дануг. Високият младеж стоеше зад другите, вперил в Айла пълен с възхищение поглед. Още първият път, когато я видя, нещо трепна в него. Беше убеден, че тя е най-красивата жена, която е виждал и че Джондалар, от когото се възхищаваше, е голям късметлия. А след ездата и сегашната демонстрация на нейното майсторство, онова, което назряваше в него, го завладя напълно.

Айла му се усмихна колебливо.

— Би могла да ни пообучиш, когато двамата с Джондалар ни покажете копиехвъргачите си — предложи Тюли.

— Да. Не бих имал нищо против да се науча да боравя с такава прашка, но копиехвъргачът наистина е нещо интересно, стига да е достатъчно точен — обади се Торнек.

Айла отстъпи назад. Въпросите и тълпата я притесняваха.

— Копиехвъргач точен... ако ръка точна — каза тя като си припомни как усърдно се бяха упражнявали с Джондалар, за да овладеят оръжието. Нищо не е точно само по себе си.

— Винаги е така. Майсторската ръка и око правят художника, Айла — каза Ранек като хвана ръката ѝ и надникна в очите ѝ. — Знаеш ли колко си красива, колко си грациозна? Та ти си просто художник с прашката.

Тъмните очи, вперени в нея, я накараха да види силното влечение и изтръгнаха от жената в нея реакция, стара колкото живота. Но в сърцето ѝ се пробуди и предупреждение; това не бе мъжът за нея. Не бе мъжът, когото обичаше. Чувството, което Ранек изтръгна от нея, бе неоспоримо, но от друго естество.

Тя си наложи да извърне очи, огледа се отчаяно за Джондалар... и го откри. Гледаше към тях и яркосините му очи бяха изпълнени с огън, лед и болка.

Айла издърпа ръката си от Ранек и се отдръпна назад. Това вече беше прекалено. Всички тези въпроси, скупчените край нея хора, обзелите я необуздани чувства. Стомахът ѝ се сви, в гърдите ѝ задумка сърцето, гърлото я стегна; трябваше да се махне. Видя Уини с Ридаг, който все още беше на гърба ѝ и без много да му мисли, сграбчи торбичката с камъни с ръката, с която държеше прашката и се втурна към кобилата.

Рипна на гърба ѝ и прегърна момчето с ръка, за да не падне, когато тя се накланя напред. Притискането и движенията на жената, както и безмълвните, необясними сигнали между нея и кобилата дадоха на Уини да разбере, че Айла желае да избяга и кобилата препусна по платото в бърз галоп. Рейсър ги последва, като догонваше без усилие майка си.

Хората от Лъвския бивак бяха поразени. Повечето от тях нямаха понятие защо Айла се втурна към коня си, а и малцина бяха я виждали да препуска така неудържимо. Жената с дългата развята руса коса, вкопчила се в гривата на галопиращата кобила, беше стряскаща и смайваща гледка и мнозина с удоволствие биха сменили мястото си с Ридаг. За миг Нези бе обзета от силно тревога — боеше се за момчето; но после си помисли, че Айла не би го изложила на опасност и се успокои.

Момченцето не разбра, защо му подариха това рядко преживяване, но очите му блестяха от удоволствие. Макар че вълнението ускори малко пулса му, то не изпита страх, защото Айла го беше прегърнала здраво, и се отдаде на спиращото дъха шеметно надбягване с вятъра.

Бягството от мястото на изпитаното неудобство и познатото усещане за коня и неговия тропот намалиха напрежението в душата на Айла. След като се отпусна, тя усети с ръка особения, неравномерен звук от туптенето на сърцето на Ридаг и за момент се обезпокои. Запита се дали е постъпила разумно като го е взела със себе си, но после разбра, че пулсът му, макар и малко нарушен, не показва прекалено силно сърдечно натоварване.

Тя накара коня да забави темпото си и като направи широк кръг се насочи назад. Когато приближиха пистата за хвърлянето на копия минаха покрай двойка яребици, скрити във високата трева, все още не сменили пъстрата си лятна перушина с бели зимни пера. Конете ги

подплашиха и те излетяха. Айла приготви прашката си по навик, после погледна надолу и видя, че Ридаг бе извадил два камъка от торбичката, която беше пред него. Тя ги взе и като управляваше Уини с бедрата си, свали едната от нисколетящите тлъсти птици на земята, а после и другата.

Спря Уини и, държейки Ридаг, се смъкна от гърба на кобилата. Постава го на земята и взе птиците, изви им вратовете и завърза пернатите им крака с няколко жилави стръка трева. Макар че можеха да летят бързо и на големи разстояния, тези птици никога не заминаваха на юг. Вместо това се покриваха с дебела бяла зимна перушина, която им служеше като маскировка и топлеше телата им през зимата, а краката им се превръщаха в снегоходки. Така те преживяваха студения сезон, като се хранеха със семена и клончета, а когато се разбушуваше снежна буря, издълбаваха малки пещери в снега, където се криеха докато отминат.

Айла отново качи Ридаг на гърба на Уини.

— Ще подържиш ли белите яребици? — посочи тя с ръка.

— Ще ми позволиш ли? — попита я той със знаци, като ръкомаханията му далеч не бяха единственият израз на искрената му радост. Никога не беше тичал бързо единствено заради удоволствието от скоростта; за пръв път изпитваше това чувство. Никога не бе ловувал и не разбираше сложните чувства, породени от съчетаването на интелигентност и умение при преследването на онова, от което живееше той и неговия народ. Сега бе попаднал най-близо до всичко това; едва ли друг път би се озовал в подобно положение.

Айла се усмихна, праметна яребиците на врата на коня пред Ридаг, после се обърна и тръгна към пистата за хвърляне на копия. Уини я последва. Айла не бързаше да се върне, все още беше разстроена, спомняйки си сърдития поглед на Джондалар. Защо се ядоса той така? Миг преди това ѝ се бе усмихнал толкова доволен... когато всички се тълпяха около нея. Но когато Ранек... Тя се изчерви, спомняйки си черните очи, равния глас. „Другите! — помисли си тя, разтърсвайки глава, сякаш за да сложи в ред мислите си. — Не ги разбирам тези Другите!“

Вятърът, който духаше откъм гърба ѝ, запрати кичури коса в лицето ѝ. Тя раздражено ги отметна назад с ръка. Няколко пъти си беше мислила отново да сплете косите си, както когато живееше сама в

долината, но Джондалар я харесваше с разпуснатата коса, затова я бе оставила свободна. Понякога това ѝ бе неприятно. После с леко раздражение забеляза, че все още държи прашката в ръка, защото няма къде да я остави, липсваше ѝ удобен ремък, под който да я пъкне. Нямахше възможност да носи дори торбата с церовете си с тези дрехи, но ги облече, защото Джондалар ги харесваше; винаги я завързваше за ремъка, който придържаше робата ѝ затворена.

Отново вдигна ръка, за да отметне косите от лицето си и тогава забеляза прашката. Спря се и като издърпа назад косата си, за да освободи очите си, завърза еластичната кожена прашка около главата си. Подпъкна свободния ѝ край, и се усмихна доволна от себе си. Така май стана добре. Косата ѝ продължаваше да виси свободно на гърба ѝ, но прашката не ѝ позволяваше да влиза в очите ѝ, а главата ѝ изглеждаше добро място за носене на прашката.

Повечето хора предположиха, че скокът, с който Айла прелетя на гърба на кобилата, както и бързият галоп, съчетан с внезапния лов на бели яребици, са част от демонстрацията ѝ по боравене с прашка. Тя предпочете да не ги разубеждава, но избягваше да поглежда към Джондалар и Ранек.

Джондалар разбра, че Айла е разстроена, когато тя се обърна и избяга, и беше сигурен, че вината е негова. Съжаляваше за това и мислено се укоряваше, но му беше трудно да се справи с непознатите за него смесени чувства и не знаеше как да ѝ го каже. Ранек не съзнаваше дълбочината на объркаността на Айла. Разбираше, че е предизвикал някакво чувство у нея, и подозираше, че вероятно то е една от причините за смутеното ѝ втурване към коня, но смяташе, че действията ѝ са наивни и мили. Усещаше, че все повече го привлича и се питаше колко ли са силни чувствата ѝ към едрия русокос мъж.

Когато тя се завърна, децата отново препускаха нагоре-надолу по пистата за хвърляне на копия. Нези дойде за Ридаг и взе и птиците. Айла пусна конете. Те се изтеглиха настрани и започнаха да пасат. Айла остана да наблюдава няколко души, които след приятелски спор се впуснаха в неофициално състезание по хвърляне на копия, което се превърна в нещо, излизащо извън рамките на нейния опит. Започнаха една игра. Тя беше наясно със състезанията и турнирите, които поставяха на изпитание необходимите за оцеляване умения, като това кой може да бяга най-бързо и кой — да хвърля копие най-далеч, но не

проумяваше дейност, чийто предмет бе единствено забавлението, при което случайността бе критерий за изпитание и усъвършенствуване на основни умения.

Донесоха от землянката няколко обръча. Размерът им бе колкото обиколката на човешко бедро. Бяха направени от ивици мокра сурова кожа, усукана и оставена да изсъхне, след това плътно увита с листа от мечо ухо. Част от съоръженията бяха и заострени пръти с пера отзад. Това бяха леки копия, но без остриета от кост или кремък.

Търкулваха обръчите по земята и хвърляха по тях прътовете. Когато някой спреше обръч, като вкараше през него прът и го забиеше в земята, останалите изразяваха одобрението си с възгласи и пляскане по бедрата. Играта, в която също влизаха думите за броене и това нещо, на което му казваха облог, предизвика голямо въннение. Айла беше очарована. Играеха и мъже, и жени, но се редуваха да търкалят обръчите и да хвърлят копията, сякаш едните се състезаваха срещу другите.

Накрая се стигна до някакъв окончателен резултат. Няколко души са запътиха обратно към землянката. Сред тях, почервеняла от възбуда, беше Диджи. Айла тръгна с нея.

— Днешният ден изглежда се превръща в празник — каза Диджи. — Състезания, игри, пък и изглежда ще имаме истинско пиршество. Задушното на Нези, бозата на Талут, ястието на Ранек. Какво смяташ да правиш с белите яребици?

— Знам един специален начин за приготвянето им. Как мислиш? Дали да ги сготвя?

— Защо не? Пиршеството само ще се обогати с още едно специално блюдо.

Приготовленията за гуляя се долавяха още преди да достигнат землянката — наоколо се разнасяха благоуханни миризми на гозби, които многообещаващо гъделичкаха обонянието им. Най-голям принос в това отношение имаше задушното на Нези. То тихо къкреше в голямата готварска кожа, наглеждано в момента от Лати и Брайнан, макар че като че ли абсолютно всички участваха с по нещо в приготвянето на храната. Айла се интересуваше от това как се готви задушено и бе наблюдавала приготовленията на Нези и Диджи.

В една голяма дупка, изкопана до огнището, беше поставена жаравя върху струпана от преди пепел, с която беше покрито дъното на

дупката. Върху жаравата посипаха пласт от стрит сух мамутски тор, а над него поставиха широко и дебело парче необработена мамутска кожа, прикрепено върху рамка и напълнено с вода. Глеещата под кожата жарава започна да нагрива водата, но когато най-последно торта пламна, значителна част от горивото, върху което лежеше кожата, бе вече изгоряло, и тя висеше само на рамката. Бавно просмукващата се през необработената кожа течност, макар и достигнала точката на кипене, я предпазваше от възпламеняване. Когато горивото под готварската кожа изгоря, задушеното продължаваше да ври благодарение на добавяните речни камъни, предварително загреети до червено в огнището — задача, която се поверяваше на някои от децата.

Айла оскуба двете яребици и ги изкорми с малък костен нож. Нямаше дръжка, но задната му част беше притъпена, за да не се пореже този, който го използва, а зад върха му беше издялана вдлъбнатина. Хващаше се с палеца и показалеца от двете страни, като палецът се поставяше във вдлъбнатината за по-лесно боравене. Не беше нож за тежка работа, а само за разрязване на месо или кожа и Айла се бе научила да борави с него едва след пристигането си тук, но го намираще за много удобен.

Винаги приготвяше ястието с яребици в дупка, облицована с камъни, в която се запалваше огън, като се оставяше пламъкът да изгасне преди птиците да се поставят вътре и да се покрият. Обаче в този район трудно се намираха големи камъни, затова тя реши да пригоди дупката за задушеното за своята цел. Сезонът не беше подходящ за зеленчуците, които обичаше да употребява — подбел, коприва, лобода — както и за яребичи яйца, иначе щеше да напълни с тях кухините на птиците, но някои от билките, които носеше в торбата с церовете си, използвани в малки дози, бяха не само лекарства, но и отлични подправки, пък и сеното, с което уви птиците, щеше да им придаде от своя аромат. Може би нямаше да се получи любимото ястие на Креб, когато свършеше, но би трябвало да е вкусно, помисли си тя.

Когато приключи с чистенето на птиците, тя влезна вътре и видя Нези край първото огнище. Тя разпалваше огън в голямата камина.

— Бих искала да стотвя яребици в дупка, както ти правиш задушено в дупка. Мога ли да взема въглища? — попита Айла.

— Разбира се. Трябва ли ти нещо друго?

— Имам сушени билки. Предпочитам свежи зеленчуци за птици. Но по това време на година няма.

— Можеш да надникнеш в складовото помещение. Там има зеленчуци, които би могла да употребиш, а също и сол — обясни й Нези.

„Сол“ — помисли си Айла. Не беше готвила със сол откакто напусна Клана.

— Да, бих използвала сол. Може би и зеленчуци. Ще видя. Къде мога намеря жарава?

— Аз ще ти дам, само да свърша с това.

Айла се загледа как Нези пали огъня, отначало машинално, без да обръща много внимание, но после се заинтригува. Макар че по-рано не беше се замисляла, тя знаеше, че при тях няма достатъчно дървета. За гориво използваха кости, а те не се разпалваха лесно. Нези беше взела малка главня от друга камина и с нея разпали малко съчки, събрани за подпалки. После прибави сух тор, който даде по-горещ и силен пламък, а след това постави обрезки и парченца от кости. Те не се подхванаха добре.

Нези раздухваше огъня, за да го поддържа като в същото време движеше малка дръжка, която младата жена не беше забелязала до този момент. Айла долови леко свистене, подобно на вятър, видя как се разпиля малко пепел и забеляза, че пламъкът се разгоря по-силно. От това костните парчета започнаха да тлеят по краищата, а сетне лумнаха. Айла изведнъж установи източника на нещо, което не й даваше мира, нещо, което едва долавяше, но което я дразнеше от самото й пристигане в Лъвския бивак. Миризмата на пушека беше друга.

Самата тя понякога бе палила огън със сух тор и познаваше силния, остър мирис на неговия дим, но основното гориво, което използваше, беше от растителен произход; беше свикнала с миризмата на пушека от горящи дърва. А горивото в Лъвския бивак беше от животински произход. Миризмата на горящи кости бе друга — напомняше печено месо, оставено твърде дълго на огъня. В комбинация със сух тор, какъвто също използваша в големи количества, се получаваше силен остър мирис, който проникваше във всяко кътче на бивака. Не беше неприятен, но за нея бе непознат и тя изпитваше

леко безпокойство. Сега, когато откри причината, тя се освободи от неясното напрежение.

Айла се усмихна докато наблюдаваше как Нези прибавя още кости и наглася ръчката така, че да се засили пламъкът.

— Как постигаш това? — попита тя. — Правиш огън така силен?

— За да гори, огънят трябва да диша, а вятърът е дъхът на огъня. Майката ни научи на това, когато направи жените пазителки на огнището. Можеш сама да го видиш, когато раздухваш огъня с дъха си — тогава той става по-силен. Изкопали сме канал под огнището, чийто отвор е отвън; но него вкарваме вятъра. Каналът е облицован с животински черва, които са били надуты с въздух, преди да бъдат изсушени, а после покрити с кости, за да не се затлачи каналът с пръст. Въздухопроводът за това огнище минава нататък, под тези рогозки от треви. Виждаш ли?

Айла погледна натам, където сочеше Нези и кимна.

— Влиза ей тук — продължи жената, показвайки ѝ кух бизонов рог, подаващ се от отвор, разположен встрани от ямата-огнище под нивото на пода. — Но на човек не всеки път му е нужен еднакъв вятър. Зависи колко силно духа навън и какъв огън ти трябва. Ето с това спираш вятъра или го пускаш вътре — каза Нези, показвайки ѝ ръчката, закрепена за вратичка, направена от тънка раменна кост.

Като решение бе просто, но идеята бе оригинална — истинско техническо постижение от съществено значение за оцеляването на хората. Без него Ловците на мамути не биха могли да живеят в субполярните степи, с изключение на няколко изолирани района, въпреки изобилието от дивеч. В най-добрия случай щяха да идват тук само през лятото. В почти напълно обезлесените земи с жестоки зими, чието настъпване се забелязваше по напредването на ледниците по сушата, огнището с въздухопровод им даваше възможност да горят кости — единственото гориво, което се намираще в достатъчно големи количества, за да им позволи да живеят тук цялогодишно.

След като Нези разпали огъня, Айла прегледа складовите помещения, за да види дали ще си хареса нещо за плънка на яребиците. Съблазняваха я изсушени зародиши от яйца на птици, но те вероятно трябваше да се изкисват, а тя не знаеше колко време би ѝ отнело това. Замисли се дали да не използва диви моркови или зърната от шушулки млечен фий, но се отказа.

Тогава забеляза кошницата, в която все още беше кашата от зърна и зеленчуци, която бяха сварили с помощта на горещи камъни тази сутрин. Беше оставена настрана за всеки, който иска да си похапне от нея и се беше сгъстила и слегнала. Опита я. Когато липсваше сол, хората предпочитаха остри пикантни подправки и тя беше сложила в кашата пелин и джоджен, после прибави горчиви корени, лук и диви моркови към сместа от ръж и ечемик.

С малко сол — помисли си тя, — слънчогледово семе, което беше видяла в хранилището, и стафиди... а защо не и мъничко подбел и шипки от торбата с церовете, може да се получи много интересна плънка за яребиците.

Айла подготви и напълни птиците, уви ги в прясно окосена трева, зарови ги в една дупка заедно с малко костни въглени и посипа отгоре пепел. След това отиде да види какво правят другите.

Край входа на землянката кипеше усилена дейност. Там се бяха събрали почти всички обитатели на бивака. Когато приближи, видя струпани големи купи от житни снопове. Няколко души вършееха, тъпчеха, налагаха и вееха сноповете, за да отделят зърното от сламата и да го олющят. Други отстраняваха останалата плява, като подхвърляха зърното във въздуха от широки равни веялки-скарри, направени от върбови пръчки, за издухване на по-леките люспи. Ранек насипваше зърното в хаван, направен от издълбана кост от крак на мамут, удължена с парче бедрена кост. Той взе един мамутски бивник, прерязан напречно, който му служеше за чукало, и започна да стрива зърното.

Скоро след това Барзек свали връхната си дреха от козина и като застана срещу него започна да редува удари след неговите, така че работата да е по-спорна. Торнек започна да пляска с ръце в такт с ритъма, а Манув заприглася с повтарящ се, напевен рефрен:

*„Ай-яб уо-уо, мели Ранек зърно!
Ай-яб уо-уо, мели Ранек зърно!“*

Сетне Диджи се включи при втория удар с хармонична контрастна фраза:

*„Неб, неб, неб, неб, с Барзек трудът е лек!
Неб, неб, неб, неб, с Барзек трудът е лек!“*

Не след дълго и други започнаха да пляскаат по бедрата си, като мъжките гласове се присъединиха към Манув, а женските — към Диджи. Айла почувствува пулсиращия ритъм и започна да си тананика, като не беше много сигурна дали ѝ се иска да се присъедини, но ѝ харесваше.

След известно време, Уимез, който беше съблякъл анорака се, се приближи плътно до Ранек и го замести, без да изпуска удар. Манув също така бързо смени куплета и на следващия такт подхвана нов стих:

„Наб наб уи-йе, Уимез тук сега се включи!“

Когато Барзек се поумори, Друез пое от него работата и Диджи смени словосъчетанието, а после дойде ред на Фребек.

По едно време спряха, за да проверят какво са направили досега и изсипаха смляното зърно в кошница със сито от преплетени хвощови листа. Разклатиха го, за да се пресее. После насипаха още зърно в костния хаван, но сега Тюли и Диджи се захванаха с чука от мамутски бивник, а Манув съчини стихче и за двете, като пееше женската част с фалцет, разсмивайки всички.

Нези смени Тюли, а Айла импулсивно пристъпи напред и застана до Диджи, с което предизвика усмивки и одобрителни кимания.

Диджи удари бивника и го пусна. Нези се пресегна и го вдигна, докато Айла заемаше мястото на Диджи. Айла чу едно „йах!“, когато чукалото отново тропна, и грабна дебелия, леко извит прът от бивник. Беше по-тежък, отколкото очакваше, но го вдигна и чу песента на Манув:

„А-ябуа-уа, Айла е добре дошла!“

Тя едва не изпусна мамутския бивник. Не беше очаквала спонтанния приятелски жест и при следващия такт, когато целият Лъвски бивак запя дружно, и мъже, и жени, тя толкова се развълнува, че с мъка удържа сълзите си. Това беше нещо повече от обикновено послание на обич и приятелство към нея; това означаваше, че те я приемат. Тя беше открила Другите и те я приветствуваха с добре дошла.

Трони смени Нези, а след известно време Фрали се насочи към тях, но Айла поклати глава и бременната жена с готовност отстъпи. Айла остана доволна, но това потвърди подозрението ѝ, че Фрали не се чувства добре. Продължиха да бързят житото, докато Нези ги спря, за да го изсипе в ситото и да напълни отново хавана.

Този път Джондалар пристъпи напред, за да поеме своя дял от еднообразната и трудна работа по ръчното смилане на дивото жито, което ставаше по-лесно със задружни усилия и майтап. Намръщи се, когато и Ранек се приближи. Изведнъж напрежението между тъмнокожия мъж и русия гост внесе нотка на враждебност в дружеската атмосфера.

Всички я доловиха, когато двамата мъже, редувайки се с тежкия бивник, ускориha ритъма. Със засилването на темпото припяването утихна, но някои започнаха да тропат с крака, а пляскането ставаше все по-високо и остро. Неусетно Джондалар и Ранек увеличиha и силата заедно с ритъма и вместо съвместна работа, се получи състезание по сила и упоритост. Всеки от тях бързеше чукалото с такова настървение, че то отскачаше нагоре, където другият го прихващаше и отново го запокитваше надолу.

Челата им се покриha с пот, която потече по лицата и в очите им. Измокри туниките им, докато те продължаваха да се надпреварват, блъскайки все по-бързо и по-силно голямото тежко чукало в хавана, един след друг, назад-напред. Като че ли никога нямаше да спрат. Дишаха тежко, личеше, че са изтощени, но не се предаваха. Никой не искаше да отстъпи пред другия; създаваше се впечатление, че всеки от двамата би предпочел да умре пръв.

Айла се паникьоса. Тези двамата го даваха твърде на юруш. Хвърли тревожен поглед на Талут. Той кимна на Дануг и двамата се приближиха до упоритите мъже, които явно бяха решили да загинат.

— Време е и други да опитат! — изрева Талут като изблъска Джондалар и грабна чукалото. При повторното движение Дануг го измъкна от Ранек.

И двамата бяха така замаяни от изтощение, че едва ли съзнаваха, че състезанието им е свършило докато, дишайки тежко, се отдалечаваха олюлявайки се. Айла искаше да им се притече на помощ, но бе обзета от нерешителност. Тя разбираше, че по някакъв начин бе станала причината за тяхната борба, и че при когото от двамата да отидеше най-напред, другият щеше да се почувствува унижен. Хората от бивака също бяха разтревожени, но не бяха склонни да им предлагат помощта си. Опасяваха се, че ако изразят загрижеността си, ще признаят, че състезанието между двамата е било нещо повече от игра и ще предизвикат съперничество, което никой не беше готов да приеме толкова сериозно.

Докато Джондалар и Ранек се възстановяваха, вниманието на хората се насочи към Талут и Дануг, които продължаваха да бъхтят житото, превръщайки труда в състезание — наистина приятелско, но не по-малко напрегнато. Талут се усмихваше широко на младия си двойник. Докато блъскаше чукалото от бивник в хавана от копито.

Дануг със сериозно изражение го сменяше с неумолимо упорство.

— Браво, Дануг! — извика Торнек.

— Той няма никакъв шанс да спечели — отвърна му Барзек.

— Дануг е по-млад — каза Диджи. — Талут първи ще се предаде.

— Той не е толкова издръжлив, колкото Талут — противопостави се Фребек.

— Още му липсва силата на Талут, но Дануг е издръжлив — каза Ранек. Вече напълно бе възстановил нормалното си дишане и можеше да се включи в коментарите. Макар и все още изтощен, той виждаше в тяхното състезание начин да накара това, което направиха с Джондалар, да не изглежда така сериозно.

— Хайде, Дануг! — извика Друез.

— Ти можеш! — обади се Лати, обхваната от ентузиазма, макар че не беше сигурна дали е в полза на Дануг или Талут.

Изведнъж копитото се счупи от един силен удар на Дануг.

— Хайде, стига вече! — упрекна ги Нези. — Никой не ви кара да блъскате толкова силно, че да чупите хавана. Ето че сега ни трябва нов и ми се струва, че ти, Талут, трябва да го изработиш.

— Имаш право! — каза Талут, сияейки от задоволство. — Дануг, много добре се представи. Пораснал си, докато те нямаше. Нези, виждаш ли това момче?

— Я вижте това! — каза Нези като изваждаше съдържанието на хавана. — Това зърно е смляно на прах! Аз просто го исках разтрошено. Възнамерявах да го изсуша и складирам. А това не може да се съхранява.

— Какъв вид зърно е това? Ще питам Уимез, но ми се струва, че хората на моята майка правеха нещо от стрито на прах зърно — каза Ранек. — Ще си взема от него, ако друг не го иска.

— Повечето е пшеница, но има и по малко ръж и овес. Тюли вече има достатъчно за малки самуни от смляно зърно, които всички харесват, те само трябва да се опекаат. Талут искаше малко зърно, за да го смеси със скорбялата от корени на хвоц за неговата боза. Но ако желаш, можеш да вземеш цялото количество. Изработил си си го.

— И Талут е работил за него. Ако иска, може да си вземе — рече Ранек.

— Ранек, задели си колкото искаш. Аз ще взема това, което остане — каза Талут. — Скорбялата от хвоцови корени, която съм изкиснал, започва да ферментира. Не знам какво ще стане, ако изсипя това количество в нея, но би било интересно да опитам.

Айла наблюдаваше и Джондалар, и Ранек, за да се увери, че и двамата са добре. Когато видя как Джондалар свали потната си туника, наплиска се с вода и влезе в землянката, тя разбра, че му няма нищо. След това се почувства малко глупаво загдето се бе безпокоила толкова много за него. В края на краищата той бе силен, енергичен мъж и малко физическо натоварване не би навредило нито на него, нито на Ранек. Но тя отбягваше и двамата. Беше объркана от техните действия и своите чувства и й трябваше известно време за размисъл.

Трони излезе от сводестия вход на землянката с разтревожен вид. Държеше Хартал на единия си хълбок, а на другия крепеше плитък костен поднос, отрупан с кошници и сечива. Айла забърза към тях.

— Да помогна аз? Държа Хартал? — попита тя.

— О, много ще съм ти признателна! — каза младата майка и ѝ подаде бебето. — Днес всички готвят специалитети и аз също искам да приготвя нещо за празненството, но все не мога да смогна. А сега и Хартал се събуди. Нахраних го, но вече не му се спи.

Трони намери място да разгъне постелката недалеч от големия огън отвън. Докато държеше бебето, Айла наблюдаваше как Трони изсипа неолющени слънчогледови семена от една от кошниците в плиткия костен поднос. С парче кост от пръст — Айла предположи, че е от рунтав носорог — Трони размачка семената на пюре. След като стри още няколко дози семе, тя напълни друга кошница с вода. Взе две прави костени пръчки, изгладени и оформени по подходящ начин, и с една ръка сръчно измъкна горещи камъни от огъня. Топна ги във водата, от която със съскане изскочи облаче пара, извади ги охладени, сетне прибави още горещи и така, докато водата завря. После добави пюрето от слънчогледово семе. Айла беше заинтригувана.

В процеса на обработката се освободи маслото от слънчогледовото семе. Трони го огреба с голям черпак и го насипа в друг контейнер, този път направен от ствол на бреза. Когато обра всичко, което можеше, тя насипа разтрошени диви зърна от някакъв неясен сорт и малки черни семенца от лобода във врялата вода, подправяйки я с билки, после добави още готварски камъни, за да поддържа кипенето ѝ. Съдовете от ствол на бреза тя постави настрана, за да изстинат, докато слънчогледовото масло се втвърди. Даде на Айла да го опита на върха на черпака и тя реши, че е чудесно.

— Много е вкусно, когато с него се намажат малките кексчета на Тюли — каза Трони. — Затова исках да го приготвя. Докато кипвах водата си мислех защо да не направя нещо за закуска за утре сутринта. На никого не му се готви сутрин след голям гуляй, но поне на децата им се закусва. Много ти благодаря, че ми помогна с Хартал.

— Няма нужда благодариш. На мен беше приятно. Дълго време не държала бебе — каза Айла и изведнъж осъзна, че действително бе така. Вгледа се внимателно в Хартал като мислено го сравняваше с бебетата от Клана. Хартал нямаше вежди, но и при бебетата от Клана те не бяха напълно развити. Челото му беше по-право и главата му позаоблена, но на тази крехка възраст различията не бяха добре изявиени, помисли си тя. Изключение правеше това, че Хартал се смееше и гукаше, докато бебетата на Клана не издаваха толкова много звуци.

Бебето започна да се върти малко неспокойно, когато майка му отиде да измие приборите. Айла го залюля на колене, после го обърна така, че то се оказа с лице към нея. Тя му заговори и забеляза с какъв интерес се заслуша той в думите ѝ. За известно време това отвлече вниманието му, но не за дълго. Когато се канеше да заплаче, Айла свирна с уста. Звукът го изненада и той се отказа от плача и се заслуша. Тя отново засвири, този път имитирайки птичка.

Айла бе прекарала много от самотните следобеди в своята долина, упражнявайки се в птичи подсвирквания и чуруликание. Така майсторски бе овладяла уменията да имитира песента на птиците, че някои видове идваха при нея, когато подсвиркваше, но тези птици не се срещаха единствено в долината.

Когато зачурулика, за да забавлява бебето, наоколо накацаха няколко птици и започнаха да кълват зърното и семената, които бяха изпаднали от кошниците на Трони. Айла ги забеляза, подсвирна отново и протегна пръст. След известно първоначално колебание една храбра сипка кацна на пръста ѝ. Внимателно, с чуруликания, които успокоиха и заинтригуваха мъничкото птиче, Айла го взе и го приближи към бебето, за да го види. Но то се подплаши от доволния му кикот и протегнатото тлъстичко юмруче и отлетя.

И тогава, за своя изненада, Айла чу аплодисменти. Звукът от пляскане с ръце по бедра я накара да вдигне очи и тя видя около себе си усмихнатите лица на почти всички хора от Лъвския бивак.

— Айла, как го правиш? Знам, че някои хора могат да имитират птица или животно, но ти го правиш така добре, че те се хващат на въдицата — каза Трони. — Никога не съм срещала друг човек, който има такава власт над животните.

Айла се изчерви, като че ли я бяха хванали да прави нещо... нередно, уловена беше в действие, което я правеше различна от другите. Въпреки усмивките и одобрителните слова, тя се почувствува неудобно. Не знаеше как да отговори на въпроса на Трони. Не знаеше как да ѝ обясни, че когато си съвсем сам и си пълен господар на времето си, можеш да се упражняваш да чуруликаш като птица колкото си искаш. Когато няма към кого да се обърнеш на този свят, можеш да се сприятелиш дори с някой кон или лъв. Когато не знаеш дали на земята има друг като теб, търсиш връзка с някое живо същество по всички възможни начини.

Рано следобед дейностите в Лъвския бивак позатихнаха. Макар че обикновено главното им ядене бе по пладне, този ден повечето хора го пропуснаха или хапнаха по нещо останало от закуската, в очакване на пиршество, което обещавахе да бъде великолепно, макар да не беше планирано. Хората си почиваха; някои дремеха, други от време на време проверяваха гозбите, трети си приказваха тихо, но във въздуха се усещаше вълнение и всички очакваха с нетърпение една специална вечер.

Вътре в землянката Айла и Трони слушаха Диджи, която им разправяше подробно за посещенията си в бивака на Бранаг и за приготовленията за тяхното бракосъчетание. В началото Айла слушаше с интерес, но когато младите жени Мамутои започнаха да говорят за роднини и приятели, които тя не познаваше, тя стана и като каза, че отива да види какво става с яребиците, излезе навън. Приказките на Диджи за Бранаг и приближаващото бракосъчетание накараха Айла да се замисли за отношенията ѝ с Джондалар. Той беше ѝ казал, че я обича, но никога не ѝ бе предлагал да се съберат, нито беше говорил за бракосъчетание и тя се питаше каква ли е причината.

Отиде при огнището, където се готвеха нейните птици, убеди се, че топлината все още се усеща и тогава забеляза Джондалар с Уимез и Дануг на мястото, където обикновено работеха, настрани от хорските пътеки. Знаеше за какво си говорят, но и да не знаеше, нямаше да ѝ е трудно да се досети. Мястото беше обсипано с големи парчета и остри отломъци от кремък, а няколко големи скални образувания от камъка, с който работеха, лежаха на земята близо до тримата майстори на сечива. Често се питаше как могат да прекарват толкова много време в приказки за кремък.

Беше сигурна, че вече са си казали всичко, което може да се каже по тази тема. Тя не беше майстор, но до идването на Джондалар сама си правеше каменни сечива, които ѝ служеха добре. Като малка често бе наблюдавала Друуг, майсторът на сечива от клана, усвоявайки

техниките му по метода на подражанието. Но още първият път, след като бе наблюдавала работата на Джондалар, тя разбра, че неговите умения далеч надхвърлят нейните и макар че и двамата имаха сходно чувство към този занаят, а може би и относително близки способности, методите и сечивата на Джондалар бяха много по-съвършени от тези на Клана. Тя беше любопитна по отношение на методите, които Уимез използваше и се канеше да си направи устата някой път да го погледа как работи. Реши, че сега моментът е подходящ.

Джондалар усети присъствието ѝ още щом тя излезе от землянката, но се опита да не го показва. Беше сигурен, че тя го избягва още от демонстрацията с прашката в степта и не искаше да ѝ се натрапва, щом тя отбягваше компанията му. Когато тя тръгна към тях, той усети как стомахът му се сви силно от напрежение — опасяваше се, че тя или може да промени решението си, или изобщо не се е запътила към тях.

— Ако аз не преча, аз искам да гледам как прави сечива — каза Айла.

— Ама разбира се. Седни — каза Уимез и ѝ се усмихна приветливо.

Джондалар видимо се отпусна; сбърченото му чело се опъна и стиснатите му челюсти се отпуснаха. Дануг се опита да каже нещо, когато тя седна до него, но присъствието ѝ го правеше безмълвен. Джондалар видя обожанието в очите му и с мъка потисна снизходителната си усмивка. Постепенно се беше привързал истински към младежа, пък и знаеше, че юношеската любов не е заплаха за него. Можеше да си позволи известно чувство на покровителстващ по-голям брат.

— Джондалар, твоята техника намира ли широко приложение? — попита Уимез, явно продължавайки разговор, който Айла беше прекъснала.

— Повече или по-малко. Болшинството от хората отделят остриета от подготвена сърцевина, за да направят други инструменти — длета, ножове, гребла или върхове за малки копия.

— Ами големите копия? Ходите ли на лов за мамути?

— Понякога — отвърна Джондалар. — Не се специализираме в големите копия като вас. Върховете за тях се правят от кости — лично аз предпочитам за тази цел крак от сърна. Длетото се използва, за да се

изсече острието в груб вид като се очертаят канали по повърхността на костта и после те се дълбаят, докато върхът се отдели. След това му се придава нужната форма с ренде. Здрави остри върхове се получават с мокър пясъчник.

Айла, която му беше помагала да правят използваните от тях костени върхове на копия, беше впечатлена от тяхната ефикасност. Бяха дълги и смъртоносни и се забиваха дълбоко, когато копията се хвърляха силно, особено с копиехвъргач. Много по-леки от тези, които тя използваше и чийто прототип бе тежкото копие на Клана, копията на Джондалар бяха предназначени за хвърляне, а не за забиване.

— Костният връх прониква надълбоко — каза Уимез. — Ако уцелиш жизненоважно място, смъртта настъпва веднага и има малко кръв. Но по-трудно се уцелва жизненоважно място на мамут или носорог. Козината им е гъста, кожата — дебела, и дори върхът да попадне между ребрата, трябва да премине през много сланина и мускули, за да проникне навътре в тялото. Добра цел е окото, но то е малко и винаги подвижно. Мамутът може да бъде убит като му се прониже гърлото с копие, но това е опасно. Трябва да си много близо до него. Копието с костен връх има остри ръбове. То прониква лесно през жилавата кожа, изтича повече кръв и това обезсилва животното. Ако искаш да му пуснеш обилно кръв, най-подходящите цели са стомаха и пикочния мехур. Не става толкова бързо, но е много по-безопасно.

Айла слушаше прехласната. И правенето на сечива беше интересно, но тя никога не бе ходила на лов за мамути.

— Прав си — каза Джондалар, — но как изработваш прав връх на голямо копие? Каквато и техника да прилагаш за отделянето на острието, то винаги е леко извито. Такава е природата на камъка. А не можеш да хвърлиш копие с извит връх, няма да си точен, ще се загуби силата на забиването, а вероятно и половината от усилията ти ще отидат напразно. Затова кремъчните върхове винаги са малки. Когато дялаш отдолу, за да се оформи прав връх, остава много малко от него.

Уимез се усмихваше и кимаше с глава в знак на съгласие:

— Това е вярно, Джондалар, но нека да ти покажа нещо.

По-възрастният мъж взе един тежък вързоп, увит в необработени кожи иззад себе си и го отвори. Взе една огромна брадва, гигантско оръжие с размера на тежък боен чук, направена от цяло кремъчно

образование. Тъпата ѝ част бе леко заоблена, а острието — оформено от дебело към тънък връх.

— Правил си нещо такова, сигурен съм.

Джондалар се усмихна:

— Да, правил съм брадви, но не чак толкова големи. Тази изглежда е за Талут.

— Да, възнамерявах да ѝ поставя дръжка от дълга кост, и да я дам на Талут... или може би Дануг — каза Уимез, усмихвайки се на младия мъж. — Такива се използват за трошене на мамутски кости или за разсичане на бивници. За такава трябва силен човек. Талут я върти като пръчка. Мисля, че и Дануг вече може да го прави.

— Да, може. Той ми отрязва пръти — каза Айла, гледайки Дануг с благодарност, което го накара да се изчерви и срамежливо да се усмихне. Тя също бе правила и използвала ръчни брадви, но не чак толкова големи.

— Как правиш брадва? — продължи да разпитва Уимез.

— Ами обикновено най-напред като отцепвам дебело парче с каменен чук и го обработвам от двете страни, за да му направя ръб и връх.

— Народът на майката на Ранек, Атерианците, правят острие на копие с двулицева обработка.

— Двулицева? Издялано от двете страни като брадва? За да го направиш достатъчно право, трябва да вземеш голяма кремъчна плоча, не можеш с фино тънко острие. Това не е ли малко грубо за острие на копие?

— Вярно е, че бе малко дебело и тежко, но определено по-добро от брадва. И много ефикасно при животните, които те преследват. Въпреки това си прав. За да промушиш носорог, ти трябва кремъчен връх, който е дълъг, прав, здрав и тънък. Как би го направил? — попита Уимез.

— С двулицева обработка. Това е единственият начин.

При такава дебела плоча ще приложи обработка с равномерен натиск, за да отстрани двустранно фините отломъци — каза замислено Джондалар, като се опитваше да си представи такава оръжие, — но това изисква огромно внимание.

— Точно така. Проблемът е във вниманието и качеството на камъка.

— Да. Той трябва да е прясно добит. Човекът, при когото научих занаята, Даланар, живее близо до гол зъбер от варовик, в чиято основа на нивото на земята има кремък. Може би нещо от неговия камък би свършило работа. Но и така да е, пак би било трудно. Правили сме много фини секири, но не знам как по този начин можеш да направиш свестен връх на копие.

Уимез извади друг пакет, увит във фина мека кожа. Отвори го внимателно и показа няколко кремъчни остриета.

Очите на Джондалар се разшириха от удивление. Вдигна поглед към Уимез, после обърна очи към Дануг, който се усмихваше с гордост за наставника си, след това взе един от върховете. Нежно го завъртя в ръцете си, почти галейки красиво обработения камък.

Кремъкът беше гладък и хлъзгав, почти като намазан с масло, но не съвсем, и шлифованата му повърхност блестеше на слънчевата светлина. Предметът бе оформен като върбов лист, с почти идеална симетрия във всичките си измерения и лежеше върху дланта му от основата ѝ до върховете на пръстите. Започваше с острие в единия край, което се разширяваше към средата, достигайки дебелина от четири пръста, след което отново се заостряше към другия край. Като го завъртя на една страна, Джондалар видя, че острието действително е лишено от характерната извита форма на сечивата с острие. Беше абсолютно право и напречното му сечение бе колкото малкия му пръст.

Опипа ръба с професионален жест. Беше много остър, съвсем слабо наяден от белезите на множеството тънки люспи, които са били отстранени. Прекара леко върховете на пръстите си по повърхността му и усети мъничките ръбчета, които бяха останали от многото миниатюрни люспици, които са били свалени, за да се придаде на кремъчния връх такава фина, прецизна форма.

— Твърде е красив, за да се използва за оръжие — каза Джондалар. — Това е произведение на изкуството.

— Този не се използва за оръжие — каза Уимез, доволен от похвалата на колегата си по занаят. — Направих го за модел, като демонстрация на техниката ми.

С изпънат врат Айла разглеждаше сечивата, направени с изключително майсторство, скътани в меката кожа на земята, без да смее да ги докосне... Никога досега не беше виждала толкова красиво изработени върхове. Бяха разнородни и с различни размери. Освен

тези с форма на лист от дърво, имаше върхове и с асиметрични рамена, чийто заден край бе силно скосен и снабден със ствол, чието предназначение беше да се вкара в дръжка, за да се използва за нож. Имаше и по-симетрични издължени остриета със заострен край в центъра за вкарване в дръжка, които можеха да служат за остриета на копия или друг вид ножове.

— Искаш ли да ги разгледаш отблизо? — попита Уимез.

С блестящи от възхищение очи тя ги поемаше едно по едно като ги държеше така, сякаш бяха скъпоценни бижута. А те действително се доближаваха до ювелирните изделия.

— Кремъкът е гладък... жив — каза Айла. — Не виждала преди такъв кремък.

Уимез се усмихна:

— Айла, ти откри тайната. Точно това прави възможно изработката на тези остриета.

— Има ли такъв кремък наблизо? — попита Джондалар с изумление. — И аз не съм виждал такъв досега.

— Боя се, че не. Но можем да намерим висококачествен кремък. На север има един голям бивак, разположен близо до кариера с хубав кремък. Там беше и Дануг. Но този камък е подлаган на специална обработка... с огън.

— С огън!? — възкликна Джондалар.

— Да. С огън. Нагриването променя камъка. Именно то го прави толкова гладък — Уимез погледна Айла — толкова жив. Именно нагриването дава специалните качества на камъка.

Докато говореше, той взе едно кремъчно образование, при което ясно личеше, че е било обработвано с огън. Беше опушено и леко овъглено и повърхностният му варовиков пласт бе с много по-наситен цвят, когато го разчупи с удар на чук.

— Открихме го случайно. Парче кремък падна в огнището. Огънят беше голям, буен — нали знаете колко силен трябва да е, за да горят кокали?

Айла кимна с разбиране. Джондалар сви рамене, не беше обръщал особено внимание, но след като Айла знаеше, и той го приемаше.

— Възнамерявах да изтърколя навън кремъка, но Нези реши, че след като е попаднал в огъня, той ще бъде добра стойка за готварски

съд, защото ще улавя капките мазнина от печеното, което тя готвеше. Но се случи така, че капките пламнаха и съсипаха една хубава тава от бивник. Сложих ѝ друга, след като такъв ни бил късметът. Отначало за малко щях да изхвърля кремъка. Беше толкова обгорял, че избягвах да го употребявам, докато не закъсах с материала. Първият път като го разцепих, помислих, че се е повредил. Погледнете и ще разберете защо — каза Уимез и им подаде по едно парче.

— Кремъкът е по-тъмен и наистина е гладък на пипане — каза Джондалар.

— Така се случи, че тогава експериментирах с атериански остриета за копия като се опитвах да усъвършенствам техниката на изработването им. И понеже просто изпитвах нови идеи, реших, че е без значение ако камъкът не е съвсем идеален. Но щом започнах да работя с него, забелязах разликата. Това се случи малко след като се бях върнал. Ранек още беше момченце. Оттогава не преставам да усъвършенствам метода.

— Каква разлика имаш предвид? — попита Джондалар.

— Ами опитай, Джондалар и ще видиш.

Джондалар взе каменния си чук — един заоблен камък, наяден и нащърбен от употреба, който удобно легна в ръката му, и започна да очуква излишното варовиково покритие приготвяйки камъка за обработка.

— Когато кремъкът силно се нагорещи преди обработването му — продължи Уимез, докато Джондалар работеше, — материалът се поддава на много по-прецизна обработка. С натиск могат да се отстраняват много малки отломъци, много по-фини, по-тънки и по-дълги. Можеш да изваеш камъка в почти всяка желана от теб форма.

Уимез уви лявата си ръка с малко парче кожа, за да я предпази от острите ръбове, след това закрепил върху нея още едно парче кремък, наскоро отцепено от обгорелите отломъци, за да направи демонстрация. С дясната си ръка взел едно късо длето от заострена кост. Постабил острието на ръба на кремъка и рязко и силно натиснал напред и надолу. Отцепил се малък и дълъг, плосък каменен отломък. Вдигнал го. Джондалар го взел от него, после опитал сам и останал много изненадан и доволен от резултата.

— Непременно трябва да покажа това на Даланар! Просто е невероятно! Той беше внесъл някои подобрения на процесите на

обработка — той има вроден усет към камъка, както и ти, Уимез. Но ти просто рендосваш този камък. На нагриването ли се дължи?

Уимез кимна.

— Не бих казал, че е чак рендосване. Това все пак си е камък, който не се поддава на оформяне така лесно, както костта, но ако знаеш как да го обработваш, нагриването ти улеснява работата.

— Питам се какво би станало, ако се приложи непряко изчукване... опитвал ли си да използваш парче кост или еленов рог със заострен връх, за да насочваш силата на удара с чук? По този начин можеш да получиш ножове, които са много по-дълги и тънки.

Айла си помисли, че Джондалар също има вродено чувство към камъка. Но имаше и нещо друго — тя долови в ентузиазма му и спонтанното му желание да сподели своето чудесно откритие с Даланар и болезненото му желание да си отиде у дома.

В нейната долина, когато се колебаеше дали да застане лице с лице с непознатите Други, тя си мислеше, че Джондалар иска да си тръгне, за да може да бъде с други хора. Преди никога не бе съзнавала колко силно е това негово желание да се завърне в родния си дом. В този момент тя интуитивно прозря истината; разбра, че той никога не може да бъде истински щастлив, където и да било другаде.

Макар че страшно ѝ липсваше синът ѝ, както и народът, който обичаше, Айла не бе изпитвала нито тази носталгия, която долавяше у Джондалар, нито този копнеж да се върнеш на познатото място, където знаеш хората и си свикнал с обичаите. Когато напусна Клана, знаеше, че никога няма да може да се върне. За тях тя бе мъртва. Ако я видеха щяха да помислят, че е зъл дух. А сега вече знаеше, че не би се върнала да живее с тях, дори да имаше такава възможност. Макар да бе в Лъвския бивак едва отскоро, тя вече се чувствуваше по-удобно и като у дома, отколкото през всичките години, през които беше живяла в Клана. Иза беше права. Тя не беше от Клана. Родена бе сред Другите.

Потънала в размишленията си, Айла беше изпуснала част от понататъшните разисквания. Споменаването на името ѝ от Джондалар я върна към действителността.

— ... Мисля, че би трябвало техниката на Айла да е близка до тяхната. Тя се е научила именно там. Виждал съм някои от сечивата им, но никога не бях виждал как се правят преди тя да ми покаже. Не им липсва майсторлък, но са много далеч от предварителното

междинно оформяне на сърцевината и точно в това е разликата между тежкото сечиво от цепен камък и финото с леко острие.

Уимез се усмихна и кимна.

— Де да можехме да намерим начин да правим право острие. Каквото и да правиш, острието на ножа никога не се запазва така остро, след като е било обработено с инструмент.

— Мислил съм за това — каза Дануг, включвайки се в разговора. — Какво би казал да изрежем жлеб в кокал или парче еленов рог и да залепим вътре в него малки остриета? Достатъчно малки, за да се получи почти прав нож?

Джондалар се замисли за момент.

— Как би ги направил?

— Не би ли могъл да започнеш с малка сърцевина? — предложи Дануг малко колебливо.

— Това би могло да стане, Дануг, но малката сърцевина е трудна за обработване — отговори Уимез. — Мислил съм си да започна с по-голямо острие и да го начупя на по-малки парчета...

Айла разбра, че те все още си говорят за кремъка. Като че ли тази тема никога не можеше да им омръзне. Материалът и скритите му възможности ги бяха омагьосали напълно. Колкото повече научаваха, толкова повече нарастваше интересът им. Тя умееше да дава оценка на кремъка и на изработката на сечива и си мислеше, че Уимез им бе показал много по-фини остриета, отколкото тя някога беше виждала, едновременно красиви и полезни. Но никога не беше присъствала на такава изчерпателна дискусия на тази тема. После си спомни как се бе възхищавала от ерудицията на учителите и магията на лекуването. Миговете, които бе прекарала с Иза и Уба, когато знахарката ги обучаваше, бяха измежду най-хубавите ѝ спомени.

Айла забеляза, че Нези излиза от землянката и се надигна, за да види дали има нужда от нейната помощ. Макар че тримата мъже се усмихваха и оживено разговаряха, когато тя ги остави, Айла не мислеше, че те са забелязали отдалечаването ѝ.

Но не беше съвсем така. Макар че гласно никой не реагира, те спряха да говорят и я проследиха с погледи.

„Тя е красива млада жена — помисли си Уимез. — Интелигентна и с широки познания, интересуваща се от много неща. Да бе Мамутои щеше да донесе висока Булчинска цена. Само като си помисли човек

какъв статус би могла да даде на партньора си, а и да го предаде на децата си.“

Мислите на Дануг не бяха много по-различни, макар да не бяха така отчетливо оформени в съзнанието му. Минаха му през ум някои смътни идеи за Булчинска цена и Бракосъчетание, че дори и съжителство с друг партньор, но не мислеше, че има шанс. Най-вече му се искаше да е близо до нея.

Джондалар я желаше още по-силно. Ако можеше да измисли удобен претекст, за да излезе, щеше да я последва. И въпреки това се боеше да се захване здраво с нея. Спомни си чувствата, които предизвикваха у него жени, които твърде упорито се опитваха да спечелят любовта му. Вместо обич, действията им предизвикваха у него желание да ги отбягва и чувство на съжаление. Не искаше и Айла да го съжالياва. Искеше тя да го обича.

Нещо силно го стегна за гърлото, когато видя, че тъмнокожият мъж излиза от землянката и ѝ се усмихва. Опита се да преглътне и да овладее гнева и безсилието, които изпитваше. Такава ревност не му беше позната досега и той се намрази заради нея. Беше сигурен, че Айла би го презряла, или още по-лошо, би го съжалила, ако разбереше как се е почувствувал. Посегна към голям кремъчен къс, взе го и го разцепи с каменния си чук. Парчето имаше пукнатини и шисти от белия ронлив варовик, с който бе обвито, но Джондалар продължаваше да удря камъка и да го раздробява на все по-малки парчета.

Ранек видя, че Айла идва откъм мястото за дялане на кремък. Не можеше да не признае пред себе си нарастващата възбуда и влечение, което изпитваше всеки път, когато я видеше. Още от мига, в който я бе видял за пръв път, тя го привличаше естетически със съвършените си форми, не само като красива на външен вид жена, но и като същество с фина и неподправена грациозност на движенията. Той имаше набито око за такива подробности, но не забелязваше ни най-малко позиране или маниерничене в нея. Тя се носеше с достойнство и уверено спокойствие, които бяха така естествени, сякаш се бе родила с тях, и това допринасяше за цялостното ѝ излъчване, което той можеше да възприеме само като присъствие.

Усмихна ѝ се топло. Такава усмивка не можеше да бъде подмината лесно и Айла му отвърна със същото чувство.

— Писна ли ти да слушаш за кремъци? — попита Ранек като натърти леко пренебрежително на последната дума. Айла долови нюанса, но не беше съвсем сигурна дали е разбрала смисъла на думите му, макар да си помисли, че те са някаква шега.

— Да. Говорят само за кремък. Как се правят ножове. Как се правят сечива. Остриета за копия. Уимез прави много хубави върхове на копия.

— А, извадил е значи съкровищата си. Права си, разкошни са. Не съм винаги сигурен, че той го съзнава, но Уимез е нещо повече от майстор. Той е художник.

Айла смръщи чело. Спомни си, че той бе използвал същата дума и за нея, когато тя боравеше с прашката си и не беше сигурна дали разбира онова, което той влага в нея.

— Ти художник ли си? — попита тя.

Той направи кисела гримаса. Въпросът ѝ се докоснало същината на нещо, към което той се отнасяше с особена сериозност.

Неговият народ вярваше, че Майката най-напред е създала духовен свят и че духовете на всички неща в него са свършени. След това духовете създали живи копия на самите себе си, които да населят обикновения свят. Духът се смяташе за модел, за образец, от който произлизат всички неща, но никое копие не е така свършено като оригинала; дори самите духове не са в състояние да правят свои идеални копия, поради което всяко беше различно.

Хората бяха нещо уникално, те стояха по-близо до Майката, отколкото до другите духове. Майката родила копие на Себе си и го нарекла Духовна жена, след това родила от утробата си Духовен мъж, така, както всеки мъж се ражда от жена. Сетне Великата Майка накарала духа на идеалната жена да се слее с духа на идеалния мъж, в резултат на което се родили много различни детски духове. Но Тя сама решава чий мъжки дух ще се слее с женски, преди да вдъхне жизнената си сила в устата на жената, за да може тя да забременее. А малцина от своите деца — мъжки и женски — Майката дарява със специални таланти.

Ранек заявяваше, че е резбар, човек, който изработва предмети, наподобяващи живи същества и духовни образи. Резбованите изделия бяха полезни предмети. Те олицетворяваха живи духове, правеха ги видими, разбираеми и бяха основни елементи в някои обреди,

необходими при ритуалите, провеждани от жреците. Онези, които можеха да създават такива вещи, бяха на особена почит; те бяха надарени творци, избраници на Майката.

Мнозина смятаха, че всички резбари и на практика всички хора, притежаващи способността да украсяват вещи и да ги превръщат в нещо по-специално от ежедневно употребявани предмети, са художници и скулптори, но според Ранек не всички художници биваха еднакво талантиливи или вероятно не се отнасяха с еднаква сериозност към работата си. Животните и фигурите, които правеха, бяха недодялани. Той чувствуваше, че такива творения са обида за духовете и за Майката, която ги беше създала.

В очите на Ранек едно произведение бе съвършено, когато бе красиво, а всяко красиво нещо бе идеален пример за духовност и красотата бе неговата същност. Това бе неговата религия. Отвъд всичко това, в дълбините на естетската си душа той усещаше, че красотата си има своя собствена, присъща единствено на нея стойност и вярваше, че във всяко нещо има скрито начало за красота. Макар че някои дейности или вещи имаха чисто функционално предназначение, той вярваше, че всеки, който се е доближил до постигането на съвършенство в някаква дейност, е творец, а резултатите от дейността му съдържат същината на красотата. Самата дейност обаче представлява не по-малко изкуството от крайния ѝ резултат. Художествените произведения не са просто завършеният продукт, а мисълта, действието, процеса, които са ги създали.

За Ранек търсенето на красивото бе почти като свещенодействие, стремеше се към него със собствените си умели ръце, но още повече с вродената си тънка наблюдателност. Усещаше необходимост да се обкръжава с него и започваше да възприема Айла като произведение на изкуството, като най-финото и съвършено въплъщение на жена, което би могъл да си представи. Красотата ѝ не идваше само от външността ѝ. Красотата не е неподвижна картина; тя е същина, дух, тя е това, което е одухотворено. Красотата най-добре се изразява чрез движение, поведение и завършеност. Една красива жена е завършена и динамична. Макар и да не го изразяваше с толкова много думи, в неговите очи Айла бе въплъщение на първоначалната Духовна жена. Тя беше същината на жената, същината на красотата.

Мургавият мъж със смеещите се очи и иронична нагласа, която се беше научил да използва, за да прикрива дълбоките си пориви, се стремеше да създаде съвършенство и красота в собствените си творби. Неговите усилия и постижения бяха му спечелили признанието на неговия народ като най-талантлив резбар и творец от голяма величина, но, подобно на много други перфекционисти, той никога не беше напълно удовлетворен от собствените си творения. Не смяташе себе си за художник.

— Аз съм резбар, ваятел — каза той на Айла. След това, понеже забеляза озадачението ѝ, добави; — Някои хора наричат всеки резбар художник. — Поколеба се за момент, питайки се как би оценила тя работите му, после каза: — Искаш ли да видиш някои от резбите ми?

— Да — отвърна тя.

Простотата и откровеността на отговора ѝ го спряха за момент, след това отметна глава назад и се засмя. Ами разбира се, какво друго би могла да отговори тя? Очите му се присвиха от задоволство и той я покани с жест в землянката.

Джондалар ги видя да влизат през сводестия вход и някаква тежест го налегна. Затвори очи и изпаднал в униние, заби глава в гърдите си.

Високият красив мъж никога не беше страдал от липса на женско внимание, но тъй като не разбираше качеството, което го правеше толкова привлекателен, не му се и доверяваше. Беше производител на сечива и инструменти, чувстваше се по-удобно с физическото, отколкото с метафизическото, беше му по-добре като прилагаше значителния си интелект, за да проумее техническите аспекти на прилагането на натиск и изчукването на хомогенен кристален силикат — кремъкът. Възприемаше света в рамките на физическите му измерения.

Начинът му на изразяване бе също подчертано физически; по-добре обясняваше с ръце, отколкото с думи. Не че беше невеж; просто думите не бяха най-силното му умение.

Беше се научил да разказва случки достатъчно добре, но не беше особено добър в сладкодумните отговори и закачливите възражения. Беше сериозен и затворен в себе си човек, който не обичаше да говори за себе си, макар че беше отзивчив слушател, което караше другите да му се доверяват и изповядват. Сред своите беше признат за сръчен

майстор, но същите тези ръце, които можеха така грижливо да оформят твърдия камък във фини сечива, бяха и умели познавачи на женското тяло. Това беше още една проява на неговия физически тип, с което също се беше прославил, макар и не така открито. Жените го преследваха и се носеха вицове за „другия“ му майсторлък.

Беше овладял това умение, докато се учеше да оформя кремъка. Знаеше къде да докосва, усещаше и реагираше на скритите сигнали и извличаше наслада като създаваше Удоволствие. Ръцете, очите, цялото му тяло бяха много по-красноречиви, от всичките слова, които някога бе произнасял. Ако Ранек беше жена, щеше да го обяви за художник.

Джондалар беше развил истинско влечение и топло отношение към някои жени и им се наслаждаваше физически, но не се беше влюбвал, докато не срещна Айла и не се чувстваше уверен, че тя наистина го обича. Та как би могла? Тя просто нямаше база за сравнение. Той беше единственият мъж, когото познаваше, преди да дойдат тук. Той признаваше, че резбарят-ваятел е виден човек с голямо обаяние и виждаше признаците на нарастващото му влечение към Айла. Знаеше, че ако съществува мъж, способен да спечели любовта на Айла, то той е Ранек. Джондалар беше обиколил половината свят, докато намери жена, която да обикне. Нима сега, когато я бе открил, щеше да я загуби толкова бързо?

А заслужаваше ли да я загуби? Би ли могъл да я вземе със себе си при своя народ, като знаеше как той приема жени като нея? При всичката си ревност започваше да се пита дали наистина е подходящият човек за нея. Казваше си, че иска да бъде честен с нея, но дълбоко в душата си се чудеше дали може да понесе позора на това отново да обича неподходяща за него жена.

Дануг забеляза терзанията на Джондалар и обърна разтревожен поглед към Уимез. Той само кимна с разбиране. Самият Уимез някога беше обичал жена с екзотична красота, но Ранек беше син на неговото огнище и отдавна му беше време да си намери жена, с която да се събере и създаде семейство.

Ранек заведе Айла в Лисичето огнище. Макар да беше минавала през него по няколко пъти дневно, тя упорито беше избягвала всякаква проява на любопитство към частния живот на обитателите му; това беше навик от нейния живот в Клана, който тя прилагаше и в Львския бивак. За обитателите на землянката, която бе дом от отворен тип,

съблюдаването на правото на уединение не беше толкова въпрос на затворени врати, колкото на зачитане, уважение и толерантност между хората.

— Седни — покани я той и ѝ посочи нара, постлан с меки, пухкави кожи. Тя се огледа, защото сега вече можеше да задоволи любопитството си. Макар че имаха общо огнище, двамата мъже, които живееха от двете страни на централния проход, обитаваха кътове, които бяха неповторимо индивидуални.

Оттатък голямото огнище кътът на майстора на сечива изглеждаше безлично простичък. В него имаше нар с натъпкан дюшек и кожи, както и небрежно завързана кожена завеса, която сякаш не бе отвързвана с години. На куки висяха някакви дрехи, други бяха струпани върху част от нара, разположена по протежение на стената зад облегалката при главата на леглото.

Работното пространство заемаше голямата част от помещението и беше ограничено от валуни, натрошени парчета и отломки от кремък разположени около копито на мамут, което служеше както за сядане, така и за наковалня. Върху продължението на нара в долния му край се виждаха различни каменни и костени чукове и длета. Единствените декоративни предмети бяха една статуетка на Майката, изработена от бивник и поставена в ниша в стената, и висящият до нея изящно украсен пояс, на който бе окачена пола от изсушена безцветна трева. Айла разбра, без да пита, че тя някога е принадлежала на майката на Ранек.

За разлика от обителта на каменоделеца, кътът на ваятеля-резбар беше изискано пищен. Ранек беше колекционер, и то много придирчив. Всичко беше подбрано много грижливо и разположено така, че да демонстрира най-добрите си качества и да допълва интериора, придавайки му структурно богатство. Кожите на леглото приканваха да бъдат докоснати и се отблагодаряваха с изключителна мекота. Завесите от двете страни, внимателно нагънати, бяха от гладка като кадифе еленова кожа в наситено бежово и излъчваха лека и приятна миризма на пушек от борина, с чиято помощ бе получен цветът им. Подът беше постлан с рогозки от някаква ароматична трева, в които бяха вплетени разноцветни шарки.

Върху продължението на нара имаше кошници с различни размери и форми; в по-големите имаше дрехи, подредени така, че да се

вижда украсата им от мъниста, пера и кожи. В някои от кошниците и на куките имаше гривни и браслети изваяни от бивник и огърлици от животински зъби, сладководни мидички, рапани, цилиндрични тръбички от липа, естествени и оцветени мъниста и висулки от бивник, като между тях изпъкваше янтарът. На стената висеше голям отломък от мамутски бивник, гравирани с необикновени геометрични фигури. Дори ловните оръжия и връхните дрехи, окачени на дървени куки, допринасяха за цялостния ефект на обстановката.

Колкото повече гледаше, толкова повече откриваше, но предметите, които като че ли най-много привличаха и задържаха вниманието ѝ бяха една красиво изработена статуетка на Майката, разположена в ниша и резбите близо до работното му място.

Ранек я наблюдаваше и мислено отбелязваше върху какво се спира погледът ѝ и в какво се вглежда по-внимателно. Когато погледът ѝ се спря на него, той ѝ се усмихна. Разположи се край тезгяха — долната част на един мамутски крак вкопана в пода така, че плоската, леко вдлъбната колянна става да стига почти на височината на гърдите му, когато седне на рогозката на пода. На извития хоризонтален работен плот, сред множество гравьорски резци и длета от кремък, които използваше за резбоване, имаше недовършена фигура на птица.

— Ето върху това работя сега — каза той като наблюдаваше изражението ѝ докато ѝ подаваше фигурата.

Тя внимателно пое костената статуетка в ръцете си, погледна я, сетне я завъртя и я разгледа по-отблизо. Озадачена, тя я заглежда ту от едната, ту от другата страна.

— Като погледна така — птица — каза тя на Ранек, — но ето сега — тя я завъртя на другата страна — жена!

— Великолепно! Веднага забеляза. Точно това се опитвах да постигна. Искан да покажа превъплъщението на Майката, Нейната духовна форма. Искан да Я покажа, когато приема формата на птица, за да прелети от тук в света на духовете, но продължавайки да бъде Майката, жената. Искан да съчета двете форми в едно цяло!

Черните очи на Ранек блестяха, беше толкова възбуден, че едва смогваше да даде словесен израз на чувствата си. Айла се усмихна на ентузиазма му. Това беше негова черта, която не беше забелязвала по-рано. Обикновено той изглеждаше много по-незаинтересован, дори когато се смееше. За миг Ранек ѝ напомни за Джондалар, когато той

развиваше идеята си за копиехвъргача. Тази мисъл я накара да се намръщи. Онези летни дни в долината изглеждаха толкова далеч. Сега Джондалар много рядко се усмихваше, а ако го стореше, веднага след това ставаше сърдит. Изведнъж я обзе чувството, че на Джондалар не би се понравилось това, че тя е тук, че разговаря с Ранек, че изслушва словата му, пропити със задоволство и възбуда, и това я накара да се почувства нещастна и донякъде разгневена.

11

Айла, ето къде си била — каза Диджи, минавайки през Лисичето огнище. — Започваме да свирим. Ела. И ти, Ранек.

По пътя Диджи събра почти целия Лъвски бивак. Айла забеляза, че тя носи мамутския череп, а Торнек лопатката, която беше изрисувана с подредени червени линии и геометрични форми и Диджи отново каза непознатата дума. Айла и Ранек ги последваха навън.

Перести облачета се носеха на север по смрачаващото се небе, а вятърът се усилваше, разделяйки влакната върху кожените качулки и анораци, но това изглежда не правеше впечатление на събралите се в кръг хора. Огнището на открито, което беше изградено от купчинки пръст и няколко камъка, за да прониква в него северният вятър, се разгаряше все по-силно, постоянно подхранвано с кости и дърва, но огънят бледнееше пред ослепителния блясък на залязващото на запад слънце.

Няколко големи кокала, сякаш случайно разхвърляни наоколо, се оказаха със специално предназначение, когато Диджи и Торнек седнаха на тях, присъединявайки се към Мамут. Диджи постави боядисания череп на земята и го подпря отпред и отзад с други големи кости. Торнек държеше оцветената лопатка изправена и я почукваше на различни места с инструмент, подобен на чукче, направен от рог на елен, като внимателно променяше положението ѝ.

Айла беше смаяна от звуците, които той изтръгваше от инструмента — толкова различни от тези, които беше чула вътре. Усецаха се барабанни ритми, но този звук беше много отчетлив, не беше чувала друг такъв преди, и въпреки това в него имаше нещо завладяващо познато.

Различните съчетания от тонове и напомняха вокални звуци като тези, които понякога тихичко си тананикаше, но бяха по-ярко изразени. Това музика ли беше?

Изведнъж нечий глас поде песен. Айла се обърна и видя Барзек, с отметната назад глава, издаващ пронизителен вой, който цепеше

въздуха. Сними го до ниско вибрато, което накара гърлото на Айла да се стегне и приключи на рязка висока нота като недовършен въпрос. В отговор на това тримата музиканти започнаха бързо да барабанят по мамутските кости, като ритъмът следваше мелодията на Барзек; получи се пълно съответствие между песен, акомпанимент и чувство, което Айла не можеше да си обясни.

Неколцина други се присъединиха с пеене, но не с думи, а с тонове и пригласяне, под акомпанимента на инструментите от мамутски кости. След известно време музиката се промени и постепенно доби различен оттенък. Стана по-бавна, по-внушителна, като мелодиите предизвикваха чувство на тъга. Фрали запя с висок и нежен глас, този път с думи. Тя пееше за жена, която изгубила стопанина си и чието дете погинало. Айла много се разчувства, спомни си за Дърк и очите ѝ се напълниха със сълзи. Когато вдигна поглед, видя, че и други плачеха, но особено се развълнува, когато зърна Крози, вперила безизразно очи пред себе си, с неподвижно старческо лице, но със стичащи се по бузите ѝ ручейчета от сълзи.

Когато Фрали започна да повтаря последните фрази на песента, Трони се присъедини към нея, последва я и Лати. При следващото повторение, стихът беше изменен и Нези и Тюли, чийто глас беше наситен нисък контралт, запяха заедно с тях. Стихът пак се промени, присъединиха се още гласове и музиката отново смени характера си. Получи се разказ за Майката и легенда за народа, света на духовете и техния произход. Когато жените стигнаха до мястото, в което се казваше за раждането на Духовния мъж, мъжете се присъединиха към тях и музиката се превърна в хорова размяна на стихове между мъжете и жените с нотки на дружелюбна надпревара.

Музиката стана по-бърза, по-ритмична. В изблик на чувства Талут смъкна наметалото си от кожа и скочи в центъра на групата, танцувайки и щракайки с пръсти. Със смях, одобрителни викове, тропане с крака и пляскане по бедрата хората насърчаваха Талут да изпълни атлетичния си танц с големи подскачания в такт с музиката. За да не остане по-назад, Барзек се присъедини към него. Когато и двамата започнаха да се уморяват, в кръга влезе Ранек. Неговият танц с бързи стъпки и по-сложни движения предизвика още крясъци и аплодисменти. Преди да спре, той извика Уимез, който отначало се дърпаше, но после, окуражаван от хората, подхвана танц, чиито

движения определено се различаваха от тези на предишните изпълнители.

Айла се смееше и викаше заедно с останалите, като се радваше на музиката, песните и танците, но най-вече на ентузиазма и веселието, които я изпълваха с приятни чувства. Друез се хвърли в танца с пъргавина и акробатичност, после Брайнан се опита да му подражава. Неговият танц беше лишен от обиграността на по-големия му брат, но всички му аплодираха за усилията, което окуражи Крисавек, най-големият син на Фрали, да се присъедини към тях. И тогава Туси реши, че ѝ се танцува. Подсмиввайки се, Барзек, я хвана за ръцете и се завъртя с нея. Талут, взел пример от Барзек, откри Нези и я вкара в кръга. Джондалар се опита да склони Айла да се присъединят към танцуващите, но тя се дърпаше и тогава, като забеляза, че Лати гледа с грейнали очи танцьорите, тя го подкани да се обърне към нея.

— Лати, ще ми покажеш ли стъпките? — попита я той.

Тя се усмихна с благодарност на едрия мъж. Усмивката ѝ беше като на Талут, забеляза отново Айла. Лати го хвана за ръцете и те се присъединиха към останалите. Тя беше стройна и висока за дванадесетте си години и движенията ѝ бяха грациозни. Сравнявайки я с останалите жени през погледа си на външен човек, Айла прецени, че един ден момичето ще стане много привлекателна жена.

В танца се включиха още жени и когато музиката отново смени характера си, вече почти всички се движеха в такт с нея. Хората запяха и Айла изпита влечение към танцуващите, които се хванаха за ръце в кръг. С Джондалар и Талут от двете ѝ страни, тя се понесе напред, назад и в кръг, танцувайки и пеейки, като музиката ги караше да пристъпват все по-бързо и по-бързо. Най-сетне, с един последен възглас, музиката спря.

Хората се смееха, разговаряха, поемаха си дъх — и музиканти, и танцьори.

— Нези! Още ли не е готова тази манджа? Цял ден ми мирише на нея и умирам от глад! — извика Талут.

— Я го вижте — каза Нези, кимайки към огромния бабанка. — Има ли вид на умиращ от глад. — Хората се разкикотиха. — Да, гозбите са готови. Просто изчаквахме на всички да им се прияде.

— Е, на мен ми се прияде — отговори Талут.

Някои отидоха да си донесат чиниите, а онези, които бяха готвили, изнесоха блюдата. Всеки си имаше свои собствени прибори. Чиниите често се правеха от плоски тазови или раменни кости на бизони или сърни, чашите и купите бяха плътно изплетени непроницаеми кошнички, а понякога чашковидните рога на елен с отрязани върхове. Големите черупки от миди и други морски животни, получени заедно със солта при размяната на продукти с хора, които ги посещаваха или живееха край морето, се използваха за по-малки блюда и гребалки, а най-малките — за лъжици.

Тазовите кости на мамутите служеха за подноси и тави. Храната се разсипваше с големи черпаци, изрязани от кост, бивник или рог и с прави парчета, с които обикновено се действаше като с щипци. За хранене се използваха по-малки прави щипци заедно със сервизни ножове от кремък. Солта, която беше рядкост и нещо много специално толкова далеч от брега на морето, се сервираше отделно във фина и красива черупка от мекотело.

Задушеното на Нези беше колкото благоуханно, толкова и вкусно, както се очакваше от миризмата, която се носеше от него. Вкусът му се допълваше от малките самунчета хляб от смляно зърно на Тюли, които бяха пуснати във врящото задушено, за да се сготвят. Въпреки че с две птици не можеше да се нахрани целия бивак, всички успяха да вкусат от яребиците на Айла. Нейната комбинация от подправки, макар и непривична за вкуса на Мамутоите, беше добре приета от обитателите на Лъвския бивак. Опапаха всичко. Айла реши, че ѝ харесва плънката от зърно.

Към края на пиршеството Ранек изнесе своето блюдо, изненадвайки всички, защото не беше обикновеният му специалитет. Вместо него той поднесе на всички хрупкави малки кексчета. Айла опита едно и посегна за второ.

— Как ги правиш? — попита тя. — Много са вкусни.

— Ами трябва всеки път да обявяваме състезание, за да мога пак да ги направя, иначе никак няма да е лесно. Използвах смляното на прах зърно, като го смесих с малко сланина от мамут, прибавих боровинки, изпросих малко мед от Нези и ги опекох на горещи камъни. Уимез каза, че народът на моята майка използва сланина от глиган, но не знаеше точно как. Тъй като не си спомням да съм виждал глиган, реших, че мамутската сланина ще ми свърши работа.

— На вкус е почти същата — каза Айла, — но тези нямат равни на себе си. Топят се в устата.

Тя погледна изпитателно мъжа с кафява кожа, черни очи и гъста къдрава коса, който, независимо от екзотичния си вид, беше Мамутои от Лъвския бивак като всички останали.

— Ти защо готвиш?

Той се засмя:

— А защо не? Само двама сме в Лисичето огнище и на мен този дейност ми е приятна, макар че с удоволствие си хапвам от гозбите на Нези повечето време. Защо питаш?

— Мъже от Клан не готвят.

— Много мъже не го правят, освен ако не им се налага.

— Не, мъже от Клан не способни да готви. Не знае как. Няма спомени за готвене.

Айла не беше сигурна дали я разбират, но в този момент се появи Талут и започна да налива в чашите от своето ферментирало питие; тогава тя забеляза, че Джондалар я наблюдава като се опитва да не изглежда разстроен. Тя поднесе костената си чаша и се загледа как Талут я пълни с боза. Първият път не я беше харесала особено, но всички я намираха за толкова вкусна, че тя реши да я опита още веднъж.

След като наля на всички, Талут взе чинията си и отиде да си сипе ядене за трети път.

— Талут, за още ли отиваш? — попита Нези с шеговито укорителния си тон, по който Айла вече познаваше, че е доволна от едрия водач.

— Този път си надминала себе си. Това е най-вкусното задушено, което съм ял.

— Пак преувеличаваш. Казваш го, за да не те нарека лакомец.

— Е, Нези — каза Талут, оставяйки чинията си. Всички се усмихваха и си разменяха многозначителни погледи. — Когато казвам, че си най-добрата, значи наистина е така. — Той я грабна и пъкна нос във врата ѝ.

— Талут! Мечок такъв! Пусни ме!

Речено-сторено, но преди това си поигра с гърдите ѝ и лекичко ухапа ухото ѝ.

— Мисля, че си права. Кой иска още задушено? Струва ми се, че за десерт ще се задоволя с теб. Нали одеде получих обещание? — каза той с престорена невинност.

— Талут! Ти си също като бик по жега!

— Първо бях лакомец, после мечка, а сега зубър — и той се изкикоти. — Но ти си лъвицата. Ела в моето огнище — каза той като правеше движения сякаш възнамеряваше да я грабне и да я отмъкне в землянката.

Тя изведнъж се предаде и се засмя.

— О, Талут. Колко скучен би бил животът без теб!

Талут се ухили и любовта и разбирателството в очите им, когато се погледнаха, напълни сърцата им с топлина. Айла усети тръпката и дълбоко в душата си почувства, че близостта им идва от това, че са се научили да се приемат един друг такива каквито са в продължение на много години съвместен живот.

Но задоволството им предизвика тревожни мисли у нея. Щеше ли някога и тя да се научи да приема нещата и хората по този начин? Дали ще може ли разбира някого така добре? Седеше, размишлявайки върху тези свои опасения, взирайки се в отсрещния бряг на реката и за момент утихна заедно с другите, поразена от необятността на пустинния пейзаж.

Облаците на север бяха обхванали още по-голяма част от небето, когато хората от Лъвския бивак приключиха пиршеството, като отразяваха бързо залязващото слънце. Със сияйна и пищна тържественост обявиха победата си на далечния хоризонт, ликуващо развявайки ослепителни оранжеви и пурпурни знамена, без да се интересуват от тъмния си съюзник, другата половина на денонощието. Импозантният парад на развети знамена, крещящо контрастиращ с разкоша си, бе краткотрайно празненство. Неумолимо настъпващата нощ изсмука летливата брилянтност и приглуши фееричните тонове в наситени нюанси карминово и халцедоново червено. Розовият пламък избледня до бледолилавия цвят на лавандулата, после премина в пепеляво лилаво и накрая — в черно като сажди.

С настъпването на нощта вятърът се усили и землянката ги примами с топлината и подслона си. В избледняващата светлина на деня всеки сам изтри чинията си с пясък и я изплакна с вода. Остатъкът от задушното на Нези беше пресипано в купа и голямата

кожа за готвене беше почистена по същия начин, после окачена на рамката, за да изсъхне. При влизането си в землянката, хората свалиха връхните си дрехи и ги окачиха на куките, после стъкнаха и раздухаха огньовете.

Бебето на Трони, Хартал, нахранено и доволно, бързо заспа, но тригодишната Нуви се мъчеше да остане будна, защото искаше да се присъедини към останалите, които вече бяха започнали да се събират в Огнището на Мамута. Айла взе на ръце щипукащото момиченце и го задържа в прегръдките си докато го приспа. Занесе я на Трони, дълбоко заспала, още преди младата майка да беше успяла да излезе от своето огнище.

Айла забеляза, че в Огнището на Жерава двегодишният син на Фрали, Ташер, макар че беше ял от чинията на майка си, искаше да бозае; той се въртеше и хленчеше, което убеди Айла, че млякото на майка му е секнало. Той току-що беше заспал, когато Крози и Фребек започнаха да се карат. Момченцето се събуди. Фрали, която беше твърде уморена, за да се ядосва, го взе и го гушна, но на лицето на седемгодишния Крисавек се появи гримаса.

Той тръгна с Брайнан и Туси, когато те се появиха. Намериха Ръги и Ридаг и всичките пет деца, които бяха почти на една възраст веднага започнаха да разговарят с думи и жестове и да се кикотят. Струпаха се на един празен нар до този, на който спяха Айла и Джондалар.

Друез и Дануг се бяха сгушили един в друг до Лисичето огнище. Лати стоеше наблизко, но те или не я виждаха, или не говореха с нея. Айла видя, че тя най-сетне обърна гръб на момчетата и с наведена глава се затътри при по-малките деца. Момичето още не беше станало млада жена, предположи Айла, но не беше далеч от този момент. Беше в периода, когато момчетата искат да общуват с други момичета, но в Лъвския бивак нямаше други на нейната възраст, а момчетата не ѝ обръщаха внимание.

— Лати, ти искаш седнеш при мен? — попита Айла. Лати засия и седна до нея.

Останалите от Огнището на Зубъра прекосиха дългата землянка и се приближиха по пътеката. Тюли и Барзек се присъединиха към Талут, който разговаряше с Мамут. Диджи седна от другата страна на Лати и ѝ се усмихна.

— Къде е Друез? — попита тя. — Винаги съм знаела къде да го открия, ако ми трябва, обикновено все тебе търся.

— О, той говори с Дануг — каза Лати. — Сега те винаги са заедно. Толкова бях щастлива, когато брат ми се завърна, мислех си колко много имаме да си кажем ние тримата. Но те просто искат да си говорят насаме.

Диджи и Айла си размениха многозначителни погледи. Беше дошло времето, когато детските приятелства трябваше да се преосмислят в нова светлина и да се пренагласят в рамките на отношенията между възрастни, когато те щяха да се опознаят като жени и мъже, но в този период човек можеше да се чувства объркан и самотен. По един или друг начин Айла бе държана настрана или изолирана през по-голямата част на живота си. Тя беше разбрала какво е да си самотен, дори когато беше заобиколена от хора, които я обичаха. По-късно, в нейната долина, тя беше намерила начин да смекчи една по-отчайваща самота. Спомни си копнежа и вълнението в очите на момичето, появяващи се винаги, когато то гледаше конете.

Айла погледна Диджи, след това Лати, за да я включат в разговора.

— Днес е толкова оживен ден. Много дни оживени. Аз има нужда от помощ, Лати можеш помогнеш на мен? — попита Айла.

— Да ти помогна? Разбира се. Какво искаш да направя за теб?

— Преди, всеки ден аз четка коне, ходя на езда. Сега аз няма толкова време, но коне имат нужда. Можеш помогнеш на мен? Аз ще покажа на теб.

Очите на Лати се разшириха.

— Искаш да ти помагам да се грижиш за конете? — попита тя с изненадан шепот. — О, Айла, нима ми се доверяваш?

— Да. Докато аз тук ти би могла помогнеш много — отговори Айла.

Всички се бяха струпали в Огнището на Мамута. Талут, Тюли и още неколцина разговаряха с Мамут за лова на бизони. Старецът беше провел Търсенето и сега обсъждаха дали да го повтори. Тъй като ловът беше толкова успешен, те се питаха дали в скоро време не биха могли да осъществят още един. Той се съгласи да опита.

Докато Мамут се подготвяше за Търсенето, едрият водач предложи още боза, ферментиралото питие, което беше направил от

скорбяла на хвощови корени; той напълни чашата на Айла. Тя беше изпила почти всичката ферментирала напитка, която той ѝ беше налял навън, но се почувствува малко гузна, че беше изхвърлила част от нея. Сега я помириша, поразклати я няколко пъти, пое дълбоко въздух и я погълна. Талут се усмихна и отново ѝ наля. Тя отвърна вяло на усмивката му и пак я изпи. Той пак напълни чашата ѝ, когато мина покрай нея и видя, че е празна. Тя не искаше повече, но вече беше твърде късно да откаже. Затвори очи и преглътна силното питие. Вече посвикваше с вкуса му, но все още не можеше да разбере защо всички толкова го харесват.

Докато чакаше ѝ се зави свят, ушите ѝ забучаха, възприятията ѝ се замъглиха. Не забеляза кога Торнек започна ритмично да потропва по мамутската раменна кост; вместо това имаше усещането, че това става вътре в нея. Разтърси глава и се опита да се съсредоточи. Втренчи се в Мамут и видя, че той поглъща нещо. Доби усещането, че това, което прави, не е съвсем безопасно. Искаше ѝ се да го спре, но не помръдна. Та това беше самият Мамут, той трябва да знае какво прави.

Високият, слаб старец с бялата брада и дълга бяла коса беше седнал с кръстосани крака зад друг барабан от череп. Взе чукче от рог и след като се заслуша за момент, започна да свири в такт с Торнек, после подхванаха ритмична песен. Подеха я и други и скоро почти всички бяха завладени от хипнотично повтарящите се фрази с пулсиращ ритъм, с много слаба промяна на тона, редуващи се с аритмично барабанене, в което тоновете бяха по-разнообразни, отколкото при вокала. Към тях се присъедини още един барабанист, но Айла успя само да забележи, че Диджи вече не е до нея.

Думкането на барабаните съвпаднаше с това в главата на Айла. После ѝ се стори, че чува нещо повече от пеенето и думкането на барабаните. Смяната на тоновете, различните модуляции, промените във височината и силата на барабаненето започнаха да ѝ внушават гласове, които говореха, разправяха нещо, което почти долавяше, но не можеше напълно да разбере. Опита се да се съсредоточи, напрегна слуха си, но умът ѝ не беше бистър и сякаш колкото повече се напъваше, толкова по-малко разбираше гласовете на барабаните. Накрая се отказа и се отдаде на замайването, което като че ли я поглъщаше.

После чу барабаните и изведнъж се пренесе другаде.

Пътуваше с голяма бързина по пусти и замръзнали равнини. В празната панорама, ширнала се под нея, всички, с изключение на най-отличителните очертания, бяха забулени от сняг, навят от вятъра. Постепенно започна да долавя, че не е сама. Един спътник също разглеждаше тази панорама и по някакъв необясним начин в известна степен управляваше скоростта и посоката им.

Тогава много слабо, като от далечно място, от някаква опорна точка чу гласове да припяват и барабани да говорят. В момент на прояснение чу една дума, казана с призрачно пулсиращо стакато, което наподобяваше, макар и да не възпроизвеждаше точно височината, тона и резонанса на човешки глас.

— Зззллооу. — После пак: — Зззллооу хеееррр.

Усети, че намаляват скорост, погледна надолу и видя няколко бизона, сгущени в подветрената страна на висок речен бряг. Огромните животни удържаха със стоическа решимост на бушуващата снежна буря, снегът беше полепнал тук-там по рунтавата им козина; бяха свели глави, сякаш натежали от подаващите се от тях масивни черни рога. Само парата, излизаща от ноздрите им на подчертано притъпените им муцуни, показваше, че са живи съществата не земни очертания.

Айла усети, че се приближава до толкова, че да може да ги преброи и да види отделните животни. Едно младо бизонче направи няколко крачки, за да се мушне до майка си; стар женски бизон със счупен лъв рог раздрусва глава и изсумтя; един мъжкар тропна по земята с копито, разривайки снега, след което зобна показалата се туфа изсъхнала трева. В далечината се чу вой — вероятно беше вятърът.

Панорамата отново се разшири, когато се оттеглиха и тя зърна тихи четирикраки форми, които се движеха крадешком и целенасочено. Реката течеше през двойка зъбери-близнаци по-надолу от сгъшените бизони. А нагоре по течението, където животните бяха потърсили убежище наводненото поле се стесняваше между високи брегове и реката се втурваше напред в стръмна клисура с нацърбени скали, след което изскачаше навън в поредица от бързеи и малки водопади. Единственият излаз беше стръмно скалисто дефиле, в което се оттичаха придошлите пролетни води и което водеше обратно към стените.

— Ххооомме.

Дългата гласна в думата отекна в ушите на Айла със засилени вибрации и тя отново се понесе над равнините.

— Айла! Добре ли си? — попита Джондалар.

Айла усети, че тялото ѝ се сгърчи, отвори очи и се втренчи в други две, изумително сини очи, които я гледаха разтревожено.

— Ъ-ъ... да. Струва ми се, че да.

— Какво се е случило? Лати каза, че си паднала назад върху леглото, вцепенила си се и си започнала да се гърчиш. След това заспа и никой не можа да те събуди.

— Просто не знам...

— Ти дойде с мен, нали, Айла? — и двамата се обърнаха към Мамут като чуха гласа му.

— Аз с теб пътувах? Къде? — попита Айла.

Старият мъж я погледна изпитателно. „Изплашена е — помисли си той. — Естествено, че не е очаквала да ѝ се случи това. Страшно е първият път, дори когато си подготвен за него. Не съм и мислил да я подготвям. Не съм и подозирал, че естествената ѝ дарба ще е толкова силна. Та тя дори не взе сомути. Дарбата ѝ е твърде мощна. Трябва да бъде обучена, с оглед собствената ѝ защита, но какво да ѝ кажа сега? Не искам да мисли за Таланта си като за товар, който трябва да носи цял живот. Искам да знае, че той е дар, макар че е свързан с тежка отговорност... но Тя обикновено не обсипва със Своите Дарове онези, които не могат да ги приемат. Изглежда Майката има предвид нещо специално за тази млада жена.“

— Къде мислиш, че ходихме, Айла? — попита старият шаман.

— Не сигурна. Навън... Попаднах в снежна буря, видях бизон... със счупен рог... при река.

— Добре си видяла. Бях изненадан като те видях до мен. Но трябваше да предположа, че това може да се случи, знаех, че имаш скрита сила за това. Айла, ти имаш дарба, но ти трябва обучение, насочване.

— Дарба? — попита Айла и седна. За момент потръпна от страх. Не ѝ трябваша никакви дарби. Искаше само стопанин и деца, като Диджи или която и да е друга жена. — Що за дарба, Мамут?

Джондалар видя, че лицето ѝ побледня. „Изглежда толкова уплашена, толкова уязвима“ — помисли си той и я прегърна през раменете. Искаше просто да я предпази от злото, да я обича. Айла се

отпусна в топлата му прегръдка и усети, че страхът ѝ постепенно намаля. Мамут долови фините послания между тях и ги включи в разсъжденията си за тази загадъчна млада жена, която се бе появила внезапно сред тях. Защо, питаше се той, именно сред тях?

Не вярваше, че Айла е попаднала случайно в Лъвския бивак. Случайността или съвпадението не бяха типични и обичайни категории в неговата концепция за света. Мамут беше убеден, че всяко нещо си има предназначение, че дава насочващо указание, обуславя своето съществуване, независимо дали той го разбира или не, и беше сигурен, че Майката е имала своите съображения, когато е насочила Айла към тях. Беше направил няколко проникателни предположения по отношение на нея и сега, когато знаеше повече за миналото ѝ, се питаше дали една от причините, поради които тя бе изпратена при тях, не бе той. Знаеше, че най-вероятно той, повече от всички други, би могъл да я разбере.

— Не съм сигурен що за дарба е твоята, Айла. Една дарба от Майката може да приеме най-различни форми. Вероятно начинът ти да общуваш с животните също е дарба.

Айла се усмихна. Ако целебната магия, която беше научила от Иза, беше дарба, тя с готовност я приемаше. И ако Уини, Рейсър и Бебчо са ѝ били дарени от Майката, то тя ѝ беше признателна. Тя вече беше повярвала, че Духът на Великия пещерен лъв ѝ ги е изпратил. Може би и Майката имаше нещо общо с това.

— А от това, което научих днес, бих казал, че имаш дарба за Търсене. Майката щедро те е отрупала с Даровете Си — додаде Мамут.

Челото на Джондалар се сбърчи и това му придаде загрижен вид. Прекаленото внимание от страна на Дони не бе чак толкова желателно. Често му бяха казвали колко благосклонна е била тя и спрямо самия него; това не му беше донесло голямо щастие. Внезапно си спомни думите на старата белокоса Лечителка, която беше Служила на Майката сред народа на Шарамудоите. Веднъж шаманката му беше казала, че той е толкова облагодетелстван от Майката, че никоя жена не би могла да му откаже, дори и самата Майка — това беше неговата дарба — но го предупреди да е нащрек. Даровете от Майката не са чиста благословия, те превръщат човека в Неин длъжник. Дали това означаваше, че Айла също е нейна длъжница?

Айла не беше убедена, че последната ѝ дарба ѝ се нрави.

— Аз не познавам Майка, или дарове. Аз мислила Пещерен лъв, мой тотем, изпратил Уини.

Мамут се изненада.

— Пещерният лъв е твой тотем?

Айла забеляза изражението му и си спомни колко трудно беше на хората от Клана да повярват, че едно женско същество може да бъде закриляно от мощен мъжки тотем.

— Да. Мог-ър ми каза. Пещерен лъв избрал мен и направил знак. Аз покажа на тебе — обясни му Айла.

Тя развърза каиша на панталона си и го смъкна достатъчно, за да му покаже левия си хълбок с четирите успоредни резки, направени от остри нокти, свидетелство за срещата ѝ с пещерен лъв.

Белезите бяха стари, отдавна зараснали, забеляза Мамут, Трябва да е била много малка. Как ли се е могло едно малко момиченце да се измъкне от лапите на пещерен лъв?

— Какво е станало, че си получила тези белези? — попита той.

— Аз не помни... но има сън.

Мамут наостри уши.

— Сън ли? — подкани я той да разправя.

— Понякога се повтаря. Аз съм на тъмно, малко място. Влиза светлина през малък отвор. Тогава — тя затвори очи и преглътна — нещо застава пред светлина. Аз уплашена. Тогава влиза лапа на голям лъв, много остри нокти. Аз пицця, събуждам се.

— Наскоро и аз сънувах пещерни лъвове — каза Мамут. — Затова се интересувам толкова от твоя сън. Сънувах група пещерни лъвове, които се грееха на слънце в откритата степ през горещ летен ден. Имаше две малки. Едното, женско, се опита да играе с мъжкия лъв, един такъв голям, с червеникава грива. Женското лъвче замахна с лапа и го мацна по муцуната, така нежно, сякаш само искаше да го докосне. Големият мъжки лъв я отмести настрана, после я натисна с предната си лапа и я облиза с големия си грапав език.

Айла и Джондалар слушаха като хипнотизирани.

— И тогава изведнъж — продължи Мамут — настъпи смут. Към тях препускаше стадо северни елени. Отначало помислих, че ги нападат — сънищата често имат по-дълбок смисъл, отколкото изглежда на пръв поглед — но тези елени бяха обзети от паника и като

видяха лъвовете се разпръснаха. В тази бъркотия братчето на мъничката лъвица попадна под копитата им. Когато всичко утихна, лъвицата се опита да накара малкото да се изправи, но не можа да го върне към живот и накрая тя си тръгна заедно с малката женска лъвица и останалите от групата.

Айла се бе вкаменила.

— Айла, какво има? — попита Мамут.

— Бебчо! Бебчо беше брат. Аз преследвам северни елени, на лов. По-късно намирам малко лъвче, наранено. Отнасям в пещера. Лекувам го. Отглеждам като бебе.

— Пещерният лъв, който си отгледала е бил стъпкан от северни елени? — Сега Мамут беше слисан. Това не можеше да бъде просто съвпадение или сходство в обстоятелства. Тук се криеше силно послание. Той винаги беше чувствал, че сънят с пещерните лъвове би трябвало да се тълкува със символичните си ценности, но тук смисълът беше много по-дълбок, отколкото бе подозирал. Това надхвърляше Търсенето и далеч надминаваше неговия опит. Нужно беше да го обмисли задълбочено; прииска му се да узнае още нещо. Айла, ако нямаш нищо против, би ли ми отговорила...

Прекъсна ги остра свада.

— На теб изобщо не ти пука за Фрали! Та ти дори не плати прилична Булчинска цена! — пицеше Крози.

— А на теб не ти пука за нищо друго, освен за собствения ти статус! Омръзна ми да слушам, че нейната Булчинска цена била ниска. Платих колкото поиска, никой друг не би го направил.

— Какво искаш да кажеш с това, че никой друг не би го направил? Ти ми се молеше за нея. Каза, че ще се грижиш за нея и нейните деца. Каза, че с удоволствие ще ме приемеш в твоето огнище...

— Е, не те ли посрещах гостоприемно? Не беше ли така? — извика Фребек.

— И ти наричаш това гостоприемство? Кога си показал уважението си към мен? Кога си ме почел като майка?

— А ти кога си показала, че ме уважаваш, а? Възражаваш на всяко нещо, което кажа.

— Ако някога беше казал нещо умно, никой нямаше да ти възрази. Фрали заслужава повече. Виж я, отново е благословена от

Майката.

— Мамо, Фребек, моля ви, спрете да се препирате — намеси се Фрали. — Искам да си почина малко...

Тя имаше изпосталял и измъчен вид, който тревожеше Айла. Докато свадата бушуваше, лечителката в нея забеляза колко угнетена бе бременната жена. Тя стана и се приближи до Огнището на Жерава.

— Не виждате ли, че Фрали разстроена? — каза Айла, когато старицата и мъжа млъкнаха само за да чуят думите ѝ. — Тя се нуждае от помощ. Вие не помагате. Вие разболявате. Не добре, тази свада, за бременна жена. Може загуби бебе.

И Крози, и Фребек я погледнаха с изненада, но Крози се окопоти по-бързо.

— Виждаш ли, нали ти казах? Фрали изобщо не те интересува! Та ти дори не искаш тя да си поговори с тази жена, която разбира от тези неща. Ако загуби бебето, вината ще е твоя!

— Че какво разбира тя от тези неща! — присмя се Фребек. — Отгледана от глутница мръсни животни, какво може да разбира от лекуване на болести? Та тя доведе и животни тук. Защото самата тя не е нищо друго, освен едно животно. Права си, няма да допусна Фрали да припари до това отвратително същество. Кой знае какви зли духове е докарала в тази землянка? Ако Фрали загуби бебето, вината ще е нейна! Нейна и на нейните прокълнати от Майката плоскоглавци!

Айла се олюля назад сякаш я бяха ударили с нещо. Силата на охулващата я атака ѝ отне дъха; в бивака настана мъртва тишина. Сред настъпилото всеобщо смайване тя изстена, обърна се и изтича навън от землянката. Джондалар грабна анорака ѝ, после своя и хукна след нея.

Айла се промуши под тежката завеса на външния сводест вход и попадна в зъбите на виещия вятър. Злокобната буря, която цял ден заплашваше да се разрази, не донесе нито дъжд, нито сняг, но виеше със свирепа упоритост зад дебелите стени на землянката. Поради липсата на преграда, която да намали мощното влияние на грамадите глетчеров лед на север и разликата в атмосферното налягане, причинена от тях, се зараждаха ураганни ветрове, носещи се по безкрайните открити полета.

Тя изсвири на Уини и дочу наблизото ответното ѝ цвилене. Кобилата и жребчето ѝ изникнаха от тъмнината откъм подветрената страна на землянката.

— Айла! Да не би да си решила да яздиш в този ураган — възкликна Джондалар, излизайки от землянката. — Ето, донесох ти анорака. Тук е студено. Сигурно вече си замръзнала.

— О, Джондалар. Не мога да остана тук — изплака тя.

— Облечи си анорака, Айла — настоя той и ѝ помогна да го навлече през глава. След това я прегърна. Беше очаквал сцена като тази, която Фребек току-що беше направил, много по-рано. Знаеше, че това неминуемо ще се случи, още когато тя разказваше така открито за миналото си. — Сега не можеш да си тръгнеш. Не и в такова време. Къде ще отидеш?

— Не знам. Не ме интересува — изхълца тя. — Далеч оттук.

— Ами Уини? И Рейсър? В такова време те не бива да бъдат навън.

Айла се вкопчи в Джондалар, без да отговори, но и тя бе отчела, макар и подсъзнателно, че конете бяха потърсили подслон близо до землянката. Тревожеше се, че не може да им предложи пещера, където да се скрият от лошото време, както бяха свикнали. А Джондалар беше прав. В никой случай не би могла да си тръгне в такава нощ.

— Не искам да остана тук, Джондалар. Щом бурята утихне, искам да се върна в долината.

— Щом искаш, ще се върнем, Айла. Само да спре бурята. А сега хайде да влезем вътре.

Виж колко много лед е полепнал по козината им! — възкликна Айла, опитвайки се да избърска с ръка ледените шушулки, които висяха на кичури от дългата и сплъстена рунтава козина на Уини. Кобилата изпръхтя и изпусна димящ облак топла пара, който бързо се разсея в студения утринен въздух под напора на острия вятър. Бурята бе поутихнала, но ниско надвисналите облаци все още изглеждаха зловещи.

— Та конете винаги стоят на открито през зимата, Айла. Обикновено не живеят в пещери — рече Джондалар, опитвайки се да изтъква разумни доводи.

— Но много коне умират зиме, макар че в лошо време дирят заслон. Уини и Рейсър винаги са могли да се скрият на топло и сухо при нужда. Те не живеят в стадо, не са свикнали да са навън през цялото време. Това място не е подходящо за тях... пък и за мен. Ти каза, че можем да си тръгнем по всяко време. Искам да се върна в долината.

— Айла, не ни ли посрещнаха добре тук? Нима повечето хора не бяха мили и щедри към нас?

— Да, добре ни посрещнаха. Мамутоите се стараят да бъдат щедри към гостите си, но тук ние сме само посетители и вече е време да си вървим.

Забил поглед в земята, със сбърчено от безпокойство чело, Джондалар ровеше с крак снега. Искаше да й каже нещо, но не знаеше как.

— Айла... ъ-ъ... Казвах ти, че може да се случи нещо такова, ако ти... ако говориш за... ъ-ъ... хората, с които си живяла. Повечето не ги възприемат... така, както ти ги възприемаш. — Той вдигна поглед. — Само ако си беше мълчала...

— Ако не беше Клана, щях да загина, Джондалар! — избухна Айла. — Да не искаш да кажеш, че трябва да се срамувам от хората,

които се грижеха за мен? Мислиш ли, че Иза бе по-малко човечна от Нези?

— Не, не, не исках да кажа това, Айла. Не казвам, че трябва да се срамуваш, само обяснявам... имам предвид... не е нужно да разказваш за тях на хора, които не разбират.

— Сигурна съм, че ти поне разбираш. За кого, според теб, трябва да разказвам, когато ме питат коя съм? Кой е моят народ? Откъде съм? Вече не принадлежа към Клана, Брод ме прокле, за тях съм мъртва, но ми се ще да съм пак сред тях. Накрая те поне ме приеха като знахарка. Те нямаше да ми забранят да се погрижа за жена, която се нуждае от помощ. Знаеш ли колко е ужасно да гледаш как се мъчи и да не ти позволяват да ѝ помогнеш. Аз съм лечителка, Джондалар! — възкликна тя потискайки безсилието си и гневно се обърна към коня.

От землянката излезе Лати, Като видя Айла и конете, тя приближи зарадвана.

— С какво мога да ти помогна? — попита тя с широка усмивка.

Айла си спомни молбата си за помощ предишната вечер и се опита да се успокои.

— Мисля нямам нужда от помощ сега. Няма оставам. Връщам се в долината скоро — отвърна тя на езика на девойчето.

Лати бе съкрушена.

— Ами... тогава... сигурно ти преча — понечи да се върне в землянката тя.

Айла разбра колко е разочарована.

— Но козината на коне трябва почисти. Цялата в лед. Дали можеш помогнеш днес?

— Да, разбира се — усмихна се отново момичето. — Какво мога да сторя?

— Виждаш там, на земя, близо до землянка, сухи стебла?

— Тази лугачка ли имаш предвид? — попита Лати, вдигайки едно твърдо стебло със суха и закръглена бодлива горна част.

— Да. Взех от бряг на река. Горна част става хубава четка. Отчупи, ето така. Обвий ръка в малък къс кожа. Прави по-лесно да държи — обясни Айла.

После заведе девойчето при Рейсър и му показа как да държи чесалото и да тимари рунтавата зимна козина на кончето. Джондалар остана край жребеца, за да го успокоява докато свикне с непознатото

момиче, а Айла отново се залови да разчупва и отстранява леда, полепнал по Уини.

Присъствието на Лати временно прекрати разговора им за отпътуването и Джондалар ѝ беше благодарен. Чувстваше, че бе казал повече, отколкото трябва, при това по неподходящ начин и сега не можеше да намери нужните думи. Не му се щеше Айла да си замине при такива обстоятелства. Ако сега се върнеше в долината си, може би никога нямаше да пожелае да я напусне отново. Макар да я обичаше много, не знаеше дали би издържал да се лиши от присъствието на други хора до края на живота си. Убеден бе, че и тя не бива да го прави. „А така добре се разбира с хората — помисли си той. — Няма да ѝ е трудно да се приобщи към всеки народ, дори към Зеландониите. Стига само да не говори за... но тя е права. Какво би могла да каже, когато някой я попита кой е нейният народ?“ Знаеше, че ако я заведе у дома, всички щяха да им задават този въпрос.

— Винаги ли избръскваш леда от козината им, Айла? — попита Лати.

— Не, невинаги. В долината коне влизат в пещера, когато време лошо. Тук няма място за коне. Аз заминавам скоро. Връщам се в долина, когато време ясно.

В землянката Нези тъкмо бе прекосила огнището за готвене и преддверието и се насочваше към сводестия изход, когато гласовете им долетяха до нея и тя се спря, за да чуе разговора им. Боеше се, че Айла ще поиска да си тръгне след неприятностите предишната вечер, а за Ридаг и бивака това би означавало край на заниманията за усвояване езика на знаците. Жената бе забелязала, че откак останалите бяха започнали да разговарят с момчето, отношението им към него се бе променило. Изключение правеше само Фребек, разбира се. „Съжалявам, че помолих Талут да ги покани при нас... макар че къде ли щеше да е Фрали сега, ако не бях го сторила — помисли си Нези. — Тя не е добре. Кара тежка бременност.“

— Защо трябва да заминаваш, Айла? — попита Лати. — И тук можем да им направим заслон.

— Тя е права. Няма да е трудно да опънем палатка, или да направим навес или нещо такова близо до входа, за да ги брани от злите ветрове и снега — добави Джондалар.

— Мисля, че Фребек не харесва животно да е толкова близо — отвърна Айла.

— Фребек е само един отделен човек, Айла — възрази Джондалар.

— Но Фребек е от Мамутоите, а аз не съм.

Никой не опроверга думите ѝ, но Лати се изчерви — срамуваше се заради бивака си.

Вътре Нези забърза към Лъвското огнище. Талут, който тъкмо се събуждаше, отметна кожата, прехвърли огромните си крака над ръба на платформата и седна. Почеса се по брадата, изпъна настрани дългите си ръце и зина в страхотна прозявка. После по лицето му се изписа гримаса на болка и за миг той задържа главата си в ръце. Вдигна очи, съгледа Нези и се усмихна гузно. — Снощи пих прекалено много боза — съобщи ѝ той.

Стана, протегна се да вземе туниката си и се облече.

— Талут, Айла се кани да си замине веднага, щом времето се оправи — рече Нези.

— Боях се, че това може да стане — намръщи се гигантът. — Много лошо. Надявах се, че ще прекарат зимата при нас.

— Не можем ли да направим нещо? Защо избухливият Фребек ще ги принуждава да си тръгнат, когато всички останали искат да останат?

— Не знам какво можем да сторим. Ти с нея ли говори, Нези?

— Не, дочух разговора ѝ отвън. Каза на Лати, че тук няма къде да подслони конете, а те били свикнали в лошо време да влизат в пещерата ѝ. Лати рече, че можем да им направим заслон, а Джондалар предложи да опънем палатка или да направим нещо друго край входа. После Айла каза, че според нея Фребек няма да иска да живее в такава близост с животно. Сигурна съм, че нямаше предвид конете.

Талут се запъти към изхода и Нези тръгна с него.

— Вероятно ще можем да направим някакъв заслон за конете — разсъждаваше на глас той, но ако тя иска да замине, не можем да я принудим да остане. Та тя дори не е от Мамутоите, а и Джондалар е от Зел... Зела... как им беше името.

— Не можем ли да я направим Мамутои — спря го Нези. — Тя казва, че няма свой народ. Можем да я приемам сред нас, да я

осиновим, а после ти и Тюли да устроите церемония за присъединяването ѝ към Лъвския бивак.

Талут забави отговора си, обмисляйки идеята.

— Не знам, Нези. Не можем просто така да приемем някого за Мамутои. Трябва да имаме съгласието на всички, пък и ще са ни нужни няколко солидни аргумента, за да обясним постъпката си пред Съвета на Лятното събиране. Освен това, нали сама рече, че си тръгва? — отвърна Талут, после отметна завесата и забърза към сухото дърво.

Нези остана неподвижна пред сводестия вход, вперила поглед в гърба на Талут, сетне отмести очи към високата руса жена, която разресваше гъстата козина на кобилата с цвят на сено, Нези стоеше и се взираше в нея изпитателно, чудейки се каква бе тя в действителност. Ако Айла бе загубила семейството си на полуострова, разположен на юг от тях, то родът ѝ би могъл да е от Мамутоите. Обитателите на няколко техни бивака прекарваха летата край Беранско море, а полуостровът не бе далеч оттам, но по-възрастната жена изпитваше известно съмнение, че това е така. Мамутоите знаеха, че тази територия е обитавана от плоскоглавците и по правило се стараеха да не навлизат в нея, пък и у самата Айла имаше нещо, което не бе съвсем като у Мамутоите. Може би близките ѝ са били Шарамудои, онези речни люде на запад, с които е живял Джондалар, или пък Сунгейци — народът, който населяваше земите на североизток, но тя не знаеше дали те са се придвижили така далеч на юг, че да стигнат чак до морето. Възможно е хората от рода ѝ да са били пришълци, дошли от други земи. Трудно бе да се каже, но едно нещо бе сигурно. Айла не беше от плоскоглавците... и все пак те я бяха прибрали.

От земянката излязоха Барзек и Торнек, следвани от Дануг и Друез. Отправиха към Нези жест за сутрешен поздрав, както им бе показала Айла; знаците с ръце се превръщаха в нещо обичайно за Лъвския бивак и Нези насърчаваше обитателите му да си служат с тях. След това излезе Ридаг. Той я поздрави с жест и ѝ се усмихна. Тя му отвърна по същия начин, но когато го прегърна, усмивката ѝ се стопи. Ридаг не изглеждаше добре. Беше подпухнал и блед и имаше уморен вид. Дали пък не се разболяваше?

— Джондалар! Ето къде си бил — провикна се Барзек. — Направих един копиехвъргач. Ще го изпробваме горе, в степта. Казах

на Торнек, че като се раздвижи, ще му мине махмурлука от снощи. Искаш ли да дойдеш с нас?

Джондалар погледна към Айла. Едва ли щяха да стигнат до някакво решение тази сутрин, а Ранек изглежда напълно се задоволяваше с вниманието, което му отделяше Лати.

— Добре. Ще си взема моя — съгласи се Джондалар.

Докато чакаха, Айла забеляза, че Дануг и Друез сякаш отбягваха Лати, която се опитваше да привлече вниманието им, макар че дългнестият риж младеж ѝ се усмихна срамежливо. С нещастно изражение на лицето, Лати гледаше как брат ѝ и братовчед ѝ се отдалечават с другите мъже.

— Можеха да ме поканят да ида с тях — промърмори едва чуто тя, а после решително се обърна към Рейсър и продължи да го разчесва.

— Искаш да научиш копиехвъргач, Лати? — попита Айла, спомняйки си детството си, когато и тя проследяваше с поглед заминаващите ловци и изпитваше желание да тръгне с тях.

— Можеха да ме поканят. Винаги бия Друез, когато играем на обръчи и стрелички, но те даже не ме погледнаха — оплака се Лати.

— Ще ти покажа, ако искаш, Лати. След като разчешем коне — обеща Айла.

Лати вдигна поглед към нея. Спомни си удивителните ѝ демонстрации с копиехвъргача и прашката и начинът, по който Дануг ѝ се усмихваше. Тогава ѝ мина през ум една мисъл. Айла не се опитваше да привлече вниманието върху себе си, тя просто правеше онова, което иска, но го правеше така добре, че хората трябваше да ѝ обърнат внимание.

— Искам да ми покажеш, Айла — отвърна тя. А след малко попита — Как си станала толкова добра? Искам да кажа — с копиехвъргача и прашката. Айла се замисли, а сетне рече:

— Много исках и се упражнявах... много.

Откъм реката се зададе Талут. Косата и брадата му бяха мокри, а очите — полузатворени.

— О-о-х, главата ми — изстена пресилено той.

— Талут, защо ти е мокра главата? И то в такова време! Ще се разболееш! — възкликна Нези.

— Вече съм болен. Натопих си главата в студена вода, белким се отърва от това главоболие. О-о-х.

— Кой те кара да пиеш толкова много? Влез вътре и се изсуши.

Айла го погледна с безпокойство, леко озадачена от това, че Нези не проявява достатъчно съчувствие към него. Самата Айла също се бе събудила с главоболие и се чувстваше леко неразположена. Дали причината бе в пиетието? В бозата, която всички толкова харесваха?

Уини вдигна глава и изцвили, а после я побутна. Ледените шушулки, полепнали по козината на конете, не им причиняваха болка, макар че ако се струпаха повече, можеха да им натезжат, но разчесването и вниманието, с което ги обграждаха, им доставяха удоволствие, а кобилата бе усетила, че Айла, потънала в мисли, бе престанала да се занимава с нея.

— Уини, престани! Искаш да ти се обръща повече внимание, нали? — попита тя, използвайки обичайната си форма на общуване с кобилата.

Леко стресната, макар и вече посвикнала със съвършената имитация на цвиленето на Уини, която Айла постигаше, Лати забеляза, че тя си служи и с езика на знаците, който ѝ беше вече по-познат, макар да не разбираше съвсем жестовете.

— Ти можеш да разговаряш с конете! — възкликна девойчето.

— Уини е приятелка — обясни Айла, произнасяйки името на кобилата така, както го учленичаваше Джондалар, тъй като за хората от бивака бе по-приемливо да чуват дума, а не цвилене. — Дълго време, единствена приятелка. Тя потупа кобилата, после огледа козината на жребеца и потупа и него. — Мисля, че стига четкане. Сега взимаме копиехвъргач и отиваме упражняваме.

Влязоха в землянката, минаха покрай Талут, който изглеждаше много злочест и продължиха към четвъртото огнище.

Айла взе копиехвъргача си заедно с наръч копия и тръгна да излиза, но погледът ѝ падна върху останалия от сутринта чай от бял равнец, който си беше направила против главоболието. Изсушеният сенник с цвета на растението, както и крехките му перести листа, все още се държаха за стеблото, което бе израснало в съседство с лугачка. Пикантен и ароматичен в прясно състояние, белият равнец, който растеше край реката, изложен на дъжд и слънце, действаше по-слабо, но напомняше на Айла за други такива билки, които бе приготвяла и

сушила в миналото. Тя бе решила да прибави и върбова кора, тъй като освен главоболието, имаше и разстроен стомах.

Помисли си, че чаят би могъл да помогне и на Талут, макар че съдейки по оплакванията му, може би щеше да е по-добре да му се приготви отвара от мораво рогче, каквато тя даваше при особено упорито главоболие. То обаче бе много силно лекарство.

— Вземи това, Талут. Против главоболие — подаде му тя чая на излизане.

Той се усмихна немощно, пое чашата и я изпи на един дъх — не че хранеше големи надежди, но се зарадва на съчувствието, което изглежда никой друг не бе склонен да прояви.

Русата жена и момичето изкачиха стръмнината заедно и се насочиха към отъпканата пътека, където се бе състояло състезанието. Когато стигнаха до степта, забелязаха, че изкачилите се по-рано мъже се упражняваха в единия ѝ край. Отправиха се в противоположната посока. Уини и Рейсър ги следваха. Лати се усмихна на тъмнокафявия кон, който се обърна към нея, изцвили и тръсна глава. Сетне жребецът захвана да пасе край майка си, докато Айла показваше на Лати как да хвърля копието.

— Държиш така — започна Айла и постави дългото около два фута и тясно приспособление в хоризонтално положение. После пъхна показалеца и средния пръст на дясната си ръка в кожените примки. — Сега слагаш отгоре копие — продължи тя, намествайки стеблото на едно копие с дължина около 6 фута в жлеб, издълбан по протежение на устройството.

Айла нагласи дебелия край на копието във вдлъбнатата опора, внимавайки да не прекърши перата. Сетне, придържайки копието, за да не играе, тя го издърпа назад и го изхвърли. Освободеният дълъг край на копиехвъргача се издигна, удължавайки и извисявайки траекторията на копието, което излетя с висока скорост и сила. Айла подаде приспособлението на Лати.

— Така ли? — попита момичето, като държеше съоръжението както ѝ бе обяснила Айла. — Копието влиза в този улей, а аз пъхам пръстите си през примките, за да го придържам, и нагласям края върху тази задна част.

— Добре. Сега изхвърляй.

Лати запрати копието на доста голямо разстояние.

— Не е толкова трудно — сподели тя, доволна от себе си.

— Не, не е трудно да хвърлиш копие — съгласи се Айла. — Трудно е да накараш копие да отиде, където ти искаш.

— Искаш да кажеш, да си точна. Както да накараш стрелата да влезе в обръча.

Айла се усмихна.

— Да. Трябва да се упражняваш. Да накараш стрела да влезе в обръч... да влезе в обръча.

Тя бе забелязала, че Фребек се изкачва по склона, за да види какво правят мъжете и това я накара да внимава как се изразява. Все още не говореше правилно. Помисли си, че и тя трябва да се упражнява. Но какъв беше смисълът? Нали си тръгваше?

Лати се упражняваше под ръководството на Айла и двете бяха така увлечени в заниманието си, че не забелязаха мъжете, които, приключили със заниманията си, бяха спрели наблизо да погледат.

— Браво, Лати! — възкликна Джондалар, когато тя улучи целта. — Може да се окаже, че си по-добра от всички! Момчетата май се измориха от упражненията и предпочетоха да дойдат да те погледат.

Личеше, че Дануг и Друез изпитват неудобство. В закачката на Джондалар имаше известна истина, но усмивката на Лати бе лъчезарна.

— Аз ще бъда най-добрата от всички. Ще се упражнявам, докато ги надмина — заяви тя.

Решиха, че са се упражнявали достатъчно за деня и поеха обратно надолу към землянката. Когато приближиха изградения от бивни сводест вход, отвътре изскочи Талут.

— Айла! Ето къде си била. Какво беше това питие, дето ми го даде? — попита той, насочвайки се към нея.

Тя отстъпи назад.

— Бял равнец, с малко люцерна, няколко листа от малина и...

— Нези! Чуваш ли? Разбери как го прави. Главоболието ми изчезна напълно! Чувствам се нов човек! — Той се огледа. — Нези?

— Тя слезе до реката с Ридаг — обясни Тюли. — Сутринта момчето имаше уморен вид и Нези смяташе, че то не бива да ходи надалеч. Но Ридаг настояваше да иде с нея... или може би искаше да бъде с нея... Не помня точно кой знак направи. Казах й, че ще слеза да й помогна като взема или него, или водата. Тъкмо там отивам сега.

Думите на Тюли привлякоха вниманието на Айла поради няколко причини. Тя изпитваше известна тревога за момчето, но по-важното бе, че долавяше осезателна промяна в отношението на Тюли към него. Сега той беше „Ридаг“, не просто „момчето“ и тя обясняваше какво бе казал. За нея той бе вече човек.

— Е... — поколеба се за миг Талут, изненадан, че Нези не е наблизил, а сетне, самоукорявайки се, че е очаквал това от нея, се засмя. — А на мен ще разкажеш ли как го правиш, Айла?

— Да — отвърна тя. — Ще ти разкажа.

Това очевидно го зарадва.

— Щом ще правя боза, ще трябва да знам с какво да се лекувам на следващата сутрин.

Айла се усмихна. Въпреки огромните размери на рижия водач, в него имаше нещо толкова трогателно. Тя не се съмняваше, че когато се разгневи, той може да бъде страховит. Той бе не само силен, а и пъргав и бърз и определено не му липсваше интелигентност, но по характер беше благ. Съпротивляваше се на гнева. Макар охотно да се шегуваше за чужда сметка, той често се надсмиваше и над собствените си слабости. Към човешките проблеми се отнасяше с искрена загриженост, а състраданието му се простираше отвъд пределите на собствения му бивак.

Внезапно вниманието на всички бе приковано от пронизителен писък, долетял откъм реката. Едва обърнала поглед натам, Айла се втурна надолу по склона; няколко души я последваха. Коленичила над малко телце, Нези ридаше неутешимо. До нея, безпомощна и обърквана, стоеше Тюли. Когато пристигна, Айла видя, че Ридаг е в безсъзнание.

— Нези? — обърна се към нея Айла в стремежа си да узнае какво се бе случило.

— Вървахме нагоре по склона — обясни Нези. — Той започна да диша тежко. Реших, че ще е по-добре да го нося, но докато оставях мяха на земята, чух как извика от болка. Докато вдигна очи, вече бе паднал възник, както е сега.

Айла се наведе и внимателно прегледа Ридаг, като сложи ръка, а сетне долепи и ухо на гърдите му и опипа гърлото му под челюстта. Тя погледна тревожно Нези, а сетне се обърна към водачката:

— Тюли, занеси Ридаг до землянка, в Огнище на Мамут. Бързо!
— заповяда тя.

Айла се втурна нагоре преди останалите и влетя в землянката през сводестия вход. Изтича до платформата в долния край на леглото си и разрови багажа си. Най-сетне намери една необикновена торбичка, направена от цяла кожа на видра. Изсипа съдържанието ѝ на леглото и затършува в купа от вързопчета и кесийки, вглеждайки се във формата им, в цвета и вида на шнура, с който бяха завързани, както и в броя на възлите и разстоянието между тях.

Мислите ѝ течаха бързо: „От сърцето е. Сигурна съм, че е от сърцето. Не ми харесаха тоновете му. Какво да правя? Не знам чак толкова много за сърцето. В клана на Брун никой не страдаше от сърце. Трябва да си спомня какво ми обясни Иза. И онази, другата знахарка на Събора на клановете, в нейния клан имаше двама души, които имаха проблеми със сърцето. Иза винаги казваше: „Първо помисли какво му е“. Блед е и е подпухнал. Трудно диша и има болки. Пулсът му е слаб. Сърцето му трябва да заработи по-силно, да се усили пулсът му. Какво ли е най-добре да му дам? Може би татул? Не, мисля, че не. Ами кукуряк? Или беладона? Буника? Напръстник? Напръстник... листа от напръстник. Но тази билка е толкова силна, че би могла да го умъртви. Но той ще погине, ако не му дам нещо достатъчно силно, дето ще накара сърцето му да заработи отново. Тогава, колко ли да сложа от билето? Дали да го кипна, или само да го накисна? Де да можех да си спомням като Иза! Къде ми е напръстника? Никак ли не съм взела?“

— Какво има, Айла?

Тя вдигна очи и видя застаналия до нея Мамут.

— Ридаг не е добре... сърцето му. Носят го. Търся... растение. Високо стебло... цвят обърнат надолу... лилаво, вътре червени точки. Големи листа, на пипане като кожа, долната страна. Кара сърце... бие силно. Ти знаеш?

Айла се чувстваше потисната от това, че не знае достатъчно думи, но обяснението ѝ бе по-ясно, отколкото тя си мислеше.

— Разбира се, пурпуреа, другото му име е напръстник. Много е силно... — Мамут видя как Айла затвори очи и пое дълбоко дъх.

— Да, но необходимо. Трябва да помисля, колко... Ето торбичка! Иза казва винаги да нося.

В този момент влезе Тюли с момченцето на ръце. Айла сграбчи една кожа от леглото си, постла я на пода край огъня и каза на жената да го сложи да легне върху нея. Веднага след водачката се появи Нези, а после всички се скупчиха наоколо.

— Нези, свали анорака. Разтвори дрехи. Талут, прекалено много хора тук. Направете място — нареждаше Айла без дори да съзнава, че издава команди. Разгърна малката кожена кесийка, която държеше, помириса съдържанието ѝ, а после вдигна тревожно поглед към стария шаман. Айла хвърли бърз поглед към изпадналото в безсъзнание дете и лицето ѝ придоби решително изражение.

— Мамут, трябва горещ огън. Лати, донеси камъчета за готвене, купа вода, чаша за пиене.

Докато Нези разхлабваше дрехите на Ридаг, Айла натрупа още кожи зад него и вдигна главата му върху тях. Талут караше хората от бивака да отстъпят, за да има въздух за Ридаг и място за Айла да работи. Лати нетърпелива подхранваше огъня, който Мамут бе запалил, опитвайки се да загрее камъните по-бързо.

Айла провери пулса на Ридаг — трудно се напипваше. Тя положи ухо върху гърдите му. Дишането му бе плитко, долавяха се и хрипове. Трябваше да му се помогне. Тя наклони назад главата му, за да освободи дихателните му пътища, сетне притисна уста към неговата, изпълвайки дробовете му със собствения си дъх, така, както бе сторила с Нуви.

Известно време Мамут не сваляше поглед от нея. Тя изглеждаше твърде млада, за да притежава големи лечителски умения, а и моментната нерешителност не бе убягнала от погледа му, но ето че вече бе отминала. Сега тя бе спокойна, вниманието ѝ бе съсредоточено върху детето и нарежданията ѝ звучаха уверено, макар да не повишаваше глас.

Той кимна сам на себе си, после седна зад барабана от мамутски череп и започна да барабани в отмерен ритъм и да припява с нисък глас. Макар да ѝ се стори странно, Айла усети, че част от обзелото я преди това напрежение я напуска. Успокояващият напев бе скоро подет и от останалите обитатели на бивака. Това ги освобождаваше от напрежението, защото създаваше у тях чувството, че помагат. Торнек и Диджи се присъединиха с инструментите си, а сетне се появи и Ранек с дрънчащи пръстени от бивни. Нито музиката на барабаните и

хлопките, нито напевът не бяха силни или подчиняващи; ритъмът бе мек и успокояващ.

Най-сетне водата възвря и Айла отдели в ръката си нужното ѝ количества сушени листа от напръстник, а после ги поръси в къкрещата в купата вода. Мъчейки се да запази спокойствие, тя ги изчака да се запарят, докато най-после цветът и интуицията ѝ, ѝ подсказаха, че отварата е готова. Пресипа част от течността в чаша. Сетне положи главата на Ридаг в скута си и за миг затвори очи. Това лекарство не можеше да се използва с лека ръка. Ако сбъркаше дозата, можеше да го умъртви, а листата на всяко растение бяха с различна сила.

Айла отвори очи и видя две живи сини очи, взиращи се в нея с любов и загриженост и тя едва доловимо се усмихна на Джондалар с благодарност. Поднесе чашата към устните си и опита силата на отварата с език. Сетне долепи чашата с горчивата запарка до устата на детето.

При първата глътка момчето се задави, но това го накара да се посъземе. Позна Айла и се опита да ѝ се усмихне, но вместо това устните му се изкривиха от болка. Тя му даде да пийне още, бавно, като внимателно наблюдаваше реакциите му — промените в цвета и температурата на кожата му, движението на очите му, дишането му. Хората от Лъвския бивак също го наблюдаваха угрижено. Едва сега, когато животът на детето бе в опасност, те разбраха колко много значи то за тях. Ридаг бе израсъл сред тях, бе един от тях, а вече бяха започнали да осъзнават, че не е много по-различен от тях.

Айла не знаеше кога бяха спрели музиката и напевът, но когато Ридаг едва чуто пое дълбоко въздух, звукът от дишането му отекна като победен вик в абсолютната тишина на изпълнената с напрежение землянка.

Айла забеляза, че когато момчето за втори път пое дълбоко дъх, бузите му леко се зачервиха и опасенията ѝ се поразсеяха. Ритмите бяха възобновени с ново темпо, проплака дете, дочуха се приглушени гласове. Тя остави чашата, провери пулса му, опипа гръдния му кош. Детето дишаше по-леко и болките му бяха поутихнали. Тя вдигна поглед и видя Нези, която ѝ се усмихна, облята в сълзи. Не беше сама.

Айла задържа момчето в прегръдките си докато се увери, че се чувства добре, а сетне продължи да го държи просто, защото ѝ се

искаше. Ако притвореше очи, можеше почти да забрави хората от бивака. Почти можеше да си представи, че това момче, което толкова приличаше на сина ѝ, бе наистина детето, на което сама бе дала живот. Сълзите, които се стичаха по бузите ѝ, бяха пролети и заради самата нея, и заради сина, когото копнееше да види, и за детето, което държеше в ръцете си.

Най-сетне Ридаг заспа. Страданието го бе изтощило. Айла също бе останала без сили, Талут вдигна детето и го отнесе в леглото му, а Джондалар помогна на Айла да стане. Той се изправи и я прегърна, а тя се облегна немощно на него, признателна за подкрепата му. В очите на повечето от скупчилите се наоколо обитатели на бивака блестяха сълзи на облекчение, но им беше трудно да намерят подходящите думи. Не знаеха какво да кажат на младата жена, която бе спасила детето. Усмиваха ѝ се, кимаха ѝ одобрително, докосваха я нежно и проронваха по някое слово, от което едва се долавяха отделни звуци. За Айла това бе повече от достатъчно. В този момент би се чувствала неудобно, ако я бяха обсипали с благодарности или хвалебствия.

Когато Нези се убеди, че Ридаг е настанен удобно, тя се върна, за да поговори с Айла.

— Мислех, че е свършил. Не мога да повярвам, че само спи — сподели тя. — Този цар е добър.

Айла кимна.

— Да, но е силен. Той обаче трябва да взима всеки ден, малко, не много. Трябва да взима с други билки. Аз ще направя смес за него. Ти правиш като чай, но първо малко да поври. Аз ще покажа. Давай му малка чашка сутрин, друга, преди да заспи. Нощем ще уринира повече, докато оток спадне.

— Този цар ще го излекува ли, Айла? — попита Нези с надежда в гласа.

Айла протегна ръка, докосна нейната и я погледна направо в очите.

— Не, Нези, Никой цар не може да го излекува — отвърна тя непоколебимо, макар и с нотка на тъга в гласа.

Нези наведе примирено глава. Открай време си знаеше, че е така, но лекът на Айла бе подействал така чудодейно на детето, че в нея се бе породила искрица надежда.

— Цяр ще помогне. Накара Ридаг чувства по-добре. Няма боли толкова много — продължи Айла. — Но аз нямам много. Оставила другите билки в долината. Аз мисли, че не заминаваме за дълго. Мамут познава напръстник. Може да има от него.

— Моята дарба е Търсенето, Айла — обади се Мамут. — Нямам талант на Лечител, но Мамут от Вълчия бивак е добра Лечителка. Когато времето се оправи, можем да изпратим някого да я попита дали има от билето. Но ще трябва да почакаме няколко дни.

Айла се надяваше, че стимулантът за сърце, приготвен от листа на напръстник ще ѝ стигнат, докато някой отиде да донесе допълнително количество от билката, но още повече ѝ се щеше да бе взела със себе си цялата смес, която сама бе приготвила. Не можеше да се осланя на методите на другиго. Айла винаги сушеше големите мъхнати листа бавно и много внимателно — държеше ги на хладно и тъмно място, далеч от слънчевите лъчи, за да съхранят възможно най-голяма част от активната си субстанция. Всъщност много ѝ се искаше да разполага с всичките си внимателно приготвени билкови смеси, но те бяха останали складирани в малката ѝ пещера в долината.

Подобно на Иза, Айла винаги носеше със себе си чантата от кожа на видра, която съдържаше определени корени, кора от дървета, листа, цветове, плодове и семена. Но с тях не можеше да стори почти нищо друго, освен да окаже първа помощ някому. В пещерата си разполагаше с цяла домашна аптека, макар че живееше сама и на практика не се нуждаеше от нея. Лековитите билки събираше, когато им дойдеше времето. Вършеше го по навик и защото така бе научена, при това почти така автоматично, както ходеше. Известни ѝ бяха и множество други приложения на заобикалящия я растителен свят — от ликото, което използваше за върви, до растенията, от които приготвяше храна, но лечебните им свойства представляваха най-голям интерес за нея. Почти не можеше да подмине растение, чиито изцелителни качества ѝ бяха известни, без да го добави към колекцията си, а тя познаваше стотици билки.

Така добре бе запозната с растителния свят, че непознатите растения винаги пробуждаха интереса ѝ. В такива случаи търсеше сходства с познати видове и разбираше кои подкатегории образуват определени категории. Можеше да определи между кои видове и родове съществува връзка, но много добре разбираше, че външното

сходство не е непременно показателно за подобна реакция към дадено растение, затова внимателно експериментираше върху себе си като го опитваше на вкус и изпробваше с вещина и опит.

Също така внимателно определяше дозите и методите на приготвяне, Айла знаеше, че при една настойка, получена чрез заливане с вряла вода и запарване на различни листа, цветове и зърнести плодове, се отделят ароматични и летливи вещества и субстанции. При варенето се получаваха екстракти, съдържащи основните смолисти и горчиви съставки, затова то се прилагаше при твърди материали, като кора, корени и семена. Тя знаеше как да извлича маслената, лепкава или смолиста есенция на дадена билка, как да приготвя лапи, пластири, тонизиращи отвари, сиропи, кремове или мехлеми като използва лой или сгъстяващи вещества. Знаеше как да прави смеси и как да ги подсилва или разрежда в зависимост от нуждите.

Същият процес на сравняване, който прилагаше по отношение на растенията, разкриваше пред нея и приликите между животните. Познанията на Айла за човешкото тяло и неговите функции бяха резултат от множеството изводи, направени в миналото по пътя на пробите и грешките и от доброто разбиране на животинската анатомия, постигнато при клането на преследваните животни. Тяхната връзка с човешките същества ставаше очевидно при злополука или наранявания.

Айла бе едновременно ботаник, фармацевт и лекар; магията ѝ се състоеше в тайната наука, предавана и усъвършенствана в продължение на стотици, хиляди, а може би и милиони години от поколения наред ловци и берачи, чието съществуване е зависело от дълбокото познаване на земята, върху която са живели, и на нейните плодове.

Благодарение на тези отколешни познания, неотразени в писмени исторически паметници и предадени ѝ от Иза в процеса на нейното обучение, както и на вродения ѝ талант да анализира и да възприема интуитивно, Айла можеше да поставя диагнози и да лекува повечето заболявания и наранявания. С помощта на остър като бръснач кремък тя понякога извършваше и малки хирургически операции, но лечителските умения на Айла се основаваха най-вече на комбинации от активните съставки на лечебните растения. Тя умееше да ги прилага

и церовете ѝ имаха ефект, но младата жена не можеше да извършва големи хирургически операции или да коригира вродени аномалии на сърцето.

Докато наблюдаваше спящото момче, което толкова много приличаше на сина ѝ, Айла почувства дълбоко облекчение и благодарност за това, че Дърк се бе родил здрав и читав, но това не смекчи болката ѝ от необходимостта да каже на Нези, че никакъв цяр не може да излекува Ридаг.

По-късно следобед Айла се зае да сортира пакетите и торбичките си с билки, за да приготви обещаната на Нези смес. И този път Мамут я наблюдаваше безмълвно. Сега вече едва ли някой се съмняваше в лечителските ѝ умения, включително Фребек, който все още не искаше да го признае, и Тюли, която не даваше израз на мислите си, но за която старецът знаеше, че бе много скептична настроена в началото. На вид Айла бе обикновена млада жена, твърде привлекателна дори в неговите старчески очи, но той бе убеден, че у нея има много повече, отколкото човек би предположил. Съмняваше се, че и самата тя съзнава всичко, на което е способна.

„Колко труден, и удивителен, е бил досегашния ѝ живот — разсъждаваше той. — Изглежда толкова млада, а е преживяла много повече, отколкото мнозина изобщо някога ще преживеят. Колко време е прекарала с тях? Как е успяла да придобие такава вещина в знахарството?“ — чудеше се той. Знаеше, че обикновено такива знания не се предават на пришълци, а тя е била чужденка в много повече отношения, отколкото болшинството хора биха могли да разберат. А ето че неочаквано се бе разкрил и талантът ѝ за Търсене. Какви ли други неосъзнати дарби притежаваше? Какви ли тайни криеше?

„Силата ѝ се проявява в моменти на криза.“ Спомни си как Айла даваше нареждания на Тюли и Талут. „Дори на мен — помисли си Мамут с усмивка. — И никой не възрази. Тя е родена, за да води другите. Какви ли изпитания е преживяла, та да може да се владее така добре, макар да е толкова млада? Сигурен съм, че Майката има някакви планове за нея. Ами младежът, Джондалар? Благодарноположението ѝ към него е очевидно, но дарбите му не са изключителни. Какво ли цели с него?“

Айла вече прибираше останалите пакети с билки, когато внезапно нещо накара Мамут да се вгледа по-внимателно в

знахарската ѝ торба от видрова кожа. Стори му се позната. Можеше да затвори очи и съвсем ярко да си представи друга такава торба, която толкова приличаше на тази, че извикваше в съзнанието му поток от спомени.

— Айла, мога ли да видя това? — попита той, защото му се прииска да я разгледа по-отблизо.

— Това? Моята торба с церове? — попита тя.

— Винаги съм се чудел как се правят.

Айла му подаде необикновената торба и забеляза причинените от артритата възли върху дългите му и тънки старчески ръце.

Възрастният шаман я разгледа внимателно. Торбата бе тук-там протрита; Айла я имаше от доста време. Беше изработена не чрез съшиване или прикрепяне на отделни парчета, а от кожата на едно-единствено животно. Вместо да се прави разрез в коремната област на видрата, както се постъпваше обикновено, преди да се одере животното, прерязано бе само гърлото, като главата бе останала прикрепена за кожата с тясна ивица на гърба. Костите и вътрешностите бяха изтеглени през врата; изпразнена бе и мозъчната кухина, което я правеше някак си сплескана. След това цялата кожа бе обработена, а на врата с каменно шило бяха пробити дупчици на разстояние една от друга, за да се прокара шнур за завързване. В резултат се бе получила торба от гладка, водоустойчива видрова кожа с непокътнати крака и опашка и с глава, която се използваше като похлупак.

Мамут ѝ я върна.

— Ти ли си я правила?

— Не. Иза прави. Тя беше знахарка от клана на Брун, моя... майка. Тя ме учи още от малка къде виреят растения, как да приготвям цяр, как да използвам. Тя беше болна, не отива на Събиране на Клановете. Брун има нужда от знахарка. Уба много малка, аз съм единствена.

Мамут кимна разбиращо, а сетне се вторачи в нея.

— Кое име спомена преди малко?

— На моята майка? Иза?

— Не, другото.

Айла се замисли.

— Уба?

— Коя е Уба?

— Уба е... сестра. Не истинска сестра, но като сестра за мен. Тя е дъщеря на Иза. Сега тя е знахарка... и майка на...

— Това име често ли се среща? — прекъсна я Мамут с едва сдържано вълнение.

— Не... Мисля, не... Креб дава име Уба. Майка на майка на Иза имала същото име. Креб и Иза имали една и съща майка.

— Креб! Кажи ми, Айла, този Креб, имаше ли недъгава ръка и куцаше ли?

— Да — отвърна Айла озадачена.

Откъде можеше Мамут да знае всичко това?

— А имаше ли и друг брат? По-млад, но силен и здрав?

Айла се намръщи. — Едва смогваше да отговори на нетърпеливите въпроси на Мамут.

— Да. Брун. Той беше водач.

— Велика Майко! Не мога да повярвам! Сега разбирам.

— Аз не разбирам — призна Айла.

— Айла, ела, седни. Искам да ти разкажа една история.

Заведе я до едно място край огъня близо до леглото си.

Той приседна на крайчеца на одъра, а тя се разположи на една рогозка, постлана на пода, и вдигна поглед очаквателно.

— Някога, преди много, много години, когато бях много млад, преживях странно приключение, което промени живота ми — подхвана Мамут.

Айла усети, че кожата ѝ настръхва от неочаквано, тайнствено вълнение — стори ѝ се, че може да предугади следващите му думи.

— Манув и аз сме от един и същ бивак. Мъжът, когото майка му избра за свой стопанин, бе мой братовчед. Израснахме заедно и, както често правят младите, все си говорехме как ще направим Пътешествие заедно, но лятото, когато се канехме да тръгнем, той се разболя. Беше много зле. Нямах търпение да тръгна на път — бяхме планирали пътешествието с години и все се надявах, че ще се оправи, но болестта бе упорита. Накрая, когато лятото превали, реших да замина сам. Всички ме съветваха да не го правя, но аз не можех да си намеря място.

Бяхме планирали да заобиколим Беранско море, а сетне да продължим по източното крайбрежие на голямото Южно море, почти

като Уимез. Но тъй като сезонът бе към края си, реших да мина по по-кратък път, като пресека полуострова и да поема на изток, по пътя към планините.

Айла кимна. Кланът на Брун бе минал по същия път, за да иде на Събора на клановете.

— Не споделих плановете си с никого. По тези земи живееха плоскоглавци и знаех, че ще има много възражения. Мислех си, че ако внимавам, бих могъл да избегна всякакъв контакт, но злополуката не влизаше в сметките ми. И до сега не мога да разбера как стана. Вървах покрай високия, почти като урва, бряг на една река, когато неочаквано се подхлъзнах и се търколих надолу. Изглежда, че известно време съм бил в безсъзнание. Когато се свестих, беше късно следобед. Болеше ме глава и съзнанието ми бе замъглено, но най-зле бе ръката ми. Костта бе изкълчена и счупена и много ме болеше.

Тръгнах препъвайки се покрай реката, без да знам накъде вървя. Бях загубил вързопа си и дори не се сещах да го потърся. Не знам колко съм вървял, но по здрач най-последно забелязах огън. Не се замислих за това, че съм на полуострова. Когато видях осветени от пламъците хора, аз се запътих към тях.

Представям си изненадата им, когато, залитайки, съм се появил сред тях, но по това време бях изпаднал в унес и не знаех къде съм. Моето учудване настъпи по-късно. Събудих се на непознато място, без да имам представа как съм попаднал там. Когато забелязах, че на главата ми има лапа, а ръката ми е обездвижена с превръзка през рамото, си спомних как бях паднал и си помислих, че съм имал голям късмет да бъда намерен от бивак с добър Лечител. Тогава се появи жената. Сигурно можеш да си представиш, Айла, колко слисан бях като открих, че се намирам в бивака на някакъв клан.

Не по-малко слисана бе самата Айла.

— Ти! Ти си мъж със счупена ръка? Ти познаваш Креб и Брун? — възкликна Айла поразена и невярваща. Обзе я силно вълнение и от ъгълчетата на очите ѝ се стекоха сълзи. Чувстваше се така, сякаш бе получила послание от миналото.

— Ти си чувала за мен?

— Иза ми разказвала, преди тя да се роди майка на нейната майка изцерила мъж със счупена ръка. Мъж от Другите. И Креб ми казва. Той каза, че Брун позволил да остана в клан, защото узнал от

този мъж — от теб, Мамут — че Другите също хора. — Айла замълча и се взря в белите коси и сбръчканото лице на достопочтения старец.

— Сега Иза заминала в свят на духове. Тя не била родена, когато ти дошъл... и Креб... бил момче, още неизбран от Урсуз. Креб беше старец, когато умира... как може ти да си все още жив?

— И аз съм се питал защо Майката е решила да ме дари с толкова много сезони. Мисля, че Тя току-що ми отговори.

13

Талут, спиш ли? — пошепна Нези в ухото на едрия водач като го разтърси.

— Ъ? К'во става? — каза той като се ококори.

— Шшшт! Тихо, да не събудиш останалите. Талут, не можем сега да пуснем Айла да си замине. Кой ще се грижи за Ридаг по-нататък? Мисля, че трябва да я осиновим, да я направим член на рода, да стане Мамутои.

Той вдигна очи и видя, че в нейните се отразява червената жаравата от огнището.

— Нези, знам, че си загрижена за момченцето. Аз също. Но може ли любовта ти към него да бъде причина за приобщаването на чужденка към нашия род? Какво ще кажа на Съветите?

— Не само Ридаг е причината. Тя е Лечителка. Добра Лечителка. Нима Мамутоите имат чак толкова Лечители, че да изтървем такава? Виж какво стана само за няколко дни. Спаси Нуви от задушаване до смърт... Знам, че Тюли каза, че това може да е просто една техника, която тя е овладяла, но сестра ти не може да каже същото за Ридаг. Айла знаеше какво прави. Даде му Лечебен цяр. Права е и за Фрали. Даже и аз виждам, че кара трудна бременност, а всичките тия свади и разправии не са й от полза. Ами твоето главоболие?

Талут се ухили:

— О, това беше повече от Знахарска магия; беше просто възхитително!

— Шшшшт! Ще събудиш цялата земянка. Айла е нещо повече от Лечителка. Мамут казва, че тя е и необучена Търсачка. А я виж как се оправя с животните, не бих се усъмнила, ако се окаже и Медиум. Помисли си каква полза ще има бивака ако, освен че може да Търси животни за лов, има и способността да ги вика при себе си?

— Не знаеш дали е така, Нези. Само предполагаш.

— Но за умението й да борави с онези оръжия не е нужно да предполагам нищо. Знаеш, че ако беше Мамутои, щеше да има добра

Булчинска цена, Мамут. С всичко, което може да предложи, а кажи ми сега колко би струвала като дъщеря на твоето огнище?

— Хмммм. Ако беше Мамутои и дъщеря на Лъвското огнище... Но тя може да не пожелае да стане Мамутои, Нези. Ами този младия, Джондалар? Явно помежду им съществува силна връзка.

Нези беше мислила по този въпрос известно време и имаше готов отговор.

— Ами покани го и него.

— Как, и двамата! — избухна Талут и седна.

— Шшшшът! Говори по-тихо!

— Но той си има свой народ. Каза, че е от Зел... Зел... как се казваха.

— Зеландонии — прошепна Нези. — Но неговият народ живее много далеч от тук. Защо ще тръгне да се връща толкова далеч ако може да намери дом при нас? Нищо не пречи да го попиташ, Талут. Онова оръжие, което е изобретил, би трябвало да е достатъчно основание Съветите да са доволни. А Уимез казва, че е и отличен майстор на сечива и инструменти. Ако моят брат му даде препоръка, знаеш, че Съветите няма да откажат.

— Вярно е..., но, Нези — каза Талут като пак си легна, — откъде знаеш, че ще искат да останат с нас?

— Не знам, но ти можеш да си направиш устата, нали?

Беше късно сутринта, когато Талут се измъкна от дългата землянка и видя, че Айла и Джондалар, повели конете, се отдалечаваха от бивака. Нямахме сняг, но ранната сутрешна слана не се беше вдигнала и все още се белеше на кристални петна, а при всяко издишване около главите им се образуваше облак пара. Сухият студен въздух беше наситен със статично електричество. Жената и мъжът бяха облечени с анораци от козина с качулки, загърнати плътно около лицата им и обути в калцуни от козина, подгънати и увити около краката в долния край на панталоните, здраво завързани, за да ги предпазят от студа.

— Джондалар! Айла! Отивате ли си? — извика той и побърза да ги настигне.

Айла кимна утвърдително, което изтри усмивката от лицето на Талут, но Джондалар обясни:

— Просто отиваме да поразходим малко конете. След пладне ще се върнем.

Не си направи труда да спомене, че търсят и малко уединение, някъде, където да могат необезпокоявани да обсъдят дали да се върнат в долината на Айла. Или, по-скоро, както Джондалар планираше, да разубеди Айла да не си заминават.

— Добре. Бих искал да уредя упражнения с тези копиехвъргачи, когато времето се проясни. Иска ми се да видя как действат и какво бих могъл аз да направя с едно такова оръжие — каза Талут.

— Мисля, че ще останеш удивен — отвърна Джондалар усмихнат — от това колко добре действат.

— Ама не самички. Сигурен съм, че си ги бива, когато с тях борави някой от двамата ви, но е нужно известно умение, а до пролетта може да не ни остане достатъчно време да се упражняваме — каза Талут и замълча размишлявайки.

Айла чакаше с ръка на гърба на кобилата, точно под късата ѝ твърда грива. От ръкава на връхната ѝ туника висеше на шнур тежка ръкавица от козина. Шнурът минаваше през ръкава ѝ, през един клуп отзад на врата ѝ, оттам надолу в другия ръкав, където беше завързана другата ръкавица. Благодарение на свързващия ги шнур, в случай че трябваше бързо да се действа с голи ръце, ръкавиците се сваляха без страх, че могат да се загубят. В земите с такива сурови студове и ветрове една загубена ръкавица би могла да означава загубена ръка или смърт. Жребецът пръхтеше и подскачаше от възбуда като побутваше неспокойно Джондалар. Изглежда нямаха търпение да поемат на път и Талут разбра, че само от учтивост изчакат той да свърши. Реши да действа непоколебимо.

— Снощи говорихме с Нези, а тази сутрин се посъветвах и с някои други хора. Ще ни бъде от помощ при нас да има някой, който да ни показва как да боравим с тези ловни оръжия.

— Вашето гостоприемство беше повече от щедро. Знаеш, че бих бил щастлив да покажа всекиму как да използва копиехвъргача. С това поне ще мога донякъде да се отблагодаря за всичко, което направихте — отвърна Джондалар.

Талут кимна и продължи:

— Уимез ми каза, че си прекрасен майстор на дялани кремъчни изделия, Джондалар. При Мамутоите винаги има работа за човек,

който може да произвежда качествени сечива и инструменти. И Айла притежава много умения, които биха били от полза за бивака. Тя не само майсторски борави с копиехвъргача и с тази нейна прашка — ти беше прав — и той се обърна от Джондалар към Айла — тя е и Лечителка. Бихме искали да останете при нас.

— Надявах се да презимуваме при вас, Талут, и съм ти признателен за поканата, но не съм сигурен, как я приема Айла — отвърна Джондалар с усмивка, усещайки, че едва ли би имало подходящ момент за поканата на Талут. Та как би могла да си тръгне сега? Определено предложението на Талут означаваше много повече от неприятното отношение на Фребек.

Талут продължи като отправи доводите си към младата жена.

— Айла, ти сега си нямаш народ, а и Джондалар живее много далеч, може би толкова далеч, че не би си правил труда да пътува до там, ако си намери дом тук. Ние много бихме желали и двамата да останете, не само през зимата, а завинаги. Аз ви каня да се влеете в нашия народ и това го казвам не само от свое име. Тюли и Барзек имат желание да приемат Джондалар в Огнището на Зубъра, а Нези и аз искаме да станеш дъщеря на Лъвското огнище. Тъй като Тюли е водачка, а аз — водач, това ще ви даде високо положение сред Мамутоите.

— Искаш да кажеш, че желаете да ни осиновите? Че искате да станем Мамутои? — избъбри Джондалар, малко стреснат и почервенял от изненада.

— Ти искаш мен? Ти искаш осиновиш мен? — попита Айла. Беше изслушала разговора със сбърчено от внимание чело, без да вярва напълно на онова, което чуваше. — Ти искаш да направиш Айла от Ничий род Айла от Мамутоите?

Едрият мъж се усмихна:

— Да.

Джондалар не можеше да намери думи. Гостоприемството можеше да е въпрос на традиция, а и на гордост, но нямаше народ, който по традиция да кани чужденци да се присъединят към негово племе, негов род, без това да е било сериозно обмислено.

— Аз... ъ-ъ... не зна... какво да кажа — смотолеви той. — Това е голяма чест за мен. Поканата е голямо признание.

— Знам, че и двамата имате нужда от време, за да си помислите — каза Талут. — Бих бил изненадан, ако не е така. Не сме споделили предложението си с всички, а трябва да получим съгласието и на целия бивак, но това няма да представлява проблем като се има предвид всичко, което ще донесете със себе си, а Тюли и аз ще застанем зад вас. Искях първо вас да попитам. Ако сте съгласни, ще свикам събрание.

Те мълчаливо гледаха как едрият водач крачи обратно към землянката. Бяха планирали да потърсят някое място, където да поговорят, като и двамата се надяваха да намерят решение на проблеми, които чувствуваха, че започват да назряват помежду им. Неочакваната покана на Талут беше внесла съвсем различно измерение в мислите им, в решенията, които трябваше да вземат, дори, на практика, в целия им живот. Без да пророни дума, Айла яхна Уини, а Джондалар се метна зад нея. Последвани от Рейсър, те се запътиха нагоре по склона и през откритата местност, всеки потънал в мислите си.

Айла бе така трогната от поканата на Талут, че не можеше да намери думи. Когато живееше с Клана, често се чувстваше изолирана, но това не бе нищо в сравнение с болезнената празнота, отчайващата самота, която беше изпитала без тях. От времето, когато напусна Клана, до появата на Джондалар, преди по-малко от един сезон, тя беше сама. Нямахте си никого, липсваше ѝ чувство за принадлежност, нямахте дом, род, народ и знаеше, че никога вече няма да види своя клан. Земетресението, което я остави сираче, преди да я намерят хората от Клана, и земетресението в деня, когато бе изгонена, придаваха на изолацията ѝ дълбоко чувство на обреченост.

В основата на това нейно усещане лежеше дълбок, първичен страх, комбинация от древния ужас от надигащата се земя и стягащата сърцето скръб на малкото момиченце, загубило всичко, дори спомените си за тези, към които е принадлежало. За Айла нямахте нищо по-страшно от гънещата се земна маса. Тези моменти като че ли винаги сигнализираха резки и разтърсващи промени в живота ѝ, не по-малки от тези, които нанасяха върху земята. Сякаш едва ли не самата земя ѝ подсказваше какво да очаква... или се разтрисаше от съчувствие.

Но след като загуби всичко първия път Кланът стана нейният народ. Сега, ако реши, може отново да принадлежи към свой народ. Би

могла да стане Мамутои; няма да е сама.

Ами Джондалар? Как би могла тя да предпочете друг народ пред неговия? Ще пожелае ли той да остане и да се присъедини към Мамутоите? Айла се съмняваше. Беше сигурна, че той иска да се завърне при своите. Но се опасяваше, че всички Други ще се опълчат срещу нея, както направи Фребек. Той не искаше тя да разказва за Клана. Ами ако тя замине с него и те не я приемат? Напълно е възможно неговият народ да е като Фребек. Тя няма да се въздържи да не ги спомене, макар че Иза, Креб, Брун и нейният син бяха хора, от които тя би трябвало да се срамува. Тя няма да се срамува от народа, който обича!

Дали ѝ се искаше да отиде в неговия дом и да рискува да се отнасят с нея като с животно? Или искаше да остане, където е желана и приета? Лъвският бивак беше приел дори дете на смесени духове, момче като нейния син... Изведнъж ѝ хрумна една мисъл. След като веднъж са приели едно, дали не биха приели още едно? Такова същество, което не е слабовато и болнаво? Което би могло да се научи да говори? Територията на Мамутоите се простираше чак до Беранско море. Не спомена ли веднъж Талут, че някой имал там Върбов бивак? Полуостровът, където живееше Клана, не бе много далеч оттам. Ако станеше Мамутои, може би, някой ден тя би могла да... Ами Джондалар? Ако си тръгне? При тази мисъл Айла усети болезнено свиване на стомаха, „Би ли могла да понесе живот без Джондалар“ — питаше се тя и се бореше със смесените си чувства.

У Джондалар също се бореха противоречиви желания. Почти не се замисляше върху предложението, което му бе направено, освен че искаше да намери причина, за да откаже, без да обиди Талут и Мамутоите. Та той беше Джондалар от Зеландониите и знаеше, че брат му бе прав. Той никога не би могъл да бъде друг. Искаше да се прибере у дома, но това бе по-скоро упорствуващ копнеж, отколкото неотложна необходимост. Не беше възможно да разсъждава в друг план. Неговото родно място бе толкова далеч, че само пътешествието до там щеше да му отнеме цяла година.

Бъркотията в ума му беше заради Айла. Макар че никога не му бяха липсвали благоразположени партньорки, повечето от които охотно биха се свързали по-трайно с него, никога досега не беше срещал жена, която да е желаел така силно, както Айла. Никоя от

жените от неговия народ и никоя от тези, с които се бе запознал по време на пътешествията си, не бе успяла да го доведе до това състояние, което бе наблюдавал при други, но което самият той не бе изживявал, докато не се запозна с нея. Обичаше я повече, отколкото мислеше, че изобщо е възможно. Тя бе всичко, което търсеше в една жена, че дори и повече. Не можеше да си представи да живее без нея.

Но същевременно съзнаваше, че това би било равносилно на опозоряване. Защото точно тези нейни качества, които го привличаха — съчетанието между невинност и мъдрост, честност и загадъчност, самоувереност и уязвимост — бяха следствие от същите обстоятелства, които биха могли да го накарат отново да изпита болката от срама и заточението.

Айла е била отгледана от Клана, народ, който бе различен в много необясними отношения. За повечето народи, които той познаваше, съществата, наричани от нея Клан, не бяха хора. Бяха животни, но не като другите, създадени от Майката, за да задоволяват нуждите на хората. Макар и да не се признаваха, сходствата между тях се отчитаха, но очевидните човешки белези на Клана не предизвикваха братски чувства. На тях гледаха по-скоро като на заплаха и наблягаха на различията. За хора като Джондалар Кланът беше отвратителен животински вид, който дори не беше включен в пантеона на създанията на Великата Земя Майка, сякаш бяха същества, пръкнали се от някакво необяснимо зло.

Но на дело взаимното зачитане на общата им човешка природа бе по-силно, отколкото на думи. Родът на Джондалар бе навлязъл в територията на Клана едва преди няколко поколения, като често се бе настанявал насилствено в благоприятни за живеене местности, изобилстващи на паша и дивеч, прокуждайки Клана в други области. Но така както вълчите глутници си поделят териториите и ги отстояват една от друга, за разлика от други същества — хищници или лешояди, приемането на границите между обитаваните от тях райони беше мълчаливо споразумение, че са от един и същ биологичен вид.

Джондалар беше проумял, горе-долу по същото време, когато осъзна чувствата си към Айла, че целият живот е творение на Великата Земя Майка, включително плоскоглавците. Но макар да я обичаше, беше убеден, че сред неговия народ Айла би била чужда. Имаше нещо повече от връзката ѝ с Клана, което я правеше по-низше същество. На

нея щяха да гледат като на уродливо създание, заклеймено от Майката, защото е родила дете от смесени духове, полуживотински и получовешки.

Това табу беше всеобщо. Всички народи, с които Джондалар се беше срещал по време на пътуванията си, вярваха в него, макар и с различна сила. Някои не допускаха съществуването на такова презряно същество, други гледаха на това като на неприятна шега. Ето защо той бе толкова поразен, когато завари Ридаг в Лъвския бивак. Беше сигурен, че на Нези никак не ѝ е било лесно и че в действителност си е навлякла жестоки упреци, породени от предразсъдъци. Само някой искрено уверен и сигурен в положението си би се осмелил да се изправи срещу хулителите, и накрая тя бе успяла да се пребори единствено благодарение на истинската си човечност и милосърдие. Но дори Нези не бе споменала за сина, за който Айла ѝ беше разказала, когато се опитваше да убеди останалите да я приемат.

Айла не знаеше за болката, която Джондалар почувства, когато Фребек ѝ се присмя, макар че бе очаквал нещо по-лошо. Неговата болка, обаче, бе нещо повече от обикновено съчувствие към нея. Цялата остра свада му напомни за една случка, когато чувствата му го бяха подвели и бяха извадили наяве собствената му дълбока и потулена мъка. Но още по-лоша бе неговата собствена неочаквана реакция. Именно това беше причината за неговото терзание сега. Джондалар все още се червеше от вина, защото за момент изпита унижение от връзката си с нея, когато Фребек избълва хулите си. Та как може да обича една жена и да се срамува от нея?

Още от онова ужасно време, когато беше млад, Джондалар полагаше неимоверни усилия да се владее, но сега изглежда не бе в състояние да се справи с противоречивите чувства, които го измъчваха. Искаше да вземе Айла със себе си и да я отведе у дома. Искаше да я представи на Даланар и на хората от своята Пещера, на майка си, Мартона, на по-големия си брат и по-малката си сестра, на братовчедите си и на Зеландони, Искаше му се да я приемат добре, да създаде собствено огнище с нея, място, където тя би могла да роди деца, вероятно създадени от неговия дух. Не му трябваше никой друг на земята, макар че сърцето му се свиваше при мисълта за презрението, което би се изляло върху него за това, че е довел такава

жена у дома, пък и не му се искаше да излага и нея на такова отношение.

Особено ако не се налагаше. Да ще само да си мълчи за Клана, тогава никой няма да разбере. И все пак какво би могла да отговори, ако някой я попита кой е нейният народ? Откъде е? Хората, които я бяха отгледали, бяха единствените, които тя познаваше, освен ако... не приемеше предложението на Талут, Тогава щеше да стане Айла от Мамутоите, все едно че се е родила сред тях. Особеният ѝ начин на произнасяне на някои думи би могъл да се приеме просто като акцент. Знае ли човек? — помисли си той. Може пък наистина да е Мамутои. Може родителите ѝ да са били такива. Тя не ги помни.

Но ако стане Мамутои, може да реши да остане при тях. Ами ако наистина постъпи така? Ще бъде ли аз в състояние да остана? Бих ли могъл да приема този народ като свой? Тонолан успя. Дали бе обичал Джетамио повече, отколкото аз обичам Айла? Да, но нейният народ бяха Шарамудоите. Тя бе родена и бе израснала сред тях. А Мамутоите са толкова народ на Айла, колкото и мой. Но ако може да е щастлива тук, тя би могла да се чувства така и при Зеландониите. Да, но ако стане Мамутои, може да не пожелае да дойде с мен при моя народ. Никак няма да ѝ е трудно да си намери някого тук... Уверен съм, че Ранек в никакъв случай не би ѝ отказал.

Айла усети, че той я притисна собственически и се почуди какво ли го бе подтикнало. Видя напред ивица храсти, вероятно беше малка река, и пришпори Уини към нея. Конете подушиха водата и не чакаха да ги подканят. Когато стигнаха потока, Айла и Джондалар слязоха от конете и се огледаха за място, където да седнат удобно.

Там, където водата миеше бреговете на рекичката, се забелязваше заледряване, което, както знаеха от опит, бе само началото. Бялата преграда, която се изграждаше пласт подир пласт от тъмните води, които все още се движеха бързо в средата на рекичката, щеше да се увеличава с нарастването на сезона и щеше да добие завършен вид като скове бурния поток, докато се смени сезонът. Тогава водата отново щеше бликне в стремежа си към свобода.

Айла отвори една малка кутия, направена от твърда необработена кожа, в което беше сложила храна за двамина, малко сушено месо, за което предполагаше, че е от зубър, кошничка сухи боровинки и малко сливи. Извади парче медно сивкав железен пирит и

кремък, за да запали огън, на който да свари вода за чай. Джондалар отново се възхити от лекотата, с която тя запали огъня с помощта на възпламенителния камък. Това си беше магия, чудо. Никога не беше виждал такова нещо, преди да срещне Айла.

Каменистият бряг на нейната долина беше обсипан с буци железен пирит... Нейното откритие, че при удара на кремък о железен пирит може да се извлече достатъчно дълга и силна искра, която да запали огън, беше случайност, но тя беше готова да се възползва от нея. Огънят ѝ беше угаснал. Тя знаеше как да го запали посредством трудоемкия процес, използван от повечето народи — чрез въртене на пръчка в дупка, пробита в парче дърво, докато при триенето се отдели достатъчно топлина, от която да се получи горяща главня. И тогава беше разбрала как да приложи принципа — беше взела по грешка буца железен пирит, вместо каменния чук за оформяне на кремъчни изделия и беше извлякла първата искра.

Джондалар беше научил тази техника от Айла. Работейки с кремъка, често беше получавал малки искри, които възприемаше като израз на живия дух на камъка, освободен в процеса на обработката. Не му беше хрумвало да запали огън от искрите. Но тогава той не беше сам в долина на ръба на оцеляването; около него обикновено имаше хора, а при тях почти винаги гореше огън. Искрите, които получаваше само с кремък, обаче, обикновено не бяха достатъчно силни, за да запалят огън. Именно постигнатата от Айла случайна комбинация между кремък и железен пирит създаваше искрата, която можеше да се превърне в огън. Той веднага оцени стойността на процеса и на запалителните буци железен пирит, както и изгодата от това да се пали огън така лесно и бързо.

Докаато се хранеха се смееха на лудориите на Рейсър, който подмамваше майка си да играе с него, сякаш казваше: „Хвани ме, ако можеш“, а после и двата коня се търкаляха по земята и ритяха с копита във въздуха на една пясъчна ивица, закътана от вятъра и стопляна от слънцето. И двамата внимателно избягваха да споделят мислите, които се въртяха в главите им, смехът ги накара да се поотпуснат, а уединението и спокойствието им припомниха дните на тяхната близост в долината. Когато отпиваха от горещия чай, вече бяха добили нагласа за разискване на по-трудни теми.

— Струва ми се, че на Лати би й доставило удоволствие да гледа как си играят конете — отбеляза Джондалар.

— Да. Тя наистина обича конете, нали?

— Тя обича и теб, Айла. Започнала е много да ти се възхищава — каза Джондалар и като се поколеба продължи — Много хора тук те харесват и ти се възхищават. Не ти се ще наистина да се върнеш в долината и да живееш сама, нали, Айла?

Айла сведе очи към чашата в ръцете си, поразклати остатъка от чай с листенцата и отпи от него.

— Приятно е, че пак сме само двамата, насаме. Не съзнавах, че ще се почувствам толкова добре, когато се измъкна от всичките тези хора, а в пещерата в долината останаха някои мои вещи, които би искала да са с мен. Но ти си прав. Сега, когато срещнах Другите, не искам да живея самичка през цялото време. Харесват ми и Лати, и Диджи, и Талут и Нези, всички... без Фребек.

Джондалар въздъхна с облекчение. Първото и най-голямо препятствие беше лесно преодоляно.

— Фребек е само един-единствен човек. Не бива да позволяваш на едного да провали всичко. Талут... и Тюли... нямаше да ни поканят да останем тях, ако не те харесваха и ако не смятаха, че имаш нещо ценно, което можеш да им предложиш.

— Самият ти можеш да предложиш нещо ценно, Джондалар. Искаш ли да останеш и да станеш Мамутои?

— Те се държат любезно с нас, много по-любезни, отколкото повелява обикновеното гостоприемство. Бих останал, най-малкото докато отmine зимата, дори повече; ще ми е драго да им дам всичко, което мога. Но те нямат нужда от моето умение да дялам кремък. Уимез е много по-добър от мен, а и Дануг скоро ще го догони. Вече им демонстрирах копиехвъргача. Видяха устройството му. След известни упражнения ще могат да боравят с него. Просто трябва да имат желание за това. Пък и аз съм Джондалар от Зеландониите...

Млъкна и очите му добиха мъгляво изражение, сякаш се вглеждаше в нещо много далечно. После извърна поглед назад, откъдето бяха дошли и челото му се сбърчи, докато се опитваше да намери някакво обяснение.

— Трябва да се върна... някой ден... ако не за друго, то поне за да кажа на майка за смъртта на брат ми... и да дам възможност на

Зеландони да намери неговия дух и да го отведе в отвъдния свят. При това положение не мога да стана Джондалар от Мамутоите, не мога да забравя задължението си.

Айла си вгледа в него внимателно. Знаеше, че той не иска да остане. Не беше заради някакви задължения, макар че вероятно се чувстваше обвързан с тях. Просто искаше да се прибере у дома.

— Ами ти? — попита Джондалар, като се опита да запази неутрален тон и изражение. — Искаш ли да останеш и да се превърнеш в Айла от Мамутоите?

Тя затвори очи, търсейки начин да изрази мислите си, чувствайки, че ѝ липсват думи, или по-точно, че не намира подходящите слова или просто думите не бяха достатъчни.

— Откакто Брод ме прокле, аз нямам свой народ, Джондалар. Това предизвиква у мен усещане за празнота. Харесвам Мамутоите и ги уважавам. Чувствам се като у дома при тях. Лъвският бивак е... като клана на Брун... повечето са добри хора. Не знам кой е бил моят народ преди Клана, едва ли някога ще узная, но понякога нощем си мисля... иска ми се да са били Мамутои.

Тя впи поглед в мъжа, в правата му руса коса на фона на тъмната козина на качулката му, в лицето му, за което продължаваше да мисли, че е красиво, макар че той ѝ беше казал, че за мъж не се употребява тази дума, в силното му чувствено тяло и големите му изразителни ръце, в сините му очи, които изглеждаха толкова искрени и разтревожени.

— Но преди да се появят Мамутоите, дойде ти. Ти прокуди празнотата и ме изпълни с любов. Искам да съм с теб, Джондалар.

Напрежението напусна погледа му и отстъпи място на меката и спокойна топлина, с която тя беше свикнала в долината, а после в очите му се появи магнетичното, повелително желание, от което тялото ѝ тръпнеше по своя собствена воля. Тя импулсивно се приближи до него, устните му намериха нейните, ръцете му я прегърнаха.

— Айла, моя Айла, толкова много те обичам — изтръгна се сподавен вопъл от гърдите му, пропит с терзание и облекчение. Притисна я силно, но нежно, към гърдите си, така както седяха на земята, сякаш никога нямаше да я пусне, но се страхуваше тя да не се откъсне от него. Поотпусна я толкова, колкото да вдигне лицето ѝ към

своето, целуна я по челото, очите, върха на носа, после устата и усети как желанието му нараства. Беше студено, нямаше къде да се подслонят на топло, но той я желаше.

Развърза връвта на качулката ѝ, оголи шията ѝ, ръцете му се пъгнаха под анорака и туниката ѝ и намериха топлата ѝ кожа и налетите ѝ гърди с техните твърди щръкнали зърна. Докато той ги милваше, стискаше и разтриваше, тя изстена тихо. Развърза връвта на панталоните ѝ и напипа мъхнатия ѝ хълм. Когато напипа топлата ѝ влажна цепка тя се притисна към него и той усети как вътрешността ѝ се стегна и затрептя.

Тогава Айла също пъкна ръка под анорака и туниката му, развърза връвта на панталоните му, хвана големия му пулсиращ член и започна да го трие с ръце. Той изпусна дълбока въздишка на наслада, когато тя се наведе и го пое с устни. Усети гладката му кожа с езика си, допусна го да проникне докъдето може, после го избута напред и пак го потегли навътре, като продължаваше да разтрива с ръце топлият му извит ствол.

Чуваше го как стене, как понечи да извика, но той пое дълбоко въздух и леко я отстрани.

— Чакай, Айла, искам те — прошепна той.

— Ще трябва да си събуя панталона и калцуните — обясни тя.

— Не, недей, много е студено. Обърни се, нали помниш как?

— Като Уини и нейния жребец — прошепна Айла.

Тя се обърна и застана на колене. За момент позата ѝ напоси не за Уини и нейния жребец, а за Брод, когато я хвърли на земята и я насили. Но нежното докосване на Джондалар не беше същото. Тя смъкна пояса си, оголи топлите си стегнати задни части и отворът, който го приканваше както цветето пчелите с меките си венчелистчета и дълбоко розово гърло. Самата покана беше силно съблазнителна. Усети непреодолим импулс. Потисна го за момент, наведе се плътно до нея, за да я топли, докато милваше гладките ѝ заоблени задни части и нежно опипваше хребетите и гънките на топлата ѝ влажна вътрешност предизвиквайки у нея Удоволствие с опитните си пръсти, докато стоновете ѝ и нов изблик на топлина му подсказаха, че не е нужно да чака повече.

Разтвори двете еднакви половини на хълма ѝ и проникна с налятата си и тръпнеща мъжественост в дълбокия и копнеещ отвор на

нейната женственост с неизмеримо удоволствие, което изтръгна стон и от двамата. Отдръпна се почти напълно, после отново проникна в нея, придърпвайки я към себе си, наслаждавайки се на дълбоката ѝ прегръдка. Отново се отдръпна и отново проникна и пак, и пак, докато накрая избухна върховното удоволствие.

След няколко последни движения, които го изсмукаха докрай, все още потопен дълбоко в топлината ѝ, той я обхвана с двете си ръце и двамата се катурнаха на една страна. Беше я прегърнал силно, покрил тялото ѝ с анорака си, докато почиваха.

Най-сетне се отделиха един от друг и Джондалар седна. Вятърът постепенно се усилваше и Джондалар погледна с опасение към трупациите се облаци.

— Трябва малко да се почистя — каза Айла като се надигна. — Тези панталони са нови и са ми от Диджи.

— Когато се върнем, можеш да ги оставиш навън, за да замръзнат и после да ги изчеткаш.

— В потока все още има вода...

— Ледена е, Айла!

— Знам. Само набързо.

Като опита здравината на леда тя клекна край рекичката и се заплакна с една ръка. Когато отново стъпи на брега, Джондалар се приближи зад нея и я изсуши с козината на анорака си.

— Не искам да замръзне — каза той с широка усмивка, като я потупваше лекичко с козината, а после я помилва.

— Мисля, че го поддържаш достатъчно топло — каза тя усмихнато, завързвайки връвта на кръста си и оправяйки анорака си.

Този Джондалар обичаше. Мъжът, който можеше да я стопли и възбуди с поглед, с докосване; мъжът, който познаваше тялото ѝ по-добре от самата нея и който можеше да изтръгва от него усещания, които тя не подозираше, че притежава; мъжът, който я беше накарал да забрави болката от първото насилствено проникване на Брод в нея и който ѝ бе показал какво са Удоволствията и какви би трябвало да бъдат. Този Джондалар, когото тя обичаше, беше игрив, грижовен, обичлив. Такъв беше той в долината, както и сега, когато бяха сами. А защо беше толкова различен в Львския бивак?

— Ей, жена, ти много бързо започна да се оправяш с думите. Ще ми стане трудно да се меря с теб на родния си език! — каза той и я

прегърна през кръста, после сведе към нея поглед пълен с любов и гордост. — Добре се оправяш с езика, Айла. Усвояваш го невероятно бързо. Как го постигаш?

— Нямам друг избор. Сега това е моят свят. Аз нямам свой народ. За Клана съм мъртва, не мога да се върна там.

— Би могла да имаш свой народ. Би могла да бъдеш Айла от Мамутоите. Стига да искаш. Какво ще кажеш?

— Искам да съм с теб.

— Пак можеш да си с мен. Това, че някои са те осиновили, не означава, че не можеш да си тръгнеш... някой ден. Бихме могли да останем тук... за известно време. А ако с мен се случи нещо — всичко е възможно, нали знаеш — може би няма да ти е толкова зле да си имаш народ. Народ, който те иска.

— Искаш да кажеш, че не би имал нищо против?

— Да имам нещо против? Не, не бих имал нищо против, ако това е твоето желание.

На Айла ѝ се стори, че долови известно колебание в гласа му, но той наистина изглеждаше искрен.

— Джондалар, аз съм само Айла. Нямам народ. Ако бъда осиновена от някой народ, ще си имам някого. Ще бъда Айла от Мамутоите — тя се отдръпна от него и отстъпи назад. — Трябва да помисля за това.

Обърна се и тръгна към багажа, който носеше. „Ако смятам скоро да тръгна с Джондалар, не би трябвало да приемам — помисли си тя. — Не би било честно. Но той каза, че има желание да остане. За известно време. Може би, след като поживее с Мамутоите, ще промени решението си и ще се установи тук.“ Питаше се дали се опитва да си намери извинение.

Бръкна под връхната си дреха за амулета и насочи мислите си към своя тотем: „Пещерен лъв, иска ми се да има някакъв начин да разбере кое е правилно. Обичам Джондалар, но също така искам да принадлежа към свой народ. Талут и Нези искат да ме осиновят, да ме направят дъщеря на Лъвското... Лъвското огнище. И на Лъвския бивак! О, Велик Пещерен лъв, нима си ме насочвал през цялото време, а аз просто не съм забелязвала?“

Тя рязко се обърна. Джондалар все още стоеше там, където го беше оставила, и мълчаливо я наблюдаваше.

— Реших. Ще го направя! Ще стана Айла от Лъвския бивак на Мамутоите.

Тя забеляза, че преди да се усмихне, по лицето му пробягна сянка.

— Това е добре, Айла. Радвам се за теб.

— О, Джондалар, Правилно ли постъпвам? Дали всичко ще бъде наред?

— Това никой не знае... Та кой би могъл да кажа със сигурност?

— изрече той, приближавайки се към нея, като поглеждаше с едно око към притъмнялото небе. — Надявам се да е така... и за двама ни. — За миг те се притиснаха един към друг. — Мисля, че трябва да се връщаме.

Айла посегна към кутията, за да прибере нещата, но изведнъж забеляза нещо. Сними се на едно коляно и вдигна един златист камък. Избърса го добре и се вгледа в него по-внимателно. В гладкия камък, който започваше да се затопля в ръцете ѝ, беше затворено като в капсула цяло крилато насекомо.

— Джондалар! Виж! Виждал ли си някога такова нещо?

Той го взе от нея, разгледа го внимателно, после я погледна с известно страхопочитание.

— Това е кехлибар. Майка ми има такъв. Много го цени.

А този може би е още по-добър. — Видя, че Айла е вперила поглед в него. Изглеждаше слисана. Той не мислеше, че е казал нещо чак толкова поразително. — Какво има, Айла?

— Знак. Това е знак от моя тотем, Джондалар. Духът на Великия Пещерен лъв ми съобщава, че съм взела правилно решение. Той желае аз да стана Айла от Мамутоите!

Докато Айла и Джондалар яздеха обратно към бивака вятърът се усили и макар че беше едва рано следобед, слънцето бе затъмнено от облаци прах, образувани от сухата льосова почва надигаща се от замръзналата земя. Скоро едва намираха пътя през разбушувалата се прашна буря. В сухия мразовит въздух около тях трещяха светкавици, бумтяха и тътнеха гръмотевици. Когато една светкавица проблесна наблизо, последвана от силна гръмотевица, Рейсър се изправи на задните си крака подплашен. Уни изцвили тревожно. Слязоха от нея, за да успокоят уплашения жребец и продължиха пеша, като водеха животните за поводите.

Когато пристигнаха в бивака, вече се бе разразила ураганна прашна буря, която беше затъмнила небето, а носените от вятъра пращинки дращеа кожата им. Като приближиха землянката от черната вихрушка се появи една фигура, която държеше нещо, което плющеше и се напъваше сякаш беше живо същество.

— А, ето в най-сетне. Бях започнал да се тревожа — надвика Талут воя на вятъра и гръмотевиците.

— Какво правиш? Можем ли да ти помогнем? — попита Джондалар.

— Когато се зададе бурята, направихме заслон за конете на Айла. Не мислех, че ще е прашна. И вятърът го раздроби. Я по-добре ги вкарай вътре. Могат да останат в преддверието — каза Талут.

— Често ли има такива прашни бури? — попита Джондалар като сграбчи края на голяма кожа, чието предназначение е било да спира вятъра.

— Не. От няколко години насам не бяха ни сполетявали прашни бури. Тази ще утихне щом падне добър сняг — каза Талут — и след това ще бушуват само снежни бури! — завърши той със смях.

Хлътна в землянката и задържа вдигната тежката завеса от мамутска кожа, за да могат Айла и Джондалар да въведат конете.

Животните се страхуваха да влязат в непознатото място, пълно с толкова много необичайни миризми, но бумтящият ураган им се нравеше още по-малко, затова се довериха на Айла. Веднага щом се скриха от вятъра, те се успокоиха и бързо се почувстваха удобно. Макар и малко изненадана, Айла бе много признателна на Талут за проявената към тях загриженост. След като мина и през втория свод, тя усети колко е измръзнала. Смъденето от запокитените върху им пращинки бяха отклонили вниманието ѝ от общото ѝ състояние, но силният студ и вятър я бяха пронизали до костите.

Вятърът продължаваше да бушува навън около дългата землянка, като дрънкаше капациите на димоотводите и издуваше тежките завеси. Внезапни пориви разнасяха прах и караха огъня в готварското огнище да гори по-бурно. Хората се бяха събрали на групички край първото огнище и довършваха вечерята си, отпиваха билков чай и изчакваха Талут да започне да говори.

Най-сетне той се надигна и се запъти към Лъвското огнище. Когато се върна, носеше бивников жезъл, по-висок от него, долу

удебелен, а горе заострен. Беше украсен с малък предмет, който приличаше на колело със спици, завързан на една трета разстояние от върха на жезъла. Към горната му половина бяха прикрепени бели пера от жерав, разперени в полукръг, а между спиците на долната половина — загадъчни торбички, резбовани предмети от бивни и парчета козина, които се люлееха свободно, окачени на каиши. Когато се вгледа по-внимателно, Айла забеляза, че жезълът е направен от единичен дълъг мамутски зъб, който, посредством някакъв неизвестен метод, беше изправен. „Как — питаше се тя, — може човек да изправи извивката на мамутски зъб?“

Хората утихнаха и насочиха вниманието си към водача. Той погледна към Тюли и тя кимна. Тогава Талут удари с тъпия край на жезъла четири пъти по земята.

— Трябва да уведомя Лъвския бивак за нещо много важно — започна да говори Талут. — Нещо, което засяга всички, затова ще използвам Говорещия жезъл, така че всички да слушат внимателно и никой да не ме прекъсва. Всеки, който желае да се изкаже по въпроса, може да поиска Говорещия жезъл.

Докато сядаха и насочваха вниманието си към водача, през хората премина вълна на възбуда.

— Неотдавна в Лъвския бивак пристигнаха Айла и Джондалар. Когато преброих, дните, които те прекараха тук, с изненада открих, че са много малко. Вече ги чувстваме като много стари приятели, сякаш винаги са били с нас. И мисля, че повечето от вас изпитват същото. Поради тези топли приятелски чувства към нашия сродник Джондалар и неговата приятелка Айла, аз се надявах, че те ще удължат гостуването си и планирах да ги помоля да останат до края на зимата. Но за краткото време, което те прекараха тук, те не показаха нещо повече от обикновени приятелски чувства. И двамата дойдоха с ценни умения и знания и ни ги предложиха безрезервно, все едно че са част от нашия народ.

— Уимез препоръчва Джондалар като опитен майстор на кремъчни изделия. Той безвъзмездно сподели своите знания с Дануг и Уимез. Нещо повече, той донесе със себе си ново ловно оръжие, копиехвъргача, с който се увеличава както разстоянието, на което може да се метне копието, така и силата на удара му.

Последваха кимания и възгласи на одобрение и Айла отново забеляза, че Мамутоите рядко седяха тихо и спокойно, те активно коментираха и участваха в разискванията.

— Айла донесе много необикновени дарби — продължи Талут. — Тя е умела и точна с копиехвъргача, както и със своето оръжие — прашката. Мамут казва, че тя е Търсач, макар и необучен, а Нези предполага, че е и Викач, Може и да не е така, но е истина, че умее да кара конете да ѝ се подчиняват и те ѝ позволяват да ги язди. Тя дори ни научи да разговаряме, което ни помогна поновому да разберем Ридаг. Но, струва ми се, най-важното е, че тя е Лечителка. Вече спаси живота на две деца... и притежава чудесно средство срещу главобол!

Последният довод предизвика вълна от смях.

— И двамата носят със себе си толкова много, че не искам Лъвският бивак или Мамутоите да ги загубят. Помолих ги да останат с нас не само през зимата, а завинаги. В името на Мут, Майката и Всички — Талут удари силно по земята с жезъла — аз моля те да се присъединят към нас и вие да ги приемете за Мамутои.

Талут кимна към Айла и Джондалар. Те се изправиха и се приближиха към него с тържествеността на предварително подготвена церемониалност. Тюли, която чакаше настрани, застана до брат си.

— Аз моля за Говорещия жезъл — каза тя.

Талут ѝ го подаде.

— В качеството си на водачка на Лъвския бивак, заявявам моето одобрение на доводите на Талут. Джондалар и Айла ще бъдат ценна придобивка за Лъвския бивак и Мамутоите. — Тя се обърна с лице към русокосия мъж. — Джондалар, — рече тя като удари три пъти с Говорещия жезъл — Тюли и Барзек те молят да станеш син на Огнището на Зубъра. Това е нашето желание. Какви са твоите слова, Джондалар?

Той се приближи до нея, пое подадения му жезъл и тропна три пъти с него.

— Аз съм Джондалар от Деветата пещера на Зеландониите, син на Мартона, бивша водачка на Деветата пещера, родена в огнището на Даланар, водач на Ланзадониите — започна той. Тъй като това бе официален случай, той беше решил да направи по-официално обръщение и да изброи основните си родови връзки, което беше

посрещнато с одобрителни кимания и усмивки. Всички тези чуждоземни имена придадоха на церемонията екзотичност и тежест.

— Изключително съм поласкан от вашата покана, но трябва да бъда откровен с вас и да ви кажа, че имам големи задължения. Някой ден ще трябва да се върна при Зеландониите. Длъжен съм да съобщя на моята майка за смъртта на брат ми, а трябва да кажа и на Зеландони, нашия Мамут, да направи Търсене на духа на брат ми, за да го насочи към света на духовете. Високо ценя нашето родство, изключително се радвам на вашето приятелство и не желая да ви напусна. Желая да остана при вас, мои приятели и родственици, дотогава докогато мога. — Джондалар върна Говорещия жезъл на Тюли.

— Ние сме натъжени, че не можеш да се присъединиш към нашето огнище, Джондалар, но разбираме твоите задължения. Ние те уважаваме. Тъй като сме в родствена връзка с теб чрез твой брат, който е бил стопанин на Толи, ти си добре дошъл и можеш да останеш тук докогато желаяш — каза Тюли й предаде Жезъла на Талут.

— Айла — каза Талут като удари три пъти с жезъла по земята, — Нези и аз искаме да те осиновим и да станеш дъщеря на Лъвското огнище. Такова е нашето желание. Какви са твоите слова?

Айла взе Жезъла и тропна с него три пъти по земята.

— Аз съм Айла. Нямам свой народ. За мен е чест и радост да приема вашето предложение да стана част от вашия народ. Ще бъда горда да съм Айла от Мамутоите — изрече тя грижливо отрепетитаното си слово.

Талут взе Жезъла от нея и тропна четири пъти:

— Ако няма възражения, ще пристъпя към закриването на това специално събрание...

— Аз моля за Говорещия жезъл — извика глас от присъстващите. Всички видяха с изненада, че Фребек приближава към Жезъла.

Взе го от водача и удари с него три пъти по земята.

— Аз не съм съгласен. Аз не искам Айла — заяви той.

Смаяни, хората от Лъвския бивак изведнъж утихнаха. След това, поокопитили се от изненадата, започнаха шумно да коментират. Водачът беше подкрепил Айла заедно с водачката и всичко беше в реда на нещата. Макар че всички знаеха за чувствата на Фребек към Айла, никой друг не ги споделяше. Нещо повече, Фребек и Огнището на Жерава най-малко имаха право да възразяват. Самите те съвсем наскоро бяха приети в Лъвския бивак, след като няколко други биваци им бяха вече отказали, и то само защото Нези и Талут се бяха застъпили за тях. В миналото Огнището на Жерава се бе радвало на висок статус и тогава имаше хора от други биваци, които бяха проявявали желание да ги подкрепят, но дисиденти винаги са съществували, а това не беше допустимо. Необходимо беше съгласието на всички. След пълната поддръжка, изразена от водача, възражението на Фребек прозвуча като неблагодарност; никой не беше очаквал това, най-малко самият Талут.

Врявата утихна веднага щом Талут взе Говорещия жезъл от Фребек, вдигна го и го разклати, призовавайки на помощ неговата сила.

— Жезълът е във Фребек. Оставете го да се изкаже — каза Талут и му върна пръта от бивник.

Фребек удари три пъти по земята и продължи:

— Не искам Айла, защото не смятам, че е предлага достатъчно, за да стане Мамутои.

Този довод беше посрещнат с неодобрителен шум, особено след хвалебствените слова на Талут, но това не бе достатъчно, за да прекъсне изказващия се.

— Длъжни ли сме да каним всеки чужденец, който ни гостува, да стане Мамутои?

Дори авторитетът на Говорещия жезъл не беше достатъчен, за да накара обитателите на бивака да мълчат.

— Какво искаш да кажеш с това, че тя няма какво да ни предложи? Ами умението ѝ да ловува? — извика Диджи, изпълнена със справедлив гняв. Нейната майка, водачката, не беше приела Айла само от пръв поглед. Тя беше се съгласила да подкрепи Талут само след дълга и обстойна преценка. Как си позволява този Фребек да се противопоставя?

— Е и какво като умее да ловува? Та няма всеки ловец, трябва да стане член на нашия народ? — възрази Фребек. — Това не е достатъчно основание. Няма да може дълго да ловува, особено след като роди деца.

— Отглеждането на деца е още по-важно! Те ще повишат статуса ѝ — избухна Диджи.

— Мислиш ли, че не знам това? Та на нас дори не ни е известно дали е способна да има деца, а ако не може, не би била особено ценна. Обаче не ставаше въпрос за деца, а за ловуване. Само това че ловува не е достатъчно, за да стане Мамутои — запъна се Фребек.

— Ами копиехвъргачът? Не можеш да отречеш, че това е много ценно оръжие, а тя го владее добре и вече показва на други хора как да го използват — обади се Торнек.

— Не го е донесла тя. Джондалар го донесе, а той не се присъединява към нас.

Дануг се намеси:

— Възможно е наистина да е Търсач или Викач. Умее да кара конете да ѝ се подчиняват. Дори язди единия от тях.

— Конете са храна. Майката ни е определила да ходим на лов за тях, а не да живеем с тях. Даже не съм сигурен, че е правилно да ги яздим. А и никой не знае със сигурност каква може да излезе тя в действителност. Може да е Търсач, може да Викач. Може да е самата Майка, слязла на земята, а може и да не е. Но откога, „може да е“ стана основание за някого да се присъединява към нашия народ?

Никой не можеше да го обори. Фребек започваше да се възхищава на самия себе си и да се наслаждава на цялото внимание, което получаваше.

Мамут го изгледа с известна изненада. Макар че шаманът изобщо не беше съгласен с него, трябваше да признае, че доводите на Фребек бяха находчиви. Лошото беше, че не бяха отправени в правилната посока.

— Айла научи Ридаг да говори, макар че никой не вярваше, че е способен на това — извика Нези, включвайки се в спора.

— Да говори! — присмя се Фребек. — Е, ако ти можеш да наречеш силното ръкомахане говорене, то аз не мога. Не виждам нищо по-безсмислено от това да жестикулираш пред един плоскоглавец. Това не е основание, за да я приемем. Даже по-скоро обратното.

— И независимо от очевидната истина, предполагам, че все още не вярваш, че тя е Лечителка? — намеси се Ранек. — Надявам се разбираш, че ако успееш да изпъдиш Айла оттук, може би ти ще си този, който ще съжалява, ако няма кой да помогне на Фрали, когато ражда.

Фребек винаги бе възприемал Ранек като аномалия. Независимо от високия му статус и уважението, с което се ползваше като ваятел, Фребек просто не знаеше какво да мисли за мъжа с кафява кожа и не се чувстваше добре в негово присъствие. Винаги имаше усещането, че Ранек се отнася с пренебрежение към него или му се подиграва, когато пуска вход ироничния си тон. Това не му се нравеше; нещо повече — мургавият цвят на кожата му беше някак си неестествен.

— Прав си, Ранек — каза Фребек високо. — Не мисля, че тя е Лечителка. Че как може някой, израснал сред тези животни, да научи достатъчно, за да стане Лечител? А Фрали вече е раждала. Защо да е по-различно този път? Освен ако тази жена-животно не ѝ донесе лош късмет. Това плоскоглаво момче вече намалява репутацията на бивака. Нима не виждате? Та тя още повече ще я снижи. Кой би поискал жена, отгледана от животни? И какво биха си помислили хората, ако някой влезе тук и види коне в жилището? Не, аз решително не желая една животинска жена, която е живяла с плоскоглавци, да се присъединява към Лъвския бивак.

Неговите разсъждения за Лъвския бивак предизвикаха голямо вълнение и суматоха, но Тюли успя да извиси глас над врявата.

— По силата на какво заявяваш ти, че репутацията на този Бивак е намаляла? Ридаг не ми е отнел репутацията, аз продължавам да съм решаващият фактор в Съвета на Сестрите. Талут също не е загубил престижа си.

— Хората винаги казват „бивака с плоскоглавото момче“. Това ме кара да се срамувам, че съм негов член — извика Фребек.

Тюли се извиси до дребничкия, хилав човек:

— Свободен си да го напуснеш, когато пожелаеш — каза тя с леденостуден глас.

— Видя ли сега какво направи! — извика Крози. — На Фрали ѝ предстои да ражда, а ти искаш да я изкараш навън, на студа, без да има къде да отиде. Защо ли изобщо се съгласих да се присъединиш към нас? Защо изобщо повярвах, че човек, който плаща толкова ниска Булчинска цена, ще я заслужава? О, моя бедна дъще, бедната ми Фрали...

Стенанията на старата жена потънаха в общата врява от разгневени гласове и доводи, които се сипеха върху Фребек. Айла се обърна и тръгна към Огнището на Мамута. Забеляза, че Ридаг наблюдава събралите се от Лъвското огнище с големи тъжни очи и тръгна към него. Седна до него, опипа гръдния му кош и се вгледа в него внимателно, за да се убеди, че момчето е добре. После, без да се опитва да завърже разговор с него, просто защото не знаеше какво да каже, тя го взе на ръце. Гушна го в скута си, залюля го и затананика монотонно и тихичко. Някога бе люляла по този начин сина си, а след години, когато бе сама в пещерата си в долината, често се люлееше сама, за да се приспи.

— Никой ли не уважава Говорещия жезъл? — изрева Талут, надвиквайки нестихващата глъчка. Очите му горяха. Беше разгневен. Айла не беше го виждала толкова разярен, но се възхити на самообладанието му, когато заговори.

— Крози, ние няма да изпъдим Фрали на студа и ти обиждаш както мен, така и Лъвския бивак, като предполагаш, че ще постъпим по този начин.

Старата жена зяпна водача с широко отворена уста. Съвсем не беше допускала, че ще изхвърлят Фрали. Просто се беше опитала да наддума Фребек и не мислеше, че словата ѝ ще се възприемат като обида. Има почтеността да се изчерви от срам, което изненада някои хора, но тя беше наясно с тънките моменти на приличното поведение. В края на краищата, статусът на Фрали произтичаше от нейния. Крози беше високо уважавана сама по себе си, или поне беше така, докато не загуби толкова много и не направи себе си и всички около нея толкова нещастни. Тя все още можеше да разграничи нещата по формата им, ако не по съдържанието.

— Фребек, на теб може да ти е неловко, че си член на Лъвския бивак — отсече Талут, — но ако този бивак е загубил от репутацията си, то е, защото беше единственият, който те прие. Както каза Тюли, никой не те кара насила да останеш. Ти си свободен да напуснеш по всяко време, но ние няма да те изхвърлим, не и с тази болна жена, която ще ражда сега, през зимата. Може би не си бил често в близост до бременна жена по-рано, но независимо дали го разбираш или не, болестта на Фрали не е само от бременността. Дори и на мен ми е ясно.

— Но това не е причината за свикването на това събрание. Независимо как ти го приемаш или как ние го приемаме, все пак ти си член на Лъвския бивак. Аз изразих моето желание да осиновя Айла, да я приема в моето огнище, да я направя Мамутои. Но за това е нужно съгласието на всички, а ти се противопостави.

Сега вече Фребек не можеше да си намери място. Едно е да поважничаш като възразиш и хвърлиш всички в смут, а друго е да понасяш упреците на Талут, който току-що му бе напомнил за унижението и отчаянието, което беше изпитал, когато полагаше такива усилия, за да намери бивак, където да създаде ново огнище със скъпоценната си нова жена, която беше по-привлекателна и му беше донесла много по-висок статус, отколкото бе имал някога през живота си.

Мамут го наблюдаваше внимателно. Фребек никога не бе изпъквал с нещо забележително. Имаше нисък статус, тъй като положението, което бе наследил от майка си не беше високо, нямаше кой знае какви постижения, които да говорят в негова полза и много малко качества или дарби с някаква действителна стойност. Хората не го мразеха, но и не го харесваха особено. Той бе просто един посредствен човек със средни възможности. Но ето че показваше умение да спори. Макар и фалшиви, в аргументите му имаше логика. Може би беше по-интелигентен, отколкото се смяташе, а и очевидно имаше големи амбиции. Свързването му с Фрали беше голямо постижение за човек като него. Ще трябва да го наблюдава по-внимателно.

Дори за да направиш предложение на жена като нея се изискваше известен кураж. Булчинската цена беше основната икономическа стойност сред Мамутоите; младоженките бяха стандарт

за валутата. Положението на мъжа в неговото общество произтичаше от това на жената, която го е родила или на жената или жените, които би могъл да привлече — чрез статус, ловни постижения, умение, талант или чар — за да живеят с него. Да намери жена с висок статус, която да пожелае да стане негова жена бе като да открие голямо богатство и Фребек не възнамеряваше да се откаже от нея.

„Но защо тя го е приела? — питаше се Мамут. — Положително е имало и други мъже, които са й правили предложения; Фребек само бе направил живота й по-труден. Та той можеше да й предложи толкова малко, а Крози беше толкова неприятна, че Бивакът на Фрали не ги беше приел, а Бивакът на Фребек направо им бе отказал. После един след друг им отказаха и останалите биваци, независимо че ставаше въпрос за жена с висок статус, при това бременна. И всеки път, обзета от паника, Крози влошаваше нещата още повече като го гълчеше и обвиняваше, което ги правеше още по-малко желани.“

Фребек беше благодарен, когато от Лъвския бивак отговориха утвърдително на молбата му, но тези хора бяха едни от последните, при които опита да намери дом. Не че положението им не беше високопоставено, но на тях се гледаше като на бивак с необичаен състав. Талут притежаваше способността да гледа на необичайното като на специално, а не странно. Цял живот бе притежавал висок статус, но търсеше нещо повече и го намираше в необичайното. Изпитваше удоволствие от това качество и го култивираше в своя бивак. Самият Талут беше най-едрият мъж, който хората бяха виждали някога, не само сред Мамутоите, но и сред съседните народи. Тюли беше най-едрата и най-силна жена. Мамут беше най-старият човек. Уимез беше най-добрият каменоделец, а Ранек — не само най-мургавият мъж, но и най-умелият ваятел. А Ридаг беше единственото плоскоглаво дете. Талут искаше да привлече и Айла, която беше съвсем необикновена с нейните коне, умения, таланти и не би имал нищо против Джондалар, който беше дошъл от много далеч.

Фребек не искаше да бъде необикновен, защото виждаше себе си като последна грижа. Той все още търсеше положение сред обикновените хора и беше започнал да обявява за добродетели най-обикновени неща. Той бе Мамутои и поради това бе по-добър от всеки, който не беше такъв, от всеки, който беше различен. Ранек, с мургавата си кожа и хапливото си сатирично остроумие, не беше истински

Мамутои. Та той дори не беше роден сред тях, докато Фребек беше и той определено беше по-добър от тези животни, тези плоскоглавци. Това момче, което Нези толкова обичаше, нямаше никакъв статус, защото бе родено от плоскоглава жена.

А тази Айла, която се домъкна със своите коне и върлинегия си чужденец, вече беше привлякла надменния поглед на мургавия Ранек, когото желяха всички жени, въпреки че бе различен, а може именно поради това. Тя дори не беше погледнала към Фребек, сякаш знаеше, че той не заслужава вниманието ѝ. Нямаше значение, че тя е умела, надарена или красива, той определено беше по-свестен от нея; за разлика от него, тя не беше Мамутои. Освен това беше живяла с онези плоскоглавци. А сега Талут искаше да я направи Мамутои.

Фребек съзнаваше, че той е причината за избухналата неприятна сцена. Бе доказал, че е достатъчно важен, за да не я приемат, но бе разгневил едрия водач повече, отколкото предполагаше, че е възможно и му беше малко страшно като виждаше огромния като мечка човек така ядосан. Талут можеше да го грабне и да го скърши на две. Най-малко можеше да го накара да напусне бивака. А тогава още колко ще може да задържи своята жена с висок статус?

И все пак, при всичкия си овладян гняв, Талут се отнасяше към Фребек с повече уважение, отколкото той беше свикнал да получава. Доводите на Фребек не бяха нито пренебрегнати, нито отхвърлени.

— Без значение е дали твоите възражения са разумни — продължи Талут студено. — Аз съм уверен, че Айла притежава много необикновени дарби, които могат да са ни от полза. Ти оспори това и каза, че тя няма нищо ценно, което да ни предложи. Не знам възможно ли е да бъде предложено нещо, което някой да не може да оспори, стига да го желае...

— Талут — обади се Джондалар, — извинявай, че те прекъсвам докато си с Говорещия жезъл в ръка, но ми се струва, че знам нещо, което не може да бъде оспорено.

— Така ли?

— Да. Струва ми се, че знам. Може ли да говоря с теб насаме?

— Тюли, би ли подържала Жезъла? — каза Талут и се запъти с Джондалар към Львското огнище. Последва ги любопитен шепот.

Джондалар отиде при Айла и ѝ каза нещо. Тя кимна и като остави Ридаг се надигна и забърза към Огнището на Мамута.

— Талут, съгласен ли си да загасиш всичките огънове? — каза Джондалар.

Талут се намръщи.

— Всичките огънове? Навън е студено и ветровито. Бързо ще изстине и вътре.

— Да, знам, но повярвай ми, че си заслужава. За да може Айла да демонстрира това най-добре, е необходима тъмнина. Няма да е студено дълго време.

Айла се върна с някакви камъни в ръце. Талут премести поглед от нея към Джондалар, а после пак към нея. Сетне кимна в знак на съгласие. Един огън винаги може отново да бъде запален, дори ако това коства известни усилия. Върнаха се при готварското огнище и Талут каза нещо на Тюл и без другите да го чуят. Завърза се кратък спор, към който се присъедини и Мамут, след това Тюл и каза нещо на Барзек. Той даде знак на Друез и Дануг и тримата облякоха анорациите си, взеха големи, плътно изплетени кошници и излязоха навън.

Полугласните разговори бяха наситени с вълнение. Ставаше нещо специално и бивакът тръпнеше в очакване, почти както преди някоя специална церемония. Хората не бяха очаквали нито тайни съвещания, нито някаква мистериозна демонстрация.

Барзек и момчетата се върнаха бързо с пълни с пръст кошници. Сетне, започвайки от далечния край, от Огнището на Зубъра, те разровиха затрупаните живи въглини или поддържащите огънчета във всяко огнище и насипаха върху тях пръстта, за да задушат пламъците. Хората от бивака започваха да се плашат като разбраха какво става.

Когато светлината в дългата землянка започна да намалява с угасването на всеки следващ огън, всички замълчаха и притихнаха. Воят на вятъра навън се чуваше по-силно, течението се усили, което ги накара да изпитат по-дълбоки и зловещи тръпки. Всички ценяха и разбираха огъня, макар и донякъде да гледаха на него като на даденост, но сега, когато виждаха как всичките им огнища угасват, те осъзнаха, че животът им зависи изцяло от него.

Накрая остана само огъня в голямото готварско огнище. Айла беше приготвила материалите си за запалване на огън до огнището и по сигнал от Талут, Барзек, схващайки драматичността на ситуацията, изсипа пръстта върху огъня. Хората изхълцаха.

За миг в землянката настана непрогледна тъмнина. Това не беше просто липса на светлина, а абсолютен мрак. Задушаваш, неумолим, проникнал във всяко кътче. Нямаше ги звездите, блестящият диск на месечината, седефените облаци. Ръка да поставиш пред очите си, не можеш да я видиш. Отсъстваха всякакви измерения, сенки, и черни силуети върху черен фон. Способността да виждаш беше загубила стойността си.

Детенце проплака и майка му му изшътка. Някой започна да диша шумно, друг се размърда, трети се изкашля. Някой се обади с тих глас, друг му отговори с по-дълбок. Усецаше се силната миризма на изгорели кости, но с нея се примесваха и много други аромати и ухания — на обработени кожи, на приготвени ястия и складирани храни, на папурени рогозки и изсушени билки, както и миризмата на хора, крака, тела и топъл дъх.

Обитателите на бивака чакаха в тъмното, чудейки се какво им предстои. Бяха не толкова изплашени, колкото леко смутени от неизвестното. Стори им се, че мина много време и започнаха да проявяват безпокойство. Защо беше това бавене?

Мамут трябваше да реши кога е настъпил подходящият момент. Създаването на драматични ефекти бе втората природа на стария шаман; той почти инстинктивно улучваше най-удачния момент. Айла усети потупване по рамото. Именно този сигнал чакаше. В едната си ръка държеше парче железен пирит, в другата — кремък, а на земята пред нея имаше малка купчина лесно запалваща се трева. В непрогледната тъмнина на землянката тя затвори очи, пое дълбоко въздух и удари с кремъка по железния пирит.

Блесна голяма искра и в продължение на един дълъг миг слабата светлина озари на фона на плътната тъмнина младата жена, коленичила на земята. Гледката изтръгна възгласи на изумление и страхопочитание от обитателите на бивака. Светлинката угасна. Айла отново удари с кремъка, този път по-близо до съчките, които беше приготвила. Искрата се стрелна в леснозапалимия материал. Айла се наведе и задуха, след секунда избухна пламък и тя дочу свистене и възгласи на удивление.

Стъкна огъня с талаш от намиращата се наблизко купчина и когато той пламна, прибави по-едри пръчки и разпалки. После се отдръпна назад и загледа Нези, която изчисти пръстта и пепелта от

готварското огнище и прехвърли огъня в него. Като регулираше вратичката на въздухопровода, през който отвън нахлуваше вятъра, тя разпали костите. Вниманието на хората от бивака беше приковано върху процеса, но едва когато огънят се разгоря, те осъзнаха колко малко време бе отнел той. Истинска магия! Какво бе направила тя, как бе успяла да запали огън толкова бързо?

Талут разтресе Говорещия жезъл и удари три пъти по земята с дебелия му край.

— Е, сега има ли някой, който да възразява срещу това Айла да стане Мамутои и член на Лъвския бивак? — попита той.

— Ще ни покаже ли тя как се прави тази магия? — попита Фребек.

— Не само че ще ни покаже, тя обеща да ни даде по един от нейните огнени камъни за всяко огнище в този бивак — отговори Талут.

— Нямам повече възражения — каза Фребек.

Айла и Джондалар преровиха пътните си дисаги, за да съберат всичките късове железен пирит, с които разполагаха и подбраха шест от най-добрите парчета. Предишната нощ тя беше запалила наново огньовете във всички огнища, показвайки им как става това, но тогава беше уморена, пък и беше много късно, за да рови в багажа за огнени камъни, преди да си легнат да спят.

Шестте камъка, сивкавожълти с металически блясък, образуваха малка, невзрачна купчина на нара и въпреки това един от тях беше изиграл решаваща роля в спора за нейното приемане или отхвърляне от бивака. Никой не би се досетил от пръв поглед каква магия се крие в душата на тези каменни парчета.

Айла ги взе и като ги държеше в ръце вдигна поглед към Джондалар.

— Щом всички други искаха да остана, защо щяха да ме отхвърлят заради един-единствен човек? — попита тя.

— Не знам — отвърна той, — но в група като тази всеки трябва да съжителства с всички останали. Могат да възникнат много дразги, ако един човек наистина не харесва друг, особено когато заради лошото време всички са принудени да останат вътре за дълъг период.

Хората започват да взимат страна, споровете могат да доведат до свивания, някой може да бъде наранен, ако не и нещо по-лошо. Това поражда гняв, после някой иска отмъщение. Понякога единственият начин да се избегне по-нататъшно трагично развитие на обстоятелствата е да се раздели групата или виновникът да се накаже сурово и да се прокуди...

Той сбърчи чело от болка и затвори за миг очи. Айла се зачуди какво го бе натъжило.

— Но Фребек и Крози постоянно се карат и това не се харесва на хората — каза тя.

— Останалите обитатели на бивака са знаели или поне са имали някаква представа за това още преди да дадат съгласието си. Всеки е имал възможността да каже не, така че никой да не може да стовари вината върху другото. След като приеме нещо, човек е склонен да смята, че от него зависи да го реализира, а ти знаеш, че става въпрос само за зимата. През лятото промени се правят по-лесно.

Айла кимна. Все още не бе напълно сигурна, че той искаше тя да стане част от този народ, но демонстрацията с огнения камък беше негова идея и тя даде своя резултат. Двамата отидоха до Лъвското огнище заедно, за да предадат камъните. Талут и Тюли бяха потънали в оживен разговор. От време на време в него се включваха Нези и Мамут, но предпочитаха повече да слушат, отколкото да говорят.

— Ето огнените камъни, които ви обещах — каза Айла, когато те показаха, че са я видели. — Можете днес да ги раздадете.

— О, не — каза Тюли. — Не днес. Запази ги за церемонията. Точно за това говорехме сега. Те ще бъдат част от даровете. Трябва да решим каква стойност да им определим, за да планираме другите подаръци. Би трябвало да получат много висока стойност, не само заради самите тях, но и за размяна, както и за статуса, който ще ти дадат.

— Какви са тези подаръци? — попита Айла.

— Обичайно е, когато се осиновяват хора — поясни Мамут, — да се разменят дарове. Човекът, който бива осиновен, получава подаръци от всички, а от името на огнището, което го осиновява, се раздават подаръци на останалите огнища в бивака. Може да са малки, дори символични, но може и да са доста ценни. Зависи от обстоятелствата.

— Мисля, че огнените камъни са достатъчно ценни, за да бъдат значителен подарък за всяко огнище — каза Талут.

— Бих се съгласила с теб, Талут, ако Айла вече беше Мамутои и нейната стойност беше установена — каза Тюли, — но в този случай ние се опитваме да ѝ определим Булчинската цена. Целият бивак ще има полза, ако можем да ѝ определим висока цена. И тъй като поне засега Джондалар отклони предложението да бъде осиновен... — и Тюли му хвърли почти флиртуваща усмивка, лишена от всякаква престореност, за да му покаже, че не таи неприязън към него. Тя просто изразяваше увереността ѝ, че е привлекателна и желана жена. — Бих била щастлива да дам част от подаръците, които ще бъдат разпределени сред останалите.

— Какви подаръци? — попита Айла.

— О, просто подаръци... най-различни неща — каза Тюли. — Хубаво е да са кожи, дрехи... туники, панталони, ботуши или лицева кожа за направата им. Боядисаните кожи на Диджи са разкошни. Кехлибар и раковини, мъниста от бивник за огърлици и украса на дрехи. Дългите зъби от вълци и от други месоядни животни са много ценни. Също резбовани изделия от бивник. Кремък, сол... подходящо е да се подарява храна, особено когато може да се съхранява. Всичко, което е добре изработено — кошници, рогозки, колани, ножове. Мисля, че е важно да има много дарове, така че когато всеки покаже подаръците си на Събирането, да се добие впечатление, че имаш от всичко в изобилие, да личи какъв е статусът ти. Без значение е, ако повечето от подаръците за теб са били дарени на Талут и Нези.

— Ти, Талут и Нези няма да давате вместо мен. Аз имам неща за подаряване — каза Айла.

— Да, разбира се, ти имаш огнените камъни. И те са най-ценното нещо, но не са така впечатляващи. По-късно хората ще осъзнаят ценността им, но първото впечатление е особено важно.

— Тюли е права — каза Нези. Повечето млади жени години наред правят и трупат дарове, които да дадат на Сватбената си церемония или ако бъдат осиновени.

— Толкова ли много хора биват осиновявани от Мамутоите? — попита Джондалар.

— Не пришълци — каза Нези, — но Мамутои често приемат други Мамутои. Всеки бивак има нужда от сестра и брат за водачка и

водач, но не всеки мъж е такъв късметлия да има сестра като Тюли. Ако се случи нещо с единия или другия или ако млад мъж или жена поискат да основат нов бивак, то тогава може да се направи осиновяване на сестра или брат. Но ти не се безпокой. Аз притежавам много неща, които можеш да раздадеш, Айла; даже и Лати предложи част от своите дарове.

— Но аз имам неща за даване, Нези. Имам неща в пещера в долина — каза Айла. — Години наред ги правих.

— Не е необходимо да се връщаш... — каза Тюли като тайно си мислеше, че всичко, което тя би могла да има там ще е много примитивно като се има предвид плоскоглавия ѝ произход. Как да каже на младата жена, че подаръците ѝ вероятно не биха били подходящи? Щеше да се получи неловко положение.

— Искам да се върна — настоя Айла. — На мен трябва и други неща. Мои лековити растения. Складирана храна. И храна за коне. — Тя се обърна към Джондалар. — Искам да се върна.

— Предполагам, че ще можем. Ако бързаме и не спираме никъде по пътя, мисля, че ще успеем... ако времето се проясни.

— Обикновено след първото рязко застудяване като сегашното време се оправя — каза Талут. — Макар че никой не може да предскаже със сигурност. Може да се обърне всеки момент.

— Е, ако времето се пооправи може да се опитаме да отидем до долината — каза Джондалар, за което беше награден с една от красивите усмивки на Айла.

И той искаше да вземе някои неща. Тези огнени камъни направиха голямо впечатление, а каменистият плаж на завоя на реката в долината на Айла беше пълен с тях. Надяваше се някой ден да се върне и да сподели със своя народ всичко, което беше научил и открил: запалителните камъни, копиехвъргача, а с Даланар — изобретението на Уимез да се нагрива кремъка. Някой ден...

— Връщайте се по-скоро — извика Нези с вдигната ръка с длан, обърната към себе си, махайки за довиждане.

Айла и Джондалар ѝ магнаха в отговор. Бяха яхнали Уини, а Рейсър, завързан с въже, пристъпяше отзад. Вглеждаха се в хората от Лъвския бивак, които се бяха събрали, за да ги изпратят. Колкото и да

се вълнуваше, че ще се върне в долината, която беше смятала за свой дом в продължение на три години, Айла изпита силна тъга, че напуска хората, към които се бе привързала като към близки роднини.

Застанали от двете страни на Нези, Ридаг и Ръги се притискаха към нея и им махаха. Айла не можеше да не забележи колко малко си приличаха те. Едното дете бе умалено копие на Нези, а другото наполовина приличаше на човек от Клана, макар че бяха отгледани като брат и сестра. Изведнъж Айла си спомни, че Ога беше кърмила Дърк, заедно с нейния собствен син Грев, като млечни братя. Грев произхождаше изцяло от Клана, а Дърк — само наполовина; между тях съществуваше също такава очевидна разлика.

Айла даде знак на Уини като я притисна с крака и промени положението на тялото си — нещо, което бе станало нейна втора природа и което тя правеше едва ли не подсъзнателно. Обърнаха се и тръгнаха нагоре по склона.

Обратният път не беше така лек и спокоен както на идване. Яздеха със стабилно постоянно темпо, без никакви отклонявания с проучвателна или ловна цел и без ненужни спирания за почивка и отдаване на Удоволствия. Тъй като на тръгване от долината намеренията им бяха да се завърнат в нея, те бяха запомнили определени белези по пътя — някои оголени места, възвишения, скални образувания, долинки и потоци, но със смяната на сезона очертанията на релефа се бяха преобразили.

Частична промяна бе настъпила в растителността. Защитените от ветрове долини, където бяха спирали, бяха претърпели сезонни трансформации, които ги правеха неприятно непознати. Листата на арктическите брези и върби бяха окапали и хилавите им клони, треперещи от вятъра, изглеждаха съсухрени и безжизнени. На техния фон изпъкваха иглолистните видове — бял смърч, лиственица, пиния — здрави и с гордо разперени иглолистни корони; дори отделните представители на ниската степна растителност, огъващи се от вятъра, изглеждаха сравнително представителни. Но много по-смуцаващи бяха промените в релефа на скованата периледникова земя, причинени от вечната замръзналост.

Вечната замръзналост — завинаги замръзналата земна маса, обхващаща част от земната кора, от повърхността до най-долния й пласт, съществуваше целогодишно и се беше настанила тук, толкова

далеч от полярните райони, много отдавна, когато целият континент бе покрит с ледена пелена, дебела два-три километра, ако не и повече. Замръзналата земя беше резултат от сложното взаимодействие между климат, релеф и подземни условия. Влияние оказваха и слънцето, водите във водоемите, растителността, плътността на почвата, вятъра, снега.

Средногодишната температура — само с няколко градуса пониска от тази, която по-късно щеше да определя умерения климат — беше достатъчна, за да даде възможност на масивните ледници да обгърнат територията от всички страни и на вечната замръзналост да напредне дълбоко на юг. Зимите бяха дълги и студени, понякога се разразяваха бури с обилни снегове и виелици, но общият валеж за сезона беше сравнително малък и имаше много слънчеви дни. Летата бяха кратки, с малко горещи дни, влизаци в дисонанс с близостта на ледниците; обикновено времето беше облачно и хладно със слаби превалявания от дъжд.

Макар че известна част от земята беше винаги вледенена, вечната замръзналост не беше постоянно, непроменящо се състояние; тя беше колеблива и неустойчива като сезоните. В разгара на зимата, когато всичко беше дълбоко замръзнало, почвата изглеждаше инертна, твърда и неподатлива, но това беше само на пръв поглед. Със смяната на сезона повърхностният слой омекваше; там, където местността бе камениста и сенчеста, с глинеста почва, спираща проникването на меката лятна топлина, той се размразяваше на дълбочина не повече от десетина сантиметра, но по слънчевите склонове активният почвен пласт — пясъчник със слаба растителност — се топеше на дълбочина един-два метра.

Но пластът, който се поддаваше на влиянието на слънчевите лъчи, създаваше илюзорна представа за останалата земна маса. Под него властваше здравата хватка на зимата. Ледът беше непробиваем и когато настъпеше топенето, обилно напоените почви и техният товар от скали и дървета, задвижвани от силите на гравитацията, започваха да пълзят, да се свличат и приплъзват по мокрения от водата все още замръзнал пласт под тях. Със затоплянето на повърхността се появяваха свлачища и хлътвания и там, където лятната стопилка не можеше да намери излаз, се образуваха заблатявания.

С повторното завъртане на цикъла активният почвен слой над замръзналата земя отново се втвърдяваше, но зад студения му леден лик се криеше неспокойна душа. Екстремните равнища на напрежение и налягане причиняваха надигания, огъвания и изкорубване на горния пласт. Замръзналата почва се напукваше, пукнатините се пълнеха с лед, който по-късно, за да се освободи от напрежението, почвата изхвърляше под формата на клиновидни ледени блокове. Поради налягането дупките се пълнеха с кал и леката тиня се издигаше на мехури. Разширяването на замръзващата вода водеше до образуване на могилки от кален лед — така наречените пинго, които се издигаха от блатистите низини и се превръщаха в хълмове с височина до шестдесет и диаметър до сто-сто и петдесет метра.

Когато Айла и Джондалар попаднаха на предишните си дири, те установиха, че релефът се е променил и предварително набелязаните ориентири можеха да ги подведат. Спомняха си за малки поточета, които бяха изчезнали. Бяха се вледенили близо до изворите си, а в долната им част бяха останали сухи дерета. Ледени хълмове се бяха появили там, където преди това нямаше такива — бяха изникнали от летни мочури и заблатени низини, където плътните долни почвени слоеве с фин състав пречеха на оттичането. Малки групи дървета растяха по талик — острови от замразени пластове, заобиколени от вечна замръзналост, които понякога създаваха погрешното впечатление за малка долина, за чието съществуване те не можеха да си спомнят.

Джондалар не познаваше добре релефа като цяло и неведнъж се осланяше на по-добрата памет на Айла. Когато не беше уверена, тя оставяше Уини да следва правилната посока по нюх. Кобилата я беше връщала вкъщи вече няколко пъти и сега уверено се движеше напред. Яздейки заедно, или един по един, или вървейки пеша, за да си почине конят, те постепенно напредваха, докато им се наложи да спрат за нощувка. Направиха прост бивак с малък огън, опънаха кожената палатка и разстлаха постелките. Свариха гореща каша от разтрошено и изпечено диворасло зърно, а Айла запари билкова напитка.

Сутринта изпиха по един горещ чай, за да се стоплят, докато си събираха нещата, после в движение хапнаха сушено месо и плодове, смесени със сланина, и оформени като малки кексчета. Не ловуваха, с изключение на един заек, който случайно подплашиха и който Айла уцели с прашката си. Но успяха да попълнят запасите си от храна,

която Нези им беше дала на изпроводяк, с хранителните и богати на масло семена от шишарки на пинии на местата, където спираха. Когато ги хвърляха в огъня, те се разпукваха шумно.

С постепенната промяна на местността около тях, която стана по-камениста и насечена от долове и каньони със стръмни стени, нарасна и вълнението на Айла. Имаше чувството, че територията ѝ е позната, приличаше на релефа на юг и запад от нейната долина. Когато видя една скална стена със специфично оцветяване на пластове, сърцето ѝ трепна.

— Джондалар! Виж! Виж там! — извика тя като сочеше с пръст. — Почти пристигнахме!

Дори Уини изглеждаше възбудена и без да я подканят ускори крачка. Айла търсеше с поглед друг ориентир — зъбер с определена форма, наподобяваща готвеца се за скок лъвица. Когато го откриха, завиха на север и продължиха, докато стигнаха ръба на стръмен склон, обсипан с чакъл и скални отломъци. Спряха и погледнаха отвъд гребена на билото. Долу, в подножието на скалите, блестеше на слънцето малка река, течаща на изток. Слязоха от кобилата и внимателно слязоха долу. Конете тръгнаха да пресичат реката, но се спряха да пият вода. Айла намери опорните камъни, подаващи се от водата, които винаги използваше — имаше само едно широко място за прескачане. И тя пийна вода, когато стигнаха на отсрещната страна.

— Водата тук е по-сладка. Виж колко е бистра! — възкликна тя. — Няма никаква тиня. Вижда се дъното, Джондалар, виж, конете се тук!

Наблюдавайки възбудата ѝ, Джондалар топло се усмихна; самият той изпитваше подобно, макар и по-слабо чувство на задоволство от завръщането им в познатата издължена долина. Закътаната долчинка бе пощадена от острите ветрове и сухия студ на степта и макар че летните листа бяха окапали, очевидно тук растителността бе по-богата и гъста. Стръмният склон, по който току-що бяха слезли, се издигаше в отвесна скална стена надолу и наляво от долината. Широка ивица от храсти и дървета ограждаше срещуположния бряг на потока по протежение на скалната основа, после изтъняваше и се превръщаше в ливада със златиста трева, преливаща на вълни под следобедното слънце. Вдясно поляната с висока до кръста трева се издигаше полегато към платото, от което започваше степта, но в далечния си

край се стесняваше и ставаше по-стръмна, превръщайки се във втората стена на тясна клисура.

На средата на склона имаше малък табун степни коне, които спряха да пасат и се загледаха в тях. Един изцвили. Уини тръсна глава и му отвърна. Стадото ги наблюдаваше докато стигнаха доста близо до него. И тъй като непознатата миризма на хора се засилваше, те се завъртяха като едно цяло и с тропот на копита и развети опашки препуснаха нагоре по полегатия склон към откритата степ. Двете яздещи човешки същества спряха и ги проследиха с поглед. Същото направи и младият кон, завързан с въже.

Рейсър, с вирната глава и насочени напред уши, ги последва докъдето му позволяваше въжетото, сетне се спря с изпънат врат и разширени ноздри, загледан подир тях.

Уини тихичко му изцвили, когато тръгнаха надолу към долината и той се обърна и я последва.

Докато бързаха нагоре по течението към тесния край на долината, видяха как рекичката прави рязък завой покрай една изпъкнала стена, заобикаляйки каменист бряг вдясно. От другата ѝ страна имаше голяма камара камъни, дърва, довлечени от течението, както и разнородни кости, рога и бивници. Имаше скелети на степни животни, както и останки от зверове, свлечени по реката от пороите и изхвърлени на стената.

Айла не можеше повече да чака. Смъкна се от Уини и се втурна нагоре по стръмната, тясна пътека покрай камарата от кости към върха на стената, който образуваше тераска пред една дупка на лицевата стена на зъбера. Понечи да се втурне вътре, но в последния момент се овладя. Това бе мястото, където бе живяла в самота и бе оцеляла, защото нито за миг не бе забравяла за дебнещите я опасности. Не само хората използваха пещерите. Промъквайки се покрай външната стена, тя свали прашката от косата си и се наведе да вземе няколко камъка.

Внимателно надникна вътре. Очите ѝ съзряха само мрак, но носът ѝ долови слаба миризма на отдавна изгоряло дърво и малко попресен мускусен мирис на лакомец. Но и той беше стар. Влезе през отвора и изчака очите ѝ да се свикнат с полумрака, а след това се огледа.

Усети, че сълзите напират в очите ѝ, опита се да ги удържи, но напразно. Ето я нейната пещера! Беше си у дома. Всичко ѝ беше

толкова познато, макар че мястото, където беше живяла толкова дълго, изглеждаше изоставено и занемарено. Светлината, която нахлуваше през дупката над входа ѝ даде възможност да забележи, че носът ѝ не я бе излъгал, а когато огледа вътрешността по-внимателно, изпадна в паника. Всичко беше обърнато наопаки. Очевидно в пещерата беше влизало някакво животно, а може би и няколко — доказателствата за това бяха разпръснати навсякъде. Не знаеше какви щети бяха нанесени.

В този миг на входа се появи Джондалар. Влезе, последван от Уини и Рейсър. Пещерата бе дом и за кобилата, а за Рейсър — единственият, преди да попаднат на Лъвския бивак.

— Изглежда, че сме имали посетител — каза Джондалар като видя опустошението. — Тук е такава бъркотия!

Айла въздъхна дълбоко и избърса сълзите си.

— Я по-добре да стъкна огън и да запаля факли, та да видим какво са опропастили. Но първо ще разтоваря Уини, за да може да си почине и да попасе.

— Мислиш ли, че можем да ги пуснем свободно? Рейсър май беше готов да тръгне подир онези коне. Може би трябва да ги завържем — сподели опасенията си Джондалар.

— Уини винаги е била на свобода — каза Айла, малко озадачена. — Не мога да я вържа. Тя ми е приятелка. Живее с мен, защото сама го желае. Веднъж, когато искаше да си намери жребец, отиде да живее с един табун и много ми липсваше. Не знам какво бих направила, ако го нямаше Бебчо. Но тя се върна. Тя няма да избяга и докато е при мен и Рейсър ще е тук, поне докато порасне. Бебчо ме напусна. Може и Рейсър да го стори — също както децата напускат майчините си огнища, когато пораснат. Но конете се различават от лъвовете. Струва ми се, че ако се почувства мой приятел, също като Уини, може и да остане.

Джондалар кимна:

— Добре, ти ги познаваш по-добре от мен. — В края на краищата Айла беше най-сведуща по тези въпроси. Единственият вещ познавач, когато работата допреше до коне. — Ще взема да запаля огъня докато я разтоварваш.

Докато обикаляше местата, където Айла съхраняваше материалите за разпалване на огън и дървата, без да съзнава колко

добре бе опознал пещерата за краткото лято, в което бе живял с нея тук, Джондалар се питаше как може до се сприятели с Рейсър. Все още не разбираше напълно как Айла общува с Уини, кое кара кобилата да върви натам, накъдето жената пожелае, докато яздят и защо се навърта наблизко, макар че е пусната на свобода. Вероятно самият той никога нямаше да усвои тези умения, но му се искаше да опита. А докато се учеше, на Рейсър нямаше да му навреди да е вързан, поне когато минаваха през местности, където биха могли да се натъкнат на други коне.

След проверката на пещерата и на нейното съдържание всичко се изясни. Лакомец или хиена — Айла не можеше да определи точно, тъй като и двете животни бяха влизали в пещерата по различно време и следите им се бяха смесили — бяха разбили едно хранилище със сушено месо. Всичко беше ометено. Една кошница със зърно, което бяха събрали за Уини и Рейсър и бяха оставили почти непокрита, беше наядена на няколко места. Множество малки гризачи, съдейки по следите им — полевки, безопащати зайци, мангусты, пустинни гризачи и гигантски хамстери си бяха направили истинско пиршество и не бяха оставили почти никакво зрънце. Недалеч от кошницата, под купчина сено, намериха едно гнездо, натъпкано с плячката. Но останалите плетени съдове със зърно, корени и сушени плодове, които бяха или заровени в дупки, изкопани в пръстения под на пещерата, или затрупани с камъни, бяха пострадали далеч по-малко.

Айла бе доволна, че бяха решили да поставят меките кожи, събирани от нея през годините, в здрава кошница, която бяха скрили под грамада от камъни. Очевидно голямата купчина се бе опряла на мародерстващите зверчета, но неприбраната лицевата кожа, останала от дрехите, които Айла бе направила за Джондалар и за себе си, преди да тръгнат, беше сдъвкана и раздробена на малки парченца. Друга грамада камъни, под която, наред с останалите неща бе скрила и съд от сурова кожа, пълен с грижливо претопена мазнина, натъпкана в тънки черва от елен, явно бе станала обект на многократни нападения. Един ъгъл на контейнера беше разкъсан със зъби и нокти и едно от червата беше наченато, но грамадата камъни беше устояла на набезите.

Освен че се бяха добрали до складираните храни, животните бяха проникнали и в други части на пещерата, където се съхраняваха различни предмети. Бяха съборили купчини от ръчно изработени и

огладени дървени купи и чаши, бяха влачили насам-натам кошници и рогозки с вплетени красиви мотиви и шарки, бяха оставили изпразнените си на няколко места и изобщо бяха обърнали всичко наопаки, докопвайки се, до каквото могат. Но действителните щети бяха много по-незначителни, отколкото изглеждаше на пръв поглед, при това животните изобщо не бяха обърнали внимание на голямата колекция от изсушени и консервирани целебни билки.

Привечер Айла вече се чувстваше много по-добре. Бяха почистили и възстановили реда в пещерата, бяха установили, че загубите не са твърде големи, бяха приготвили вечеря и се бяха нахранили, дори бяха изследвали долината, за да видят какви промени са настъпили. Горящият в огнището огън, спалните кожи, постлани върху чисто сено в плитката падинка, която Айла бе използвала като легло, Уини и Рейсър разположили се удобно на мястото си от другата страна на входа на пещерата най-сетне създадоха у Айла усещането, че си е у дома.

— Трудно ми е да повярвам, че съм си вкъщи — каза Айла, седнала на рогозка пред огъня до Джондалар. — Струва ми се, че ме е нямало колкото цял човешки живот, макар че съвсем не е изминало дълго време.

— Не, не беше никак дълго.

— През това време научих толкова много неща, може би затова ми се струва дълго. Добре направи, че ме убеди да тръгна с теб, Джондалар, и се радвам, че попаднахме на Талут и Мамутоите. Знаеш ли колко се боях от срещата с Другите?

— Знаех, че се безпокоиш за това, но бях сигурен, че щом опознаеш някои хора, те ще ти харесат.

— Работата не беше просто в запознаването с някакви хора. Проблемът беше, че трябваше да се срещна с Другите. За Клана те бяха именно такива и макар че цял живот са ми казвали, че съм родена сред Другите, продължавах да си мисля, че принадлежа към Клана. Дори когато ме проклеха и знаех, че вече не мога да се върна при тях, аз се страхувах от Другите. Когато Уини заживя с мен, стана още по-лошо. Не знаех какво да правя. Боях се, че няма да ми позволят да я задържа или ще я убият заради месото. Освен това се опасявах, че няма да ми разрешат да ловувам. Не исках да живея с хора, които биха

ми забранили да ловувам, ако пожелаея, или биха ме накарали да сторя нещо, което не искам — каза Айла.

Изведнъж споменът за страховете и тревогите ѝ я изпълниха с безпокойство и нервно напрежение. Стана и тръгна към отвора на пещерата, отметна тежката завеса и излезе на върха на издадената стена, която образуваше широка площадка пред входа на пещерата. Беше ясно и студено. Звездите, студени и ярки, блестяха на черното небе с острота, почти съизмерима с тази на вятъра. Тя се загърна, разтри ръцете си и тръгна към края на площадката.

Започна да трепери и усети как една кожа загръща раменете ѝ. Обърна се и застана с лице към Джондалар. Той я взе в прегръдките си и тя се сгуши в топлата му пазва.

Наведе се да я целуне, сетне каза:

— Тук е много студено. Хайде да влезем вътре.

Айла му позволи да я отведе в пещерата, но спря непосредствено зад тежката кожа, която използваше като преграда срещу вятъра още от първата си зима тук.

— Това беше моята палатка, не, палатката на Креб — поправи се тя. — Макар че той никога не си беше служил с нея. Използвах я, когато заедно с други жени съпровождахме мъжете на лов, за да разфасоваме месото и да помагаме за пренасянето му. Но не беше моя. Принадлежеше на Креб. Взех я със себе си, когато напуснах Клана, защото мислех, че Креб не би имал нищо против. Не можех да го питам, той беше мъртъв, но и да беше жив, нямаше да ме види. Аз просто бях прокълната. — По бузите ѝ започнаха да се стичат сълзи, макар че тя изглежда не ги забелязваше. — Аз бях мъртва. Но Дърк ме видя. Беше твърде малък, за да знае, че не бива да ме вижда. О, Джондалар, не исках да го оставя — заридя тя. — Но не можех да го взема със себе си. Не знаех какво може да ми се случи.

Джондалар не знаеше какво да каже или да стори, затова просто я прегърна и я остави да се наплаче.

— Искам пак да го видя. Всеки път като видя Ридаг се сецам за Дърк. Искан ми се сега да е тук, при мен. И Мамутоите да ни осиновят и двамата.

— Айла, вече става късно. Ти си уморена. Хайде да си лягаме — каза Джондалар и я поведе към кожената постеля, но се чувствуваше

неловко. Този неин начин на мислене не беше реалистичен и той не искаше да я насърчава в това отношение.

Тя послушно се обърна и го остави да я води. Без да каже нищо, той ѝ помогна да се съблече, сложи я да седне, след това нежно я постави в легнало положение и я покри с кожата. Прибави дърва в огъня и събра жаравата на куп, за да топли по-дълго, след това се съблече бързо и се пъкна в постелята до нея. Прегърна я и я целуна много нежно, като едва докосна с устните си нейните.

Въздействието на допира бе гъделичкащо-възбуждащо и тя усети, че ѝ става приятно. Той започна да целува лицето ѝ, докосвайки я по същия лек, почти гъделичкащ начин — бузите, затворените ѝ очи, после отново сочните ѝ устни. Повдигна брадичката ѝ и по същия начин обсипа с ласки шията ѝ. Айла си наложи да лежи неподвижно, но вместо гъдел по тялото ѝ започнаха да пробягват пламенни тръпки, предизвикани от леките му докосвания, които разсеяха тъжното ѝ настроение.

Върховете на пръстите му минаха по рамото ѝ, после едва доловимо пропъльзяха по цялата дължина на ръката ѝ. След това той много бавно и леко прокара длан по вътрешната страна на ръката ѝ. Тя потръпна от приятното усещане, от което всичките ѝ нерви се пробудиха и затрептяха в нетърпеливо очакване. Докато ръката му слизаше по страничния контур на тялото ѝ, той успя много умело да закачи мекото зърно на гърдата ѝ. То изпъкна и се втвърди, а през нея премина силна тръпка на удоволствие.

Джондалар не можа да се въздържи, наведе се и пое зърното с устни. Докато той го смучеше, подръпваше и леко захапваше с устни, тя се притисна към него. Усети топла влага между бедрата си. Острите дразнителни предизвикваха съответните сигнали, които проникваха дълбоко в нея. Той долови специфичния женски мирис на тялото ѝ, почувства как набъбват слабините му и усети нейната готовност. Никога не можеше да ѝ се насити, а и тя винаги беше готова за него. Не си спомняше някога да му бе отказвала. Независимо от обстоятелствата, от това дали бяха на открито или под покрив, завити с топли кожи или на студената земя, както и да я пожелаеше, тя беше готова за него, не просто подчиняваща се, а активна, изпълнена с желание партньорка. Само през лунарния си период беше малко по-

потисната, като че ли се срамуваше от състоянието си, и тогава той се въздържаше, уважавайки желанието ѝ.

Когато посегна да я поглади по слабините и тя се разтвори при допира му, той почувства такъв силен импулс, че можеше веднага да я обладае, но не искаше да бърза. Бяха на топло, сухо място, сами, може би за последен път тази зима. Не че беше изпитвал колебание в дългата землянка на Мамутоите, но истинското уединение с нея придаваше специфична освободеност и наситеност на техните Удоволствия. Ръката му срещна нейната влажност, после малкия твърд център на Удоволствието и той чу как тя започна да диша на пресекулки и да стене докато той го милваше и разтриваше. Посегна по-надолу, проникна в нея с два пръста и започна да изследва дълбините на плътта ѝ, докато тялото ѝ се изви в дъга, а от устните ѝ се отрони стон на удоволствие. О, колко я желаше, помисли си той, но ще изчака още.

Пусна зърното ѝ и намери устните ѝ, леко разтворени. Целуна я страстно, наслаждавайки се на лекото чувствено докосване на езика ѝ, който срещна неговия. Отдръпна се за миг назад, за да задържи известно време положението, преди да се отдаде изцяло на завладялото го неумолимо желание и на тази красива, желаеща го жена, която обичаше. Погледна лицето ѝ и тя отвори очи.

На дневната светлина те бяха сиво-сини, като цвета на фин кремък, но сега бяха тъмни и пълни с толкова копнеж и любов, че гърлото му се стегна от чувството, което изригна от дълбините на неговото същество. Докосна бузата ѝ с външната страна на показалеца си, прокара го по челюстта ѝ, после по устните ѝ. Не можеше да ѝ се нагледа, да се насити на допира ѝ, сякаш искаше да запечата образа ѝ в паметта си завинаги. Тя вдигна поглед към яркосините му очи, които изглеждаха теменужни на светлината на огъня и бяха така покоряващи с обзелите го любов и желание, че ѝ се прииска да се разтвори в тях. И да искаше, не можеше да му откаже, а тя не искаше това.

Целуна я, сетне прекара топлия си език по гърлото ѝ към вдлъбнатината между гърдите ѝ. Обхвана налетите закръглени форми с двете си ръце и впи устни в едното зърно. Тя стискаше и разтриваше раменете и ръцете му, стенойки тихо, докато през тялото ѝ преминаваха вълни на тръпкава възбуда.

Той продължи надолу с език и устни, навлажни трапчинката на пъпа ѝ с език, след това докосна меката ѝ вълна. Подканяйки го, тя леко се изви в дъга и той намери цепката ѝ, след това малкия център на Удоволствието. Когато го докосна, тя изстена.

Тогава Айла седна, изви се докато намери твърдата му мъжественост и я пое с уста докъдето можа. Той се отпусна за миг и тя усети топла струйка, докато милваше меките му торбички.

Джондалар усети как се увеличава вътрешното му напрежение, как нарастват топлината в слабините му и пулсирането на твърдия му член, докато устните му се наслаждаваха на нейната женственост и преоткриваха гънките и хребетите на прекрасния ѝ дълбок кладенец. Не можеше да ѝ се насити, искаше да я докосне навсякъде, да вкуси от аромата на всяко кътче от тялото ѝ, все повече и повече я желаше, усещаше топлината ѝ и потъваше в насладата на всмукващите ѝ движения. Двете ѝ ръце танцуваха нагоре и надолу по ствола на твърдия му издължен член. Изпитваше изгарящо желание да я обладае.

С върховно усилие се отдръпна, завъртя се и отново намери извора на женствеността ѝ с умелите си ръце. Още веднъж се наведе към центъра на Удоволствието ѝ и зарови лицето си в него, докато тя започна да диша на пресекулки и да стене от удоволствие. Тя усети напирещата в нея нежа, нарастващото неопишуемо приятно напрежение. Извика името му, посегна да го прегърне и тогава той се надигна между бедрата ѝ и треперейки от очакване и въздържание, най-сетне проникна в нея, изпитвайки ликуващо блаженство при допира с топлата ѝ гостоприемна дълбина.

Толкова дълго бе отлагал този миг, че за да се отпусне му бе нужна само секунда. Отдръпна се и отново навлезе дълбоко в нея, наслаждавайки се на чудната ѝ способност да поема целият му член. В радостна забрава продължаваше да се движи напред и назад, все по-бързо, извисявайки се до все по-големи върхове, а тя се надигаше да го посрещне и да се слее с ритъма на движенията му. И тогава, стенойки все по-високо и по-високо, той усети приближаването, избухна в нея и те се вкопчиха един в друг в онзи окончателен зашеметяващ изблик на енергия, удоволствие и освобождение.

И двамата бяха твърде изтощени и чувствено обезсилени, за да се движат. Той се бе отпуснал върху нея, но тя обичаше този момент, когато усещаше тежестта на тялото му върху своето. Долови

собствената си миризма, която идваше от него; това винаги ѝ напомняше колко много е била обичана малко преди това и защо се чувства така блажено отпусната. Още изпитваше чистото неочаквано чудо на Удоволствията. Преди не знаеше, че тялото ѝ може да изживява такава наслада и радост. Беше изпитала само унижението да я обладават с омраза и презрение. Преди появата на Джондалар не знаеше, че има и друг начин.

Най-сетне той се надигна, целуна гърдата ѝ, зарови лице в пъпа ѝ, дръпна се назад и се изправи. Тогава тя стана и се запъти към дъното на пещерата, като пътьом пушна няколко готварски камъка в огъня.

— Джондалар, би ли налял вода в онази готварска кошница? Мисля, че големият мях е пълен — каза тя, отправяйки се към далечния ъгъл на пещерата, който използваше, за да се облекчи, когато навън беше твърде студено.

Когато се върна, извади горещите камъни от огъня както я бяха научили Мамутоите и ги пушна в непромокаемата кошница с вода. Те засъскаха и изпуснаха пара, отдавайки топлината си на водата. Измъкна ги и отново ги постави в огъня, а към водата добави други, които вече бяха горещи.

Когато течността закъкри, тя отля няколко чаши от нея в дървен съд и прибави малко сух цвят от биле, подобен на люляк, от запасите си с целебни растения. Въздухът се изпълни с приятен фин аромат, а когато топна вътре и парченце мека лицева кожа, в сапониновата смес се образуваха мехурчета; нямаше да е необходимо да отмива течността, тя само даваше приятна миризма. Той гледеше как, застанала край огъня, тя обтрива лицето си и мие тялото си и пиеше с очи от красотата ѝ, докато тя се движеше. Искаше му се още веднъж да я има.

Тя подаде съда на Джондалар заедно с парче попиваща заешка кожа. Докато той се почистваше — това бе традиция, който тя въведе след пристигането на Джондалар и която той възприе — тя отново прегледа билките си, доволна, че всичките ѝ запаси са ѝ под ръка. Подбра отделни комбинации за чай за двамата. За себе си предпочете обичайната си комбинация от златна нишка и антилопско биле като отново се запита дали би могла да спре да го пие и да види дали в нея ще започне да расте бебе. Независимо от обясненията на Джондалар, тя продължаваше да вярва, че мъжът, а не духът, зачева живота.

Каквато и да бе причината, магията на Иза изглежда наистина действаше и нейното женско проклятие, или по-скоро лунарния ѝ период, както го наричаше Джондалар, продължаваше редовния си цикъл. Добре би било да има бебе, заченото от Удоволствията с Джондалар, мислеше си тя, но изглежда, че бе най-добре да изчака. Ако и той реши да стане Мамутои, може би тогава.

Погледна магарешкия бодил, колебаейки се дали да прибави и него към чая си. Той укрепваше сърцето и дишането, беше полезен за образуване на кърма, но вместо него тя се спря на друга билка, която регулираше женския цикъл. После избра червена детелина и шипки за вкус и за подобряване на общото здравословно състояние. За Джондалар подбра женшен за регулиране на мъжката потентност, за енергия и издръжливост, добави жълт лапад — тонизираща и пречистваща билка, след това корен от женско биле, защото беше забелязала, че се мръщи, което обикновено беше признак, че е обезпокоен или разтревожен за нещо. Последната билка беше и за подслаждане. Постави и стиска лайка за нервите.

Оправи и подреди спалните кожи, подаде на Джондалар неговата чаша — дървената, която сама бе направила и която той толкова много харесваше. След това, малко поизмръзнали, те отново се свиха в постелята, допиха чая и се притиснаха един към друг.

— Миришеш хубаво, на цветя — каза той, дишайки в ухото ѝ и пощипвайки с устни основата му.

— И ти.

Той я целуна нежно, после с повече чувство.

— Чаят беше хубав. Какво имаше в него? — попита той и я целуна по шията.

— Само лайка и някои неща, от които да се почувстваш добре и да добиеш сила и издръжливост. Не знам имената на всичките на вашия език.

Тогава той я целуна с повече страст и тя топло му отвърна. Джондалар се подпря на лакът и се взря в нея.

— Айла, имаш ли представа колко си възхитителна?

Тя се усмихна и поклати глава.

— Винаги, всякога, когато те пожелаея, ти си готова за мен. Никога не си се измъквала, нито си ме отблъсквала, макар че колкото повече те имам, толкова повече те желая.

— Че какво чудно има в това аз да те искам колкото и ти мен? Джондалар, ти познаваш моето тяло по-добре от самата мен. Ти ме накара да почувствам Удоволствия, за които не съм подозирала, че съществуват. Защо да не те желая винаги, когато и ти ме искаш?

— Но при повечето жени има моменти, когато те не са в настроение или просто няма удобства за това. Когато откритата степ или мокрият бряг на реката са леденостудени, а топлата постеля е само на няколко крачки. А ти никога не казваш „не“. Никога не казваш „почакай!“.

Тя затвори очи, а когато ги отвори, беше леко намръщена.

— Джондалар, това е плод на възпитанието, което съм получила. Една жена от Клана никога не казва „не“. Когато някой мъж ѝ даде знак, където и да се намира, с каквото и да се занимава, тя веднага спира, за да задоволи нуждата му. Който и да е мъжът, дори и да го мрази, както аз мразех Брод. Джондалар, ти ми даваш само радост и удоволствие. Приятно ми е когато ме пожелаеш, когато и да е, където и да е. Ако ти ме желаеш, няма неудобно време, в което да не съм готова за теб. Винаги те искам. Аз те обичам.

Ненадейно той я притисна към себе си толкова силно, че дъхът ѝ едва не спря.

— Айла, Айла — прошепна той дрезгаво, с глава заровена във врата ѝ, — мислех, че никога няма да се влюбя. Всеки си намираще жена за партньорка, създаваше огнище и семейство. А аз просто стареех. Дори Тонолан си намери жена по време на Пътуването. Затова останахме при Шарамудоите. Познавал съм много жени. Харесвал съм много от тях, но винаги нещо липсваше. Мислех, че вината е в мен. Мислех, че Майката не ми дава да се влюбя. Смятах, че това е моето наказание.

— Наказание? За какво? — попита Айла.

— За... за нещо, което се случи много отдавна.

Тя не продължи да го разпитва. Това също беше част от нейното възпитание.

Някакъв глас го повика, гласът на майка му, но сякаш идеше отдалеч и променливият вятър го прекъсваше. Джондалар си беше у дома, но този дом беше странен, познат и същевременно непознат. Опипа постелята до себе си. Беше празна! Обзет от паника, той се изправи рязко, вече съвсем буден.

Като се огледа, Джондалар позна пещерата на Айла. Завесата на входа се беше откачила в единия си край и плющеше на вятъра. В малката пещера нахлуваха студени въздушни потоци, но през входа и отвора над него струеше слънчева светлина. Той бързо навлече панталоните и туниката си и тогава забеляза край огнището чаша чай, от която се вдигаше пара, а до нея — свежо клонче с обелена кора.

Усмихна се. Как го правеше? — помисли си той. Как винаги успяваше да му приготи горещ чай, който да намери като се събуди? Поне тук, в нейната пещера, това винаги ѝ се удаваше. В Лъвския бивак вечно кипеше някаква дейност и обикновено се хранеха заедно с други хора. Той пиеше сутрешния си чай в Лъвското огнище или в широката обща част, където се готвеше храната, не по-рядко, отколкото в Огнището на Мамута; тогава често към тях се присъединяваше още някой. Там не беше обърнал внимание дали всяка заран намира поставена от нея чаша горещ чай, когато се събужда, но сега, като се замисли за това, осъзна, че е било така. Не беше в природата ѝ да го изтъква. Горещото питие просто го очакваше като многото други неща, които тя правеше за него, без да е необходимо да я моли.

Взе чашата и отпи. В питието имаше джоджен — тя знаеше, че той го обича сутрин — също и лайка и още нещо, което не можа да определи. Чаят имаше червеникав оттенък, може би шипки?

„Колко лесно е да се върнеш към старите си навици“ — помисли си той. Винаги му беше забавно да отгатва какво има в сутрешния ѝ чай. Взе вейката и дъвчейки единия ѝ край, излезе навън. Използва сдъвкания край, за да почисти зъбите си. Изплакна устата си с глътка чай и отиде на края на площадката, за да пусне една вода. Метна

клончето и изплю чая, сетне застана на ръба и замислено се загледа в парата, която се издигаше от дъгообразната му струя.

Вятърът не беше силен и сутрешното слънце, отразяващо се в светлите скали, създаваше усещане за топлина. Прекоси неравната повърхност, стигна до изпъкналия връх и погледна надолу към рекичката. По ръбовете ѝ имаше наченки на лед, но тя все още течеше бързо в участъка на острия завой, който я отклоняваше от нормалната ѝ посока на юг и я караше да се движи на изток в продължение на няколко мили, преди да възстанови първоначалното си направление. Край реката вляво от него се простираше спокойната долина и той забеляза Уини и Рейсър, които пасяха наблизко. Вдясно от него, в горния край на реката, гледката бе съвсем различна. Оттатък грамадата от кости, в основата на стената и каменистия плаж се събираха високи скалисти стени и рекичката течеше в дъното на дълбок пролом. Спомни си, че веднъж бе плувал срещу течението, за да види докъде ще може да стигне и се бе добрал до един бурен водопад.

Видя, че Айла се появи, изкачвайки се по стръмната пътека, и се усмихна.

— Къде си ходила?

След още няколко нейни стъпки той получи безсловесен отговор на въпроса си. Носеше две тлъсти, почти бели яребици, държейки ги за пернатите крака.

— Стоях точно там, където си ти, когато ги видях в ливадата — каза тя, показвайки му улова си. — Реших, че би било добре да разнообразим храната си с прясно месо. Запалих огън в готварското си огнище долу на плажа. Ще ги оскубя и ще ги сготвя, след като свършим със закуската. А, ето, намерих още един огнен камък.

— Има ли много от тях на плажа? — попита той.

— Май не са толкова много, колкото бяха по-рано. Този трябваше да го търся.

— По-късно ще слеза долу и ще потърся още.

Айла влезе вътре, за да довърши приготвянето на закуската. Тя се състоеше от зърно и боровинки, които беше намерила необрани по голите клони на храстите с окапали листа. Птиците не бяха оставили кой знае колко и тя трябваше да се въоръжи с търпение, за да събере няколко шепи, но беше доволна, че ги откри.

— Ето какво било! — възкликна Джондалар, довършвайки поредната си чаша чай. — Сложила си червени боровинки в чая! Джоджен, лайка и червени боровинки.

Тя се усмихна в знак на съгласие и той изпита задоволство от това, че е решил малката загадка.

След закуска те и двамата слязоха на плажа и докато Айла подготвяше птиците за печене в каменната фурна, Джондалар започна да търси малки късове железен пирит по брега. По-късно тя се върна в пещерата, а той продължи търсенето. Намери и няколко парчета кремък с подходящи за обработка размери и ги отдели настрана. Още преди пладне успя да натрупа купчина огнени камъни и вече му беше омръзнало да се взира в каменистия бряг. Заобиколи издадената стена и като видя недалеч в долината кобилата и младия жребец, се запъти към тях.

Когато ги приближи, забеляза, че и двете животни гледат към степта. Горе, на билото имаше няколко коня, които също се взираха в тях. Рейсър направи няколко крачки към табуна диви коне с извит врат и трептящи ноздри. Джондалар реагира, без да се замисли.

— Хайде! Махайте се оттук! — извика той като се затича към конете, размахвайки ръце.

Изненадани, конете отскочиха назад с цвилене и пръхтене и се отдалечиха препускайки. Последният — жребец с цвят на сено — се спусна към мъжа, после се изправи предупредително на задните си крака и се втурна в галоп след останалите.

Джондалар се обърна и се върна при Уини и Рейсър. И двете животни бяха неспокойни. Те също се бяха изплашили, а бяха доловили и паниката на табуна. Той потупа Уини и прегърна Рейсър през врата.

— Не бой се, моето момче — каза той на младия кон. — Не исках да изплаша теб. Просто не ми се щеше да те подмамят да идеш с тях, преди да сме имали възможност да се сприятелим. — Той гальовно почеса и помилва животното. — Представяш ли си какво да е яздиш жребец като онзи, светлия — размишляваше той на глас. — Трудно ще е, пък и няма да ми позволи да го почеса като теб, нали така? Какво би трябвало да сторя за теб, за да ми позволиш да те яхна и да поемем натам, накъдето искам аз? Кога да започна? Да се опитам ли да те поядя сега или да изчакам? Още не си съвсем пораснал, но

това ще стане скоро. По-добре да питам Айла. Тя трябва да знае. Уини сякаш винаги я разбира. Чудя се дали изобщо разбираш какво ти говоря, Рейсър.

Когато Джондалар най-сетне тръгна обратно към пещерата, Рейсър, го последва като игриво го побутваше и душеше ръката му, което много зарадва мъжа. Младият кон изглежда наистина се стараеше да се сприятели с човека. Вървя след него чак до пещерата.

— Айла, имаш ли нещо, което да дам на Рейсър? Малко жито или нещо друго? — попита той още с влизането си.

Айла седеше до постелята заобиколена от разнородни купчини предмети.

— Защо не му дадеш от онези дребни ябълки в паницата ей там? Прегледах ги, тези са натъртени — предложи тя.

Джондалар загреба с шепа от дребните и кръгли тръпчиви плодове и започна да ги дава на Рейсър един по един. След като го потупа приятелски още няколко пъти, мъжът отиде при Айла. Дружелюбно настроеният кон го последва.

— Джондалар, изкарай Рейсър навън! Може да стъпче нещо!

Той се обърна и се блъсна в младото животно.

— Хайде, стига толкова, Рейсър! — каза мъжът като го поведе към другата част на пещерата, където обикновено стояха младият жребец и неговата майка. Но когато го остави, кончето пак тръгна подир него. Отново го върна на мястото му, но пак не можа да го задържи там.

— Е, сега като е така приятелски настроен, как да го накарам да се спре?

Айла наблюдаваше забавната гледка с усмивка.

— Опитай като му налееш малко вода в купичката или му сипеш зърно в яслата.

Джондалар направи и двете и когато най-сетне кончето се заплесна, той се върна при Айла като внимателно поглеждаше назад, за да се убеди, че животното вече не върви по петите му.

— Ти с какво се занимаваш? — попита я той.

— Опитвам се да реша какво да взема със себе си и какво да оставя тук — обясни му тя. — Според теб какво би трябвало да дам на Тюли на церемонията по осиновяването? Трябва да е нещо изключително хубаво.

Джондалар огледа купчините предмети, които Айла беше изработила, търсейки си занимание през самотните нощи и дългите студени зими, прекарани в пещерата. Още докато живееше с Клана, тя бе получила признание за уменията си да прави висококачествени вещи, а по време на дългите години, прекарани в долината, беше имала твърде малко други занимания. Тя отделяше повече време и внимание на всеки проект, за да направи изделието трайно. И резултатите бяха налице.

Той взе една купа от купчината съдове. Изделието беше измамно просто. Формата му бе почти съвършено кръгла и бе изработено от един-единствен дървен къс. Купата беше толкова гладка, че при допир изглеждаше почти като жива. Беше му казвала как ги прави. В основата си процесът беше като останалите, които му бяха известни; разликата се състоеше в грижливата изработка и вниманието, което се отделяше на детайлите. В началото тя издълбаваше грубата форма с каменна тесла, сетне отстраняваше излишната маса с ръчен кремъчен нож. Със заоблен камък и пясък изглаждаше изделието отвън и отвътре, докато почти не можеше да се усети грапавинка и оформяше окончателния му вид като го лъсваше с хвоц.

Нейните кошници, били те рехаво изплетени или водонепромокаеми, се отличаваха със същата простота и майсторска изработка. Нямаше нужда от бои и оцветители — структурният ефект се постигаше чрез смяна на начина на изплитане и чрез използване на естествените цветови разновидности на влакната. Подовите рогозки притежаваха същите характеристики. Рулата въже и изплетените от жили и лико канапи, независимо от размерите им, бяха гладки и еднакви, както и дългите каиши, изрязани спираловидно от единична кожа.

Животинските кожуси, които преработваше в лицева кожа, бяха меки и еластични, но най-силно впечатление му правеха кожите ѝ със запазен косъм. Едно е да направиш кожата от елен еластична като я изстържеш и отвън, и отвътре, друго е, когато оставиш косъма — тогава нещавената кожа обикновено е по-твърда. Кожите на Айла бяха не само разкошни откъм окосмената си страна, но и меки като кадифе и еластични откъм лицевата си част.

— Какво ще дадеш на Нези? — попита той.

— Храна, като тези ябълки, заедно с контейнери за тях.

— Това е добра идея. А какво мислиш да дадеш на Тюли?

— Тя много се гордее с кожата на Диджи, затова не мисля да ѝ давам кожи, а не искам и да е храна като на Нези. Подаръкът ми не бива да е твърде практичен. Тя е водачка. Би трябвало да е нещо специално за носене, да кажем кехлибар или раковини, но нямам нищо специално от този тип — каза Айла.

— Имаш.

— Мислех да ѝ дам кехлибара, който намерих, но той ми е знак от моя тотем. Не мога да ѝ го преотстъпя.

— Нямам предвид кехлибара. Тя сигурно си има много. Дай ѝ кожа с косъм. Това беше първото нещо, което тя спомена.

— Но тя сигурно има много кожи.

— Не и такива красиви и специални като твоите, Айла. Само веднъж досега съм виждал нещо подобно. Уверен съм, че такива не е имала. Онази, която съм виждал, беше изработена от плоскоглав... от жена от Клана.

До настъпването на вечерта Айла беше успяла да вземе няколко трудни решения. Натрупаните с годините изделия бяха разпределени в две купчини. По-голямата щеше да остане в пещерата и долината. Щеше да вземе със себе си само по-малката... и спомените си. Процесът на принудителен подбор беше мъчителен за нея и пресушаваше всичките ѝ чувства. Настроението ѝ се предаде и на Джондалар, който си даде сметка, че от много години насам не се беше замислял така често за дома, миналото и живота си. В съзнанието му непрестанно изплуваха болезнени спомени, които мислеше, че е забравил, или поне така му се искаше. Чудеше се защо се връща към тях именно сега.

Вечеряха мълчаливо. От време на време подхвърляха по някоя дума и пак потъваха в мълчание, всеки отдаден на мислите си.

— Птиците са много вкусни, както винаги — забеляза Джондалар.

— Креб много ги харесваше приготвени по този начин.

Беше го споменавала и преди. Все още му беше трудно да повярва, че е научила толкова много от плоскоглавците, с които беше

живяла. Макар че като се замислеше, се питаше защо пък да не могат и те да готвят като всички други?

— Майка ми е добра готвачка. Сигурно ще ѝ харесат.

„Напоследък Джондалар много мисли за майка си“ — каза си Айла, — „Сутринта спомена, че преди да се събуди, я е сънувал.“

— Когато бях малък, тя обичаше да готви специални манджи... когато не беше заета с проблемите на Пещерата.

— Проблемите на Пещерата?

— Тя ръководеше Деветата пещера.

— Да, казвал си ми, но тогава не можех да те разбера. Искаш да кажеш, че е била като Тюли? Водачка?

— Да, нещо подобно. Но нямаше водач като Талут, а Деветата пещера е много по-голяма от Лъвския бивак. С много повече хора. — Той замълча и затвори очи, за да се съсредоточи. — Може би по четири човека на един.

Айла се опита да си представи колко прави това, но реши да го сметне по-късно като начертае знаци по земята; зачуди се как може толкова много хора да живеят заедно през цялото време. Та това беше почти колкото едно Събиране на Клановете.

— В Клана жените не можеха да бъдат водачки — каза тя.

— Мартона пое ръководството на пещерата след Джоконан. Зеландони ми каза, че тя така активно му е помагала да упражнява задълженията си на водач, че след смъртта му всички се започнали да се обръщат към нея. Моят брат Джохаран е роден в неговото огнище. Сега той е водач, а Мартона е негова съветничка... или поне беше такава, когато тръгнах.

Айла се намръщи. Джондалар ѝ бе разказвал за тях и преди, но тя не беше разбрала добре какви са роднинските им връзки.

— Твоята майка е била стопанка на... как го каза? Джоконан?

— Да.

— Но ти винаги говориш за Даланар.

— Аз съм роден в неговото огнище.

— Значи майка ти е била стопанка и на Даланар.

— Да. Тя е била вече водачка, когато са се събрали. Бяха много привързани един към друг, хората още разказват истории за Мартона и Даланар и пеят тъжни песни за тяхната любов. Зеландони ми беше казвал, че те много държали един на друг. На Даланар никак не му се

нравело, че тя отделя много време за Пещерата. Постепенно намразил периодите, през които тя изпълнявала задълженията си на водачка, но тя имала чувство за отговорност. Най-сетне разкъсали брачния възел и той я напуснал. По-късно Мартона създаде ново огнище с Уиломар и тогава роди Тонолан и Фолара. Даланар се отправил на североизток, открил залежи на кремък и се запознал с Джерика. Там основал Първата пещера на Ланзадониите.

Той помълча известно време. Изглежда Джондалар изпитваше необходимост да разказва за семейството си, затова Айла го слушаше, макар че той повтаряше неща, които беше казвал и преди. Тя стана, наля остатъка от чая в чашите, прибави дърва в огъня, а след това седна върху кожата на края на леглото. Загледа се в замисленото лице на Джондалар, по което пробягваха сенки, причинени от играта на огъня.

— Какво означава „Ланзадонии“? — попита тя.

Джондалар се усмихна:

— Ами... просто... деца на Дони... деца на Великата Майка Земя, които живеят на североизток, ако трябва да бъда съвсем точен.

— Ти си живял там, нали? С Даланар?

Той затвори очи. Стисна челюсти и заскърца със зъби, а челото му се сбърчи от болка. Айла и преди го беше виждала така и се чудеше на какво се дължи това му състояние. Беше говорил за този период от живота си през лятото, но тогава се бе разстроил и се затворил в себе си. Тя долови някаква тревожност, зараждащо се силно напрежение, в центъра, на което бе Джондалар, и което наподобяваше набъбването на земята, подготвяща се за изригване от големи дълбини.

— Да, живях там — отвърна той — в продължение на три години. — Внезапно скочи, разля чая си и отиде до задната стена на пещерата. — О, Майко! Беше ужасно!

Облегна се с ръка на стената и подпря главата си о нея в тъмното, опитвайки се да се овладее. След малко се върна, погледна мокрото петно от просмукалата се в твърдия земен под течност и клекна, за да вземе чашата. Завъртя я в ръцете си и се загледа в огъня.

— Толкова ли лошо се живееше с Даланар? — попита го най-сетне Айла.

— Да се живее лошо с Даланар? Не. — Той изглеждаше изненадан от думите ѝ. — Не това беше лошото. Той се зарадва, когато

ме видя. Прие ме в огнището си, научи ме на занаят заедно с Джопляя, отнасяше се с мен като с възрастен... и никога не повдигна въпрос за това.

— За кое?

Джондалар пое дълбоко въздух:

— За причината, поради която бях изпратен там — отвърна той и погледна чашата в ръцете си.

Настана тягостно мълчание; дишането на конете изпълваше пещерата, звукът от силното пукане и пращане на огъня се удряше в каменните стени и отекваше в ушите им. Джондалар остави чашата и се изправи.

— Винаги съм бил едър за годините си и по-зрял от връстниците си — започна той, крачейки напред-назад в празното пространство около огъня. — Рано достигнах зрялост. Бях на не повече от единадесет години, когато за пръв път ми се присъни донии... а тя имаше лицето на Золена.

Отново името на тази жена. Тази, която е означавала много за него. Беше разказвал за нея, но бегло и с явна болка. Айла не беше разбрала причината за терзанието му.

— Всички млади мъже я искаха за своя донии-жена, всички искаха тя да ги научи. От тях се очакваше да желаят нея или някоя друга като нея — той рязко се завъртя и застана с лице към Айла — но не и да я обичат! Знаеш ли какво означава да се влюбиш в своята донии-жена?

Айла поклати глава.

— От нея се очаква да ти покаже, да те научи, да те накара да проумееш великия Дар на Майката, за да си подготвен, когато дойде твоят ред да превърнеш момичето в жена. От всички жени се очаква да бъдат донии-жени поне веднъж, когато станат, по-възрастни, тъй както от всички мъже се очаква да участвуват поне веднъж в Първите обреди на млада жена. Това е свещено задължение в чест на Дони. — Той сведе очи. — Но една донии-жена олицетворява Великата Майка; нямаш право да се влюбваш в нея и да я искаш за стопанка. — Вдигна очи. — Сега разбираш ли? Това е забранено. Все едно да се влюбиш в собствената си майка, все едно да искаш да се събереш със собствената си сестра. Почти както да искаш да се задомиш с плоскоглава жена!

Той се обърна, направи няколко големи крачки и застана на изхода. Отметна завесата, после раменете му се отпуснаха, размисли и се върна. Седна до нея и се загледа някъде далеч напред.

— Бях на дванадесет години, а Золена беше донии-жена и аз бях влюбен в нея. И тя в мен. Отначало всичко изглеждаше като че ли тя просто знае как да ме задоволи, но след това нещата се задълбочиха. Можех да разговарям с нея за всичко; харесваше ни да сме заедно. Тя ми разкри същността на жените, учеше ме какво им доставя удоволствие и аз бях добър ученик, защото исках да я накарам да изпитва наслада. Обичах да ѝ доставям удоволствие. Не сме очаквали да се влюбим, дори в началото не споделяхме, че се обичаме. После се опитахме да го опазим в тайна. Но аз я исках за стопанка. Исках да живея с нея. Исках нейните деца да бъдат рожби на моето огнище.

Той примига и Айла видя, че докато се взираше в огъня, в угълчетата на очите му блесна влага.

— Золена постоянно повтаряше, че съм много млад. Че ще я забравя. Повечето мъже започват сериозно да си търсят жена за стопанка едва на петнадесет години. Аз не се чувствах прекалено млад. Но моите чувства бяха без значение. Тя не можеше да бъде моя стопанка. Золена беше моят донии-жена, моя съветничка и учителка и от нея се очакваше да не ми позволява да се влюбя в нея. Върху нея се изсипаха повече обвинения, отколкото върху мен, но това само влоши нещата. Изобщо нямаше да я обвинят, ако аз не бях толкова загубен! — изплю камъчето най-сетне Джондалар.

— Други мъже също я желаеха. Непрестанно. Независимо от това дали тя ги желаеше или не. Имаше един, който постоянно ѝ досаждаше — Ладроман. Няколко години преди това тя бе негова донии-жена. Мисля, че нямам право да го обвинявам, че я желаеше, но тя вече бе загубила интереса си към него. Той започна да ни следи и наблюдава. И ето че веднъж ни свари, когато бяхме заедно. Заплаши я, че ако не тръгне с него, ще разправи на всички за нас двамата.

Золена се опита да му се присмее, каза му, че може да разправя каквото си иска, че всъщност няма нищо за разправяне, защото тя е моя донии-жена. И аз трябваше да направя същото, но когото той ни се присмя с думите, които си бяхме казвали в интимни моменти, аз се ядосах. Не... не само се ядосах. Кипнах и загубих самообладание. Цапардосах го.

Джондалар удари с юмрук по земята, после пак и пак.

— Удрях и удрах... Золена се опита да ме спре. Накрая трябваше да доведе някого, за да ме откопчат от него. Добре, че го направи. Мисля, че щях да го убия.

Джондалар стана и отново закрачи напред-назад.

— И тогава всичко излезе на бял свят. Всички мерзки подробности. Ладроман разказа всичко... на всеослушание. Бях слисан като разбрах колко дълго ни е следил и колко много е чул. Разпитаха и Золена, и мен — споменът го накара да се изчерви — и двамата бяхме разобличени, но на мен ми стана гадно, когато я обвиниха за всичко. Положението се влошаваше още повече от това, че бях син на водачката на Деветата пещера, че бях опозорил майка си. Настана бъркотия в цялата Пещера.

— И какво направи тя? — попита Айла.

— Това, което трябваше. Ладроман беше пострадал лошо. Липсваха му няколко зъба. Това му пречеше да дъвче, а жените не обичат беззъби мъже. Мама трябваше да плати голямо обезщетение за него, а когато майката на Ладроман настоя да ме прокуди, тя се съгласи.

Спря и затвори очи, челото му се набразди от болезнените спомени.

— Нея нощ много плаках. — Явно му беше трудно да го признае. — Не знаех къде да отида. Не знаех, че мама е изпратила вестоносец при Даланар, за да го помоли да ме приеме.

Пое дълбоко въздух и продължи:

— Золена напусна преди мен. Винаги я бяха привличали жреците и тя се присъедини към Тези, които служат на Майката. Помислих си дали и аз да не се отдам на Служене, да кажем като ваятел — тогава ми се струваше, че имам известен талант за това. Но пристигна отговор от Даланар и докато се усетя Уиломар вече ме водеше при Ланзадониите. Аз фактически не познавах Даланар. Беше напуснал Пещерата, когато бях малък и го бях виждал само на Летните събирания. Не знаех какво да очаквам, но Мартона беше постъпила правилно.

Джондалар спря да говори и отново клекна край огъня. Взе един сух и крехък счупен клон го пъкна в пламъците.

— Преди да тръгна, хората ме отбягваха и ругаеха — продължи той. — Някои прибираха децата си, когато бях наблизил, за да не изпитат пагубното ми влияние, сякаш само като ме гледаха можеха да се покварят. Знаех, че го заслужавам — това, което бяхме сторили, беше ужасно, искаше ми се да умра.

Айла мълчаливо го наблюдаваше и чакаше да продължи. Не разбираше напълно обичаите, за които той говореше, но изживяваше болката му със състрадание, породено от собствената ѝ мъка. Тя също бе нарушила табу и бе понесла жестоките последствия от това, но бе извлякла и поука от тях. Може би защото поначало беше толкова различна от останалите, тя се бе научила да си задава въпроса дали направеното от нея действително е било толкова лошо. Беше разбрала, че няма нищо нередно в това да ловува с прашка, копие или друго оръжие, въпреки че Кланът забраняваше на жените да ловуват и не се укоряваше за това, че се бе опълчила срещу Брод, въпреки всички традиции.

— Джондалар — каза тя, наблюдавайки със свито от мъка сърце сведената му в отчаяние и самообвинение глава, — ти си направил ужасно нещо — той кимна в знак на съгласие — като си наранил лошо онзи човек. Но какво чак толкова нередно сте сторили със Золената? — попита Айла.

Той вдигна поглед към нея, изненадан от въпроса ѝ. Беше очаквал ненавист, присмех, презрение, каквото самият той изпитваше към себе си.

— Ти не разбираш. Золената беше моят донии-жена. Опозорихме Майката. Обидихме Нея, Майката. Това беше срамно.

— Кое е било срамно? Все още не мога да разбера какво толкова лошо си направил.

— Айла, когато една жена приеме да изпълнява тази роля на Майката, да обучава младеж, тя поема голяма отговорност. Тя го подготвя за превръщането му в мъж, създател на жени. Дони е отредила на мъжа задължението да отваря жената, да я подготвя да поеме смесените духове от Великата Земя Майка, за да може жената да стане майка. Това е свещено задължение. Това не е обикновена, всекидневна връзка, която всеки може да си позволи по всяко време и не е нещо, което може да се приема с лека ръка — обясни ѝ Джондалар.

— Ти с лека ръка ли го прие?

— Не! Разбира се, че не!

— Тогава какво лошо си сторил?

— Аз опозорих свещен ритуал. Влюбих се в...

— Добре, влюбил си се. И Золена се е влюбила в теб. Какво лошо има в това? Та нали това чувство поражда топлина и радост? Не сте го направили преднамерено. Просто така се е получило. Не е ли съвсем естествено да се влюбиш в жена?

— Но не в тази жена — възрази ѝ Джондалар. — Ти просто не разбираш.

— Прав си. Не разбирам. Брод ме насили. Беше жесток и мерзък и това му доставяше удоволствие. След време ти ме научи какви са истинските Удоволствия — без болка, с топлина и нежност. Любовта ми към теб също ме кара да изпитвам топлина и нежност. Мислех, че обичта винаги поражда такива чувства, а сега ти ми казваш, че може да е грешно да обичаш някого и че това може да причини силна болка.

Джондалар взе още едно дърво и го хвърли в огъня. Как да я накара да разбере? Човек може да обича майка си, но не може да я вземе за своя стопанка и не може да иска неговата донии-жена да роди децата на неговото огнище. Просто не знаеше какво да каже и тишината стана тягостна.

— Защо напусна Даланар и се върна? — попита Айла след малко.

— Майка ми изпрати да ме повикат... не, не беше само това. Самият аз исках да се върна. Колкото и да беше добър с мен Даланар, колкото и да харесвах Джерика и моята братовчедка Джопляя, това не беше моят дом. Не знаех дали изобщо някога ще мога да се върна. Много се безпокоях за завръщането, но го исках. Заклех се никога вече да не избухвам и да не губя самообладание.

— Зарадва ли се като се прибра при своите?

— Не беше както преди, но като минаха няколко дни стана по-добре, отколкото предполагах. Семейството на Ладроман беше напуснало Деветата пещера и тъй като него го нямаше да напомня на хората за случилото се, те постепенно го забравиха. Не зная какво щях да правя, ако още беше там. Достатъчно зле се чувствах на Летните събирания. Колкото пъти го видех, все си спомнях за позора. Много приказки се изприказваха и когато след известно време се върна

Золена. Боях се да се срещна с нея, но ми се искаше. Не можех да устоя, Айла; мисля, че въпреки всичко продължавах да я обичам — погледът му молеше за разбиране.

Отново се изправи и закрачи напред-назад.

— На тя се беше променила много. Вече се беше издигнала в йерархията на зеландонията. Беше станала типична представителка на Онези, които служат на Майката. Отначало не исках да повярвам. Щеше ми се да видя колко се е променила, да разбере дали у нея е останало някакво чувство към мен. Исках да бъда насаме с нея и бях направил план как да го постигна. Изчаках следващия Фестивал в чест на Майката. Тя изглежда бе отгатила намеренията ми. Опита се да ме отбегне, но после промени решението си. На следващия ден някои хора бяха скандализирани, макар че беше напълно в реда на нещата да споделим удоволствия с нея по време на фестивал. — Той изсумтя подигравателно. — Опасенията им бяха напразни. Тя ми каза, че още има чувства към мен, че ми желае доброто, но вече не е същото. Каза, че вече не ме желае.

— Ако трябва да бъда откровен — отбеляза той с горчива ирония, — струва ми се, че тя наистина има чувства към мен. Сега сме добри приятели, но Золенна знаеше какво иска... и го получи. Сега тя вече не е Золенна. Преди да предприема моето Пътешествие, тя стана Зеландони, Първа сред Тези, които служат на Майката. Скоро след това тръгнах с Тонолан. Мисля, че това бе причината да замина.

Отново отиде до входа и застана там, загледан над горния край на оправената завеса. Айла стана и се присъедини към него. Затвори очи, усещайки вятъра по лицето си и се заслуша в равномерното дишане на Уини и по-неспокойното пуфтенене на Рейсър. Джондалар пое дълбоко въздух, върна се и седна на една рогозка пред огъня, но не понечи да легне да спи. Айла го последва, свали големия мях с вода и наля малко в една готварска кошница, после сложи камъни в огъня, за да се нагорещат. Изглежда на него още не му се лягаше. Не беше излял душата си докрай.

— При завръщането ми най-приятно ме изненада Тонолан — каза той като отново поде прекъснатата нишка. — По време на отсъствието ми беше пораснал и когато се върнах, станахме добри приятели и започнахме да правим заедно много неща...

Джондалар замълча и на лицето му се изписа скръб. Айла си спомни колко трудно беше преживял смъртта на брат си. Той се отпусна до нея със свити рамене, изтерзан и изтощен и тя осъзна колко мъчително бе за него да говори за миналото си. Не знаеше какво го бе подтикнало, но усещаше, че нещо се бе трупало у него.

— Айла, мислиш ли, че на връщане можем да открием... мястото, където Тонолан беше... убит? — попита той, обръщайки се към нея с насълзени очи и треперещ глас.

— Не съм сигурна, но можем да опитаме — каза тя и прибави още камъни във водата, после извади успокоителни билки.

Изведнъж си спомни, с цялото безпокойство и страх, които беше изживяла тогава, неговата първа нощ в пещерата ѝ, когато не беше сигурна дали ще оживее. Тогава той викаше името на брат си и макар че думите му бяха непонятни за нея, тя разбираше, че пита за мъртвия мъж. Когато най-сетне успя да го накара да разбере какво е станало, той изля разтърсващата си скръб в прегръдките ѝ.

— През онази първа нощ знаеш ли откога не бях плакал? — попита я той и тя се сепна — сякаш беше прочел мислите ѝ, но нали беше говорил за Тонолан до този момент. — Откакто майка ми ми каза, че ще трябва да замина. Айла, защо трябваше той да умре? — попита той с молец и измъчен глас. — Тонолан беше по-млад от мен! Не трябваше да умира толкова млад. Не можех да понеса мисълта, че го няма. Когато се разридах, мислех, че никога няма да спра.

Не зная какво щях да направя, ако те нямаше теб, Айла. Досега не съм ти го казвал. Мисля, че се срамувах, защото... защото пак загубих самообладание.

— Няма нищо срамно в скръбта, Джондалар... или в любовта.

Той извърна глава.

— Мислиш ли, че е така? — В гласа му се долавяше нотка на самопрезрение. — Дори когато егоистично се възползваш от нея, а нараняваш някого другиго?

Айла сбърчи чело в недоумение.

Той отново се обърна с лице към огъня.

— През лятото след завръщането ми бях избран на Лятното събиране за Първи обреди. Притеснявах се; така е с повечето мъже. Страхувах се да не нараня някоя жена, а аз не съм дребен мъж. Винаги има свидетели, които удостоверяват, че момичето е било отворено, но

също и че не е наранено. Мъжът се безпокои да не се посрами като не успее да докаже мъжествеността си и се наложи да повикат някой друг в последния момент. Много неща могат да се случат. Би трябвало да изпитвам благодарност към Зеландони — засмя се язвително той. — Направи точно това, което се очаква от една донии-жена. Даде ми добри съвети... и това ми помогна.

Но в онази нощ си мислех за Золена, а не за амбициозната Зеландони. После видях уплашеното момиче и разбрах, че то се притеснява много повече от мен. Тя наистина се изплаши, когато видя набъбналия ми член; с много жени е така първия път. Но аз си спомних какво ме беше научила Золена, как да я подготвя, как да се въздържам и контролирам, как да ѝ доставя удоволствие. Чудесно бе да видиш как от неспокойно, уплашено момиче тя се превърна в отворена, тръпнеща от желание жена. Беше толкова признателна и любвеобилна... В онази нощ почувствах, че я обичам.

Пак затвори очи и сбърчи чело от болка — изражение, което Айла бе наблюдавала твърде често напоследък. После отново скочи и закрочи напред-назад.

— Никога не се поучавам от грешките си! На другия ден разбрах, че не съм действително влюбен в нея, но тя се беше влюбила в мен! Тя не биваше да се влюбва в мен, така както аз не биваше да се влюбвам в моята донии-жена. От мен се искаше да я направя жена, да я науча на Удоволствията, а да я накарам да се влюби в мен. Постарах се да не нараня чувствата ѝ, но видях разочарованието ѝ, когато най-сетне успях да я накарам да проумее истината.

Джондалар тъкмо се бе приближил откъм отвора на пещерата, когато внезапно спря пред нея и почти извика:

— Айла, това е свещен акт — да превърнеш момичето в жена, това е задължение, отговорност, а аз отново го оскверних! — той пак закрочи. — И това не беше за последен път. Казах си, че повече никога няма да постъпя по този начин, но следващият път стана същото. Казах си, че няма да приема отново тази роля, не я заслужавах. Но когато отново ме избраха, не можах да откажа. Искрах го. Често ме избираха и аз започнах да се стремя към това, към любовните чувства и топлината в такива нощи, макар че на другия ден се ненавиждах, загдето съм се възползвал от тези млади жени и от свещения ритуал на Майката.

Спря да се движи, хвана се за един от прътите на рамката, на която тя сушеше билките си и се вгледа в нея.

— Но след няколко години разбрах, че нещо не е наред и осъзнах, че Майката ме наказва. Мъжете на моя възраст си намираха жени, задомяваха се, и се перчеха с децата на своите огнища. А аз не можех да намеря жена, която да обичам по този начин. Познавах много жени, наслаждавах се на компанията и Удоволствията им, но се влюбвах само когато не биваше, по време на Първите обреди... и само в тяхната нощ — каза той и главата му клюмна.

Вдигна я изненадан, когато чу нежен смях.

— О, Джондалар! Но ти се влюби. Обичаш мен, нали? Разбираш ли? Не си бил наказван. Чакал си мен. Нали ти казах, че моят тотем те доведе при мен, а може би и Майката, но е трябвало да извървиш дълъг път. Трябвало е да чакаш. Ако се беше влюбил по-рано, никога нямаше да се появиш. Никога нямаше да ме откриеш.

„Дали пък това не е самата истина?“ — питаше се той. Искаше му се да повярва в нея. За пръв път от години усети как тежкият товар, който го бе притискал, олекна и в очите му блесна лъч на надежда.

— Ами Золена, моята донии-жена?

— Не мисля, че е било грешно да я обичаш, но дори и да е било против вашите обичаи, ти си бил вече наказан за това, Джондалар. Бил си прокуден. Сега това е минало. Не е нужно да си го спомняш и сам да се наказваш.

— А младите жени при Първите обреди, които...

Айла го изгледа с възмущение.

— Джондалар, ти имаш ли представа колко ужасно е за едно момиче да бъде насилено първия път? Ясно ли ти е какво значи да ненавиждаш и да трябва да понасяш нещо, което не е Удоволствие, а е болезнено и отвратително? Може й да не е трябвало да се влюбваш във всичките тези жени, но за тях е било чудесно преживяване да се отнасят с тях нежно, да изживеят удоволствията, които ти така добре умееш да даваш и да бъдат обичани, когато им е за първи път. Ако си им дал поне мъничко от това, което даваш на мен, то бъди сигурен, че си им оставил един хубав спомен за цял живот. О, Джондалар, та ти не си ги наранил. Направил си точно това, което е трябвало. Не си ли се замислял защо именно теб са избирали толкова често?

Товарът на срама и само презрението, който толкова дълго бе тегнал в душата му, започна да олеква. Стори му се, че животът му има някакъв смисъл и болезнените изживявания в детството му са имали определено предназначение. В пречистващата изповед той осъзна, че може би не всички негови действия са били достойни за презрение, както си мислеше, че даже е бил полезен — а той искаше да се чувствава полезен.

Не му бе лесно, обаче, да се освободи от емоционалния товар, който беше мъкнал със себе си толкова дълго. Да, най-сетне бе намерил жена, която бе обикнал; вярно бе, че тя бе всичко, което някога бе желал, но какво ще стане ако я заведе при своите и тя сподели с някого, че е отгледана от плоскоглавци? Или, още по-лошо, че има син на смесени духове? Уродливо дете? Отново ли ще го охулят, заедно с нея, за това, че е довел такава жена? При тази мисъл той се изчерви.

А ще бъде ли почтено спрямо нея? Ами ако я отхвърлят и обсипят с обиди? Ами ако той не се застъпи за нея? Ако им позволи да го направят? Той потрепери. Не, помисли си Джондалар. Няма да им позволи да постъпят така с нея. Той я обичаше. А нима чувствата му бяха от значение?

Защо се бе влюбил именно в Айла? Нейното обяснение изглеждаше прекалено просто. Убеждението му, че Великата Майка го наказва за светотатството му, не можеше да бъде преодоляно така лесно. Може би Айла беше права, може би Дони го беше завела при нея, но не беше ли наказание това, че тази красива жена, която той обичаше, би била също така неприемлива за народа му, както и първата му обич? Не беше ли ирония това, че жената, която най-сетне бе намерил, е от низш произход и от нея се е родило нещо отвратително?

Но Мамутоите, които имаха подобни схващания, не я отхвърлиха. Лъвският бивак щеше да я осинови, макар да беше известно, че е отгледана от плоскоглавците. Хората от Лъвския бивак дори бяха приели с радост дете на смесени духове. Може би не би трябвало да я води вкъщи със себе си. Може да е по-щастлива, ако си остане при тях. А може би и самият той трябва да направи това, да позволи на Тюли да го осинови и да стане Мамутои. Челото му се набразди. Но той не беше Мамутои. Беше Зеландонии. Мамутоите са добри хора, със сходни обичаи, но не са неговият народ. Какво би

могъл да предложи тук на Айла? Сред тези хора той нямаше близки, семейство или родствени връзки. Но какво би могъл да ѝ предложи, ако я заведе при своите?

Разкъсваше се в толкова много посоки, че изведнъж се почувства изтощен. Айла видя как лицето и раменете му се отпуснаха.

— Джондалар, стана късно. Пийни малко от това и да си лягаме — каза тя като му подаваше една чаша.

Той кимна, изпи топлата напитка, свали дрехите си и се сви в кожата. Айла легна до него, без да сваля поглед от лицето му, докато челото му се отпусна, а дишането му стана дълбоко и равномерно, но нейният сън идваше по-бавно. Угнетеността на Джондалар я безпокоеше. Беше доволна, че ѝ разказа повече за себе си и младежките си години. Отдавна предполагаше, че нещо дълбоко в него го измъчва и може би това, че бе споделил опасенията си, бе понамалило безпокойството му, но имаше нещо, което продължаваше да му тежи. Не беше ѝ разказал всичко и това много я смущаваше.

Лежеше будна, като се стараеше да не го безпокои; щеше ѝ се да може да заспи. Колко ли безсънни нощи беше прекарала в тази пещера? После си спомни за наметалото. Като се измъкна тихичко от леглото, тя прерови багажа си и измъкна едно меко старо парче кожа. Допря го до бузата си. Това беше една от малкото вещи, които беше измъкнала изпод рушащата се пещера на клана и бе взела със себе си, преди да я напусне. Беше използвала кожата, за да носи Дърк, когато беше бебе и да го крепи на ханша си, когато прохождаше. Не знаеше защо я беше взела. Не беше предмет от първа необходимост, макар че неведнъж, когато беше сама, ѝ помагаше да заспи. Но след като Джондалар дойде, вече не я използваше.

Смачка меката стара кожа на топка, сложи я на стомаха си и я прегърна. После затвори очи и заспа.

— Твърде много е дори за шейната и кошниците за багаж, които Уини мъкне. За толкова нещо ми трябват два коня! — каза Айла, разглеждайки купчините вързопи и грижливо пакетирани вещи, които искаше да вземе със себе си. — Ще трябва да оставя още неща, но вече толкова пъти прегледах всичко и просто не знам, от кое да се откажа.

Тя се огледа търсейки нещо, което да ѝ подсказже как да реши дилемата.

Пещерата изглеждаше запустяла. Всичко полезно, което не вземаха със себе си, бяха складирали отново в хранилищните дупки и под купчини камъни, в случай че някой ден решат да се върнат, макар че и двамата не го вярваха. Виждаше се само купчина отпадъци. Дори сушилнята за билки на Айла беше празна.

— Ами ти имаш два коня и е много жалко, че не можеш да използваш и двата — каза Джондалар, гледайки към животните, които бяха близо до входа и дъвчеха сено.

Айла ги заглежда замислено. Думите на Джондалар я накараха да се замисли.

— Аз все още мисля за него като за жребчето на Уини, но Рейсър е голям почти колкото нея. Може би ще се справи с един малък товар.

Джондалар моментално прояви интерес.

— И аз съм се чудел кога ли ще порасне толкова, че да може да прави някои от нещата, с които се справя Уини и как ще го обучиш на това. Кога си яздила Уини за пръв път? И, преди всичко, как ти хрумна?

Айла се усмихна:

— Един ден тичахме заедно и на мен ми се прииска да съм бърза като нея; и тогава изведнъж ми хрумна тази идея. Отначало малко се изплаши и хукна да бяга. И тъй като ме познаваше, когато се измори, спря и не ми се противопостави. Беше чудесно! Все едно че те носи вятъра!

Докато тя си припомняше първата езда, Джондалар я наблюдаваше — очите ѝ блестяха, а дишането ѝ бе учестено от спомена за вълнението. Самият той бе изпитал същото чувство първия път, когато Айла му бе позволила да язди Уини и споделяше възбудата ѝ. Изведнъж силно я пожела. Винаги се удивляваше колко лесно и неочаквано биваше привличан от нейния чар. Но сега нейните мисли бяха насочени към Рейсър.

— Питам се колко ли време ще ни е нужно, за да го накараме да свикне да носи товар? Вече яздох Уини, когато започнах да я карам да носи багаж, затова свикна бързо. Но ако при него започнем с по-малък товар, може би ще бъде по-лесно да го накараме по-късно да носи ездач. Я да видя дали имам нещо, с което можем да опитаме.

Тя затършува в купа с отпадъци и заизмъква оттам кожи, кошници, допълнителни камъни, които беше използвала за шлифване на паниците и очукване на кремъчните сечива, както и пръчки, на които беше отбелязвала дните, прекарани в долината.

Спря за миг, взе една от пръчките, постави всичките пръсти на едната си ръка върху първите резки, както ѝ беше показал Креб още много отдавна. Когато се сети за него, Айла преглътна сълзите си. Джондалар беше използвал резките на пръчките, за да се убеди, че действително бе прекарала толкова време тук и за да ѝ помогне да изрази броя на годините си с думите за броене на неговия език. Тогава тя беше на седемнадесет, това беше в началото на лятото; в края на зимата или през пролетта тя трябваше да прибави още една година. Той беше казал, че е на двадесет години и още една и шеговито се беше обявил за старец. Беше започнал Пътешествието си три години преди това, по същото време и тя беше напуснала Клана.

Айла събра всичко и тръгна да излиза подсвирквайки на Уини и Рейсър да я последват. На ливадата и двамата известно време милваха и разчесваха младия жребец. После Айла взе една оцавена кожа. Даде му да я помирише и подъвче и го разтри с нея. След това я метна на гърба му и я остави да виси там. Той захапа единия ѝ край и я смъкна, бутна я пред нея, за да си поиграят още. Тя пак я сложи на гърба му. Следващият път Джондалар провеси кожата на гърба му, а Айла извади дълъг, намотан на руло, ремък и започна нещо да майстори. Още няколко пъти мятаха кожата на Рейсър и го оставяха да я смъкне. Уини изцвили, наблюдавайки ги с интерес; обърнаха внимание и на нея.

При следващото мятане на кожата върху гърба на Рейсър, Айла пусна заедно с нея и дълъг каиш, пресегна се под него, за да хване свободния му край и да завърже с него кожата. Когато Рейсър се опита да я смъкне със зъбите си, тя не падна веднага. Отначало това не му се понрави и той започна да се мята и да скача, опитвайки се да се освободи от нея, но сетне откри един свободен край и започна да го дърпа със зъбите си, докато го измъкна изпод каиша. Започна да върти свободния край на каиша, докато намери възела и постепенно го развърза със зъби. Захапа кожата и я пусна в краката на Айла, после се върна за каиша. Айла и Джондалар се смееха, а Рейсър важно се отдалечи с вирната глава и много горд вид.

Младият кон позволи на Джондалар да му завърже кожата още веднъж и се поразходи с нея на гръб, преди да започна да си играе, опитвайки се да я издърпа и свали. Но изглежда започна да му омръзва. Айла пак му завърза кожата и той не я смъкна, докато тя го милваше и му говореше. След това тя взе тренировъчното пособие, което беше измайсторила — две кошници, завързани една за друга така, че да висят от двете му страни, пълни с камъни за тежест. От тях стърчаха пръчки, подобно на предните краища на прътите на шейната.

Метна приспособлението на гръба на Рейсър. Той сви уши и завъртя глава да го види. Не беше свикнал да му тежи на гръба, но толкова пъти се бяха облягали на него, че беше свикнал да усеща там известно налягане и товар. Усещането не му беше напълно непознато, но най-важното бе, че и той, подобно на майка си, се доверяваше на жената. Тя закрепил кошниците и не му позволи да ги смъкне, докато го милваше, чешеше и му говореше, след което ги свали заедно с каиша и кожата. Той отново ги подуши и после се обърна настрана.

— Може да се наложи да останем ден-два повече докато свикне. А аз още веднъж ще прегледам целия багаж, но смятам, че ще имаме успех — каза Айла, сияеща от удоволствие докато се връщаха към пещерата. — Може да не влачи товар на шейна като Уини, но мисля, че Рейсър ще може да носи няколко неща на гръба си.

— Само се моля времето да се задържи така още няколко дни — каза Джондалар.

— Ако се опитаме да не яздим, можем да сложим вързоп със сено на мястото за седане, Джондалар. Здравно съм ги вързала — извика Айла на мъжа, който за последен път събираше огнени камъни долу на брега. И конете бяха там. Уини, впрегната в шейната и натоварена с кошниците, заедно с някакъв покрит с кожа обемист вързоп на гръба, чакаше търпеливо. Рейсър повече се плашеше от кошовете, които висяха от двете му страни и малкия товар, вързан на гръба му. Още не беше свикнал да носи тежести, но степният кон беше оригинална порода — яко и набито животно, изключително силно и привикнало с дивата природа.

— Мислех, че си взела зърно за тях, за какво ти е сеното? По пътя има толкова много трева, че всички коне да се съберат, пак не

могат да я изядат.

— Да, но когато падне дебел сняг или, още по-лошо, когато земята се покрие с лед, те трудно се добират до тревата, а от много зърно могат да се подуют. Добре е да имаме под ръка запас сено за няколко дни. През зимата конете могат да умрат от недохранване.

— Айла, ти няма да ги оставиш да умрат от глад, даже и да трябва да разбиеш леда и сама да накосиш тревата — каза Джондалар със смях, — но на мен ми е все едно дали ще яздя или ще ходя пеша. — Усмивката му се стопи, когато вдигна поглед към ясното синьо небе. — Както и да се движим, с тези натоварени коне обратният път ще ни отнеме повече време, отколкото идването дотук.

Джондалар се заизкачва по стръмната пътека към пещерата, носейки още три невзрачни на вид камъка. Когато стигна, видя, че Айла стои на входа и със сълзи на очи се взира във вътрешността. Постави парчетата пирит в една кесия в багажа си и застана до нея.

— Това беше моят дом — каза тя, потисната от това, че го напуска завинаги. — Това беше мое място. Моят тотем ме доведе тук и ми го показа. — Тя посегна към малката кожена торбичка, която висеше на врата ѝ. — Бях самотна, но тук правех това, което исках и което трябваше. Сега Духът на Пещерния лъв иска да си вървя оттук. — Тя вдигна поглед към високия мъж до нея. — Мислиш ли, че някога ще се върнем тук?

— Не — отговори той. Гласът му прозвуча глухо. Гледаше в малката пещера, но пред очите му беше друго място в друго време. — И да се върнеш някога на мястото, където си бил, то не е същото.

— Джондалар, тогава защо искаш да се върнеш при своите? Защо не останеш тук и не станеш Мамутой? — попита го тя.

— Не мога да остана. Трудно е да се обясни. Знам, че няма да е както преди, но Зеландониите са моя народ. Искам да им покажа запалителните камъни. Искам да им покажа как да ловуват с копиехвъргача. Искам да им покажа какво може да се получи, когато кремъкът се нагрее. Всичките тези неща са важни и ценни и могат да бъдат от голяма полза. Искам да ги дам на моя народ. — Той погледна към земята и понижи глас. — Искам като ме погледнат да разберат, че заслужавам доверието им.

Тя надникна в изразителните му, изпълнени с безпокойство очи; искаше ѝ се да може да премахне болката, която съзря в тях.

— Толкова ли е важно какво мислят те? Не е ли по-важно, че ти самият знаеш, че си достоен човек? — попита тихо тя.

Тогава си спомни, че Пещерният лъв е и негов тотем, че и той е избран от Духа на силния звяр също като нея. Знаеше, че не е лесно да се живее със силен тотем, изпитанията бяха трудни, но даровете и знанията, които получаваше в замяна, си заслужаваха. Креб ѝ беше казал, че Великият Пещерен лъв никога не избира недостоен човек.

Вместо малките пътнически торби на Мамутоите, които се носеха на едно рамо, те се спряха на тежки раници, подобни на онези, които Джондалар беше използвал, направени така, че да се носят на гръб, с презрамки за раменете. Оставиха качулките на анораците си свободни, за да могат да ги слагат или свалят в зависимост от случая. Айла прибави и каишки, които можеха да слагат на челата си, когато сметнеха, че се нуждаят от допълнителна опора, макар че тя обикновено заменяше това приспособление с прашката. В раниците прибраха храната, материалите за запалване на огън, палатката и спалните кожи.

Джондалар носеше и два едри кремъка, внимателно подбрани измежду няколкото, които беше намерил на брега на реката, както и кесия, пълна с огнени камъни. В отделни калъфи, прикрепени отстрани, и двамата носеха копия и копиехвъргачи. Айла държеше няколко хубави камъка за хвърляне в една кесия, а към туниката под анорака си беше привързала с каишка своята торба от кожа на видра, пълна с лековити растения.

Сеното, което Айла беше направила на малка бала, беше завързано за кобилата. Тя огледа още веднъж придирчиво и двата коня, провери краката им и стойката им, за да се увери, че не са претоварени. Хвърлиха последен поглед на стръмната пътека и тръгнаха да излизат от дългата долина. Уини следваше Айла, а Джондалар водеше Рейсър за въже. Пресякоха малката река близо до брода от камъни. Айла се поколеба дали да свали известна част от товара на Уини, за да може тя по-лесно да се изкачи по чакълестия склон, но яката кобила се справи без особени затруднения.

Когато излязоха в западната степ, Айла тръгна по път, различен от този, по който бяха дошли. Зави в погрешна посока, после се върна назад по следите докато намери пътеката, която търсеше. Най-сетне стигнаха до сух каньон, застлан с големи валуни с остри ръбове,

отцепени от кристални гранитни стени от резеца на студа, жегата и времето. Като наблюдаваха Уини, за да видят дали няма да прояви признаци на безпокойство — в миналото каньонът бе свърталище на пещерни лъвове — те навлязоха в него и се насочиха към склона от дребен чакъл в далечния му край.

Когато Айла ги бе открила, Тонолан вече бе мъртъв, а Джондалар — тежко ранен. Тя нямаше време за погребални обреди — успя само да отправи молба към Духа на Пещерния лъв да преведе мъжа до отвъдния свят, но не можеше да остави тялото на лешоядите. Извлече го до ръба на сипея и посредством тежкото си копие, изработено като тези, които използваха хората от Клана, повдигна като с лост един скален къс, който задържаше купчина трошляк. Изпита тъга, когато дребният чакъл затрупа безжизненото окървавено тяло на мъжа, когото не бе познавала приживе и никога нямаше да опознае; човек като нея, един от Другите.

Джондалар стоеше в основата на склона; искаше му се да направи нещо, за да почете гроба на брат си. Може би Дони вече го беше намерила, след като го беше повикала толкова скоро при Себе си; въпреки това той знаеше, че Зеландони ще се опита да намери това място, където почива духът на Тонолан, за да го отведе в отвъдното. Но как да ѝ каже къде е то? Та той дори той не би могъл да го намери без чужда помощ.

— Джондалар? — обади се Айла. Той я погледна и забеляза, че тя държи в ръката си малка кожена торбичка. Ти ми беше казал, че неговият дух трябва да се върне при Дони. Аз не познавам пътищата на Великата Земя Майка, познавам само светът на духовете на тотемите на Клана. Помолих моя Пещерен лъв да го преведе до там. Може би мястото е същото, а може би вашата Велика Майка знае мястото, но Пещерният лъв е мощен тотем и брат ти не е оставен без закрила.

— Благодаря ти, Айла. Знам, че си направила най-доброто, на което си способна.

— Може и да не разбираш, както и аз не разбирам Дони, но сега Пещерният лъв е и твой тотем. Той те избра, както избра мен, и те беляза, както беляза мен.

— Това си ми го казвала и преди. Не съм сигурен, че знам какво означава.

— Трябвало е да те избере, когато те е избрал за мен. Само мъж с тотем Пещерния лъв е достатъчно силен за жена с тотем Пещерния лъв, но има и още нещо, което трябва да знаеш. Креб винаги ми казваше, че не е лесно да живееш с мощен тотем. Неговият Дух ще те подлага на изпитания, за да се увери, че си достоен. Ще бъде много трудно, но ти ще научиш много повече от онова, което знаеш сега. — Тя вдигна малката кесийка. — Направих амулет за теб. Не си длъжен да го носиш на врата си като мен, но трябва да го носиш със себе си. Сложих в него парче червена охра, за да съдържа част от твоя дух и част от духа на твоя тотем, но мисля, че в амулета ти трябва да има и още нещо.

Джондалар сбърчи чело. Не искаше да я обиди, но никак не беше уверен, че иска този амулет на тотем от Клана.

— Мисля, че трябва да вземеш едно камъче от гроба на брат си. То ще съдържа парченце от неговия дух, което ще можеш да го отнесеш на твоя народ.

Той я гледаше смаяно с дълбоко врязани в челото бръчки. Изведнъж чертите на лицето му се отпуснаха. Ами разбира се! Това може да помогне на Зеландони да намери мястото като изпадне в духовен транс. Може би тотемите на Клана имаха повече сила, отколкото той предполагаше. В края на краищата, нали Дони създателката на духовете на всички животни?

— Айла, ти винаги знаеш, какво трябва да се направи! Как си научила толкова много там, където си израсла? Да, ще взема торбичката и ще сложа в нея камъче от гроба на Тонолан — каза той.

Погледна разпиляния, едва закрепен трошляк, свлякъл се по стената под напора на същите сили, които бяха отцепили каменните плочи и блокове от стръмните стени на каньона. Изведнъж едно камъче, поддало се на вселенската гравитационна сила, се отрони и удряйки се в други скални отломъци се отърколи в краката на Джондалар. Той го взе. На пръв поглед изглеждаше като всички други невзрачни парчета натрошен гранит и седиментна скала. Но когато го обърна, с изненада забеляза многоцветна игра на светлини на мястото на отчупването. Сърцевината на млечнобелия камък излъчваше огненочервени пламъчета, сини и зелени ивици преливаха една в друга, танцуваха и блестяха на слънцето, когато го въртеше на различни страни.

— Айла, виж! — възкликна той и ѝ показа малкия опал. — Ако го гледаш откъм обратната страна, никога не можеше да предположиш, че е такъв. Ще си помислиш, че е съвсем обикновено камъче, но я виж тук, където се е отчупило. Сякаш цветовете бликат от дълбините му, и са толкова ярки! Като че ли е жив!

— Може и да е, а може и да е част от духа на твоя брат — отвърна тя.

Стълб от студен въздух се изви вихрено и се провря под прага на ниската палатка; една оголена ръка бързо се мушна под кожата. Силен вятър засвистя през преградата на входа; тревога сбърчи спящо чело. Подхваната от внезапен порив, преградата се разцепи и заплюоща напред-назад. Воят на вятъра и нахлулото течение в миг пробудиха Айла и Джондалар. Джондалар завърза висящия край на капака на палатката, но вятърът, който с напредването на нощта продължи да се усилва, правеше съня им накъсан и неспокоен като ту стихваше до стон и секваше, ту се надигаше с вой и свистене край малкото кожено укритие.

На сутринта, блъскани от вилнеещия вятър, те с мъка сгънаха кожената палатка и бързо стегнаха багажа си, без да си правят труда да палят огън. Вместо това пиха студена вода от течащия наблизко леден поток и хапнаха от сухата храна, която си бяха взели за из път. В покъсните часове на сутринта вятърът утихна, но в атмосферата имаше напрежение, което караше и двамата да се съмняват, че най-лошото е отминало.

Когато към обед вятърът забушува отново, Айла долови свеж, почти метален дъх във въздуха — по-скоро липса на мирис, отколкото някакво определено ухание. Въртейки глава, тя пое въздух с нос, като се опитваше да определи мириса му и да го прецени.

— Този вятър има дъх на сняг — извиси глас Айла, опитвайки се да надвика ревящата стихия. — Усещам го.

— Какво каза? — попита Джондалар, но вятърът отнесе словата му и Айла отгатна смисъла им не толкова от това, което чу, колкото от движението на устните му. Тя спря, за да може той да се изравни с нея.

— По мириса усещам, че ще вали сняг. Трябва да намерим подслон, преди да ни е застигнала снежната буря — каза Айла като оглеждаше с търсец, разтревожен поглед равната шир. — Но къде можем да се подслоним на това открито място?

Джондалар, също толкова обезпокоен, обгърна с поглед безлюдната степ. Тогава си спомни почти замръзналия поток, край който бяха лагерували предишната нощ. Не бяха го прекосили — колкото и да лъкатушеше, потокът все още трябваше да е някъде вляво от тях. Напрегна очи, за да пробие с поглед донесената от вятъра пелена от прах, но съзря само неясни очертания. Въпреки това Джондалар зави наляво.

— Да се опитаме да намерим онази малка рекичка — предложи той. — Може би край нея растат дървета или бреговете ѝ са високи и ще могат да ни предпазят.

Айла кимна и го последва. Уини също не възрази.

Едва доловимата промяна във въздуха, която жената бе доловила и която бе окачествила като „дъх на сняг“, бе надеждно предупреждение. Не след дълго се появи кристален бял пращец, който се завъртя вихрено във въздуха, сменяйки неспирно посоката си и придавайки видима форма на вятъра. Скоро след това той отстъпи място на по-едри снежинки, които още повече намалиха видимостта.

Когато на Джондалар му се стори, че различава пред себе си контурите на неясни очертания и се спря, опитвайки се да ги определи, Уини продължи уверено напред и те всички я последваха. Ниско приведени дървета и стена от храсти очертаваха руслото на река. Мъжът и жената можеха да се снишат зад растителността, но кобилата продължаваше да върви надолу по течението, докато стигнаха до завой, където водата се бе врязала дълбоко в брега от спечена почва. Уини настоятелно подкани жребеца да застане откъм подветрената страна на образувалия се малък нос и покровителствено го прикри от външната страна.

Айла и Джондалар бързо свалиха товара на конете и опънаха малката си палатка почти в краката на кобилата, а после пропълзяха вътре, за да изчакат утихването на бурята.

Макар че бяха на завет и брегът донякъде ги предпазваше от силния вятър, бурята продължаваше да ги застрашава и в лекото им укрытие. Ревящата стихия ги връхлиташе от всички страни едновременно, сякаш решена да проникне вътре. И това често ѝ се удаваше. Въздушното течение и поривите на вятъра си пробиваха път под праговете на палатката, през цепнатините на прихлупения вход или завързания димоотвод, посипвайки ги често със снежен пращец.

Мъжът и жената се свиха под кожата си, за да се топят и се впуснаха в разговор. Спомняха си случки от детството, приказки, легенди, познати хора, обичаи, идеи, сънища, надежди — темите за разговор сякаш никога не свършваха. С настъпването на нощта споделиха Удоволствията, а после заспаха. Към полунощ пристъпите на вятъра секнаха.

Айла се пробуди. Лежеше с отворени очи, вираше се в сумрака и се опитваше да преодолее обземащата я паника. Не се чувстваше добре, имаше главоболие; приглушената тишина тегнеше в спарения въздух на палатката. Имаше нещо нередно, но не знаеше какво. Ситуацията ѝ бе бегло позната, като далечен спомен, сякаш вече я бе преживяла, но не съвсем. По-скоро ѝ напомняше за опасност, която трябваше да разпознае, но каква? Изведнъж усети, че не може да се съдържа повече, изправи се до седнало положение и отметна топлата завивка от лежащия до нея мъж.

— Джондалар! Джондалар! — разтърси го тя, макар че не беше необходимо. Той се бе събудил в момента, в който тя се бе изправила.

— Айла! Какво има?

— Не знам. Нещо не е наред!

— Не виждам нищо нередно — отвърна Джондалар.

Той не долавяше нищо, но очевидно Айла бе обзета от безпокойство. Не беше свикнал да я вижда в състояние така близко до паника. Обикновено тя бе толкова спокойна, така добре се владееше, дори когато я дебнеше непосредствена опасност. Никой четириног хищник не би могъл да предизвика у нея ужаса, който се четеше в очите ѝ.

— Защо мислиш, че нещо не е наред?

— Присъни ми се, че съм на някакво тъмно място, по-тъмно от нощта и че се задушавам, Джондалар. Не можех да дишам!

На лицето му се появи познатият ѝ израз на загриженост и той отново огледа палатката. Айла не се поддаваше на страха току-така, без причина; може би наистина, нещо не беше наред. В палатката бе тъмно, но мракът не бе непрогледен. Отнякъде се процеждаше слаба светлина. Сякаш нищо не беше разместено, вятърът не беше разкъсал нищо, въжетата бяха здрави. Всъщност, той дори бе престанал да духа. Нямаше никакво движение. Беше съвсем тихо...

Джондалар отметна завивките и бързо допълзя до входа. Развърза преградната кожа. Под нея се показа мека бяла стена, която се срути в палатката; отвъд нея се виждаше същата бяла маса.

— Затрупани сме, Джондалар! Затрупани сме със сняг!

Широко отворените очи на Айла бяха изпълнени с ужас, гласът ѝ излизаше на пресекулки от напрежението, което ѝ костваше усилието да се владее.

Джондалар протегна ръка към нея и я прегърна.

— Всичко е наред, Айла. Всичко е наред — прошепна той, без да е сигурен, че действително е така.

— Такава тъмница е и не мога да дишам!

Гласът ѝ беше толкова странен, толкова слаб, сякаш идеше отдалеч; тялото ѝ бе съвсем отпуснато. Положи я върху кожата и забеляза, че очите ѝ са затворени, но тя продължаваше да вика със същия неестествен, далечен глас, че е тъмно и не може да диша. Джондалар не знаеше какво да стори — боеше се за нея, а донякъде и от нея. Ставаше нещо странно, нещо по-страшно и от погребването им под снега.

Близо до входа забеляза самара си, отчасти покрит със сняг, и няколко мига остана така, с вперен в него поглед. После внезапно запълзя към него. Избръска снега, намери пипнешком страничния джоб и измъкна едно копие. Изправи се на колене и развърза капака на димоотвода, който бе почти в средата на палатката. Пъхна тъпия край на копието в дупката и разрушка снега. Купчинка бели кристали се плъзна през отвора и тупна върху постелята им, а после в малката палатка нахлу слънчева светлина и струя свеж въздух.

Промяната у Айла бе незабавна. Тя видимо се отпусна и скоро след това отвори очи.

— Какво направи? — попита тя.

— Пъхнах едно копие в димоотвода и направих пробив в снега. Ще трябва да разровим снега, за да се измъкнем оттук, но може да не е толкова дълбоко, колкото изглежда. — Той се взря в нея и попита загрижено: — Какво стана с теб, Айла. Разтревожи ме. Все повтаряше, че не можеш да дишаш. Мисля, че беше припаднала.

— Не знам. Може да е от липсата на свеж въздух.

— Струва ми се, че не беше чак толкова зле. Аз нямах особени трудности с дишането. А ти наистина се страхуваше. Мисля, че никога

не съм те виждал толкова изплашена.

Въпросите му караха Айла да изпитва неудобство. Все още се чувстваше странно, беше малко замаяна и сякаш си спомняше някакви неприятни сънища, но не можеше да обясни какво става с нея.

— Спомням си, че веднъж, когато ме прокудиха от клана на Брун и се бях подслонила в една малка пещера, снегът затрупа входа ѝ. Когато се събудих, наоколо бе мрак и въздухът бе лош. Сигурно това е причината.

— Предполагам, че това действително може да те изплаши, когато се повтори — съгласи се Джондалар, но някак си не му се вярваше да е така; Айла също изпитваше съмнения.

Едрият мъж с рижата брада все още работеше навън, макар че здрачът бързо се сгъстяваше в плътен мрак. Той пръв забеляза странната процесия, която преваля хребета на склона и пое надолу. Най-отпред, с бавни и изнурени крачки, вървеше жената и пробиваше пъртина в дълбокия сняг. След нея пристъпяше кобилата с клюмнала от изтощение глава; на гърба си носеше товар, а след себе си теглеше шейна. Мъжът, следващ кобилата, водеше за въже кончето, също натоварено. То се движеше по-лесно, тъй като вървящите преди него утъпкваха снега. По пътя Айла и Джондалар си разменяха местата, за да могат да отдъхнат.

— Нези! Върнаха се! — извика Талут и тръгна нагоре да ги посрещне, отменяйки Айла в проправянето на пъртина в последните няколко метра. После ги поведе, но не към познатия им сводест вход в предния край, а към средата на земянката. За тяхна изненада, по време на отсъствието им към жилището бе добавена нова пристройка. Наподобяваше преддверието, но беше по-просторна. От нея се влизаше направо в Огнището на Мамута.

— Това е за конете, Айла — обяви Талут щом влязоха и по лицето му се разля голяма самодоволна усмивка при вида на слисаното ѝ изражение на невярващ на ушите си човек. — След последната буря разбрах, че само навес няма да е достатъчен. Щом ти и конете ти ще живеете при нас, трябваше да направим нещо по-стабилно. Според мен, трябва да го наречем „Огнището на конете“!

Очите на Айла се насълзиха. Тя бе на края на силите си от изтощение, изпитваше признателност, че най-после бяха успели да се върнат и бе завладяна от силни чувства. Преди никой никога не си беше правил толкова много труд, за да я задържи. Макар да бе живяла дълго с хората от Клана, никога не се бе чувствала безрезервно приета, не се бе приобщила към тях напълно. Сигурна бе, че те никога не биха ѝ позволили да държи коне, камо ли да съградят специално помещение за тях.

— О, Талут — възкликна тя със задавен от сълзите глас, после обви врата му с ръце и притисна студената си буза до неговата.

Тъй като винаги му се бе струвало, че отношението на Айла към него е твърде сдържано, спонтанният израз на привързаността ѝ бе приятна изненада за Талут. Той я прегърна и потупа по гърба с усмивка на очевидно задоволство — чувстваше се особено доволен от себе си.

Болшинството от обитателите на Лъвския бивак се скупчиха около тях в новата пристройка, приветствайки жената и мъжа така, сякаш и двамата бяха пълноправни членове на групата.

— Започнахме да се тревожим за вас — каза Диджи, — особено след като заваля сняг.

— Щяхме да се върнем по-рано, ако Айла не беше решила да вземе толкова много неща със себе си — обясни Джондалар. — Последните два дни вече не бях сигурен, че ще успеем да стигнем.

Айла вече бе започнала да разтоварва конете, за последен път, а когато и Джондалар отиде да ѝ помогне, тайнствените вързопи възбудиха всеобщо любопитство.

— Донесе ли нещо за мен? — попита най-после Ръги, задавайки въпроса, на който всеки би искал да получи отговор.

— Да, донесох нещо за теб — усмихна се Айла на момиченцето. — Има по нещо за всекиго — отвърна тя и всеки започна да се чуди какъв ли дар е донесла за него.

— За кого е това? — полюбопитства Туси, когато Айла започна да разрязва вървите на най-големия вързоп.

Айла хвърли бърз поглед към Диджи и те и двете се усмихнаха снизходително, опитвайки се да скрият развеселените си лица от сестричката на Диджи, в чийто глас бяха прозвучали нотки от тона и интонацията на Тюли.

— Донесох нещо даже и за конете — отговори Айла на най-малката дъщеря на водачката като разряза последните върви и вързопът със сеното се разтвори. — Това е за Уини и Рейсър.

След като им го разстла, тя започна да развързва товара на шейната.

— Останалото ще трябва да внесе вътре — отбеляза тя.

— Не е нужно да го правиш сега — настоя Нези. — Та вие дори не сте свалили връхните си дрехи. Елате вътре — ще ви дам да пийнете нещо топло и да хапнете. Засега всичко може да остане тук.

— Нези е права — додаде Тюли. Нейното любопитство не бе помалко от това на останалите обитатели на бивака, но пакетите на Айла можеха да почакаат. — И двамата трябва да си починете и да се нахраните. Имате изтощен вид.

Джондалар се усмихна с благодарност на водачката и последва Айла в землянката.

На сутринта Айла внесе вързопите заедно с многобройните си помощници, но Мамут кротко ѝ предложи да не показва даровете преди церемонията, която щеше да се състои вечерта. Айла изрази съгласието си с усмивка — тя веднага бе схванала намерението му да се създаде атмосфера на тайнственост и очакване, но уклончивите ѝ отговори на намеците на Тюли да ѝ покаже какво е донесла подразниха водачката, макар че тя се постара да не го показва.

Когато пакетите и вързопите бяха струпани на един от празните нарове, а завесите — спуснати, Айла пропълзя в уединеното, затворено пространство, запали три каменни лампи, разположи ги така, че да има добра светлина и започна да преглежда и подрежда даровете, които бе донесла. Направи някои малки промени в предварителния подбор на предметите, като добави нови или замени някои от тях, но когато загаси лампите и излезе, спускайки завесите зад себе си, тя бе доволна.

Мина през новия отвор, пробит на мястото на част от неизползван нар. Подът на новата пристройка бе на по-високо равнище от този на землянката и за по-лесно преминаване от едното помещение в другото бяха изсечени три широки стъпала, всяко високо по десетина сантиметра. Тя се спря и огледа новото преддверие. Конете ги нямаше. Уини беше свикнала да отмества с муцуна входна преграда от сурова кожа, достатъчно беше Айла да ѝ покаже веднъж как това става в новото им жилище. Рейсър бе усвоил умението, подражавайки на

майка си. Подчинявайки се на импулсивното си желание да ги нагледа — подобно на майка с деца, част от нейното съзнание бе непрестанно заето с мисълта за конете — младата жена прекоси ограденото пространство, стигна до сводестия изход от мамутски бивни, отметна тежката кожена завеса и погледна навън.

Светът напълно бе загубил формите и отчетливостта си; пейзажът, лишен от сенки и очертания, бе обагрен в два основни цвята: синьо — наситено, вибриращо, зашеметяващо синьо небе, по което не се забелязваше никакво петънце или облаче, и бяло — ослепително бял сняг, отразяващ лъчистото утринно слънце. Айла примижа от ярката белота — единственото свидетелство за бурята, бушувала дни наред. Очите ѝ постепенно се нагодиха към светлината и възвърнаха способността си да възприемат наместващите се детайли в дълбочина и разстояние. Водата, все още бълбукаща в средата на реката, искреше по-ярко от меките, белоснежни брегове, които се сливаха с нацърбените ледени блокове, очертаващи течащата вода с притъпените си от снега ръбове. Наблизо тайнствени бели хълмчета бяха приели формите на мамутски кости и купчини смет. Тя пристъпи няколко крачки напред, за да погледне оттатък завоя, където конете обичаха да пасат, необезпокоявани от хорски погледи. На огретите от слънцето места беше топло и отблясъците от връхния снежен слой загатваха за топене. Конете трябваше да разравят дълбокия мек и студен пласт, за да открият сухата трева, която той покриваше. Айла тъкмо се канеше да изсвири, когато Уини се показа, вдигна глава и я видя. Кобилата я поздрави с цвилене и в този момент зад нея се появи Рейсър. Айла отвърна със същия поздрав.

Когато жената се обърна и понечи да тръгне, тя забеляза Талут, който я наблюдаваше със странно изражение, граничещо със страхопочитание.

— Откъде знаеше кобилата, че си излязла? — попита той.

— Мисля, че не знаеше, но кон има силно обоняние, усеща с нос отдалеч. Добър слух, чува надалеч. Нещо помръдне, тя вижда.

Едрият мъж кимна. Нейното обяснение звучеше така просто, така логично и все пак... Той се усмихна, доволен, че се бяха върнали. С нетърпение очакваше осиновяването на Айла. Тя можеше да им предложи толкова много неща, че щеше да е желана и ценна жена-Мамутои.

Двамата се върнаха заедно в новата пристройка и на влизане срещнаха Джондалар, който излизаше от землянката.

— Забелязах, че всичките ти дарове са готови — отправи се той към тях с широка усмивка.

Харесваше му атмосферата на очакване, създадена от тайнствените ѝ пакети, още повече че те не криеха никаква изненада за него. Неволно беше дочул думите на Тюли, която със загрижен тон бе изразила съмненията си относно качеството на подаръците ѝ, но той не споделяше нейните опасения. Даровете щяха да бъдат необичайни за Мамутоите, но изкусната изработка си е изкусна изработка и той беше убеден, че умението ѝ ще бъде признато.

— Всички се чудят какво си донесла, Айла — отбеляза Талут.

Очакването и вълнението му доставяха точно толкова удоволствие, колкото и на останалите, ако не и повече.

— Не знам дали мои подаръци достатъчно — промълви Айла.

— Разбира се, че ще бъдат достатъчно. Не се тревожи. Каквото и да си донесла, то ще бъде достатъчно. Че даже само огнените камъни са достатъчни. А ако ги нямаше и камъните, самата ти щеше да си ни достатъчна. — Отвърна Талут, а после добави с усмивка — Стига ни и само това, че имаме повод за голямо празненство!

— Но ти казваш, дарове разменят, Талут. В Клан трябва дадеш същия вид, същата стойност. Какво може да бъде достатъчно да дам на теб, на всички, които правят това място за коне? — попита Айла, оглеждайки постройката. — Като пещера е, но направена от вас. Не знам как хора могат направят такава пещера.

— И аз съм се чудил — додаде Джондалар. — Трябва да призная, че никога не съм виждал подобно нещо, а аз съм посещавал много жилища — летни убежища, жилища, изградени във вътрешността на пещери или под надвиснали козирки, но вашата землянка е здрава като истинска скала.

— Трябва да е здрава, за да можем да живеем тук, особено през зимата — засмя се Талут. — Този силен вятър би отнесъл всяка друга по-паянтова постройка. — Постепенно усмивката му се стопи и лицето му се озари от чувство, сродно на обич. — Земята на Мамутоите е богата, има изобилие от дивеч, риба, ядивни растения. Това е красива, силна земя. Не бих желал да живея никъде другаде... — Усмивката му

се появи отново. — Но за да живеем тук са ни нужни здрави укрития, а не разполагаме с много пещери.

— Как правите една пещера, Талут? Как изграждате едно такова жилище? — попита Айла, спомняйки си как Брун бе търсил подходяща пещера за своя клан и колко бездомна се бе чувствала самата тя, преди да намери долина с удобна за живеене пещера.

— Ако ви интересува, ще ви кажа. Не е кой знае каква тайна! — отвърна Талут и се усмихна със задоволство. Очевидното им възхищение го радваше. — И останалата част от земянката е построена горе-долу по същия начин, но що се отнася до тази пристройка, започнахме от външната стена на Мамутското огнище с отмерване на разстоянието в крачки. Когато стигнахме до мястото, което, според нас, беше подходящо за център на достатъчно голямо помещение, забихме в земята пръчка — именно там бихме изградили огнище, ако сметнехме, че тук ще ни е нужен огън. После измерихме разстоянието с въже, завързахме единия му край за пръчката, а с другия край описахме кръг, който показваше къде ще мине стената. — Талут представи нагледно обяснението си, прекосявайки половината помещение и завързвайки въображаемо въже към несъществуващ кол.

— Сетне отделихме чимове, извадихме ги внимателно, за да ги запазим и направихме изкоп, дълбок колкото стъпалото ми. — За да илюстрира още по-добре словата си, Талут вдигна крак и показа невероятно дългото си, но учудващо тясно и добре оформено стъпало, обвито в плътно прилепнала мека обувка. — После отбелязахме един нар ширина — за платформа, която може да се използва за легла или за складово пространство — както и площта, която щеше да е нужна за стената. От вътрешния ръб на нара изкопахме ров, дълбок колкото две-три мои стъпала и издълбахме вътрешността, за да се образува под. Пръстта струпахме равномерно около външния кръг — образува се насип, който подкрепя стената.

— Доста копаене е паднало — отбеляза Джондалар, измервайки с поглед заграденото пространство. — Бих казал, че разстоянието между две противоположни стени е може би тридесет от твоите стъпки, Талут.

Очите на водача се разшириха от изненада.

— Точно така! Отмерих го точно. Как позна?

— Случайно — сви рамене Джондалар.

Но това не бе просто случайност, а още една демонстрация на инстинктивните му познания за материалния свят. Умееше точно да преценява разстояния само с поглед, а пространството определяше посредством измеренията на собственото си тяло. Знаеше дължината на крачката и ширината на дланта си, както и дължината и обхвата на протегнатата си ръка. Умееше да преценява части от предмети или материали като ги съпоставяше с дебелината на палеца си, както и да измерва височината на дърво чрез броя на крачките, необходими за покриване на сянката му. Не че някой го беше учил; това бе дарба, с която бе роден и която бе усъвършенствал в практиката. Никога не му бе минавало през ум да се съмнява в нея.

Айла също си мислеше, че копането е било голямо. Тя беше копала трапове-капани и разбираше колко много труд е нужен за това, но изпитваше и любопитство.

— Как правите такъв голям изкоп, Талут?

— Ами, как се прави изкоп? Използваме кирки, за да разбием глинестата почва и лопати за изтребване на пръстта. Изключение правят само плътните чимове на повърхността. Тях ги отделяме с помощта на подострения ръб на плоска кост.

Озадаченият ѝ вид показваше, че не го разбира. Талут си помисли, че тя вероятно не знае названията на сечивата на неговия език. Той излезе навън и след малко се върна с няколко инструмента. Те всички имаха дълги дръжки. Към една от тях беше прикрепено ребро от мамут, единият край, на което бе наточен и превърнат в остър резец. Приличаше на мотика с дълга и извита долна част. Айла огледа инструмента внимателно.

— Мисля, че е като пръчка за копаене — каза тя и погледна Талут за потвърждение.

— Да, това е кирка — усмихна се Талут. — Понякога и ние използваме заострени пръчки за копаене. Когато бързаш, те се правят по-лесно, но с това работата е по-спорна.

След това ѝ показа лопата, направена от широката долна част на гигантски еленов рог, разцепена по дължина през порестата сърцевина, а след това оформена и заострена. Използваха се рога на млади животни; рогата на възрастните гигантски елени стигаха до единадесет фута на дължина и бяха прекалено големи за тази цел. Дръжката беше закрепена чрез здрава връв, прекарана през три двойки дупки, пробити

по протежение на централната част. Инструментът се използваше, обърнат с порестата част надолу, не за копаене, а за изтребване и изхвърляне на фината льосова почва, разровена от кирка, или, когато поискаха — за сняг. Талут държеше и друга лопата, още по-дълбока, изработена от парче, отлюспено от външната част на мамутски бивник.

— Това са лопати — осведоми я Талут за названията на инструментите.

Айла кимна. Тя бе използвала парчета от кости и рога по твърде подобен начин, но нейните лопати нямаха дръжки.

— Доволен съм, че след като тръгнахте, времето се задържа хубаво няколко дни — продължи водачът. — Само че изкопът не стана толкова дълбок, колкото го правим обикновено. Долният земен пласт вече се е втвърдил. Догодина, когато се върнем от Лятното събиране, можем да го изкопаем по-дълбоко и да направим няколко хранилищни ями, а защо не и сауна.

— Нали се канехте пак да идете на лов като се оправи времето? — поинтересува се Джондалар.

— Ловът на бизони беше много успешен, пък и Мамут няма голям късмет в Търсенето. Единственият дивеч, който успява да открие са няколкото бизона, които ни се изплъзнаха, а само за тях не си заслужава да се излиза на лов. Вместо това решихме да изградим пристройката, за да осигурим място за конете, тъй като Айла и кобилата ѝ ни помогнаха толкова много.

— Кирка и лопата облекчават работа, Талут, но все пак си е труд... много копаене — отбеляза Айла изненадана и малко разчувствана.

— Работихме с много хора, Айла. Почти всички харесаха идеята и искаха да помогнат... за да се почувстваш като в свой дом.

Изведнъж младата жена бе обзета от силно чувство и тя затвори очи, за да удържи напирещите сълзи на благодарност. Джондалар и Талут забелязаха състоянието ѝ и извърнаха глави, за да не я притесняват.

Джондалар огледа стените, все още заинтригуван от начина на тяхното изграждане.

— Изглежда, че сте копали и между платформите — забеляза той.

— Да, за главните подпори — отвърна Талут и посочи шестте огромни мамутски бивника, закрепени с вклинени в основата по-малки парчета кости — части от гръбначен стълб и кокалчета от пръсти — и с върхове, обърнати към центъра. Бяха разположени на равни интервали край стената от двете страни на четирите мамутски бивни, които оформяха входа. Здравите, дълги и извити бивни бяха главни елементи в конструкцията на землянката.

По-нататъшният разказ на Талут от Ловците на мамути за начина на изграждане на полукопаната землянка още повече порази Айла и Джондалар. Той бе много по-сложен, отколкото и двамата си бяха представяли. На половината разстояние между центъра и подпирните с бивни стени имаше шест дървени пилони — стесняващи се към върха дървета с обелена кора, завършващи с чатали. Околовръст, от външната страна на пристройката, имаше изправени черепи на мамути, прикрепени към брега с помощта на раменни, тазови и гръбначни кости, както и на няколко стратегически разположени ребра и кости на крака. Горната част на стената, състояща се главно от плешки, тазови кости и по-малки бивни от мамути, се сливаше с покрива, подкрепян от дървени греди, разположени напреко и надлъжно между външния кръг от бивни и вътрешния кръг от пилони. Мозаечно подредените кости, всяка от които бе внимателно подбрана, а понякога и подходящо оформена, бяха вклинени една в друга и привързани към яките бивни, образувайки извита стена, чиито части влизаха една в друга подобно на пасващи си парчета от картинна мозайка.

Част от дървения материал си доставяха от крайречните долини, но за строителни цели използваша главно кости от мамути, които се намираха в по-голямо количество. Костите на мамутите, убити от тях по време на лов, съставляваха само малка част от количеството, което използваша. Преобладаващото болшинство от строителните им материали беше подбрано от огромната купчина кости на завоя на реката. Част от костите си доставяха от изкълваните от лешояди трупове, които намираха в близката степ, но голямото значение на застланата с трева обширна равнина се измерваше с друг вид материали, които си доставяха от нея.

Всяка година мигриращите стада северни елени хвърляха рогата си, за да могат на тяхно място да израснат нови, и всяка година те ги събираха. За да се завърши жилището, рогата се навързваха едни за

други, образувайки здрава преплетена рамка, подкрепяща куполовиден покрив, в средата на който се оставяше дупка, за да излиза дима. След това върбови клони от речната долина се навързваха заедно докато се получеше дебела рогозка, която се полагаше напъряко; с нея обвиваха и обезопасяваха рогата, след което я спускаха по стената, за да се образува здрава основа над покрива и стената; после за върбовите клонки чак до земята завързваха още по-дебел слой от суха трева, който се състоеше от прихлупващи се части, за да се оттича водата. Върху тревата поставяха пласт гъсти чимове. Част от необходимите за пристройката чимове бяха извадили от мястото на изкопа, а останалите си бяха набавили от околността.

Стените на цялата конструкция бяха дебели 3-4 фута, но за да се завърши постройката трябваше да се добави още един последен слой.

Когато Талут привърши подробното описание на изграждането на землянката, те стояха отвън и се възхищаваха на новата конструкция.

— Надявах се времето да се изясни — каза водачът. — Трябва да я довършим. Не знам колко време би устояла без завършващия слой.

— Колко дълго устоява обикновено една землянка? — попита Джондалар.

— Един човешки живот, а понякога и повече. Но землянките са зимни жилища. Обикновено през лятото ги напускаме заради Лятното събирате, заради големия лов на мамути и други пътешествия. Лятото е време за пътуване, за събиране на растения, за лов и риболов, за търговия и гостуване. Когато заминаване, оставяме повечето от нещата си тук, защото се връщаме всяка година. Лъвският бивак е нашият дом.

— Ако очакваш тази пристройка да бъде дълго време дом на конете на Айла, най-добре ще е да я довършим, докато все още имаме възможност — подхвърли Нези, докато двете с Диджи полагаха на земята голяма тежка кожа с вода, която бяха напълнили от частично замръзналата река и извлекли нагоре по склона.

После пристигна Ранек, който носеше инструменти за копаене и влачеше тежка кошница, пълна със сбита мокра пръст.

— Не съм чувал някой да е правил землянка, или даже част от землянка, през този късен сезон — рече той.

Непосредствено след него вървеше Барзек.

— Опитът ще бъде интересен — отбеляза той, като постави на земята втора кошница с гладка кал, която бяха изкопали от точно определено място на речния бряг.

В този момент се появиха и Дануг и Друез, носещи още кошници с мокра кал.

— Трони пали огън — обясни Тюли и сама вдигна тежката кожа, която Нези и Диджи бяха донесли. — Торнек и още няколко души трупат сняг, за да се разтопи като кипнем тази вода.

— Бих искала помогна — изрази желанието си Айла, като същевременно се чудеше дали щеше да има някаква полза от помощта ѝ.

Всички останали изглежда знаеха точно какво да правят, а тя нямаше и представа какво става, камо ли да знае как би могла да им съдейства.

— Да, можем ли да помогнем? — добави и Джондалар.

— Разбира се, нали е за конете — отбеляза Диджи, — чакай само да ти дам да облечеш някоя моя стара дреха, Айла. Работата е мърлява. Дали няма нещо от Талут и Дануг за Джондалар?

— Ще му намеря нещо — обеща Нези.

— Ако все още не ви е минал меракът, когато свършим, можете да дойдете да помагате при строежа на новата землянка, която двамата с Тарнег ще изградим, за да положим началото на нашия бивак... след като се съберем с Бранаг — добави Диджи с усмивка.

— Запали ли някой огнищата в сауните? — попита Талут. — Когато привършим тук, всички ще искат да се почистят, особено след като тази вечер ще имаме празненство.

— Уимез и Фребек ги запалиха рано сутринта. Сега носят още вода — отвърна Нези. — Крози и Манув отидоха с Лати и децата да наберат пресни борови клонки — те придават приятно ухание на сауните. И Фрали искаше да иде с тях, но аз си помислих, че за нея не е добре да се катери и спуска по хълмове, затова я помолих да наглежда Ридаг. Оставиха ѝ да гледа и Хартал. Мамут също е зает с приготовления за церемонията тази вечер. Имам чувството, че ни готви някаква изненада.

— А, Талут... Когато излизах, Мамут ме помоли да ти кажа, че има поличби за добър лов след няколко дни. Иска да знае дали би желал да направи Търсене — рече Барзек.

— Наистина има поличби за добър лов — отвърна едрият водач. — Та вижте снега! Отдолу е мек, а отгоре се топи. Ако свие студ, ще се образува ледена кора, а животните винаги затъват при такъв сняг. Да, мисля, че идеята е добра.

Всички се навъртаха около огнището, където една голяма необработена кожа, пълна с ледена вода от реката, бе окачена на стойка точно над пламъците. Речната вода само подпомагаше топенето на снега, който изсипваха вътре.

След разтапянето му водата се изтребваше с кошници и се изсипваше върху друга голяма, петниста и мръсна кожа, постлана във вдлъбнатина на земята. Към водата се прибавяше специалната почва, донесена от речния бряг и сместа се разбъркваше докато се получи еднородна гъста и лепкава глинена каша. Няколко души се покачиха върху новата, покрита с чимове пристройка с водоустойчиви кошници, пълни с фината, гладка и течна кал и с помощта на черпаци започнаха да заливат двете страни на конструкцията. След като ги наблюдаваха известно време, Айла и Джондалар се присъединиха към тях. В долния край други разстилаха сместа, за да може цялата повърхност да се покрие с дебел пласт.

Жилавата, лепкава глина, промита и раздробена на фини частици от реката, не абсорбираше вода. Беше непромокаема. През нея не можеше да проникне нито дъжд, нито суграшица, нито топящ се сняг. Дори и мокра, тя бе водоустойчива. След като изсъхнеше, с течение на времето повърхността ставаше доста твърда и често служеше като удобно място за складиране на предмети и инструменти. При приятно време беше подходящо място за отмора, за приемане на гости, за шумни дискусии или за спокойно съзерцание. Децата се качваха горе, когато идваха посетители, или когато искаха да наблюдават нещо, без да пречат, а когато бе нужна публика или имаше нещо за гледане, всички използваша покрива като място за сядане.

Разбъркаха още глина и Айла качи горе една тежка кошница. На ръба тя неволно я разсипа и се опръска. Но това беше без значение. Вече цялата беше окаляна, както и всички останали. Диджи бе права. Работата наистина беше мърлява. Когато приключиха със стените, те се изнесоха по-надалеч от ръба и започнаха да замазват покрива, но когато куполовидната повърхност бе покрита с мокра, хлъзгава кал, ходенето по покрива стана опасно.

Айла изсипа последната кал от кошницата си и проследи с поглед бавното ѝ движение надолу. Обърна се и понечи да тръгне, без да внимава къде стъпва. Преди да се усети, тя се плъзна и изгуби равновесие. Цопна в прясната, мека глина, която току-що бе изсипала, хлъзна се и полетя надолу отвъд заобления ръб и покрай стената на пристройката за конете, издавайки неволен писък.

Следващият миг, точно преди да достигне земята, тя усети как нечий ръце я хванаха и стреснато вдигна очи. Погледът ѝ се спря на изпръсканото с кал и засмяно лице на Ранек.

— Това е единият от начините да се разстели по стената — каза той, помагайки ѝ да се задържи на крака, докато тя възвръщаше самообладанието си. После, без да я изпуска от прегръдките си, добави — Ако искаш да го направиш отново, ще те чакам тук.

Тя усети топлина на мястото, където той докосваше хладната кожа на ръката ѝ и напълно съзнаваше, че тялото му е притиснато към нейното. Тъмните му очи, блестящи и дълбоки, бяха изпълнени с копнеж, който изтръгна неканен отклик в дълбините на женствеността ѝ. Тя потръпна и преди да сведе поглед, усети, че се изчервява и се отдръпна от него.

Айла погледна към Джондалар и онова, което видя, потвърди очакванията ѝ. Беше ядосан. Ръцете му бяха свити в юмурици, а слепоочията му пулсираха. Тя бързо извърна поглед. Сега по-добре разбираше гнева му, съзнавайки, че той е израз на страха му — страх да не я загуби, да не бъде отхвърлен — но въпреки това изпита известно раздражение от реакцията му. Не беше се подхлъзнала нарочно и бе благодарна, че Ранек се бе оказал там, за да я хване. Отново се изчерви при спомена за усещането, което дългата му прегръдка бе предизвикала у нея. И то не бе подвластно на желанията ѝ.

— Хайде, Айла — подкани я Диджи. — Талут каза, че това е достатъчно, а и сауните вече са се сгорещили. Хайде да отидем да изчистим тази кал и да се приготвим за празненството. Нали ти си виновницата за него.

Двете млади жени влязоха в землянката през новата пристройка. Когато стигнаха до Огнището на Мамута, Айла изведнъж се обърна към другата млада жена:

— Диджи, какво е сауна?

— Никога ли не си била в сауна?

— Не — поклати глава Айла.

— Ще видиш, че много ще ти хареса! Можеш да свалиш тези кални дрехи в Огнището на Зубъра. Жените обикновено използват задната сауна. Мъжете предпочитат тази — посочи Диджи един сводест вход непосредствено след леглото на Манув, докато минаваха през Огнището на Северния елен и навлизаха в Огнището на Жерава.

— Не е ли складово помещение?

— Да не би да мислиш, че всички странични стаи се използват за хранилища? Предполагам, че не е имало как да разбереш. Вече до такава степен те чувстваме като част от нас, че почти сме забравили, че си тук отскоро. — Диджи спря и се обърна, за да погледне Айла. — Радвам се, че ще бъдеш една от нас. Мисля, че си била предопределена за това.

— И аз се радвам — усмихна се Айла свенливо. — Радвам се и че ти си тук, Диджи. Хубаво е да познавам жена... млада... като мен.

— Знам — отвърна на усмивката ѝ Диджи. — Само ми се ще да беше дошла по-рано. Когато лятото свърши, аз ще замина. А почти не ми се иска. Добре би било да съм водачка на мой собствен бивак, като майка ми, но тя ще ми липсва, а също и ти, и всички.

— Колко далеч заминаваш?

— Не знам. Още не сме решили — отвърна Диджи.

— Защо да заминаваш надалеч? Защо не построите нова землянка наблизо? — попита Айла.

— Не знам. Повечето хора не го правят, но предполагам, че аз бих могла. Не бях се сетила за това — призна Диджи озадачена и изненадана. Сетне, когато стигнаха до последното огнище на землянката, тя добави — свали тези мръсни дрехи и просто ги остави там на купчинка.

Диджи и Айла се освободиха от мръсните си одежди. Айла усещаше топлината, която проникваше иззад завеса от червена кожа, спускаща се от твърде нисък сводест вход от бивни на мамути в най-отдалечената задна стена на постройката. Диджи се наведе и влезе първа. Айла я последва, но преди да влезе, докато още държеше отметнатата завеса, тя спря за миг и се опита да види какво става вътре.

— Влез бързо и пусни завесата! Ще избяга топлото! — обади се един глас от изпълненото с пара, слабо осветено и донякъде задимено помещение.

Тя бързо се отмести и пусна завесата зад себе си, но вместо студ, усети топлина, която я нападна от всички страни. Диджи я поведе надолу по грубо стълбище от мамутски кости, изградено покрай стена от пръст и спускащо се в яма, дълбока около три фута, Айла стъпи на дъното върху под, покрит с някаква мека кожа, прегънатата на няколко ката и потъваща под краката, изчака очите ѝ да се нагодят към сумрака и се огледа. Изкопаната площ бе с ширина около шест фута и дължина десет фута. Състоеше се от две съединени кръгли отделения, всяко с нисък, куполовиден таван — както беше застанала, само на 8-10 сантиметра от главата ѝ. По пода на по-голямото отделение бяха разхвърляни горещи костни въглища, които блестяха ярко. Двете млади жени прекосиха малкото помещение, за да се присъединят към останалите и Айла видя, че стените бяха покрити с щавени кожи, а подът на по-голямото отделение бе обсипан с кости от мамути, внимателно подредени на разстояние една от друга. Така те можеха да се движат над горящите въглени. По-късно, когато поливаха пода с вода, за да се образува пара, или за да се измият, тя се отцеждаше в пръстта под костите, благодарение на които краката им оставаха над калта.

В огнището, разположено в центъра, бяха струпани още въглени. Те не само отделяха топлина, но бяха и единственият източник на светлина, ако не се смята контура от процеждащите се през покрития димоотвод слънчеви лъчи. Около огнището голи жени бяха насядали върху импровизирани пейки от плоски кости, поставени напреко на костни подпори, също от мамути. Покрай стената бяха наредени контейнери с вода. В големи, здрави, плътно изплетени кошници имаше студена вода, а от стомасите на огромни животни, закачени на стойки от рога, излизаше пара. С помощта на две плоски кости някой измъкна от огъня нажежен до червено камък и го пусна в един от пълните с вода стомаси. Издигна се облак пара с аромат на бор и забули цялата стая.

— Ето, можеш да седнеш между Тюли и мен — предложи Нези и отмести на една страна пълното си тяло, за да ѝ направи място. Тюли се премести на другата страна. Тя също бе едра жена, но по-голямата

част от внушителната ѝ плът бе мускулеста маса, макар че налетите ѝ женски форми не оставяха съмнение за пола ѝ.

— Искам първо да отмия част от калта — обясни Диджи. — Сигурно и Айла ще стори същото. Видяхте ли я как се плъзна от покрива?

— Не. Удари ли се, Айла? — попита Фрали загрижено и с леко неудобство заради напредналата си бременност.

Преди Айла да успее да отговори, Диджи се засмя:

— Ранек я хвана и трябва да ви кажа, че съвсем не изглеждаше нещастен.

Думите ѝ бяха посрещнати с усмивки и кимания.

Диджи вдигна един леген от череп на мамут, наля вътре горещца и студена вода, като с горещата случайно загреба и едно борово клонче, после посегна към тъмна купчина от някаква мека материя и издърпа една стиска за Айла и една за себе си.

— Какво е това? — попита Айла, усещайки в ръката си приятната, коприненомека консистенция на материята.

— Мамутска вълна — отвърна Диджи. — Долният слой, с който се покриват през зимата. Всяка пролет мамутите се освобождават от нея на големи кичури, които се измъкват изпод дългата външна козина. Закача се за храсти и дървета. Понякога може да се събере и от земята. Топни я във водата и я използвай, за да отмиеш калта.

— И коса кална — отбеляза Айла. — Трябва да измия.

— Ще се измием по-добре после, след като се поизпотим.

Изплакнаха се сред облаци от пара, а после Айла седна между Диджи и Нези. Диджи се облегна назад, затвори очи и въздъхна със задоволство, но Айла се вглеждаше в присъстващите и се чудеше защо ли всички седят заедно и се потят. Лати, която седеше от другата страна на Тюли, ѝ се усмихна. Тя отвърна на усмивката ѝ.

При входа настъпи раздвижване. Лъхна я студен въздух и Айла усети колко ѝ е горещо. Всички погледнаха нагоре, за да видят кой идва. Ръги и Туси се сурнаха надолу, следвани от Трони, която носеше Нуви.

— Трябваше да накърмя Хартал — обяви Трони на всеослушание. — Торнек искаше да го вземе със себе си в сауната и не ми се щеше малкият да капризничи.

Очевидно тук не се допускаха мъже, но нима това се отнасяше и за малките момченца? — зачуди се Айла.

— Всички ли мъже са в сауната, Трони? Може би трябва да се погрижа за Ридаг — каза Нези.

— Той влезе с Дануг. Мисля, че мъжете са решили този път да се съберат всички, като вземат дори и децата.

— Фребек взе Ташер и Крисавек — спомена Туси.

— Време е да започне да проявява повече интерес към тези момчета — измърмори Крози. — Не беше ли това единствената причина, поради която се свърза с него, Фрали?

— Не, мамо. Това не беше единствената причина.

Айла се изненада. Никога преди не беше чувала Фрали да възразява на майка си, дори и в мека форма. Изглежда това не направи впечатление на останалите. Може би тук, където се събираха само жените, Фрали не се притесняваше, че думите ѝ ще се изтълкуват като вземане на страна в спора, Крози се бе облегла назад със затворени очи; удивително бе колко много дъщеря ѝ приличаше на нея. Всъщност, приликата между двете беше прекалено голяма. Абстрахирайки се от големия ѝ корем, издаващ напредналата ѝ бременност, Айла забеляза, че Фрали бе толкова слаба, че изглеждаше едва ли не на възрастта на майка си. Глезените ѝ бяха подути. Това не беше добър признак. Щеше ѝ се да ѝ даде да я прегледа, после си помисли, че тук, в сауната, това вероятно бе възможно.

— Фрали, глезени много отичат? — попита Айла с леко колебание.

Всички поизправиха гърбове и зачакаха отговора на Фрали, сякаш внезапно се бяха досетили за намеренията на Айла. Дори Крози наблюдаваше дъщеря си, без да пророни нито дума.

Фрали сведе очи към краката си, сякаш оглеждаше подутите си глезени. След като помисли малко, тя вдигна поглед.

— Да. Напоследък все отичат.

Нези въздъхна с такова облекчение, че всички я чуха.

— Все още повръщаш сутрин? — попита Айла, накланяйки се напред.

— С първите ми две деца не съм повръщала толкова дълго, — Фрали, ще дадеш на мен... да те прегледам?

Погледът на Фрали се плъзна по лицата на жените.

Никоя не каза нищо. Нези се усмихна и ѝ кимна, насърчавайки я мълчаливо да се съгласи.

— Добре — каза Фрали.

Айла бързо стана, погледна очите ѝ, помириша дъха ѝ, опипа челото ѝ. В сауната беше прекалено тъмно, за да може да види много неща и прекалено горещо, за да може да прецени, дали бременната жена има температура.

— Ще легнеш ли? — попита Айла.

Всички се отдръпнаха, за да направят място на Фрали да се опъне. Жените наблюдаваха с интерес как Айла я опипа, прислуша и прегледа щателно и с очевидна вещина.

— Повръщаш не само сутрин, мисля — отбеляза Айла, когато приключи. — Аз приготвя нещо, помогне храна не се качва нагоре. Помогне чувстваш по-добре. Ще изпиеш ли?

— Не знам — отвърна Фрали. — Фребек следи какво ям. Мисля, че се тревожи за мен, но не иска да си признае. Ще пита откъде е дошло.

Крози седеше със стиснати устни, като очевидно с мъка удържаше напирещите думи, страхувайки се, че ако ги изрече, Фрали може да вземе страната на Фребек и да се откаже от помощта на Айла. Нези и Тюли се спогледаха. Не беше обичайно за Крози да се сдържа толкова много.

Айла кимна.

— Мисля, че знам начин — сподели тя.

— Не знам вие как се чувствате, но аз съм готова да се измия и да изляза — отбеляза Диджи. — Айла, как ще ти се отрази, ако сега бързо се овъргаяш в снега?

— Мисля, че добре. Горещо ми е.

Джондалар разтвори завесата пред нара, на които спяха с Айла, и се усмихна. Тя седеше със скръстени крака в средата му, беше гола, кожата ѝ беше розова и блестяше. Разресваше мокрите си коси.

— Толкова ми е добре — каза тя и също му се усмихна. — Диджи каза, че много ще ми хареса. Хареса ли ти сауната?

Той се покатери при нея и пусна завесата. И неговата кожа беше розова и блестяща, но той вече се бе облякъл, бе сресал косата си и я беше завързал отзад на врата си. Сауната така го освежи, че той дори се замисли дали да не се обръсне, но само подряза и подравни брадата си.

— Винаги ми доставя удоволствие — отвърна той.

Не можа да устои на изкушението. Прегърна я, целуна я и започна да милва топлото ѝ тяло. Тя с желание отвърна на ласките му, отпусна се в прегръдката му и изстена, когато той пое с устни зърното ѝ.

— Велика Майко! Ей, жена, ти си изкусителна — каза той и се отдръпна. — Ами какво ще кажат хората като започнат да пристигат в Огнището на Мамута за твоето осиновяване и ни намерят отдалеку на Удоволствията вместо облечени и готови?

— Ами ще им кажем да дойдат по-късно — отговори му усмихнато тя.

Джондалар силно се разсмя.

— Уверен съм, че би го направила.

— Е, ти нали ми даде знак? — попита го тя с хитра усмивка.

— Знак?

— Я си спомни. Знакът, който един мъж дава на жена, когато я желае? Ти ми каза, че винаги ще го разбере, после ме целуна и докосна ето така. Ами ти тогава просто ми показа твоя знак, а когато един мъж направи това, една жена от Клана никога не му отказва.

— Наистина ли никога не му отказва? — попита той, тъй като не можеше напълно да повярва.

— Така съм научена, Джондалар. Така се държи добре възпитаната жена от Клана — отговори тя съвсем сериозно.

— Хммм, искаш да кажеш, че аз трябва да избирам? И ако кажа да останем тук и да се отдадем на Удоволствията, ти ще накараш всички да чакат? — Опитваше се да бъде сериозен, но очите му блестяха весело и той се забавляваше, възприемайки думите ѝ като тяхна интимна шега.

— Само ако ми дадеш знак — отговори му тя в същия тон.

Той отново я прегърна и я целуна и като усети топлата и кожа и още по-топлата ѝ реакция почти се изкуши да разбере дали тя наистина се шегува или е сериозна, но неохотно я пусна.

— Ще те оставя да се облечеш, макар че не точно това ми се иска сега. Скоро ще дойдат хората. Какво смяташ да облечеш?

— Нямам нещо кой знае какво, освен дрехите от Клана, облеклото, което нося и резервни панталони. Де да имах. Диджи ми показва какво ще облече. Толкова красиво облекло не бях виждала досега. Даде ми една от нейните четки, когато започнах да се вчесвам с лугачка — рече Айла като показва на Джондалар твърдата четка от мамутски косъм, здраво увита с кожа в единия край, за да се образува дръжка — по този начин се беше оформила широка, изтъняваща в единия край четка за боядисване. — Даде ми и няколко наниза мъниста и раковини. Мисля да ги сложа в косата си, както прави тя.

— Я по-добре да те оставя да се приготвиш — каза Джондалар и разтвори завесата, за да слезе от нара.

Наведе се, целуна я отново, след това се изправи. Когато спусна завесата, той се загледа в нея за момент и се намръщи. Да можеше да остане при нея, без да се безпокои за другите хора. Докато бяха в долината, можеха да правят каквото си искат, винаги и всякога. И тя нямаше да се приготвя да я осиновява народ, който живееше толкова далеч от неговото родно място. Ами ако поиска да остане тук? Имаше лошото предчувствие, че след тази нощ, нещата вече няма да бъдат същите.

Когато се обърна, за да тръгне, Мамут улови погледа му и му махна. Високият млад мъж се запъти към високия стар шаман.

— Ако не си зает, бих могъл да се възползвам от твоята помощ — каза Мамут.

— Ще ми бъде драго да ти помогна. Какво мога да направя? — попита Джондалар.

В дъното на една складова платформа Мамут му показва четири дълги пръта. Като ги разгледа отблизо, Джондалар разбра, че не са дървени, а изцяло от бивник; извити мамутски бивници, които бяха оформени и изправени. Тогава старецът му подаде голям каменен чук с дръжка. Джондалар се спря, за да го разгледа добре, защото досега не беше виждал такъв. Целият беше покрит с необработена кожа. Напипа един жлеб, който обикаляше големия камък и по който минаваше върбово лико — с него долната част бе завързана за дръжка от кост. Целият чук беше увит във влажна, необработена кожа — личеше, че само е била остъргана, за да се премахнат нечистотиите. Изсхвайки, суровата кожа се свиваше като капсуловаше както камъка, така и дръжката в твърда и здрава кожена обвивка, придържайки двата елемента плътно прилепнали.

Шаманът го поведе към огнището и като повдигна една папурена рогозка му показва дупка с отвор около петнадесет сантиметра, която беше пълна с малки камъни и парчета кости. Извадиха ги и Джондалар донесе единия от бивниковите прътове и спусна края му в дупката. Докато Мамут го държеше изправен, Джондалар вклони камъните и костите в основата му и добре ги наби с каменен чук. Когато прътът беше здраво забит, забиха още един, после трети, така че да се образува дъга около и малко встрани от огнището.

След това старецът извади един пакет, разгъна го с много внимание и почит и извади от него навит на руло лист от полупрозрачен материал, подобен на пергамент. Когато го разви, Джондалар видя, че на него са нарисувани няколко малки животински фигурки — мамут, птици, а между тях — пещерен лъв; имаше и странни геометрични шарки. Изпънаха и завързаха листа за правите бивникови пръти и така зад огнището се образува полупрозрачен изрисуван екран. Джондалар се отдръпна няколко крачки, за да улови цялостния ефект, след това се вгледа в съоръжението по-внимателно и с любопитство. Полупрозрачна материя можеше да се получи от черва, след като се отворят, почистят и изсушат, но този екран беше направен от нещо друго. Предположи какъв бе произходът на материала, но не бе съвсем сигурен.

— Не е направен от черва, нали? Ако беше така, трябваше да са съшити, а това е едно цяло парче. — Мамут кимна в знак на съгласие. — Тогава трябва да е ципестият слой от вътрешната страна на кожата на много голямо животно, която по някакъв начин е свалена, без да бъде разкъсана.

Старецът се усмихна:

— Мамут, — отвърна той. — Бял женски мамут.

Джондалар отвори широко очи и отново се вгледа в екрана със страхопочитание.

— Всеки бивак получи част от белия женски мамут, когато той изпусна своя дух по време на първия лов от Лятното събиране. Повечето биваци искаха нещо бяло. Аз помолих за това; наричаме го сенчеста кожа. Тя не е така плътна, както другите бели парчета, и не може да се покаже на всички, за да се демонстрира силата ѝ, но аз вярвам в това, че по-недоловимото е по-силно. Това е нещо повече от едно малко парче; то е обгръщало вътрешния дух на цялото.

Ненадейно в пространството в средата на Огнището на Мамута се втурнаха Брайнан и Крисавек; те тичаха по пътеката откъм огнищата на Зубъра и Жерава и се гонеха. Строполиха се един върху друг, започнаха да се боричкат и едва не се блъснаха във финия екран, но се спряха, когато Брайнан видя тънката подбедрица на дълъг крак, която им преграждаше пътя. Вдигнаха очи право към изрисувания мамут и ахнаха. После погледнаха към Мамут. За Джондалар лицето на шамана беше безизразно, но когато момчетата, съответно на седем и осем години, зърнаха шамана, те бързо станаха и като заобиколиха внимателно екрана, закрачиха към първото огнище, сякаш им се бяха скарали здравата.

— Имаха разкаян, почти уплашен вид, а ти не им каза нито дума, при това никога преди не са се плашели от теб — зачуди се Джондалар.

— Видяха екрана. Понякога, когато гледаш същината на мощен дух, виждаш собствената си душа.

Джондалар се усмихна и кимна, но не беше съвсем сигурен, че е разбрал какво иска да каже шаманът. „Говори като зеландони — помисли си младият човек, — изразява се многозначително, както често правеха хората като него“. Все пак не беше уверен, че иска да види собствената си душа.

Когато момчетата минаха през Лисичето огнище, те кимнаха на ваятеля и той им отвърна с усмивка. Тя стана още по-голяма, когато Ранек отново насочи вниманието си към Огнището на Мамута, което той от известно време наблюдаваше. Айла току-що се бе появила и стоеше пред завесата като оправяше туниката си с подръпване. Макар че не пролича по мургавата му кожа, когато я видя, той се изчерви. Усети, че сърцето му се разтуптя и слабините му се напрегнаха.

Колкото по-често я виждаше, толкова по-изящна ставаше тя. Дългите слънчеви лъчи, нахлуващи през димоотвода, като че ли нарочно падаха върху нея — поне на него така му се струваше. Искаше да запомни този момент, да изпълни очите си с образа ѝ. Мислеше за нея с пламенни хиперболи. Буйната ѝ великолепна коса, падаща на меки вълни около лицето ѝ, беше като златист облак, който си играе със слънчевите лъчи; естествените ѝ движения въплъщаваха цялата грация в света. Никой не знаеше за мъката, която беше изживял, докато я нямаше, или щастието, което почувствува от това, че тя става една от тях. Намръщи се, когато Джондалар я видя, отиде при нея и я прегърна собственически, после застана между двамата и я скри от погледа му.

Закрачиха заедно към него на път за първото огнище. Тя спря, за да разгледа екрана с очевидно страхопочитание и възхищение. Джондалар мина зад нея, когато, движейки се по пътеката, приближиха Лисичето Огнище, Ранек видя, че Айла радостно се изчерви, когато го видя, преди да успее да сведе очи. Високият мъж също почервения, когато видя Ранек, но от погледа му стана ясно, че чувството, което го вълнуваше, не беше радост. И двамата не откъсваха очи един от друг, докато Джондалар и Айла прекосиха огнището — силният гняв и ревност на Джондалар бяха очевидни, докато Ранек полагаше невероятни усилия да изглежда самоуверен и циничен. Погледът му автоматично се прехвърли върху мъжа зад Джондалар, мъжът, който бе същината на духовността в бивака, и неизвестно защо се почувствува малко сконфузен.

Приближиха първото огнище и излязоха през преддверието. Айла започна да разбира защо не беше забелязала припрени приготовления за празненство. Нези ръководеше отстраняването на спаружени листа и димяща трева от изкопаната в земята дупка за печене на месо и ароматите, които се носеха оттам, предизвикваха обилно отделяне на слюнка у всички. Подготовката бе започнала още

преди да идат на реката за глина и гозбите се бяха готвили през цялото време, докато работеха. Сега оставаше само да бъдат поднесени на гладните обитатели на бивака.

Първото блюдо бе набор от разнородни, кръгли и твърди корени, богати на скорбяла, чието приготвяне отнемаше твърде дълго време; след тях поднесоха кошници със смес от костен мозък, боровинки и различни счукани и смлени семена — щир и смес от житни и маслодайни растения. След часове задушаване се бе получила тежка маса, подобна на пудинг, запазваща формата на кошницата и след изваждането ѝ от нея; макар да не бе сладка, въпреки че боровинките ѝ придаваха лек плодов аромат, гозбата бе много вкусна. След това изнесоха цял мамутски бут в собствен сос, получил се от парата и топенето на дебелия слой тлъстина; месото направо се топеше в устата.

Слънцето залязваше и остър порив на вятъра подгони всички да се приберат вътре, взимайки храната със себе си. Този път, когато поканиха Айла първа да си избере порция, тя не беше вече толкова срамежлива. Това пиршество бе в нейна чест и макар че все още не ѝ бе лесно да бъде в центъра на вниманието, поводът ѝ доставяше радост.

Диджи седна до нея и Айла неволно се загледа в младата жена. Буйната, червеникавокестенява коса на Диджи беше изпъната назад и навита на спирала на темето ѝ.

В нея беше вплетен наниз от кръгли мъниста от бивник, всяко от които бе ръчно изваяно и пробито и се открояваше на контрастния фон. Беше облечена в дълга свободна рокля от еластична лицева кожа — Айла си помисли, че е дълга туника — която падаше на меки гънки от пристегнатата ѝ с колан талия, боядисана в тъмнокафяво, с леко бляскав оттенък. Беше без ръкави, но широка в раменете, което създаваше впечатление за къси ръкави. Червеникавокафяви ресни от мамутска козина, прихванати на раменете и врата от платка с остро деколте, се спускаха по гърба и гърдите ѝ и стигаха до под кръста.

Деколтетото ѝ беше акцентирано от троен наниз от бивникови мъниста, а на врата си имаше огърлица от конични раковинки, между които бяха вмъкнати цилиндърчета от липа и парченца кехлибар. На дясната ѝ ръка, над лакътя, имаше бивникова гривна с орнаменти във формата на обърнато V, чийто модел се повтаряше в редуващи се

охрено червено, жълто и кафяво на колана, изплетен от частично боядисан животински косъм. На примка на колана беше закачен кремъчен нож с дръжка от бивник в ножница от необработена кожа, а на друг клуп висеше долната част на кух черен рог от зубър, който служеше за чаша и бе талисманът на Огнището на Зубъра.

Полата беше с диагонални шлицове, започващи от нивото над коляното и стигащи до определена точка отпред и отзад. Три реда бивникови мъниста, ивица заешка кожа и още една от съшити раирани кожи на няколко мангустни акцентираха диагоналния подгъв, а от него висяха други ресни, направени от дългата външна защитна козина на рунтав мамут и стигащи до долната част на прасците ѝ. Беше без панталони и под ресните се подаваха краката ѝ с тъмнокафяви високи ботуши, приличащи на мокасини на ходилата и с водонепромокаем гланц.

Айла се зачуди как постигат гланц на кожата. Всички нейни кожи имаха меката консистенция на шедро. Но тя се бе вторачила със страхопочитание най-вече в самата Диджи и си мислеше, че тя е най-красивата жена, която някога бе виждала.

— Диджи, това е красива... туника?

— Може да се нарече и дълга туника. В действителност е лятна рокля. Направих я за Събирането миналата година, когато Бранаг за пръв път ми направи предложение. Промених решението за тоалета си. Знаех, че ще бъдем вътре и започнем ли да празнуваме, ще стане топло.

Джондалар дойде при тях — явно беше, че и той намира Диджи за привлекателна. Когато ѝ се усмихна, обаянието му, на което никой не можеше да устои, не само предаде чувството му, но и донякъде го засили, с което предизвика неизбежната реакция. Диджи подари на високия хубав мъж с пронизителните сини очи топла и подкупваща усмивка.

Талут се приближи към тях с огромен поднос храна в ръка. Айла го зяпна с отворена уста. Той беше с фантастична шапка, която стърчеше толкова високо на главата му, че закачаше тавана. Беше изработена от лицева кожа, боядисана в няколко цвята, украсена с различни видове козина, включително дълга пухкава опашка от катерица, която висеше на гърба му, а от двете страни на главата му стърчаха върховете на два сравнително малки мамутски бивници,

които се допираха като сводове на входна арка. Туниката, която стигаше до коленете му, беше в наситено кафяво — поне тези нейни части, които тя виждаше. Предната ѝ част бе така богато украсена със сложна шарка от бивникови мъниста, животински зъби и разнообразни раковинки, че кожата почти не се виждаше.

Освен това, на врата му имаше тежка огърлица от нокти и кучешки зъб на пещерен лъв, редуващи се с кехлибар; от нея висеше бивникова плочка със загадъчни знаци. Кръстът му беше ниско опасан с широк колан от черна лицева кожа, завързан отпред с връзки, които висяха на пискюли. От една примка на колана висяха кинжал, направен от изострен връх на мамутски бивник с удобна за хващане дръжка, инкрустирана с кръстосващи се тънки ленти, кания от необработена кожа с кремъчен нож с дръжка от бивник и кръгъл предмет във формата на колело, разделен със спици, на които бяха провесени на каишки кесия с няколко кучешки зъба и, най-забележителното украшение, пухкавия край от опашка на пещерен лъв. Ресни от дълги мамутски косми, които почти замитаха земята, разкриваха, когато се движеше, че и панталоните му бяха украсени като туниката му.

Блестящите му боти също бяха изключително интересни, не заради орнаментите си, защото нямаше такива, а поради отсъствието на какъвто и да било забележим шев. Сякаш бяха направени от едно цяло парче лицева кожа, оформено точно по крака му. Това беше една от няколкото загадки, на които по-късно Айла щеше да потърси отговор.

— Джондалар! Виждам, че си намерил тук двете най-красиви жени! — възкликна Талут.

— Прав си — усмихна му се Джондалар.

— Не бих се поколебал да се обзаложа, че тези двете могат да спечелят първото място по красота във всяка компания — продължи Талут. — Ти си пътувал много, видял си свят, какво ще кажеш?

— Не бих оспорил твърдението ти. Виждал съм много жени, но никъде не съм срещал по-красиви от тези тук — каза Джондалар, гледайки право към Айла. След това се усмихна на Диджи. Диджи се разкикоти. Хареса ѝ задирянето, но нямаше съмнение къде е сърцето на Джондалар. А Талут винаги ѝ правеше екстравагантни комплименти; тя бе негова призната потомка и наследничка, дъщеря на неговата сестра, която бе дъщеря на майка му. Обичаше децата от

своето огнище и се грижеше за тях, но те бяха на Нези и наследници на Уимез, нейният брат. Тя беше осиновила и Ранек, тъй като майка му беше починала, което го правеше едновременно дете на огнището на Уимез и негова законна рожба и наследник, но това беше изключение.

Всички хора в бивака се радваха на възможността да се поперчат с най-хубавите си дрехи и накити и Айла се стараяше да не задържа прекалено дълго погледа си върху един или друг човек. Туниките им бяха с различни дължини, със или без ръкави, с разнообразни цветове и оригинална украса. Мъжките бяха по-къси, по-пищно украсени, а самите мъже обикновено носеха нещо и на главите си. Жените по принцип отдаваха предпочитание на V-образните подгъви, макар че Тюли бе облякла нещо като риза с колан върху панталони. Дрехата ѝ бе осеяна със сложни художествени орнаменти, с мъниста, раковинки, зъби, резбован бивник и най-вече тежки парчета кехлибар. Макар че не носеше шапка, косата ѝ бе така умело прибрана и украсена, че изглеждаше като шапка.

Но най-необичайната от всички туники беше тази на Крози. Вместо да се събира в една точка отпред, тя беше скроена диагонално, със заоблен връх от дясната ѝ страна и кръгъл изрез от лявата. Най-смайващ, обаче, беше цветът ѝ. Беше бял, не белезникав или слонова кост, а чисто бял с ресни и украшения, сред които имаше и бели пера от голям северен жерав.

Дори децата бяха облечени представително, като за церемония. Когато Айла видя, че Лати стои права в края на групата, която кръжеше около нея и Диджи, тя я покани да им покаже тоалета си, като фактически я канеше да се присъедини към тях. Лати изрази мнението си за начина, по който Айла носеше мънистата и раковинките, които Диджи ѝ беше дала и си помисли, че и тя ще опита да ги носи така. Айла се усмихна. Тя не бе успяла да измисли начин, по който да ги прикрепя към косата си, затова най-сетне ги бе усукала заедно и увила около главата си през челото — така, както носеше прашката си. Лати беше бързо въввлечена в общите задявки и се усмихна срамежливо, когато Уимез ѝ каза, че изглежда добре — екстравагантен комплимент от лаконичния мъж. След Лати и Ридаг бързо се присъедини към тях. Айла го взе в скута си. Неговата туника бе изработена по модела на дрехата на Талут, но с много по-малко орнаменти. Иначе би била твърде тежка за него. Церемониалните одежди на Талут тежаха

няколко пъти повече от самия Ридаг. Малцина можеха да носят дори само украсата на главата му.

Но Ранек не бързаше да се появи. Айла няколко пъти забеляза отсъствието му, но когато най-сетне го зърна, действително се удиви. Всеки от присъстващите с удоволствие показваше на Айла облеклото си, просто за да види реакцията ѝ; а тя бе толкова радостна и впечатлена, че никак не я прикриваше. Ранек я беше наблюдавал и искаше да остави у нея незабравим спомен, затова се върна в Лисичето огнище, за да се преоблече. Беше издебнал удобен момент, наблюдавайки я от Лъвското Огнище, и се бе промъкнал до нея, докато тя бе увлечена в разговор. Когато Айла обърна глава, той ненадейно се озова пред, нея и по удивения ѝ поглед разбра, че е постигнал желания ефект.

Кройката и стилът на неговата туника бяха необикновени; вталеният ѝ корпус и широките разперени ръкави рязко я отличаваха от другите и издаваха чуждия ѝ произход. Не беше от туниките на Мамутоите. Беше я получил срещу размяна и цената ѝ беше много висока, но от пръв поглед бе решил, че непременно трябва да я притежава. Преди няколко години обитателите на един от северните биваци бяха провели търговска експедиция до западните народи, които имаха далечна родствена връзка с Мамутоите и бяха дали тази риза на водача като паметен знак за двустранните им връзки и по-нататъшното им приятелство. На него никак не му се искаше да я загуби, но Ранек беше толкова настойчив и накрая му предложи толкова много за нея, че водачът не можа да устои.

Повечето от одеждите на хората от Лъвския бивак бяха боядисани в нюанси на кафяво, наситено червено, тъмножълто и богато украсени със светли бивникови мъниста, зъби, раковинки и кехлибар, акцентирани с кожи и пера. Туниката на Ранек беше с белезникав оттенък, почти слонова кост, но по-наситен от истинското бяло и той знаеше, че това поразително контрастира с тъмната му кожа, но още по-впечатляваща беше украсата. Както предната страна, така и гърбът на туниката бяха използвани за фон на картина, изработена от таралежови бодли и фини шнурове, които бяха боядисани в силни, ярки, основни тонове.

На гърдите бе изписана стилизирана фигура на седнала жена, изобразена посредством подредени концентрични кръгове в червени,

оранжеви, сини, черни и кафяви оттенъци; един набор от кръгове представляваше корема ѝ, други два — гърдите ѝ. Полуокръжности, вписани в окръжности изобразяваха нейните хълбоци, рамене и ръце. Главата представляваше композиция, разположена върху триъгълник; различаваха се заострена брадичка и плоско теме, а вместо черти, на лицето бяха изрисувани загадъчни линии. В средата на гърдните и стомашните кръгове, очевидно, с цел да се изобразят зърната и пъпа, имаше яркочервени гранати, а около плоското теме на главата беше прокаран наниз от цветни камъни — зелени и розови турмалини, червени гранати, аквамарини. На гърба на ризата беше изобразена същата жена, погледната отзад, като концентрични окръжности или части от тях обрисоваха хълбоците и раменете ѝ. Същата поредица цветове беше повторена няколко пъти по разкроените краища на ръкавите.

Айла бе втренчила поглед в изображението, изгубила дар слово. Дори Джондалар беше удивен. Беше пътувал надалеч и беше срещал най-различни народи с най-разнообразно облекло, както всекидневно, така и за тържествени случаи. Беше виждал бродерии с бодли, беше разбрал процеса на тяхното боядисване и нашиване и се бе възхитил от него, но никога не бе виждал толкова впечатляваща или многоцветна одежда като тази.

— Айла — каза Нези като пое чинията ѝ, — Мамут иска да те види за момент.

Когато тя стана, всички започнаха да разчистват остатъците от храната, да огребват чиниите и да се приготвят за церемонията. През дългата зима, която предстоеше, щяха да се провеждат много празненства и церемонии, за да се разнообрази сравнително бездейният период. Това бяха Празненството на братята и сестрите, Празникът на дългата нощ. Състезанието по смях, няколко фестивала и празненства в чест на Майката, но осиновяването на Айла беше неочакван случай, поради което беше още по-добре дошъл.

Когато хората започнаха да прииждат към Огнището на Мамута, Айла приготви материалите за запалване на огън, както я беше помолил Мамут. Зачака, внезапно уплашена и възбудена. Бяха ѝ обяснили в общи линии как ще протече церемонията, но тя не бе израснала сред Мамутоите. Приетите установки и модели на поведение не бяха нейна втора природа и макар че Мамут сякаш бе

разбрал страховете ѝ и се бе опитал да я успокои, тя се опасяваше да не направи нещо неуместно.

Седеше на една рогозка до огнището и наблюдаваше хората. С ъгълчето на окото си забеляза, че Мамут изпи нещо на един дъх. Съзря Джондалар, който седеше сам на техния нар. Изглеждаше обезпокоен и не особено радостен и тя се запита дали постъпва правилно като става Мамутои. Затвори очи и изпрати безмълвна мисъл до своя тотем. Ако Духът на Пещерния лъв не беше искал това, щеше ли да ѝ даде знак?

Разбра, че церемонията започва, когато Талут и Тюли дойдоха и застанаха от двете ѝ страни, а Мамут изсипа студена пепел върху последния малък огън, който гореше в землянката. Макар че преживяването не бе ново за тях и обитателите на бивака знаеха какво следва, очакването да бъде запален огън в тъмнината бе обезкуражително. Айла усети ръката на рамото си и удари камъните. Искрата предизвика всеобщ възглас на облекчение.

Когато огънят се разгоря добре, тя се изправи. Талут и Тюли излязоха напред от двете ѝ страни. Държаха по един дълъг бивников жезъл. Мамут застана зад Айла.

— В името на Мут, Великата Земя Майка, ние сме се събрали тук, за да приветстваме Айла в землянката на Лъвския бивак на Мамутоите — започна да нарежда Тюли. — Но ние не само посрещаме тази жена в Лъвския бивак. Тя дойде тук като чужденка; ние желаем да я приемем сред нас, да я направим Айла от Мамутоите.

Талут продължи:

— Ние сме ловци на големите рунтави мамути, дадени ни от Майката, за да ни служат. Мамутите са храна, облекло и подслон. Ако почитаме Мут, Тя ще накара Духа на Мамута да се възражда и да се връща при нас всеки сезон. Ако някога покажем неуважение към Майката или не съумеем да оценим Дара на Духа на Мамута, мамутите ще ни напуснат и никога няма да се върнат. Така ни е казано.

— Лъвският бивак е като великия пещерен лъв; всеки от нас се придвижва безстрашно и с гордост. Айла също се движи безстрашно и с гордост. Аз, Талут от Лъвското огнище, водач на Лъвския бивак, предлагам на Айла място сред Мамутоите в Лъвския бивак.

— Това е голяма чест за нея. С какво я е заслужила? — обади се глас от събралите се.

Айла позна Фребек. Доволна бе, че я бяха известили за тази част от церемонията.

— Айла доказа своята стойност с огъня, който видяхте. Тя е открила една голяма загадка, камък, от който може да се извлече огън, и я предлага безвъзмездно на всяко огнище — отговори Тюли.

— Айла е жена с много дарби, много Таланти — присъедини се Талут към водачката. — Като спаси човешки живот тя доказа качествата си на умела Лечителка. Като донесе храна доказа качествата си на умел ловец с прашка и с новото оръжие, донесено от нея — копиехвъргача. С конете отвъд онзи свод доказа качествата си на Управляваща животните. Тя ще допринесе за издигане на престижа на всяко огнище и на стойността на Лъвския бивак. Тя е достойна да бъде Мамутои.

— Кой поръчителства за тази жена? Кой поема отговорност за нея? Кой ѝ предлага родство с Огнище? — Високо и отчетливо извика Тюли, гледайки към брат си. Но преди Талут да отговори се обади друг глас.

— Мамут поръчителства за Айла! Мамут поема отговорност за нея! Айла е дъщеря на Огнището на Мамута! — отекна дълбокият силен глас на шамана с повелителност, на каквато Айла не подозираше, че е способен.

От полумрака се чуха изненадани възгласи и шепот. Всички мислеха, че тя ще бъде осиновена Лъвското Огнище. Това бе неочаквано... а дали наистина бе така? Айла никога не беше казвала, че е шаман, нито че иска да бъде жрица; не се беше държала като човек, който познава неизвестното и непознаваемото; не беше обучена да управлява особени сили. Въпреки това тя беше Лечителка. И действително притежаваше необикновената дарба да управлява конете, а може би и други животни. Може би е Търсач, а дори и Викач. Въпреки всичко Огнището на Мамута изразяваше духовната същност на онези деца на Земята, които се наричаха ловци на мамути. А Айла дори още не можеше да се изразява добре на техния език. Как би могла жена, която не познава техните обичаи и не познава Мут, да тълкува вместо тях нуждите и желанията на Майката?

— Талут възнамеряваше да я осинови, Мамут — каза Тюли. — Защо да отива в Огнището на Мамута? Тя не се е посветила на Мут и не е обучена да Служи на Майката.

— Не съм казал, че е обучена или че това някога ще стане, Тюли, макар че тя е по-надарена, отколкото предполагаш и ми се струва, че би било от голяма полза за нея да бъде обучена. Не казвах, че ще бъде дъщеря на Огнището на Мамута. Моите думи бяха; „Тя е дъщеря на Огнището на Мамута.“ Тя е родена в него, което ѝ е било отредено от самата Майка. Дали ще реши да бъде обучена или не, е въпрос на неин избор, но това е без значение. Айла не е длъжна да се посвещава, това не е в нейните ръце. Обучена или не, нейният живот ще е в Служба на Майката. Поръчителствам за нея не за да я приема за обучение, освен ако тя не пожелае. Бих искал да я осиновя за дъщеря на моето огнище.

Докато слушаше стареца, Айла изведнъж усети студени тръпки. Не ѝ се нравеше идеята, че съдбата ѝ е предопределена, че не е в собствените ѝ ръце, още от рождение. Какво искаше да каже той с думите, че тя ѝ е отредена от Майката и че животът ѝ ще е в Служба на Майката? И тя ли беше избраница на Майката? Креб ѝ беше казал, когато ѝ обясняваше за тотемите, че има някаква причина, поради която Духът на Великия Пещерен лъв я е избрал. Беше казал, че тя ще се нуждае от силна закрила. Какво означаваше да бъдеш избран от Майката? Затова ли имаше нужда от закрила? Или че ако станеше Мамутои Пещерният лъв вече нямаше да бъде неин тотем? Вече нямаше да я закриля? Това беше обезпокоителна мисъл. Тя не искаше да загуби тотема си. Тръсна глава като се опита да разсее лошите си предчувствия.

Ако Джондалар се безпокоеше за нейното осиновяване, то този внезапен обрат на нещата още повече го разтревожи. Чу какво си шепнеха хората около него и се зачуди дали наистина е вярно, че тя е била определена да стане една от тях. Може дори да е била Мамутои, преди да се загуби, след като Мамут каза, че е родена в Огнището на Мамута.

Ранек ликуваше. Той много искаше Айла да стане една от тях, но ако бъде осиновена от Лъвското Огнище, ще му се пада сестра. А той не изпитваше никакво желание да ѝ бъде брат. Искаше да се събере с нея, но братя и сестри не можеха да се събират. Тъй като и двамата щяха да бъдат осиновени и очевидно не бяха от една майка, той бе готов да намери друго огнище, което да го осинови, за да може да осъществи намерението си, макар че щеше да е много неприятно да прекъсне връзките си с Нези и Талут. Но ако тя бъдеше осиновена от

Огнището на Мамута, нямаше да бъде необходимо той да постъпва по този начин. Беше особено доволен, че щеше да бъде осиновена като дъщеря на Мамут, а не като Предопределена да Служи, макар че дори това не би го възпряло.

Нези остана малко разочарована; тя вече беше заживяла с мисълта, че Айла ѝ е дъщеря. Но за нея най-важно си оставаше това, че Айла ще стане част от тях и след като Мамут я искаше, това щеше да допринесе още повече тя да бъде приета добре от Съвета на Лятното събиране. Талут я погледна и когато тя кимна, той отстъпи пред Мамут. И Тюли не възрази. Четиримата бързо се посъветваха и Айла прие. Поради някаква причина, която тя не можеше да определи на нея ѝ беше приятно, че става дъщеря на Мамут.

Когато полутъмната землянка наново утихна, Мамут вдигна ръка с длан обърната към лицето му.

— Ще излезе ли напред жената, наречена Айла?

Стомахът на Айла се сви и с омекнали колене тя се приближи към стареца.

— Желает ли да станеш една от Мамутоите? — попита той.

— Да — прошепна тя с разтреперан глас.

— Ще почиташ ли Мут, Великата Майка, ще се прекланяш ли пред всички Нейни Духове и, най-вече, ще приемеш ли никога да не обиждаш Духа на Мамута; ще се стараеш ли да си достойна за Мамутоите, да издигаш достойнството на Лъвския бивак и винаги да уважаваш Мамут и същината на Огнището на Мамута?

— Да.

Едва ли беше в състояние да каже нещо повече. Не беше много сигурна какво точно би трябвало да прави, за да постигне всичко това, но определено щеше да положи усилия.

— Този бивак приема ли тази жена? — попита Мамут събранието.

— Да, приемаме я — отговориха му в хор.

— Има ли някой тук, който не я приема?

Настъпи дълга пауза и Айла не беше сигурна, че Фребек няма да се противопостави, но никой не каза нищо.

— Талут, водачо на Лъвския бивак, ще поставиш ли знака? — попита напевно Мамут.

Като видя, че Талут изважда ножа си от канията, Айла усети, как сърцето ѝ заби силно. Това бе нещо неочаквано. Не знаеше какво ще прави той с този нож, но какво и да беше то, знаеше, че няма да ѝ се понрави. Едрият водач хвана ръката ѝ, вдигна ръкава ѝ, допря до нея кремъчния нож и бързо изтегли права рязка над лакътя ѝ, от която потече кръв. Айла усети болката, но не трепна. С още влажния от кръвта нож Талут издълба права линия върху пластинката от бивник, която висеше на врата му и която Мамут държеше. Получи се кърваво улейче. Тогава Мамут изрече някакви слова, които Айла не разбра. Не знаеше, че и другите не ги разбират.

— Сега Айла е зачислена към народа на Лъвския бивак и влиза в състава на Ловците на мамути, — каза Талут. — Тази жена е и винаги ще бъде Айла от Мамутоите.

Мамут взе една купичка и изля на раната ѝ някаква смъдяща течност — тя разбра, че това е антисептичен почистващ разтвор — после я обърна с лице към хората.

— Приветствайте Айла от Мамутоите, член на Лъвския бивак, дъщеря на Огнището на Мамута. — Спря за миг, а после добави: — Избрана от Духа на Великия Пещерен лъв.

Хората повториха думите и Айла осъзна, че за втори път в живота ѝ я приемат, осиновяват и правят член на народ, чиито особености и традиции тя много слабо познаваше. Затвори очи и думите отекнаха в съзнанието ѝ. И изведнъж ѝ стана ясно. Мамут беше включил и нейния тотем! Макар че не беше Айла от Клана, тя не беше загубила своя тотем! Продължаваше да е под закрилата на Пещерния лъв. Нещо повече, тя не беше Айла от Ничий род; беше Айла от Мамутоите!

Където и да се намираш, винаги можеш да предявиш правото си на убежище в Огнището на Мамута, Айла. Моля те, приеми този знак, дъще на моето огнище — каза Мамут и като свали от ръката си гривна от бивник, гравирана със зигзаговидни линии, завърза продупчените ѝ краища точно под порязаното място на ръката ѝ. След това нежно я прегърна.

Очите на Айла бяха пълни със сълзи, когато отиде при нара, където бе положила своите подаръци, но тя ги избърса и най-напред взе една дървена купа. Беше кръгла и здрава, но с удивително гладки и тънки стени. Не се отличаваше нито с боя, нито с резба, а само с фините фигури на сърцевината на дървото, които бяха в симетрично равновесие.

— Моля, приеми подарък купа за лековити растения от дъщеря на огнище, Мамут — каза Айла. — И ако позволиш, дъщеря на огнище ще пълни всеки ден съд с лек за болки в стави, пръсти, ръце и колене.

— А, ще бъде много добре, ако тази зима артритните ми болки намалее — каза той с усмивка, поемайки съда и предавайки го на Талут, който го огледа, кимна и го подаде на Тюли.

Тя придирчиво го разгледа; отначало ѝ се видя простичък поради отсъствието на допълнителна украса, била тя гравирана или рисувана, каквато бе свикнала да вижда. Но когато се вгледа по-внимателно и прокара пръсти по изключително гладката повърхност, отчитайки идеалната форма и симетричност, трябваше да се съгласи, че това бе едно майсторски изработено произведение на изкуството, може би най-изкусното, което някога бе виждала. Купата обиколи хората и предизвика интерес и любопитство по отношение на другите подаръци, които Айла бе донесла, като всеки се питаше дали всички дарове са така прекрасно необичайни.

Талут бе следващият, който излезе напред и прегърна силно Айла, а след това ѝ подари кремъчен нож с бивникова дръжка в кания от червена необработена кожа с гравирана изкусна плетеница, подобно

на ножа, който Диджи носеше на колана си. Айла извади ножа от канията и веднага позна, че острието е направено от Уимез. Предположи, че оформянето и гравирването на дръжката е работа на Ранек.

Извади тежък топ тъмна козина за Талут. Лицето му грейна в широка усмивка, когато разгъна мантията, направена от цяла бизонска кожа и я метна на гърба си. С плътната грива и дебелината на раменете кожа той изглеждаше още по-едър, което му се понрави. После забеляза начина, по който тя прилепваше към раменете му и се спускаше на меки гънки и се вгледа в меката и еластична вътрешност на наметалото.

— Нези! Я виж! — каза той. — Виждала ли си друг път толкова мек косъм на необработена бизонска кожа? И знаеш ли как топли. Няма да я прекрояваме на никаква друга дреха! Ще я нося просто така, както си е.

Айла се усмихна, зарадвана от неговото задоволство. Беше ѝ приятно, че Талут хареса подаръка ѝ. Застанал по-назад, Джондалар наблюдаваше сцената над няколко глави, които се трупаха пред него и също се радваше на реакцията на Талут. Беше я предугадил и изпитваше задоволство, че очакванията му се оправдаваха.

Нези нежно прегърна Айла и я окичи с огърлица от подбрани с вкус и подредени по големина спираловидни раковинки, внимателно разделени една от друга с грижливо нарязани с трион малки отрязъци твърди кухи кости от северна лисица, а отпред висеше кучешки зъб от голям пещерен лъв, Айла я пое и задържа, докато Трони я завързваше отзад на врата ѝ, после я огледа и ѝ се възхити, вдигна лъвския зъб и се зачуди как са могли да пробият дупката в основата му.

Айла вдигна завесата пред нара и извади една много голяма покрита кошница. Постава я в краката на Нези. Кошницата изглеждаше съвсем обикновена. Никоя от тревите, от които беше оплетена, не беше боядисана, страните и капакът ѝ не бяха украсени от никакви геометрични фигурки или стилизирани птици и животни. Но като се вгледа внимателно, жената забеляза фината ѝ шарка и изкусната ѝ направа. Беше достатъчно непромокаема, за да се използва за готвене, реши тя.

Нези вдигна капака, за да я разгледа и целият бивак ахна от изненада. Кошницата, разделена на сектори с еластична брезова кора,

беше пълна с храна. Имаше малки твърди ябълки, сладки и пикантни диви моркови, белени възлести корени от богати на скорбяла фъстъци, пресовани сушени череши, изсушени, но все още зелени пъпки от гергина, кръгъл и зелен млечен фий, изсушен заедно с шушулките, сушени гъби, сушени стръкове зелен лук и някакви непознати сушени листа и нарязани растения. Нези разгледа асортимента от растения и сърдечно ѝ се усмихна. Това беше идеален подарък.

След това се приближи Тюли. Нейната прегръдка за добре дошла не бе лишена от нежност, но бе по-официална, а начинът, по който връчи подаръка си на Айла, макар и без предвзетост, беше издържан в духа на истинската церемониалност. Той бе малък съд с фина украса. Беше издялан от дърво и оформен като малка кутийка със заоблени ъгли. На нея бяха гравирани и изписани фигурки с риби. Кутията беше облепена с раковинки. Създаваше впечатление за вода, пълна с жива риба и подводни растения. Когато Айла вдигна капака, разбра предназначението на скъпоценната кутия. Тя бе пълна със сол.

Имаше известна представа за стойността на солта. Когато, като малка, живееше с Клана, чиято пещера бе разположена близо до Беранско море, приемаше солта като нещо обикновено. Получаваше се сравнително лесно, даже консервираха част от рибата с нея, но когато се придвижи навътре в материка и заживя в своята долина, тя не разполагаше с никаква сол и ѝ трябваше доста време докато свикне с липсата ѝ. А Лъвският бивак бе още по-далеч от морето. Солта и мидите трябваше да се пренасят на дълго разстояние и въпреки това Тюли ѝ подари цяла кутия с нея. Това бе рядък и скъп подарък.

Айла изпитваше истинско страхопочитание, когато поднесе на водачката своя подарък и се надяваше, че Джондалар правилно бе преценил какво би било най-подходящо. Беше подбрала, необработена кожа на снежен леопард, който се бе опитал да грабне плячката от ръцете ѝ през зимата, когато тя и Бебчо се учеха да ловуват заедно. Тогава тя просто искаше да го изплаши, но младият пещерен лъв имаше други намерения. Айла бе зашеметила възрастната, макар и дребна котка с камък, изстрелян от прашката ѝ, но когато ѝ се стори, че ще се завърже битка, тя я довърши с друг камък.

Подаръкът бе явно неочакван и очите на Тюли издаваха задоволството ѝ, но едва след като се поддаде на изкушението да метне на раменете си разкошната дебела зимна кожа, тя забеляза уникалното

й качество, същото, което бе подчертал и Галут. От вътрешната страна тя бе невероятно мека. Обикновено обработените кожи с косъм биваха по-твърди от суровите. Поради естеството си, кожата с козина можеше да се обработва само от едната страна със скрепки, които се използваша, за да се разтегли и омекоти. И макар че по този начин се получаваше по-дълготрайна и по-здрава материя, отколкото кожата на Айла, които бяха обработени само с мазнина, методът на Мамутоите за запазване на кожата с косми не ги правеше така меки и еластични. Тюли беше по-силно впечатлена, отколкото очакваше и реши да разбере какъв е методът на Айла.

Уимез се приближи с предмет, увит в мека кожа. Тя го отвори и дъхът ѝ спря. Беше великолепно острие за копие, като онези, на които така се бе възхитила. Проблясваше на светлината на огъня като шлифован скъпоценен камък и беше още по-ценно. Нейният подарък за него бе здрава подова рогозка от трева, на която да сяда, когато работи. Повечето от плетените кошници и рогозки на Айла бяха без цветни фигури, но през последната зима в пещерата си тя бе започнала да прави опити с различни треви, които имаха разнообразни естествени цветови окраски. В съчетание с нейните обичайни плетки се получи рогозка с фин, но ярко изразен модел на звездно небе. Тя остана много доволна, когато го завърши и когато подбираше подаръците, неговите лъчи, насочени от един център, ѝ напомниха за красивите остриета на Уимез, а десенът на плетката намекваше за малките фини отломки, които той отцепваше. Чудеше се дали ще го забележи.

След като я разгледа, той ѝ подари една от редките си усмивки.

— Прекрасна е. Напомня ми за произведенията на майката на Ранек. Тя владееше тъкането с треви повече от всеки друг. Би трябвало да я запазя, да я окача на стената, но вместо това ще я използвам. Ще седя на нея, когато работя. Ще ми помага в осъществяването на замисъла ми.

В приветствената му прегръдка нямаше и помен от сдържания му маниер на говорене. Тя долови, че зад кротката фасада на Уимез се криеше дружелюбен, сърдечен и отзивчив човек.

Раздаването и приемането на подаръци не бе подчинено на някаква специална последователност или ред и Айла забеляза, че следващият, който чакаше край нара, за да бъде удостоен с нейното

внимание, бе Ридаг. Тя седна до него и отвърна на горещата му прегръдка със същото пламенно притискане. Тогава той отвори дланта си и ѝ подаде дълга кръгла тръбичка, куха кост от крак на птица, с изрязани върху нея отвори. Тя я взе и я повъртя я в ръце — не разбираше какво е предназначението ѝ. Той си я взе, допря я до устните си и я наду. Чу се силно пронизително изсвирване. Айла опита и се засмя. Тогава тя му подари топла непромокаема качулка от лакомец, изработена в стила на Клана, но когато той я постави на главата си, Айла изпита силна мъка. Ридаг твърде много ѝ напомняше за Дърк.

— Аз му дадох такава свирка, за да ме вика, когато му трябва. Понякога не му стига дъх, за да изкрещи, но има достатъчно, за да свирне — обясни ѝ Нези, — но тази я е направил сам.

Диджи я изненада с тоалета, който беше решила да облече същата вечер. Когато видя с какви очи го гледа Айла, Диджи реши да ѝ го подари. Айла не можеше да продума — само се взираше в одеждата, докато очите ѝ се насълзиха.

— Досега никога не съм имала толкова красива дреха!

Сетне тя връчи на Диджи своя дар — една купчина кошници и няколко красиво изработени дървени съдове с различни размери, които биха могли да служат за чаши или за поднасяне на супа, че дори и за готвене и които тя би могла да използва в своето огнище, след като се събере с Бранаг. В област, където дървото се срещаше сравнително рядко и за кухненски съдове се използваша предимно кости и бивници, тези предмети бяха много специален подарък. И двете бяха много доволни и се прегърнаха сърдечно като сестри.

За да ѝ покаже, че не му се свиди да ѝ даде приличен подарък, Фребек ѝ поднесе чифт ботуши от кожа с козина, високи до коленете, украсени и навити на масур в горната си част, а тя беше доволна, че е избрала за него една от най-хубавите си кожи на северен елен, убит през лятото. Косъмът ѝ беше кух, всяка власинка представляваше миниатюрна тръбичка пълна с въздух, с което се създаваше естествена топлоизолация. От всички животински кожи това беше както най-топлото, така и най-лекото облекло, най-практично и удобно за студения зимен ловен сезон, поради което беше най-ценната материя. От парчетата, които му даде, можеше да се направи пълен комплект туника и панталони, които толкова много щяха да топлят, че през най-

студения период щеше да му е необходима само една допълнителна връхна дреха и нямаше да пъшка под тежки одежди. Подобно на другите преди него, и той забеляза мекотата на обработените ѝ кожи, но не каза нищо и приветствената му прегръдка беше строго официална.

Фрали подари на Айла ръкавици в тон с ботушите, а Айла дари бременната жена с разкошен дървен готварски съд, в който имаше кесия сушени листа.

— Надявам се, че този чай ще ти хареса, Фрали — каза тя и я погледна право в очите, сякаш за да наблегне на думите си. — Хубаво е сутрин да изпиваш по една чаша от него, когато се събудиш и, да кажем, още една преди сън. Ако ти хареса, ще ти дам още, когато този свърши.

Фрали кимна и я прегърна. Фребек ги изгледа подозрително, но Айла просто връчваше подарък, а той едва ли можеше да се оплаче заради дар, даден на Фрали от най-новата членка на Лъвския бивак, нали? Айла не беше напълно доволна от обстоятелствата. Би предпочела да лекува Фрали пряко и открито, но дискретното лечение беше по-добро, от липсата, на каквато и да е помощ, а Фрали не искаше да се постави в положение, при което би изглеждало, че се опитва да избира между майка си и стопанина си.

Следващата беше Крози и тя кимна одобрително на Айла, после ѝ подаде малка кожена торбичка, зашита отстрани и събрана отгоре. Беше боядисана в червено, с изящна украса от малки бивникови мъниста, избродирана в бяло с триъгълници, насочени надолу. По кръглия ръб на дъното ѝ бяха разположени малки бели пера от жерав. Айла ѝ се възхити, но тъй като не понечи да я отвори, Диджи я подкани да го стори. Вътре имаше влакна и конци от мамутска прежда, сухожилия, животинска козина и растителни влакна; всичките бяха грижливо навити на кръгове или на кокалчета. В шивашката торбичка имаше и остри ножчета и шила за рязане и пробиване. Айла се зарадва. Много ѝ се искаше да изучи методите, които Мамутоите използваша при направата и украсата на дрехи.

Тя взе от нара си малък дървен съд с плътно затварящ се капак и го подаде на старицата. Когато Крози го отвори, тя погледна Айла с озадачено изражение. Беше пълна с чиста, мека лой — безвкусна,

безцветна животинска мазнина, претопена в кипяща вода. Тя я помириша, усмихна се, но все още бе озадачена.

— Правя розова вода от венчелистчетата... смесвам с... други неща — започна да ѝ обяснява Айла.

— Предполагам, че затова мирише така хубаво, но за какво служи тя? — попита Крози.

— За ръце, лице, лакти, ходила. Действа хубаво. Прави гладки — каза Айла и като гребна мъничко от лойта натри с нея горната част на сухата, набръчкана и попукана ръка на старицата. След като я втри, Крози докосна ръката си, после затвори очи и бавно опипа мястото, където кожата ѝ бе станала по-гладка. Когато свадливата старица отвори очи, на Айла ѝ се стори, че в тях има повече блясък, макар че не видя сълзи, но когато Крози я прегърна силно за добре дошла, тя усети, че тялото ѝ трепери.

Всяка размяна на подаръци караше хората да очакват следващия дар с по-голямо нетърпение, а Айла изпитваше удоволствие и когато даваше и когато получаваше. Нейните подаръци бяха толкова необичайни за тях, колкото и техните за нея и за Айла бе еднакво приятно, че нейните дарове се приемат добре и че техните предизвикват у нея силен изблик на чувства. Никога не се бе чувствала толкова важна фигура и така желана, никога преди не бе приемана с такова гостоприемство. Ако си позволеше да мисли за това, имаше опасност от очите ѝ да бликнат сълзи на радост.

Ранек се мъдреше на опашката, изчаквайки да се изчерпят останалите дарове. Искаше да бъде последен, та неговият подарък да не бъде объркан с останалите. Щеше му се неговият да е най-впечатляващ сред всичките тези специални и уникални подаръци. Айла вече преместваше нещата от нара, който бе все така запълнен като в началото, когато видя подаръка, който бе избрала за Ранек. Трябваше да се замисли за миг, за да осъзнае, че с него все още не са си разменили подаръци. Взе подаръка си и се обърна, за да го потърси. В същия миг пред нея блеснаха зъбите му и тя видя ироничната му усмивка.

— Остана ли някой забравен дар и за мен? — подразни я той.

Беше толкова близо, че тя ясно виждаше големите му черни зеници и за пръв път в тъмнокафявото на очите му — на дълбоките му, влажни и покоряващи тъмни очи — блещукаха слаби искрици,

съсредоточаващи се в една точка. Тя долови излъчваща се от него топлина, която я смути.

— Не, а-а... не забравен... Ето — смотоледи тя като си спомни, че подаръкът е в ръцете ѝ и го вдигна.

Той го погледна и очите му доволно блеснаха при вида на дебелите и пищни кожи от полярни лисици с белотата на зимата, които тя му подаде. Моментното му колебание ѝ даде възможност да се овладее и когато той я погледна, в очите ѝ играеше дяволита усмивка.

— Аз мисля, че ти забравя.

Той се усмихна широко не само на бързината, с която тя поде играта с шегите, но и защото това бе подходящо встъпление за връчването на подаръка му.

— Не. Не съм забравил. Заповядай — каза той и извади иззад гърба си предмета, който криеше. Тя погледна резбованото изделие от бивник, сгушено в ръцете му и почти не повярва на очите си. Дори когато той я освободи от белите кожи, които държеше в ръцете си, Айла пак не посегна да вземе подаръка. Не смееше да го докосне. После вдигна смаяния си поглед към него.

— Ранек — прошепна тя и протегна ръце, но пак се поколеба. Наложил се той да я подкани и тогава тя взе фигурката толкова внимателно, като че ли тя всеки момент можеше да се разпадне. — Та това е Уини! Сякаш взел Уини и направил малка! — възкликна тя като въртеше в ръцете си изящния, изваян от бивник кон, който не бе подълъг от седем-осем сантиметра. Скулптурката бе леко оцветена: кожата на животното бе обагрена с жълта охра, краката, твърдата грива и гръбнака до опашката — със стрити дървени въглища, за да съответстват на цвета на Уини. — Виж, малки уши, съвсем същи. И копита, и опашка. О, Ранек, как го постигна?

Ранек беше на седмото небе от щастие и я поздрави за осиновяването ѝ с топла прегръдка. Нейната реакция бе точно такава, на каквато се бе надявал и дори бе сънувал и любовта в прикованите му върху нея очи бе така неприкрита, че Нези се просълзи. Тя погледна Джондалар и разбра, че той е забелязал чувствата му. На лицето му беше изписано силно терзание. Тя поклати разбиращо глава.

Когато размяната на подаръци приключи, Айла отиде с Диджи в Огнището на Зубъра, за да се преоблече в новия тоалет. Още откак Ранек се бе сдобил с чуждата риза, Диджи бе правила опити да

постигне цвета ѝ. Най-сетне бе почти успяла и от кремавата кожа бе ушила туника с остро деколте и къси ръкави, с подгъв във формата на буквата V и панталони в същия цвят, които се връзваха с плетени шнулове в ярки цветове, които бяха в тон с мотива на ризата. Прекараното на открито лято бе оставило дълбок тен върху кожата на Айла, русата ѝ коса бе още повече просветляла и бе станала почти като цвета на лицевата кожа. Тоалетът ѝ бе по мярка, сякаш бе ушит за нея.

С помощта на Диджи Айла отново постави на ръката си гривната на Мамут, после окачи ножа от Талут с червената кания и огърлицата от Нези, но когато младата жена-Мамутои ѝ предложи да свали от врата си износената, захабена и безформена кожена кесийка, Айла решително отказа.

— Диджи, това мой амулет. Съхранява Дух на Пещерен лъв, на Клан, на мен. Малки частици, както резба на Ранек е малка Уини. Креб ми каза, че ако изгубя амулет, тотем не може да ме намери. Аз ще умра — опита се да обясни Айла.

Диджи се замисли за миг, загледана в Айла. Целият ефект на тоалета се губеше заради захабената кожена кесийка. Даже каишката през врата ѝ беше оръфана, но това внезапно ѝ даде една идея.

— Айла, какво правиш, когато се износи? Каишката май скоро ще се скъса — попита Диджи.

— Правя нова кесия, нова каишка.

— Значи не торбичката е важна, а това, което е вътре в нея, нали така?

— Да...

Диджи се огледа и изведнъж забеляза шивашката торбичка, която Крози беше подарила на Айла. Взе я, внимателно изсипа съдържанието ѝ на нара и я подаде на Айла.

— Има ли някаква причина, поради която не можеш да използваш тази? Можем да я завържем на гердан от мъниста — един от тези в косата ти ще свърши отлична работа — и така ще можеш да я носиш на шията си.

Айла пое красиво украсената торбичка от Диджи, огледа я, после обви с ръка старата кожена кесийка и усети чувството на спокойствие, което амулета на Клана предизвикваше у нея. Но тя вече не беше от Клана. Не беше загубила тотема си. Духът на Пещерния лъв

продължаваше да я закриля и знаците, които беше получила продължаваха да бъдат от значение, но сега вече тя бе Мамутои.

Когато Айла се върна в Огнището на Мамута, тя изглеждаше съвсем като жена-Мамутои, една красива, добре облечена жена-Мамутои с висок статус и очевидна стойност и във всички погледи се четеше одобрение на най-новата членка на Лъвския бивак. Но два чифта очи излъчваха и нещо повече от одобрение. От тъмните, смеещи се очи струеше любов и копнеж, в тях се криеше надежда, не по-слаба от мъката на други, невероятно сини очи.

Манув, с Нуви в скута си, сърдечно се усмихна на Айла, когато тя мина покрай него, запътила се да прибере останалите си дрехи. Тя просия в отговор на усмивката му. Така преливаше от радост и щастие, че едва се сдържаше. Беше Айла от Мамутоите и възнамеряваше да стори всичко, на което бе способна, за да бъде изцяло една от тях. Тогава зърна в гръб Джондалар, който разговаряше с Дануг и въодушевляването ѝ се изпари. Нещо в позата му или в положението на раменете му, нещо на подсъзнателно ниво я накара да се спре. Джондалар не изглеждаше щастлив. Но какво би могла да направи тя сега?

Побърза да вземе огнените камъни. Мамут ѝ бе казал да изчака и да ги раздаде по-късно. Една подходяща церемония би придала на камъните нужното значение и би повишила стойността им. Тя взе малките жълтеникавосиви отломъци от железен пирит с металическа окраска и ги отнесе в огнището. Мина зад Тюли, която разговаряше с Нези и Уимез и я чу да казва:

— ... просто нямах представа, че тя притежава такова богатство. Ами вижте само кожата. Бизонската, тези от бяла лисица и снежния леопард — тук такива не се срещат всеки ден...

Айла се усмихна и радостта ѝ се върна. Подаръците ѝ бяха добре приети и оценени.

Старият властелин на загадките не си беше губил времето. Докато тя се преобличаше, той стори същото. Беше изрисувал лицето си със зигзаговидни линии, които подчертаваха татуировката му, а за наметало си беше сложил кожата от пещерен лъв, същата, с чиято опашка се перчеше Талут. Огърлицата на Мамут се състоеше от къси парчета издълбан бивник от малък мамут, редуващи се с кучешките

зъби на няколко различни животни, включително един от пещерен лъв, който приличаше на нейния.

— Талут планира лов, затова аз ще Търся — каза ѝ шаманът. — Присъедини се към мен, ако можеш — и ако искаш. Във всеки случай, имай готовност.

Айла кимна, но стомахът ѝ се сви.

Тюли приближи към огнището и ѝ се усмихна.

— Не знаех, че Диджи е имала намерение да ти подари този тоалет — каза тя. — Не мисля, че бих одобрила това предварително, тя вложи много труд в него, но трябва да призная, че много ти отива, Айла.

Айла само се усмихна, защото не знаеше как да отговори.

— Точно затова ѝ го дадох, Мамо — каза Диджи, приближавайки с инструмента си от череп. — Опитвах се да изпирам процеса на това особено олекотяване на вече обработената кожа. Винаги мога да уشيا нов тоалет.

— Аз съм готов — обяви Торнек като се появи с инструмента си от мамутска кост.

— Добре. Можете да започнете да свирите веднага, щом Айла тръгне да раздава камъните — каза Мамут. — Къде е Талут?

— Налива от своята напитка — отвърна Торнек с усмивка — и е много щедър. Каза, че иска празненството да подхожда на случая.

— И още как! — възкликна едрият водач. — Айла, вземи, донесох ти чаша. Та нали ти си виновницата за това празненство!

Айла опита питието — ферментиралата напитка все още не бе по вкуса ѝ, но останалите Мамутои явно я харесваха. Реши, че и тя ще се научи да я харесва. Искаше да е една от тях, да прави това, което те правят, да харесва това, което те харесват. Изпи чашата. Талут веднага я напълни отново.

— Айла, Талут ще ти каже кога да започнеш да раздаваш камъните. Удряй с всеки, за да се получи искра, преди да го подадеш — инструктира я Мамут.

Тя кимна, погледа чашата в ръката си, изпи съдържанието ѝ като разтърси глава от силното питие и я остави, за да вземе камъните.

— Сега Айла е част от Львския бивак — каза Талут, когато всички утихнаха, — но тя ще направи още един подарък. За всяко огнище ще има по един камък за запалване на огън. Нези поддържа

огъня в Лъвското огнище. Айла ще ѝ даде запалителния камък, за да го съхранява.

Айла се запъти към Нези и удари с железния пирит по кремъка, при което изскочи ярка искра, после ѝ подаде камъка.

— Кой съхранява огъня в Лисичето огнище? — продължи Талут, а Диджи и Торнек задумкаха с костените си инструменти.

— Аз. Ранек съхранява огъня в Лисичето огнище.

Айла му занесе камък, от който също изтръгна искра.

Но когато му го подаде, той пошепна с тих, нежен глас:

— Лисичите кожи са по-меки и по-красиви от всички, които съм виждал досега. Ще ги държа на леглото си и ще си мисля за теб всяка нощ, когато усещам меката им ласка по голата си кожа — и той я докосна съвсем леко по лицето с опакото на ръката си, но тя почувства допира като удар.

Отдръпна се объркана, докато Талут питаше кой е пазителят на огъня в Огнището на Северния елен и трябваше два пъти да удари с камъка, за да предизвика искра за Трони. Фрали пое камъка, предназначен за Огнището на Жерава и когато дойде време Тюли да вземе своя и Айла да даде на Мамут един отломък за Огнището на Мамута, тя вече се чувстваше замаяна и с облекчение приседна край огъня, където ѝ посочи Мамут.

Ефектът от биенето на барабаните се засилваше. Звукът беше успокояващ и същевременно призивен. Земянката бе полутъмна — единственото осветление идваше от малък огън, който гореше зад екрана. Тя дочу нечие дишане наблизко и се огледа, за да види откъде идва. До огъня беше приклепнал човек — а дали не беше лъв? Дишането се превърна в тихо ръмжене, почти, но не съвсем — за нейното чувствително ухо — като предупредителното ръмжене на пещерен лъв. Барабаните, към които се бе присъединил и вокал, подеха звука и го усилиха, придавайки му резонанс и дълбочина.

Изведнъж лъвската фигура скочи със свиреп рев и по екрана премина силуета на лъв. Но почти моментално се вкамени, изненадана от непреднамерената реакция на Айла. Тя отправи предизвикателство към лъвската сянка с такова истинско и застрашително ръмжене, че повечето от присъстващите ахнаха. Силуетът възвърна лъвската си поза и отговори с успокояващо ръмжене на лъв, който се оттегля. Айла нададе победоносен рев, после започна да повтаря:

— Хък, хък, хък — звуците постепенно утихнаха сякаш лъвът се отдалечаваше.

Мамут вътрешно се усмихна. „Нейният лъв е така съвършен, че би заблудил и истинско животно“ — помисли си той, доволен, че тя спонтанно се бе включила в играта му. И самата Айла не знаеше защо постъпи така, макар че след първото си импровизирано предизвикателство ѝ беше забавно да разговаря с Мамут като с лъв. Откакто Бебчо беше напуснал нейната долина не беше правила подобно нещо. Барабаните подеха и подсилиха сцената, а сега следваха силуета, който се движеше пъргаво по екрана. Айла бе достатъчно близо, за да види, че това е Мамут, но дори и тя се поддаде на внушението. Въпреки това се зачуди как обикновено скованият от артрит старец успява да се движи с такава лекота. Спомни си, че преди известно време го бе видяла да поглъща нещо и предположи, че може да е било силно болкоуспокояващо средство. На следващия ден вероятно щеше да страда след всичко това.

Изведнъж Мамут изскочи иззад екрана и клекна до барабана си от мамутски череп. Задумка бързо по него, след това внезапно спря. Взе една чаша, която Айла не бе забелязала, отпи от нея и като се приближи я поднесе на младата жена. Без да му мисли много-много тя отпи мъничко, после още, макар че напитката имаше остър мускусен вкус и беше неприятна. Подтиквана от говорещите барабани, тя скоро започна да усеща действието ѝ.

Пламъците, подскачащи зад екрана, създаваха илюзията, че нарисуваните върху него животни се движат. Те я доведоха до състояние на транс, тя съсредоточи цялото си внимание върху тях и само отдалеч чуваше гласовете на хората от бивака, които започнаха да напяват. Проплака бебе, но звукът сякаш идваше от някакъв друг свят, а тя бе изцяло погълната от странните стрелкащи се движения на животните върху екрана. Бяха почти като живи, а музиката на барабаните я изпълваше с тропота на копита, мученето на телета и тръбния зов на мамути.

И ето че тъмнината изчезна. Вместо нея се появи слънце, забулено в облаци, огряващо заснежена равнина. Там се бе сгушило малко стадо мускусни бикове, около което бушуваше снежна виелица. Когато се снижи, тя усети, че не е сама. С нея беше Мамут. Сцената се измести. Бурята бе отминала, но в степта като призрачни привидения

се носеха виещи снежни вихрушки. Двамата с Мамут се отдалечиха от пустошта. Тогава Айла забеляза няколко бизона, застанали стоически откъм подветрената страна на тясна долина, опитвайки се да се скрият от вятъра. Тя се носеше напред, прелитайки над речната долина, която беше издълбала дълбоки оврази. Проследиха един приток, който се стесняваше напред в каньон с отвесни стени и тя видя познатата ѝ пътечка нагоре по сухото русло, в което течеше вода само през дъждовния сезон.

След това се озова в тъмно пространство, над малък огън и хора, сгушили се около екран. Чу тих напев с непрестанно повтарящ се звук. Когато клепачите ѝ трепнаха и тя отвори очи, Айла видя пред себе си замъглени лица и разпозна Нези, Талут и Джондалар, които я гледаха разтревожено.

— Добре ли си? — попита Джондалар на езика на Зеландониите.

— Да, да. Добре съм, Джондалар. Какво стана? Къде бях?

— Ами ти трябва да ми кажеш.

— Как се чувстваш? — попита Нези. — След такова преживяване Мамут обича да пие от този чай.

— Много съм добре — каза тя като седна и пое чашата. Наистина се чувстваше отлично. Малко уморена и замаяна, но добре.

— Айла, мисля, че този път не ти беше така страшно — каза Мамут, приближавайки се към нея.

Айла се усмихна.

— Не, не съм уплашена, но какво направихме ние?

— Ходихме да Търсим. Мислех, че си Търсачка. Затова си дъщеря на Огнището на Мамута — каза той. — Имаш и други естествени Таланти, Айла, но се нуждаеш от обучение. — Мамут видя, че тя се понамръщи. — Не се безпокой за това сега. Има време да го обмислиш по-късно.

Талут наля на Айла и на още няколко души допълнително от своето питие, докато Мамут им разказваше за Търсенето, къде са ходили, какво са намерили. Тя я изгълта — така не беше толкова неприятна — после се опита да слуша, но питието бързо я удари в главата. Стана разсеяна, видя, че Диджи и Торнек още свирят на инструментите си, но така ритмично и призивно, че ѝ се прииска да затанцува. Това ѝ надомни за Женския танц на Клана и ѝ беше много трудно да следи какво говори Мамут.

Усети, че някой я гледа и се обърна. Недалеч от Лисичето огнище видя Ранек, който не свалеше поглед от нея. Усмихна ѝ се и тя отвърна на усмивката му. Неочаквано видя, че Талут отново напълни чашата ѝ. Ранек се приближи и също поднесе своята, за да бъде напълнена; Талут му наля и отново насочи вниманието си към обсъждането.

— Това не ти е интересно, нали? Я да отидем ей там, където свирят Диджи и Торнек — каза тихичко на ухото ѝ Ранек.

— Мисля, не бива. Говорят за лов — каза Айла и се заслуша в сериозните разисквания, но беше изпуснала толкова много, че не можа да разбере докъде са стигнали, а те като че ли не забелязваха дали тя слуша или не.

— Нищо няма да изпуснеш. Ще ни го разправят по-късно. Я чуи това — каза той и спря за говори, за да долови тя пулсиращите музикални звуци, идващи от другия край на огнището. — Не ти ли се иска да видиш как Торнек го постига? Той наистина е много добър.

Айла се наклони по посока на звука, привлечена от ритмичния такт. Хвърли поглед на групата, кроюща ловни планове, след това на Ранек и лицето ѝ се озари от сияйна усмивка.

— Да, май че е по-добре да видя как свири Торнек! — каза тя, доволна от себе си.

Когато се изправиха, Ранек, който беше застанал близо до нея, я спря.

— Айла, трябва да спреш да се усмихваш — каза ѝ той със сериозен и суров глас.

— Защо? — попита тя, много озадачена. Усмивката ѝ се стопи и тя се зачуди какво лошо е сторила.

— Защото си толкова прекрасна, когато се усмихваш, че дъхът ми спира — каза Ранек съвсем сериозно, след което продължи: — а как ще мога да вървя с теб, ако нямам дъх?

Доловила комплимента, Айла се усмихна отново, сетне се изкикоти като си представи как той не може да си поеме дъх заради нейната усмивка. „Това, разбира се, беше шега“ — помисли си тя, макар че не беше съвсем сигурна, че той се шегува. Закрачиха към новия вход на Огнището на Мамута.

Джондалар проследи с поглед приближаващата двойка. Той се наслаждаваше на ритмите и мелодията, докато я чакаше, но не му стана приятно, когато видя, че тя се отправя към музикантите с Ранек.

Усети как гърлото му се сви от ревност и диво му се прииска да удари мъжа, който се осмеляваше да задира жената, която той обичаше. Но Ранек, колкото и да беше различен, си беше Мамутои и принадлежеше към Лъвския бивак. Джондалар беше само гост. Всички щяха да застанат на страната на своя човек, а той беше сам. Опита се да се овладее и да помисли трезво. Та Ранек и Айла просто вървяха заедно. Какво би могъл да възрази против това?

От самото начало бе изпитвал смесени чувства по отношение на нейното осиновяване. Искаше тя да принадлежи към някоя група хора, защото тя го искаше и признаваше, че така би била приета по-добре от неговия народ. Беше видял колко е щастлива, когато разменяха подаръците и се радваше за нея, но се чувстваше някак дистанциран от онова, което ставаше край него и повече от всякога се тревожеше, че тя може да не пожелае да замине с него. Чудеше се дали не трябваше да се съгласи и него да осиновят.

В началото се чувстваше съпричастен с осиновяването на Айла. Но сега се възприемаше като външен човек, дори спрямо Айла. Тя вече бе една от тях. Това беше нейната нощ, нейното празненство, нейното и на Лъвския бивак. Не й беше направил никакъв подарък и не беше получил дар от нея. Дори не беше му минало през ума, макар че сега съжаляваше. Но той нямаше какво да подари, нито на нея, нито на когото и да било. Беше пристигнал тук с празни ръце, а и не беше прекарал години в изработване и трупане на предмети. По време на пътешествията си беше научил много неща и беше натрупал много знания, но още не беше имал възможността да се възползва от придобитото. Единственото, което беше донесъл със себе си, беше Айла.

Със смръщено лице Джондалар наблюдаваше как тя се смее заедно с Ранек. Почувства се като неканен натрапник.

Когато обсъждането приключи, Талут наля по още малко от ферментиралата си напитка, направена от скорбялата на хвоц и различни други съставки, с които постоянно експериментираше. Веселието, в центъра, на което бяха Диджи и Торнек, стана още по-бурно. Те свиреха, а останалите пееха, ту всички заедно, ту поотделно. Някои подеха танц, който не бе така енергичен, както онзи, който Айла бе наблюдавала преди това навън; това бяха по-скоро фини, едва доловими движения на тялото на място, в такт с ритъма, често съпроводени с пеене.

Погледът на Айла често се спираше на Джондалар и тя забеляза, че той се държи някак настрана. На няколко пъти тя понечи да иде при него, но все ставаше нещо, което я възпрепятстваше. Имаше толкова много хора и всички се надпреварваха да ангажират вниманието ѝ. Тя не се владееше напълно след питието на Талут и вниманието ѝ можеше да бъде отвлечено лесно.

Когато дойде нейният ред да подумка по барабана от череп, музикалният инструмент на Диджи, тя бе ентузиазирано насърчавана и си припомни някои от ритмите на Клана. Бяха сложни, акцентирани, необикновени и интригуващи за ухото на Лъвския бивак. Ако Мамут имаше някакви съмнения относно произхода на Айла, спомените, предизвикани от нейното изпълнение, окончателно ги разсеяха.

Сетне Ранек стана и затанцува, пеейки закачлива песен изпълнена с намеци и двусмислия за Удоволствията от Подаръците, отправени към Айла. Тя предизвика широки усмивки и красноречиви погледи и подтекстът ѝ беше така очевиден, че Айла се изчерви. Диджи ѝ показва как да изтанцува и изпее сатиричния отговор, но накрая, където за финал се предвиждаше намек за приемане или отхвърляне на предложението, Айла спря. Не можеше да стори нито едното, нито другото. Тя не разбираше добре деликатните моменти в играта и макар да не възнамеряваше да насърчава Ранек, не ѝ се искаше да оставя у него впечатлението, че не го харесва. Ранек се

усмихна. Под прикритието на хумора тази песен често се използваше като лицеприятно средство за проверка дали интересът е взаимен. Не би го спрял дори твърд отказ; всяка друга по-слаба реакция бе обещаваща за него.

Айла бе замаяна от питието, от смеха и от вниманието, което ѝ се оказваше. Всички искаха да я привлекат в своята компания, да разговарят с нея, да я слушат, да я прегърнат през раменете и да почувстват близостта ѝ. Не си спомняше друг път да се е забавлявала така, да е изпитвала такава радост и топлина, или да е била толкова желана. А всеки път, като се обърнеше, виждаше една омайваща, сияйна усмивка и искрящи тъмни очи, впити в нея.

С напредването на нощта групата започна да намалява. Децата заспаха и бяха отнесени в леглата. По предложение на Айла Фрали си бе легнала рано, последвана скоро след това от цялото Огнище на Жерава. Трони, която се оплакваше от главоболие — тази вечер тя не се чувстваше добре — отиде в огнището си, за да накърми Хартал и заспа. Тогава и Джондалар се измъкна. Изпъна се на нара в очакване на Айла като не преставаше да я наблюдава.

Уимез бе станал необичайно словоохотлив след няколко чаши боза, налети му от Талут — разказваше истории и отправяше закачливи забележки в началото към Айла, след това към Диджи и накрая към всички жени. Неочаквано това най-сетне събуди интереса на Тюли и тя започна да отвръща на задявките и шегите му. Даже го покани да прекара нощта с нея и Барзек в Огнището на Зубъра. След смъртта на Дарнев не бе споделяла леглото си с втори мъж.

Уимез реши, че не би било лошо да отстъпи огнището на Ранек, пък и да покаже, че не смята за неуместно желанието на една жена да предпочете двама мъже. Не беше сляп за това, което ставаше, макар да се съмняваше, че Ранек и Джондалар биха могли да постигнат някакво споразумение. При това тази вечер едрата жена изглеждаше особено привлекателна, а тя бе високо ценена като достойна водачка, която можеше да дари много висок статус. Кой можеше да каже какви промени би му се приискало да осъществи, ако Ранек решише да промени състава на Лисичето огнище?

Скоро след като тримата се насочиха към задната част на земянката, Талут подмами Нези за Лъвското Огнище. Диджи и Торнек се впуснаха в експерименти с инструментите си, забравяйки всички

останали и на Айла ѝ се стори, че чу някои от нейните ритми. После осъзна, че двамата с Ранек разговарят насаме и се почувства неловко.

— Струва ми се, че всички си легнаха — рече тя леко завалено.

Беше под въздействието на бозата и както стоеше се полюшваше напред-назад. Повечето лампи бяха угасени и огънят гореше със съвсем слаб пламък.

— Ами, може би и ние трябва да си легнем — отвърна той с усмивка.

Айла долови неизказаната покана в блесналите му очи и това ѝ допадна, но не знаеше как да се справи със създалата се ситуация.

— Да, уморена съм — каза тя и тръгна към своя нар.

Ранек я хвана за ръката и я задържа.

— Айла, не си отивай.

Усмивката му бе изчезнала, гласът му бе настойчив. Тя се обърна и в следващия миг бе в прегръдките му и устните му силно се впиха в нейните. Тя полуотвори своите и неговата реакция беше светкавична. Целуваше я навсякъде, но устните, по шията, но врата. Ръцете му посегнаха към гърдите ѝ, после се плъзнаха по хълбоците ѝ, обхванаха Венериният ѝ хълм, сякаш я искаше цялата, веднага, наведнъж. През нея преминаха внезапни тръпки на възбуда. Той я притисна към себе си, тя усети допира на гореща твърда буца и внезапна топлина от самата нея между краката си.

— Айла, искам те. Ела в моето легло — каза той с повелителна настойчивост.

Неочаквано тя отстъпи пред желанието му и го последва.

Цялата вечер Джондалар бе наблюдавал как жената, която обича, се смее, шегува и танцува със своя нов народ и колкото по-дълго се взираше, толкова повече се засилваше чувство му, че им е чужд. Най-много го дразнеше привлекателният мургав ваятел. Искаше му се да даде изблик на гнева си, да се намеси и да измъкне Айла, но сега това бе нейният дом, а тази нощ бе нощта на нейното осиновяване. Какво право имаше той да се меси в тяхното празненство? Можеше само да си даде вид, че приема това, което става, макар да не му е приятно, но се чувстваше нещастен и легна на нара с надеждата да потъне в забравата на съня, който упорито не идваше.

От тъмното си оградено спално пространство Джондалар видя как Ранек прегърна Айла и я поведе към леглото си. Не можеше да повярва на очите си. Как може да отива с друг мъж, когато той я чака? Досега не му се бе случвало жена да предпочете друг мъж, когато той я иска, а това бе жената, която обичаше! Искаше му се да скочи, да я изтръгне от ръцете на другия и да смачка с юмрук тази ухилена уста.

И тогава си представи изкъртени зъби и кръв, спомни си агонията на срама и прокудата. Та това дори не беше неговият народ. Положително щяха да го изгонят, а в мраза на степите, граничещи с ледниците, просто нямаше къде да се скрие. А как би могъл да отиде, където и да е без своята Айла?

Но тя бе направила своя избор. Бе предпочела Ранек, а нейно право бе да избира, когото сама пожелае. Това, че Джондалар я чакаше, съвсем не означаваше, че е длъжна да отиде при него и тя не бе го сторила. Избра мъж от своя народ, Мамутои, който бе пъл, танцувал и флиртувал с нея, с когото и тя се бе смяла и забавлявала. Можеше ли да я вине? Та малко ли пъти самият той бе предпочитал жената, с която се бе смял и забавлявал?

Но как можа тя да го направи? Та това е жената, която той обича! Как можа да предпочете друго, когато той я обича? Джондалар изживяваше силно терзание и отчаяние, но какво можеше да стори? Нищо, освен да преглътне горчивата ревност, която го задавяше и да гледа как жената, която обича, отива в леглото на друг мъж.

Мислите на Айла бяха разпокъсани, съзнанието ѝ бе замъглено от отварата на Талут, пък и нямаше никакво съмнение, че Ранек я привлича, но не това бяха причините, поради които тя отиде с него. Щеше да го направи, независимо от обстоятелствата. Тя бе отгледана и възпитана от Клана. Бяха я научили да се подчинява безпрекословно на всеки мъж, който ѝ заповядаше, който ѝ дадеше знак, че иска да се сношава с нея.

Ако някой мъж от Клана дадеше знак на някоя жена, от нея се очакваше да го обслужи, също както когато му носеше храна или вода. Макар да се смяташе за проява на вежливост да помолиш за разрешение партньора на жената, от която искаш услугата, или мъжа, с когото тя е свързана, това не бе задължително, а и при всички случаи

нямаше да ти бъде отказано. Редно бе партньорката на един мъж да му се подчинява, но той нямаше изключителни права върху нея. Връзката между мъжа и жената беше взаимно изгодна, другарска и често, след известно време, се появяваха признаци на взаимна привързаност, но беше немислимо да се демонстрира ревност или някакво друго силно чувство. Стопанката на даден мъж не ставаше по-малко негова, защото е направила малка услуга на някого другого; това не намаляваше и любовта на стопанина към нейните деца. Той поемаше известна отговорност за тях — грижеше се за тях и ги обучаваше, но на лов ходеше, за да осигурява с храна целия клан, защото тя бе обща за всички.

Ранек беше дал на Айла това, което тя тълкуваше като „знак“ при Другите, повеля за задоволяване на сексуални потребности. Като при всяка добре възпитана жена от Клана, на нея и през ум не ѝ мина да откаже. Погледна веднъж към своя нар, но не видя сините очи, пълни с изненада и болка. Ако ги беше забелязала, щеше да остане удивена.

Когато стигнаха до Лисичето огнище, страстта на Ранек бе все така силна, но сега, когато Айла бе вече на негова територия, се владееше повече, макар че още не можеше да го повярва. Седнаха на неговия нар. Тя забеляза белите кожи, които му бе подарила. Започна да развързва колана си, но Ранек я спря.

— Искам аз да те съблека, Айла. Мечтал съм за това и искам да стане така, както трябва — настоя Ранек.

Тя сви рамене в знак на съгласие. Вече беше забелязала, че Ранек се различава от Джондалар в някои отношения и това пробуди любопитството ѝ. Не че преценяваше кой мъж е по-добър, просто отбелязваше различията.

Известно време Ранек не сваляше поглед от нея.

— Толкова си красива — каза той най-сетне и се наведе да я целуне.

Устните му бяха меки, макар че когато искаше, те се впираха в нейните. Видя как мургавата му ръка изпъква на фона на бялата козина и леко я погали. Кожата му бе като на всички останали.

Започна да я съблича като първо свали мънистата и раковинките от косата ѝ после прокара ръце през нея, приближи я към лицето ги, докосна го с нея и вдъхна аромата ѝ.

— Разкошна е — прошепна той.

Развърза огърлицата ѝ, после новата торбичка с амулета ѝ и внимателно ги положи до мънистата ѝ на лавицата до горната част на леглото. После освободи колана ѝ, стана и я придърпа към себе си. Отново зацелува лицето и шията ѝ, опипвайки тялото под туниката ѝ, сякаш не можеше повече да чака. Айла почувства възбудата му. Върховете на пръстите му леко докоснаха зърната ѝ и по тялото ѝ премина приятна тръпка. Тя се наклони към него, отдавайки му се.

Тогава той се спря и като пое дълбоко дъх съблече туниката през главата ѝ и внимателно я сгъна до другите ѝ вещи. След това просто се взря в нея, сякаш искаше да я запомни завинаги. Завъртя я на една страна, после на друга, изпивайки я с очи, сякаш и те диреха удовлетворение.

— Истинско съвършенство! Виж само какви са налети и въпреки това — идеално оформени, съвсем както трябва — възхити се той като прокара леко пръст по контура на гърдите ѝ. Тя затвори очи и потръпна от нежното докосване. Неочаквано топлите му устни се впиха в едното ѝ зърно и тя усети силна тръпка дълбоко в себе си.

— Съвършени са — шепнесе той като мина на другата гърда.

Притисна лицето си между двете, хавана ги с двете си ръце, събра ги и засмука едновременно и двете зърна като тихо стенеше от удоволствие. Тя изви назад глава и се притисна към него, подтикната от пробягалата по тялото ѝ двойна тръпка; после посегна към главата му и като усети колко гъста и къдрава е косата му, остави ръцете си да се наслаждават на новото преживяване.

Продължаваха да стоят прави, когато той се отдръпна, огледа я и с усмивка на лицето развърза шнура на кръста ѝ и смъкна панталоните ѝ. Не можеше да устои на изкушението да докосне къдравата ѝ руса коса, сетне хвана в шепи Венериния ѝ хълм, за да усети влажността ѝ я сложи да седне. Бързо свали ризата си и я постави до нейната, после коленичи до нея и свали едната ѝ домашна мокарина.

— Имаш ли гъдел? — попита я той.

— Малко, на ходилото.

— Какво чувстваш? — попита той като разтриваше нежно, но силно ходилото ѝ, натискайки свода му.

— Много е приятно.

Тогава той целуна свода на ходилото.

— Много е приятно — повтори тя с усмивка.

Той отвърна на усмивката ѝ, свали и другата мокасина и заразтрива ходилото ѝ. Свали панталоните ѝ и ги постави заедно с мокасините при другите дрехи. Хвана я за ръцете и я изправи така, че тя застана съвсем гола, осветена от последните въглени на догарящия огън в Огнището на Мамута. Отново я завъртя, оглеждайки я от всички страни.

— О, Майко! Толкова красива, така съвършена! Точно такава, каквато си те представях — говореше гальовно той, по-скоро на себе си, отколкото на нея.

— Ранек, аз не съм красива — възрази му тя.

— Ако можеше да се видиш отстрани, нямаше да говориш така, Айла.

— Хубаво, че казваш това, че мислиш, но аз не съм красива — настоя Айла.

— Ти си по-хубава от всички жени, които съм виждал.

Тя само кимна с глава. Нека да си мисли така, щом иска.

Не можеше да му попречи.

Когато се насити да я гледа, той започна да я милва, първо лекичко, навсякъде, като прокараваше пръсти по очертанията на тялото ѝ под различен ъгъл. После подробно проследи с ръка структурата на мускулите под кожата ѝ. Внезапно спря, смъкна останалите си дрехи, като ги остави там, където паднаха, взе я в прегръдките си, желаейки да усети тялото ѝ със своето. Тя също усети топлото му и стегнато мускулесто тяло, твърдата му, изправена и пулсираща мъжественост. Вдъхна приятния му мъжки аромат. Той я целуваше по устните, после по лицето и шията, хапеше лекичко и нежно раменете ѝ, от което тя потръпваше, а той тихо шептеше:

— Разкошна си, прекрасна си, Айла, искам те цялата. Искам да те гледам, да те докосвам, да те прегръщам. О, Майко, толкова е хубаво.

Ръцете му пак бяха на гърдите ѝ, устните му — върху зърната ѝ, смучеше, хапеше ги с устни, после пак ги смучеше и двете като издаваше тихи звуци от удоволствие. Засмука едната гърда, като се опитваше да поеме с уста колкото може повече, след това премина на другата. Застана на колене пред нея, стгуши лице в пъпа ѝ, прегърна я с ръце като милваше гладките ѝ заоблени бутове, след това премина на цепката между тях. Зарови лице в окосмената част, после лекичко,

закачливо намери с влажен език цепнатината ѝ. Тя изстена и потръпна от наслада.

Тогава той се изправи, положи я внимателно на леглото, на безкрайно меките, нежни галещи кожи. Сви се до нея, започна да я целува с меки хапещи устни, без зъби, смучеше и пощипваше с устни гърдите ѝ, а с ръка милваше и разтриваше гънките и процепите на нейната женственост. Тя стенеше и викаше, защото той сякаш я докосваше едновременно във всички точки.

Ранек хвана ръката ѝ и я постави на твърдия си, набъбнал до краен предел орган. Тя седна, сви се и потри бузата си в него, от което му стана много приятно. В полумрака Айла виждаше очертанията на светлата си ръка на фона на неговото тъмно тяло. Кожата му беше гладка. Мъжкият му аромат беше различен, макар и подобен, но все пак различен, косата му — твърда и гъста. Той изстена от наслада и екстаз, когато усети как топла влажност обгръща мъжествеността му и я обсебва с придърпващи движения. Това надхвърли всичко, което си бе представял, всичко, за което си бе позволявал да мечтае. Когато тя започна да му прилага така скоро усвоената от нея техника — бързи кръгове с език следвани от засмукващи и отпускащи движения като здраво го милваше по изправения ствол — на него му се стори, че няма да може да се сдържи.

— О, Айла, Айла. Ти си Тя! Знаех, че е така. Ти ми оказваш голяма чест.

Внезапно Ранек се изправи.

— Искам те и не мога повече да чакам. Моля те, веднага — каза той с дрезгав, напрегнат шепот.

Тя се претърколи по гръб и се разтвори за него. Той легна върху нея и я облада с дълъг, разтърсващ вик. Започна да се движи напред и назад, напред и назад, гласът му се извисяваше с всяко движение. Айла извиваше тялото си, за да срещне неговото като се опитваше да се движи в неговия ритъм.

— Айла, готов съм. Ето — извика той, напрегна се, после внезапно изпъшка от облекчение, направи още няколко движения напред и назад и се отпусна върху нея. На Айла ѝ беше нужно малко по-дълго време, докато се отпусне.

След малко Ранек се надигна, освободи се от нея и легна на една страна, облегал на лакът. Загледа се в Айла.

— Боя се, че не бях така съвършен като теб — каза той.

Тя се намръщи.

— Не разбирам това „съвършен“, Ранек. Какво значи „съвършен“?

— Избързах. Ти си толкова чудесна, толкова съвършена в това, което правиш, че ми дойде твърде рано. Не можах да изчакам и мисля, че това не беше добре за теб — каза той.

— Ранек, това е Дар на Удоволствие, нали така?

— Да, и така му казват.

— Ти мислиш, че за мен не било Удоволствие? Аз имала Удоволствия. Много Удоволствия.

— Много, но не върховното Удоволствие. Ако почакаш, мисля, че след малко ще бъда готов отново.

— Не е необходимо.

— Може да не е, Айла, но искам — каза той като се наведе и я целуна. — Мисля, че и сега съм почти готов — добави той като я погали по гърдите, стомаха и посегна към Венериния ѝ хълм. Тя подскочи, когато я докосна там, защото още потръпваше.

— Извинявай, ти си била почти на границата. Защо не можах да се сдържа още малко.

Тя не му отговори. Той целуваше гърдите ѝ, триеше малката пъпка в цепнатината ѝ и след секунда тя отново бе напълно възбудена. Движеше ханша си, притискаше се в него и стенеше. Изведнъж почувства импулса на освобождаването, извика и той усети топлината на влагата. Едва тогава тя се отпусна.

Усмихна му се.

— Мисля, че този път върховни Удоволствия — каза тя.

— Не съвсем, но може би следващия път. Надявам се, че ще има още много следващи пъти, Айла — отвърна той, легнал на една страна до нея, поставил ръката си на корема ѝ.

Тя се намръщи, чувствайки се объркана. Чудеше се дали го е разбрала правилно.

В полумрака той виждаше как тъмната му ръка контрастира на нейната светла кожа. Усмихна се. Винаги се наслаждаваше на контраста между своята тъмна кожа и светлия телесен цвят на жените, с които се отдаваше на Удоволствията. Такова въздействие не можеше да постигне никой друг мъж и жените го усещаха. Винаги го

забелязваха и затова не го забравяха. Доволен беше, че Майката бе решила да го дари с такъв тъмен цвят на кожата. Това го правеше различен, необикновен, незабравим. Приятно му бе да усеща корема ѝ под ръката си, но още повече му харесваше това, че сега тя бе тук, до него, в леглото му. Беше се надявал на това, беше го желал, беше мечтал за този миг и дори сега, когато тя бе с него, всичко това му се струваше нереално.

След малко той премести ръката си на гърдите ѝ и започна да си играе с едното зърно, докато то се втвърди. Айла бе задрямала, уморена и с леко главоболие и когато той зарови лице в шията ѝ, а после потърси с устни нейните, тя разбра, че я желае и че пак ѝ дава знак. За миг почувства раздразнение и ѝ се прииска да му откаже. За нея това бе изненадващо, почти шокиращо и тя веднага се разсъни. Той целуваше врата ѝ, галеше рамото и ръката ѝ, опипваше налетите ѝ гърди. Когато обхвана с устни едното от зърната ѝ, тя вече не изпитваше раздразнение. В дълбините ѝ изригнаха приятни усещания, които достигнаха до мястото на върховното Удоволствие. Той се прехвърли на другата ѝ гърда, играеше си и с двете и ги смучеше една след друг и от гърлото му излизаха тихи звуци на удоволствие.

— Айла, красива Айла — шепнеше Ранек. След това седна и се взря в нея така, както лежеше на леглото. — О, Майко! Просто не мога да повярвам, че си тук. Толкова е прекрасно. Този път ще дойде върховното, Айла. Знам, че този път ще е така.

Джондалар лежеше на леглото неподвижен, със стиснати зъби и отчаяно му се искаше да се нахвърли с юмруци върху ваятеля, но се сдържаше да не помръдне. Та тя погледна право към него, после се обърна и отиде с Ранек. Колкото пъти затвореше очи, толкова пъти виждаше лицето ѝ — виждаше как тя гледа право към него, а после се извъръща.

„Тя реши така! Тя реши така!“ — повтаряше си той. Каза, че го обича, но откъде би могла да знае какво е обичта? Е, разбира се, може и да е била привързана към него, дори да го е обичала, когато бяха сами в нейната долина; тогава не е познавала никой друг. Той беше първият мъж, когото бе срещнала. Но защо сега, когато се бе запознала и с други мъже, да не може да се влюби в друг? Опита се да си внуши,

че е съвсем справедливо по отношение на нея да срещне и други и да направи своя избор сама, но не можеше да се отърси от мисълта, че именно тази нощ тя бе избрала някой друг.

Откакто се бе върнал от престоя си при Даланар, високият, мускулист, изключително красив мъж беше имал всички жени, които беше пожелал. Достатъчно бе да погледне подканващо някоя от тях с невероятните си очи и тя неизменно беше негова. Преследваха го, жадуваха за него, умираха от желание да ги покани. И той го правеше, но никоя жена не можеше да се сравни със спомена за първата му любов или да го накара да преодолее чувството си за вина. А ето че тази, която най-сетне бе открил, единствената жена в света, в която се бе влюбил, сега беше в леглото на друг мъж.

Самата мисъл, че беше предпочела друг, му причиняваше болка, но когато чу неоспоримите звуци на Удоволствията, които тя споделяше с Ранек, той издаде приглушен стон, задумка с юмруци по леглото и се сви, обзет от непреодолима мъка. Сякаш в стомаха му имаше жарава. Гърдите му се стегнаха, усети пареца болка в гърлото, задиша спазматично, сякаш се задушаваше от дим. Напрежението изтръгна сълзи от ъгълчетата на очите му, макар че той ги стисна възможно най-силно.

Най-сетне те свършиха и когато се убеди, че е така, той се поотпусна. Но ето че пак започнаха и той не можа да се сдържи. Скочи, за момент не знаеше какво да направи, след това се впусна към изхода на новата пристройка. Ушите на Уини щръкнаха и се насочиха към него, когато той профуча покрай нея и изскочи навън през сводестия изход.

Вятърът го блъсна към земята. От резкия студ дъхът му секна и той с изненада проумя къде се намира. Погледна отвъд замръзналата река и видя как керван от парцаливи облаци пресичат диска на луната. Направи няколко крачки встрани от земята. Вятърът като с нож пронизваше туниката му и сякаш проникваше през кожата и мускулите чак до мозъка на костите му.

Върна се вътре, треперещ от студ, мина с тежки стъпки покрай конете и отново влезе в Огнището на Мамута. Напрегна слуха си и в началото не долови нищо. Но след това дочу запъхтяно дишане, стонове и ръмжене. Погледна към своя нар, после към пристройката — не знаеше накъде да тръгне. Вътре не издържаше, а навън би загинал.

Накрая усети, че повече не може да устои. Трябваше да излезе навън. Грабна спалните си кожи, които използваше при пътуване и отново мина под свода към пристройката на конете.

Уини изпръхтя и тръсна глава, а Рейсър, който беше легнал, вдигна главата си от земята и тихичко изцвили за поздрав. Джондалар се насочи към животните, разстла кожата си на земята до Рейсър и се сви в тях. В пристройката беше студено, но съвсем не толкова, колкото навън. Нямаше вятър, проникваше известна топлина, към която се добавяше и изпусканата от конете топла пара. А тяхното дишане заглушаваше други, запъхтени звуци. Въпреки това той лежа буден почти цялата нощ, като в съзнанието му изплуваха звуци и сцени, действителни и въображаеми, които се повтаряха отново и отново.

Айла се събуди, когато първите проблясъци на дневна светлина се прокраднаха през цепнатините около капака на димоотвода. Посегна към леглото, за да докосне Джондалар и с изненада откри, че мъжът до нея е Ранек. Заедно със спомена ѝ за предишната нощ в съзнанието ѝ изникна и мисълта, че ще има силно главоболие — последица от изпитата боза. Измъкна се от леглото, взе дрехите, които Ранек така грижливо бе сгънал, и побърза да отиде в своето легло. Но и Джондалар го нямаше там. Огледа се из Огнището на Мамута по другите нарове. На един от тях спяха Диджи и Торнек и тя се запита дали са споделили Удоволствията. После си спомни, че Уимез беше поканен в Огнището на Зубъра и че Трони не се чувстваше добре. Може би Диджи и Торнек просто са решили, че ще е по-удобно да преспят там. Това нямаше значение, тя се чудеше къде е Джондалар.

Спомни си, че не го бе виждала от късно снощи. Някой ѝ беше казал, че си е легнал, но къде ли е сега? Отново забеляза Диджи и Торнек. „Сигурно и той е легнал в друго огнище“ — помисли си тя. Изкуши се да провери, но още никой друг не беше станал и тя не искаше да буди никого. Чувствайки се неловко, Айла пропълзя в собственото си легло, зави се с кожата и след малко заспа отново.

Когато повторно отвори очи, капакът на димоотвода беше свален и вътре нахлуваше ярка дневна светлина. Понечи да стане, но като усети страхотна пулсираща болка в главата, легна отново и затвори очи. „Или съм много болна, или това е от бозата на Талут — помисли си тя. — Защо хората обичат да я пият, щом човек се чувства така зле след това?“ После се размисли за празненството. Някои моменти ѝ се

губеха, но наистина си припомни ритмите, танците и пеенето, макар че сама не знаеше как. Беше се смяла много, дори на самата себе си, когато разбра, че пее лошо, но никак не ѝ беше неприятно, че е в центъра на вниманието. Това не беше типично за нея. Обикновено предпочиташе да стои по-назад, да наблюдава отстрани и да се учи и упражнява насаме. Дали бозата бе променила нормалната ѝ нагласа и я бе направила по-безгрижна? По-отворена? Затова ли я пиеха хората?

Отново отвори очи и се надигна предпазливо като крепеше главата си с ръце. Облекчи се в нощната кошница вътре в землянката — един плътно изплетен съд, наполовина пълен със сух, разпрашен животински тор от преживни степни животни, който поглъщаше течности и фекалии.

Изми се със студена вода. След това стъкна огъня и сложи в него готварски камъни. Облече се с дрехите, които си беше направила, преди да дойде тук — сега гледаше на тях като на простичко ежедневно облекло, макар че навремето ги мислеше за много екзотични, със сложна изработка.

Все още движейки се внимателно, тя взе няколко пакетчета от целебната си торба и направи смес от различни по големина части върбова кора, бял равнец и лайка. Наля студена вода в готварската кошница, която използваше за приготвяне на сутрешния чай, започна да добавя горещи камъни, докато течността завря, след което изсипа билките. После се сви край огъня със затворени очи, чакайки чаят да се запари. Внезапно скочи, усети пулсиращата болка в главата си, но без да ѝ обръща внимание, отново посегна към торбата с церовете.

„За малко да забравя“ — помисли си тя, изваждайки пакетчетата си с тайните противозачатъчни билки на Иза. Независимо от това, дали те помагаха на нейния тотем да отблъсне духа на мъжкия тотем, както смяташе Иза, или по някакъв начин се противопоставяха на съдържанието на мъжкия орган, както Айла предполагаше, тя не искаше да се излага на риска да зачене бебе в такъв момент. Всичко беше толкова неустановено. Искаше да зачене бебе от Джондалар, но докато чакаше чая да стане, започна да се чуди как би изглеждало бебе, заченото от нея и Ранек. На него ли ще прилича? Или на мен? Или по малко и на двамата? Вероятно ще има по нещо и от двамата както Дърк... и Ридаг. Те бяха със смесени черти. Един тъмнокож син от Ранек също би изглеждал различно, макар че, помисли си тя с известна

горчивина, никой не би го нарекъл урод и не би помисли, че е животно. Та той ще може да говори, да се смее и плаче; просто като всички други хора.

Насърчавана от оценката, която Талут бе дал на нейния лек срещу главоболие предишния път, когато бе пил от своята отвара, Айла бе приготвила достатъчно от него за няколко човека. След като изпи своя чай, тя отиде да потърси Джондалар. Новата пристройка, през която се излизаше навън направо от Огнището на Мамута, се превръщаше в голямо удобство — кой знае защо Айла беше доволна, че няма да ѝ се налага да минава през Лисичето огнище. Конете бяха отвън, но когато мина през пристройката, забеляза пътническата спална кожа на Джондалар, навита до стената и пътьом се зачуди как е попаднала там.

Като отметна завесата и мина през втория свод, видя Талут, Уимез и Мамут, които разговаряха с Джондалар, застанал с гръб към нея.

— Как глава, Талут? — попита тя като ги приближи.

— Да не би да ми предлагаш някой от твоите магически лекове против махмурлук?

— Аз има главобол и направи чай. Вътре има още от него — каза тя, после се обърна към Джондалар с щастлива широка усмивка, защото го беше открила.

За миг усмивката ѝ предизвика подобна реакция и у него, но това бе само за част от секундата. Лицето му веднага помръкна, той се навъси и очите му добиха такова изражение, какво тя никога преди не беше виждала. Усмивката ѝ изчезна.

— Ти също искаш чай, Джондалар? — попита тя, объркана и разтревожена.

— Защо мислиш, че имам нужда от него? Снощи не пих много, но не мисля, че си го забелязала — отвърна той така резервирано и студено, че гласът му ѝ прозвуча почти като чужд.

— Ти къде отиде? Аз търся тебе рано, но ти не в легло.

— Нито пък ти — каза той. — Много се съмнявам, че е имало някакво значение за теб къде съм бил.

Той се обърна и се дръпна настрана от нея. Тя погледна към останалите трима мъже. Изражението върху лицето на Талут

подказваше, че изпитва неудобство. Уимез изглеждаше смутен, но не и недоволен. Не можа да определи изражението на лицето на Мамут.

— А... Ще отида да си взема от чая, който ни предложи — каза Талут и бързо се шмугна в землянката.

— Ами защо и аз да не опитам една чашка — каза Уимез и го последва.

„Какво ли лошо съм сторила?“ — помисли си Айла и безпокойството, което я беше завладяло, се превърна в напрегната твърда буца в основата на стомаха ѝ.

Мамут я погледна изпитателно и рече:

— Айла, струва ми се, че трябва да дойдеш при мен да си поговорим. По-късно, когато имаме възможност да останем насаме. Сега твоят чай може да привлече хора в огнището. Защо не хапнеш нещо?

— Не съм гладна — отвърна Айла.

Стомахът ѝ бе все още свит. Не искаше да започва живота си сред своя нов народ с нещо лошо и се чудеше защо Джондалар бе толкова сърдит.

Мамут ѝ се усмихна успокояващо.

— Добре е да хапнеш нещо. От празненството в твоя чест е останало мамутско месо, а, струва ми се, че и Нези ти е запазила едно парено самунче.

Айла кимна. Когато се отправи към главния вход на дългата землянка, разстроена и обърквана, тя потърси конете с онази част от съзнанието си, която винаги бе ангажирана с тях. Когато ги видя, забеляза, че Джондалар е с тях и малко се поуспокои. Животните често ѝ вдъхваха спокойствие, когато беше разстроена, и макар че мисълта не бе ясно оформена в съзнанието ѝ, тя се надяваше, че контактът с тях в крайна сметка ще накара Джондалар да се почувства по-добре.

Прекуси преддверието и влезе в готварското огнище. Нези седеше и се хранеше заедно с Ридаг и Ръги. Щом зърна Айла, тя се усмихна и стана. Макар че бе пищна жена, Нези бе подвижна и съвсем не лишена от грация и Айла подозираше, че е доста силна.

— Вземи си месо. Чакай да ти дам самуна, който ти запазих. Последният е — каза Нези. — И ако искаш си сипи чаша горещ чай. От върбовка и джоджен е.

Айла отчупи няколко парчета от твърдия влажен самун за Ридаг и Ръги като седна при тях и Нези, но само клъвна от своята храна.

— Айла, нещо лошо ли се е случило? — попита я жената. Знаеше, че е така и имаше известна представа за причината.

Айла я погледна разтревожено.

— Нези, аз знам обичаи на Клан, не обичаи на Мамутои. Искам да науча, искам да бъда добра жена-Мамутои, но не знам кога правя нещо лошо. Мисля, че снощи направила нещо лошо.

— Какво те кара да мислиш така?

— Когато излизам, Джондалар сърдит. Мисля, че Талут недоволен. Уимез също. Те тръгват бързо. Кажете ми, Нези, какво лошо направила.

— Нищо лошо не си направила, Айла, освен ако това, че си обичана от двама мъже, е лошо. Някои мъже се държат собственически, когато изпитват силни чувства към жена. Не искат тя да бъде с други мъже. Джондалар смята, че има права върху теб и е сърдит, защото си споделила леглото на Ранек. Но това се отнася не само за Джондалар. Мисля, че и Ранек изпитва същото и ако можеше, би се държал също така собственически. Отгледала съм го от малък и никога те съм го виждала толкова увлечен по жена. Мисля, че Джондалар се опитва да прикрие истинските си чувства, но му е много трудно и ако е показал гнева си, вероятно е смутил Талут и Уимез. Може би това е причината за бързото им отдалечаване.

Ние понякога много викаме и се дразним един друг. Гордеем се, че сме гостоприемни и обичаме да се държим дружелюбно, но Мамутоите не са свикнали да демонстрират твърде открито най-съкровените си чувства. Това може да причини беди и затова се опитваме да избягваме споровете и да не насърчаваме побоищата. Съветът на Сестрите дори гледа с много лошо око на набезите на младите хора срещу други народи като Сънгеа и се опитва да ги забрани. Сестрите казват, че с това само ще си докараме нападения, защото те ще искат да си отмъстят и вече има убити хора. Казват, че е по-добре да се търгува, а не да се воюва. Съветът на Братята е по-снизходителен. Повечето от тях на младини са участвали в някое и друго нападение и казват, че това е просто начин младите да пораздвижат мускулите си и да се позабавляват.

Айла бе престанала да я слуша. Вместо да изясни нещата, обяснението на Нези още повече я обърка. Джондалар беше сърдит, защото тя е реагирала на знака на друг мъж? Това ли е причината, за да се разгневи? Та никой мъж от Клана не би реагирал толкова емоционално. Брод бе единственият, който изобщо бе проявил някакъв интерес към нея и то, защото знаеше, че тя го ненавижда. Но мнозина се питаха защо се занимава с такава грозна жена, а и той би се зарадвал ако някой друг мъж проявеше интерес към нея. Като се замисли за случилото се, тя разбра, че Джондалар се бе дразнел от интереса на Ранек към нея още от самото начало.

Мамут се появи откъм преддверието като крачеше с видима трудност.

— Нези, обещах на Мамут да напълня съдинката му за цярове с лек за артрит — каза Айла.

Тя стана, за да му помогне, но той я спря с жест.

— Ти върви напред. Ей сега ще дойда. Само дето ще ми отнеме малко повече време.

Тя се втурна през Лъвското огнище и Лисичето огнище и се зарадва, че са празни. Прибави гориво в Огнището на Мамута. Докато подреждаше церовете си, тя си спомни колко много пъти бе прилагала лапи и пластири и бе приготвяла болкоуспокояващи питиета, за да облекчи ставните болки на Креб. Тази страна на целебната магия ѝ бе много добре позната.

Изчака докато Мамут се разположи удобно и отпие от топлия чай, след като бе успокоила повечето от старите му болезки, и едва тогава започна да му задава въпроси. Прилагането на познанията, уменията и интелигентността ѝ при практикуването на нейния занаят подеждаха успокоително не само на стария шаман, но и на самата Айла и това премахна част от обзелото я напрежение. Въпреки това, когато взе чаша чай и седна срещу Мамут, просто не знаеше от къде да започне.

— Мамут, ти дълго време ли живя с Клана? — най-сетне попита тя.

— Да, едно лошо счупване зараства бавно и когато това стана, вече исках да узная повече, затова останах, докато тръгнаха за Събора на Клановете.

— Научи ли обичаите на Клана?

— Някои от тях.

— Знаеш ли за знака за пожелаване на жена?

— Да, Айла, знам за знака, който мъжът дава на жената — отговори той, после замълча, сякаш обмисляше нещо и продължи: — Ще ти разправа нещо, което не съм казвал на никого. Там имаше една млада жена, която се грижеше за мен, докато ръката ми заздравяваше и след като ме включиха в една ловна церемония и ходих на лов с тях, тя беше определена за мен. Знам какъв е знакът и какво означава. Използвах го, макар че отначало ми беше неловко. Тя беше жена от плоскоглавците и не ме привличаше особено, още повече че бях слушал толкова много истории за тях още от малък. Но аз бях млад и здрав и от мен се очакваше да се държа като мъж от Клана.

С течение на времето започна да ме привлича все повече и повече — нямаш представа колко е приятно да имаш някого, който да задоволява и най-малките ти прищевки. Едва по-късно открих, че тя си има партньор. Беше му втората, първият ѝ стопанин бил починал, та един от другите ловци я взел, макар и малко неохотно, защото била от друг клан и нямала деца. Когато си тръгнах, не исках да я оставя, но ми се струваше, че тя ще е по-щастлива с хората от клана, отколкото с мен и моя народ. Освен това не бях сигурен, че ще бъда посрещнат добре, ако се върна с жена от плоскоглавците. Често съм се питал какво ли е станало с нея.

Айла затвори очи и в главата ѝ нахлуха спомени. Странно беше да научава неща за своя клан от този мъж, с когото се беше запознала толкова скоро. Сравни неговия разказ с това, което самата тя знаеше за историята на клана на Брун.

— Тя никога нямала деца, винаги втора жена, но винаги някой я взима. Тя умира при земетресение, преди да ме намерят.

Мамут кимна. Той също бе доволен, че бе успял да научи нещо важно, свързано с миналото му.

— Мамут, Нези казва Джондалар сърдит, защото аз споделям легло с Ранек. Това вярно?

— Мисля, че е вярно.

— Но Ранек ми дава знак! Как може Джондалар да е сърдит, когато Ранек ми дава знак?

— Къде е научил Ранек знака на Клана? — попита Мамут, изненадан.

— Не знак на Клан. Знак на Другите. Когато Джондалар открива моя долина и научава мен на Първи Обреди и Дар на Удоволствие от Велика Земя Майка Дони, аз питам какъв негов сигнал? Той слага своя уста на моя и прави целувка. Слага ръка на мен, прави... Удоволствие. Той казва, че така ще знам кога ме желае; той казва, че това негов знак. Ранек ми прави знак снощи. После той казва: „Желая те. Ела в леглото ми.“ Ранек ми дава знак. Това за мен заповед.

Мамут вдигна поглед към тавана и възкликна:

— О, Майко! — после я погледна. — Айла, ти не разбираш. Ранек наистина ти е дал знак, че те желае, но това изобщо не е било заповед.

Айла го погледна силно озадачена.

— Аз не разбира.

— Айла, никой не може да ти заповядва. Твоето тяло си е само твое и ти избираш какво да правиш с него. Ти решаваш с кого искаш да го правиш. Можеш да легнеш в леглото на всеки мъж, който пожелаеш, стига той да го иска — и ми се струва, че това не е кой знае какъв проблем — но изобщо не си длъжна да споделяш Удоволствия с мъж, когото не желаеш.

Тя се замисли върху думите му.

— Ами ако Ранек заповяда пак? Той каза иска мен пак, много пъти.

— Не се съмнявам, че те желае, но той не може да ти заповяда да бъдеш с него. Никой не може да ти заповядва, Айла. Никой няма право да ти се налага.

— Нито дори мой стопанин? Никога?

— Струва ми се, че в такъв случай той няма да остане твой стопанин задълго, но дори и стопанинът ти няма право да ти заповядва. Той не те притежава. Само ти можеш да решаваш.

— Мамут, когато Ранек ми дал знак, аз не била длъжна да отида при него?

— Точно така. — Той забеляза, че тя се намръщи. — Съжaliaваш ли, че си споделила леглото му?

— Да съжaliaвам? — Тя поклати глава. — Не. Не съжaliaвам. Ранек е... добър. Не груб... като Брод. Ранек... внимателен с мен... направил хубави Удоволствия. Не. Не съжaliaва за Ранек. Съжaliaва за

Джондалар. Съжалява, че Джондалар сърдит. Ранек прави хубави
Удоволствия, но Ранек е... не е Джондалар.

Айла извърна глава на една страна и се наклони напред, за да устои на виещия вятър, като се опитваше да укрие лицето си от шибацият я сняг. На всяка внимателна крачка напред свирепо се противопоставяше сила, която се възприемаше само благодарение на множеството въртящи се ледени късчета, запокитени по нея. Изправила се в цял ръст срещу свирепата снежна буря, която бушуваше яростно, тя усещаше как ледените топчета я шибат като с камшик по лицето и трябваше да примижи, за да държи очите си отворени. Извърна се и направи още няколко крачки. Блъскана от ожесточената буря, тя отново се взря пред себе си. Гладката заоблена форма пред нея я подкани и най-сетне тя докосна с облекчение твърдия сводест вход от бивник.

— Айла, не е трябвало да излизаш в такава буря! — възкликна Диджи. — Можеш да се загубиш само на няколко крачки от входа.

— Да, но бурята вилнее вече много дни, а Уини и Рейсър са излезли навън. Искам да знам къде са отишли.

— Намери ли ги?

— Да. Те обичат да пасат на едно място зад завоя на реката. Там вятър не духа така силно и сняг не покрива трева толкова много. Не в подветрена страна. Имам малко зърно, но няма останала трева. Коне знаят къде има трева, дори когато има снежна буря. Аз ще дам тук вода, когато те се върнат — каза Айла и тропна с крака, за да отупа снега от връхната си дреха, която току-що бе съблякла. Влизайки в землянката, тя я окачи на една кука близо до входа на Огнището на Мамута.

— Можете ли да повярвате? Ходила е навън! В това време! — заяви високо Диджи пред няколко души, които се бяха събрали в четвъртото огнище.

— Но защо? — попита Торнек.

— Коне трябва да се ядат и аз... — започна Айла.

— Видя ми се, че те няма много време — каза Ранек. — Когато попитах Мамут за теб, той каза, че за последен път те е видял да влизаш в конското огнище, но когато надникнах там, теб те нямаше.

— Айла, всички се втурнаха да те търсят — обади се Трони.

— И тогава Джондалар видя, че липсва връхната ти дреха и че конете също ги няма и предложи, че си излязла с тях — продължи да разказва Диджи, — затова решихме да те потърсим навън. Когато надникнах да видя как е времето, видях, че идваш.

— Айла, би трябвало да се обаждаш на някого, когато излизаш в такова лошо време — укори я деликатно Мамут.

— Не разбираш ли, че хората се тревожат, когато излизаш в такава снежна виелица? — попита Джондалар с по-ядовит глас.

Айла се опита да отговори, но всички говореха в един глас. Тя огледа всичките тези лица, обърнати към нея и се изчерви.

— Съжалявам. Не исках да ви тревожа. Аз живея дълго време сама и нямам хора, които да се тревожат. Излизам навън и се прибирам, когато пожелае. Не съм свикнала с хора, да имам някой да се тревожи — отвърна тя като погледна Джондалар, а след това и останалите.

Мамут забеляза, че челото на Айла се сбърчи, когато русокосият мъж извърна глава настрани.

Джондалар усети, че се изчерви и се отдръпна от хората, които се бяха разтревожили за Айла. Тя беше права, беше живяла сама, беше се грижила за себе си и се беше справила отлично. Какво право имаше той да ѝ търси сметка за нейните действия или да я хока, че не се е обадила на никого, преди да излезе навън? Но той се бе изплашил за нея още в момента, в който бе открил, че я няма и че вероятно е излязла навън във виелицата. Беше виждал лошо време — там, където беше израснал, зимите бяха много сурови — но досега не беше живял в такъв тежък климат. Тази буря сякаш бушуваше без прекъсване вече половин сезон.

Никой не се боеше да не ѝ се случи нещо повече от Джондалар, но той не искаше да покаже дълбокото си безпокойство. Трудно му бе да говори с нея още от нощта на нейното осиновяване. В началото бе така наранен, че тя бе предпочела друг мъж, че се бе свил в себе си, отнасяйки се със смесени чувства към собствените си изживявания.

Беше го обзела необуздана ревност, но въпреки това се съмняваше в любовта си към нея, защото се срамуваше, че сам я бе довел тук.

Айла повече не бе споделила постелята на Ранек, но всяка нощ Джондалар се опасяваше, че може пак да го стори. Това го правеше напрегнат и неспокоен и той започна да отбягва Огнището на Мамута, докато тя си легнеше. Когато най-сетне се присъединеше към нея на нара, той ѝ обръщаше гръб и се стараеше да не я докосва, защото се боеше, че може да не издържи и да започне да моли за любовта ѝ.

Но Айла не разбираше защо Джондалар страни от нея. Когато се опитваше да разговаря с него, той отговаряше едносрично или се правеше, че спи; когато го прегърнеше през раменете, той беше стегнат и не реагираше. Струваше ѝ се, че вече не я харесва, особено след като си донесе отделни спални кожи, за да не чувства изгарящия допир на нейното тяло. Отбягваше я дори денем. Уимез, Дануг и той си бяха подредили един кът за обработване на кремък в готварското огнище и Джондалар прекарваше по-голямата част от деня си там — не можеше да работи с Уимез в Лисичето огнище, точно срещу леглото оттатък пътеката, което Айла бе споделила с Ранек.

След известно време, когато той започна твърде често да отблъсква приятелските ѝ опити да контактува с него, тя съвсем се обърка и разколеба. Отдръпна се от него. Едва тогава той започна да разбира, че увеличаващото се разстояние помежду им е негово дело, но не знаеше как да го преодолее. Колкото и голям опит да имаше с жените, за пръв път му се беше случило да е влюбен. Усещаше, че не му се иска да ѝ каже какво изпитва към нея. Спомняше си как го бяха преследвали младите жени и как му бяха заявявали силните си чувства към него, когато той не изпитваше такива към тях. Тогава това го притесняваше и пораждаше у него желание да се измъкне. Не искаше Айла да изпитва същото към него, затова се въздържаше от всякакви действия.

Ранек знаеше, че те не споделят Удоволствия. Той изживяваше болезнено присъствието на Айла, макар че се стараеше да не го показва. Знаеше кога тя си ляга и кога става от сън, какво яде и с кого разговаря и прекарваше колкото може повече време в Огнището на Мамута. Сред онези, които се събираха там, хуморът на Ранек, понякога нарочен към един или друг член на Лъвския бивак, често предизвикваше бурен смях. Той бе изключително внимателен обаче да

не засегне Джондалар по никакъв начин, независимо от това, дали Айла бе наблизил или не. Гостът добре разбираше колко умело Ранек си служи с думите, но остроумието не беше сред силните страни на Джондалар. Стегнатото мускулесто тяло на Ранек и безгрижната му самоувереност караха високия, драматично красив мъж да се чувства като недодялан дебелак.

С напредването на зимата взаимното неразбиране между Джондалар и Айла се задълбочаваше. Джондалар започна да се опасява, че съвсем ще я загуби, че ще му я отнеме тъмнокожият екзотичен и привлекателен мъж. Продължаваше да си внушава, че би трябвало да е справедлив и да я остави сама да направи избора си, че няма никакво право да ѝ поставя изисквания. Но се държеше настрана, защото не искаше да я подтикне към избор, който го щеше да ѝ даде възможност да го отблъсне.

Мамутоите сякаш не се притесняваха от лошото време. Имаха много складирана храна и се занимаваха с обикновените си зимни развлечения сред уютата и сигурността, на полувкопаната дълга землянка. По-старите членове на бивака предпочитаха да се събират около готварското огнище, да си пийват горещ чай, да си разказват истории, спомени, клюки и да играят разни хазартни игри с парчета резбован бивник или кост, когато не бяха заети с някакво начинание. По-младите се събираха около Огнището на Мамута, смееха се и се шегуваха, пееха песни и свиреха на музикални инструменти, макар че двете поколения често се смесваха и децата бяха добре дошли навсякъде. Това беше сезонът за отмора; времето, през което се правеха и поправяха сечива и оръжия, кухненски съдове и бижута; когато се плетяха кошници и рогозки, когато се резбоваха бивници, кости и рога; когато се приготвяха каиши, въжета, шнури и мрежи; когато се шиеше и се украсяваше облекло.

Айла се интересуваше как Мамутоите обработват лицевите кожи и най-вече как ги оцветяват. Беше също заинтригувана и от цветната бродерия, дипленето и обшиването с мъниста. Украсеното и извезано облекло беше нещо ново и необикновено за нея.

— Ти каза, че ще ми покажеш как да се направи кожата червена, след като съм я подготвила. Мисля, че бизонската кожа, която обработвам, е готова за това — каза Айла.

— Добре, ще ти покажа — отвърна Диджи. — Я да я видим как изглежда.

Айла отиде до складовата платформа край горната част на леглото си и разгъна една цяла кожа. Беше изключително мека на пипане, еластична и почти напълно бяла. Диджи придирчиво я огледа. Беше наблюдавала работата на Айла по обработването ѝ, без да каже нищо, но с голям интерес.

Най-напред Айла бе изрязала гъстата козина до кожа с остър нож, после я бе нагрjala; беше я метнала на голяма и гладка кост от крак на мамут и я бе остъргала с леко притъпения ръб на кремъчен отломък. След това я бе изстъргала отвътре, за да премахне залепнали парченца мазнина и кръвоносни съдове, после отново отвън, срещу косъма, смъквайки горния слой на кожата, в който влизаше и зърнестият пласт. Диджи би я навила и оставила до огъня няколко дни, давайки ѝ възможност да започне да се разлага, за да ѝ падне косъма. Когато приключеше с този етап от обработката, косъмът падаше, но оставаше външният слой, който щеше да съставлява зърнестата структура на лицевата кожа. За да я направи по-мека, както беше постъпила и Айла, тя би я опънала на рамка, за да остърже косъма и зърнестия пласт.

На следващия етап Айла се бе възползвала от едно предложение на Диджи. След кисненето и измиването Айла беше планирала да втрие в кожата мазнина, за да я омокоти, както беше свикнала. Но Диджи ѝ показа как вместо това да направи рядка кашица от разлагащ се животински мозък и да накисне в нея недообработената кожа. Айла беше и изненадана, и доволна от резултата. Усети промяната в кожата, мекотата и еластичността, предизвикани от мозъчното вещество, още докато го втриваше. Но истинската работа започна едва след като много добре изстиска и изцеди недообработената кожа. Докато съхнеше, трябваше постоянно да я изпъва и разтяга, а качеството на готовата лицева кожа зависеше от това колко добре е била обработвана на този етап.

— Айла, ама наистина много те бива да правиш качествена лицева кожа. Бизонската необработена кожа е много тежка, а виж тази каква е мека. Разкошна е на пипане. Решила ли си какво искаш да направиш от нея?

— Не — поклати глава Айла. — Но искам да я направя червена. Как мислиш? За обувки?

— За такова нещо е достатъчно дебела, но е достатъчно мека и за туника. Хайде да се заемем с оцветяването ѝ. По-нататък ще мислиш за какво да я използваш — каза Диджи, а докато вървяха заедно към последното огнище, я попита:

— А какво щеше да направиш с тази кожа иначе? Ако не беше решила да я боядисаш?

— Щях да я мина на огън с много силен пушек, за да не се втвърдява отново, ако се намокри от дъжд или дори при плуване — отговори Айла.

Диджи кимна.

— И аз бих направила същото. Но сега ще обработим кожата по такъв начин, че дъждът ще се стича по нея.

Докато прекосяваха Огнището на Жерава, минаха покрай Крози, което напомни на Айла, че искаше да попита нещо.

— Диджи, а знаеш ли как да оцветяваш кожата бяла? Като туника, която Крози носила? Харесва ми червеното, но след това искам да науча и за бялото. Мисля, че знам един човек, който ще хареса бяла туника.

— Бялото се получава много трудно, ужасно трудно е да направиш лицевата кожа снежнобяла. Струва ми се, че Крози може да ти покаже по-добре от мен. Ще ти трябва варовик... може би Уимез има. Кремъкът се намира във варовик и обикновено парчетата, които изважда от мината на север, са обвити с него — каза Диджи.

Младите жени се върнаха в Огнището на Мамута с няколко малки хаванчета и чукчета за стриване и няколко буци червена охра за оцветяване в различни оттенъци. Диджи постави малко мазнина на огъня, за да се разтопи, след това подреди парчетата оцветителен материал около Айла. Имаше парчета от дървен въглен за черен цвят, манган за синкавочерен и яркожълта сяра, както и охра в много оттенъци: в кафяво, червено, светлокафяво, жълто. Хаванчетата бяха естествени съдини от определени кости като фронталната кост на елен, или бяха издълбани от гранит или базалт, по същия начин, по който се правеха каменните лампи. Чукчетата бяха издялани от корав бивник или кост, с изключение на един, който представляваше естествен продълговат камък.

— Какъв червен оттенък искаш да получиш, Айла? Наситено червено, кървавочервено, землисто червено, жълто-червеникаво — то е един вид цветът на слънцето.

Айла не подозираше, че ще има такъв голям избор.

— Не знам... червено, червено — отвърна тя.

Диджи проучи цветовете.

— Струва ми се, че трябва да използваме ето това — каза тя и взе едно парче, което беше с доста ярък землисто червен цвят, — и да прибавим към него малко жълто, за да получим по-силното червено, може би това ще е цветът, който ще ти допадне.

Тя постави малката бучка червена охра в каменното хаванче и показа на Айла как да я стрие много ситно, после я накара да счука жълтия цвят в отделен съд. Диджи започна да смесва двата цвята в трета купичка, докато постигна удовлетворяващ я нюанс. После прибави горещата мазнина, която промени цвета и го направи ярък, докато се получи оттенък, който накара Айла да се усмихне.

— Да. Това е червено. Това е хубаво червено — каза тя.

След това Диджи взе дълго ребро от елен, което бе разцепено по дължина, така че порестата му вътрешност се виждаше в издутия край. Използвайки приспособлението за полиране от ребро откъм гъбестата му страна, тя го топна в охладената червена мазнина и втри сместа в подготвената бизонска кожа като натискаше силно, докато държеше кожата в ръката си. Когато минералният оцветител проникна в порите на материята, кожата придоби равномерен гланц. Ако процедурата се прилагаше на лицева кожа със зърнеста структура, полирацията инструмент и оцветителите щяха да ѝ придадат твърда лъскавина.

След като погледа известно време, Айла взе друго ребро и започна да прилага техниката на Диджи. Диджи я наблюдаваше и от време на време я поправяше. Когато един ъгъл от кожата беше готов, тя спря Айла за момент.

— Виж — каза тя като напръска с няколко капки вода кожата, докато я държеше за ъгъла. — Виждаш ли, че се стичат? — Водата остана на капки, които се оттичаха, без да оставят никаква следа по непромокаемия гланц.

— Реши ли вече какво ще правиш с червеното парче кожа? — попита Нези.

— Не — отвърна Айла.

Беше разгънала цялата бизонска кожа, за да я покаже на Ридаг и самата тя да ѝ се порадва. Беше нейна, защото тя я бе обработила; никога не бе притежавала такава голяма червена вещ, а кожата беше добила възхитителен червен цвят.

— Червеното е священо за Клана. Бих я дала на Креб... ако можех.

— Това е най-яркото червено, което някога съм виждала. Наистина отдалеч ще забележиш човек, който е облечен в това.

— И е много мека — отбеляза Ридаг на езика на знаците. Той често идваше в Огнището на Мамута, за да ѝ гостува и тя много му се радваше.

— Диджи ми показва как да правя мека с мозък първо — каза Айла, усмихвайки се на своя приятел. — Аз използвам мазнина преди. Много трудно за правене, и петна, понякога. По-добре да се използва мозък от бизон. — Замълча за миг със замислен вид и след това попита: — За всяко животно ли става, Диджи? — След като Диджи ѝ кимна, тя добави: — Колко мозък да се използва? Колко за кожа на северен елен? Колко за заек?

— Мут, Великата Майка, в безкрайната си мъдрост — намеси се Ранек с лека усмивка, — винаги дава достатъчно мозък на всяко животно, за да си запази кожата.

Тихият гърлен смях на Ридаг за миг озадачи Айла, след това тя се усмихна.

— Някои имат достатъчно мозък, за да не ги хванат?

Ранек се засмя, Айла също, доволна от себе си, че е разбрала шегата, скрита в казаното. Започваше все по-добре да се оправя с езика.

Джондалар, който току-що влизаше в Огнището на Мамута, забеляза Айла и Ранек, които се смееха заедно и усети как стомахът му се сви. Мамут видя как той затвори очи като при болка. Погледна към Нези и поклати глава.

Дануг, който вървеше зад гостенина-каменоделец, забеляза как той спря и се хваща за един стълб с наведена глава. Чувствата на Джондалар и Ранек към Айла и проблемът, който предизвикваха, бяха ясни за всички, макар че повечето хора не искаха да го признаят. Не искаха да взимат отношение като се надяваха, те тримата да се разберат със собствени усилия. На Дануг много му се искаше да

помогне с нещо, ако може, но не знаеше какво да стори. Ранек му беше брат, тъй като беше осиновен от Нези, но той харесваше Джондалар и му съчувстваше в страданието. Самият той също изпитваше силни, макар и неопределени чувства към красивата нова членка на Лъвския бивак. Освен необяснимите изчервявания и физически усещания, когато беше близо до нея, той чувстваше, че между двамата има известно сходство. Изглежда за нея бе също така трудно да се справи със ситуацията, както за него — да се приспособи към новите промени и усложнения в живота си.

Джондалар пое дълбоко дъх и се изправи, след което продължи нататък. Айла го проследи с поглед — той отиде при Мамут и му подаде нещо. Наблюдаваше ги как размениха няколко думи, след което Джондалар бързо излезе, без да й каже нищо. Тя бе престанала да следи разговора, който се водеше край нея и когато Джондалар се отдалечи, бързо се насочи към Мамут, като нито чу въпроса, който Ранек й зададе, нито забеляза сянката на разочарование върху лицето му. Той пусна някаква шега, за да прикрие объркването си, но тя не я чу. Нези, която умееше да долавя тънките нюанси на съкровените му чувства, забеляза наранения му поглед, а после видя как той стисна зъби и решително изправи рамене.

Искаше й се да го посъветва, да му предаде опита и мъдростта на годините си, но си замълча. „Сами трябва да оправят съдбите си“ — помисли си тя.

Тъй като Мамутоите живееха продължително време в затворено пространство, те трябваше да се научат на търпимост един към друг. В землянката не можеше да се намери истинско уединение, освен това на собствените мисли на човека и те внимаваха да не се бъркат в тях. Избягваха въпроси от личен характер и не натрапваха неканени помощта и съветите си, нито пък се месеха в частни дразги, без да си ги канили, освен ако те не стигнеха до крайност и не станеха всеобщ проблем. Вместо това, когато видеха, че назрява неприятна ситуация, те стояха кротко наблизко, търпеливи и сдържани, докато някой от тях не бъдеше призован от приятелите си да обсъди с тях тревогите, страховете и неприятностите им. Не съдеха другите, не ги критикуваха остро и налагаха твърде малко ограничения върху поведението на личността, ако то не обиждаше или не смущаваше сериозно

останалите. Разрешение на даден проблем беше онова, което вършеше работа и удовлетворяваше всички засегнати. Щадяха се взаимно.

— Мамут... — започна Айла и разбра, че не знае какво да каже. — Ъ-ъ... Струва ми се, че е време да направя цяра против артрит.

— Не възразявам — усмихна ѝ се старецът. — От години не съм карал такава спокойна зима. Дори само това е достатъчно основателна причина да съм щастлив, че си тук, Айла. Почакай да оставя този нож, който спечелих от Джондалар и се оставям в ръцете ти.

— Ти спечелил нож от Джондалар?

— Крози и аз се бяхме обзаложили с ашиците. Той ни гледаше и му беше интересно, затова го поканих да се включи в играта. Отвърна, че много би желал, но нямал какво да заложим. Казах му, че с неговия занаят винаги има какво да предложи и че ще се обзаложа на един специален нож, който исках да бъде изработен по определен начин. Загуби, Не знаеше, че човек не бива да се хваща на бас с Този, който Служи — изкикоти се Мамут. — Ето го ножа.

Айла кимна. Отговорът му задоволи любопитството ѝ, но много ѝ се щеше някой да ѝ каже защо Джондалар не иска да говори с нея. Групичката, която се възхищаваше на червената лицева кожа на Айла, се пръсна и напусна Огнището на Мамута, с изключение на Ридаг, който се присъедини към Айла и Мамут. Имаше нещо успокояващо в това да гледа как тя лекува стария шаман. Той се разположи в единия ъгъл на нара си.

— Първо ще ти направя гореща лапа — каза тя и започна да смесва съставките в дървен съд.

Мамут и Ридаг я гледаха как премерва, смесва, загрява водата.

— От какво правиш лапата? — попита Мамут.

— Не знам вашите думи за растенията.

— Я ми ги опиши. Може би ще мога да ти ги кажа. Познавам някои растения и лекове, налагало ми се е да ги понауча.

— Едно растение, което стига по-високо от коленете — обясни Айла, като внимателно мислеше за него. — Има големи листа, не са яркозелени, като че има прах по тях. Листа израстват заедно със стъбло първо, след това стават големи, с връхчета на края. Долна част на листо мека като кожа. Листа добри за много неща, също и корени, особено за счупени кости.

— Зарасличе! Това трябва да е зарасличе, черен оман. Какво още има в лапата?

„Виж, това е много интересно“ — помисли си той.

— Друго растение, по-малко, не достига коляното. Листа като малки върхове на копия, които Уимез прави, тъмни лъскавозелени, остават зелени през зимата. Стебло излиза от листа, има малки цветчета, светъл цвят, вътре малки червени точки. Добро за подуване и обриви — каза Айла.

Мамут озадачено клатеше глава.

— Листата остават зелени през зимата, цветчета на точки. Май не познавам такова. Я просто да го наречем зимно зелено на точки.

Айла кимна в знак на съгласие.

— Искаш ли да научиш други растения? — попита тя.

— Да, продължавай да ги описваш.

— Голямо растение, по-голямо от Талут, почти дърво. Расте в низините, близо до реки. Тъмнолилави малки плодове на дърво дори през зима. Млади листа доби за ядене, големи — твърде силни, може прилошее. Изсушен корен в лапа добре при подуване, зачервено подуване и болка. Аз слагам изсушени плодове в чай за твой артрит. Знаеш ли име?

— Струва ми се, че не, но щом ти го знаеш, това ми стига — отвърна Мамут. — Лековете ти за моя артрит ми помогнаха, ти разбираш от лекуване на възрастни.

— Креб беше стар. Беше куц и имаше болка от артрит. Аз научила от Иза как да помагам. След това помогнала и на други в клан. — Айла замълча и вдигна очи от сместа. — Мисля, че и Крози страда от старческа болка. Искам да помогна. Мамут, мислиш ли, че тя има нещо против?

— Тя не обича да признава, че старее. На младини беше горда красавица, но мисля, че ти си права. Можеш да я попиташ, особено ако измислиш начин, който няма да накърни гордостта ѝ. Това е единственото, което ѝ е останало.

Айла кимна. Когато цярът стана готов, Мамут се съблече.

— Докато почиваш с наложена лапа — каза тя, — искам да сложа на горещи въглени стрит корен от едно растение, което имам, за да вдишваш от него. Ще те изпоти, но е добре за болка. След това,

преди да си легнеш да спиш довечера, ти предлагам нова промивка за стави. Ябълков сок и лют корен...

— Имаш предвид хрян? Коренът, който Нези използва в манджите.

— Да, струва ми се, че е същият, заедно с ябълков сок и бозата на Талут. Ще затопли кожа, също и вътре, под кожа.

Мамут се разсмя.

— Как успя да накараш Талут да ти разреши да сложиш неговата боза отвън, на кожата, а не вътре, в стомаха?

Айла се усмихна.

— Той обича „вълшебно сутрешно лекарство против махмурлук“. Аз казвам, че винаги ще правя за него — рече тя, докато налагаше дебелия, порест горещ лековит пластир върху болните стави на стареца.

Той легна удобно по гръб със затворени очи.

— Тази ръка изглежда добре — отсъди Айла, обработвайки крайника, който беше чупен. — Мисля, че било много лошо счупване.

— Да, много лошо беше — каза Мамут и отвори очи. Погледна към Ридаг, който внимателно попиваше всичко. Мамут не беше разказвал за случилото се на никого, освен на Айла. Помълча известно време, след това решително тръсна глава. — Време е да узнаеш, Ридаг. Когато бях млад мъж, по време на Пътешествие паднах от един зъбер и си счупих ръката. Бях зашеметен и с мъка се добрах до един бивак на плоскоглавци, хора от Клана. Живях с тях известно време.

— Затова бързо научи знаците! — усмихна се Ридаг. — Мислех си, че си много съобразителен.

— Наистина съм много съобразителен, млади момко — отвърна Мамут, ухилен, — сетих се за някои от тях, след като Айла ми ги припомни.

Лицето на Ридаг грейна в още по-широка усмивка. Освен Нези и останалите от фамилията на Лъвското огнище, той обичаше тези двама души повече от всичко на света и никога преди не се бе чувствал така щастлив, както сега, след пристигането на Айла. За пръв път през живота си можеше да говори, хората можеха да го разбират, дори можеше да накара някого да се усмихне. Гледаше как Айла лекува Мамут и дори на него му ставаше ясно колко е грижлива и умна. Когато Мамут обърна поглед към него, той му направи знак:

— Айла е добра лечителка.

— Лечителките в Клана са много опитни; тя се е научила от тях. Никой не би могъл да се справи по-добре с моята ръка. Кожата беше одрана и в раната се бе набила пръст, беше разкъсана и се виждаше костта. Приличаше на парче месо. Една жена, Уба, я почисти и намести и нямаше дори подуване, гной или треска. Когато заздравя, можех да я използвам пълноценно и едва през последните години от време на време чувствам малко болка. Айла се е научила да лекува от внучката на жената, която ми оправи ръката. Бяха ми казали, че я считат за най-добрата лечителка — заяви Мамут като наблюдаваше каква ще бъде реакцията на Ридаг.

Момчето изгледа изпитателно и двамата, чудейки се как е възможно да познават едни и същи хора.

— Да. И Иза беше най-добрата, както и майка ѝ и нейната баба — каза Айла, привършвайки процедурите. Не беше забелязала беззвучното общуването между момчето и стареца. — Тя знаеше всичко, което знаеше нейната майка, притежаваше спомените на майка си и на баба си.

Айла премести няколко камъка от огнището по-близо до леглото на Мамут, взе два живи въглена с две пръчици и ги сложи върху камъните, после ги напръска с прах от изсушен и стрит корен от билка. Отиде да вземе завивки за Мамут, за да му е топло, но докато го завиваше, той се повдигна на лакът и се взря в нея замислено.

— Хората от Клана се различават от останалите по нещо, което мнозина не разбират. Не защото не говорят, или говорят по различен начин. Техният начин на мислене е малко по-друг. Ако Уба, жената, която се грижеше за мен, е била бабата на твоята Иза и е получила знанията си от спомените на майка си и баба си, ти как си го получила, Айла? Ти нямаш спомени като хората от Клана — Мамут забеляза, че тя се сепна и изчерви от изненада, преди да сведе очи. — Или имаш?

Айла вдигна поглед към него, после пак го сведе.

— Не, нямам спомените на Клана — отвърна тя.

— Но...?

Айла отново се взря в него.

— Какво искаш да кажеш с това „но“? — отвърна тя.

Лицето ѝ бе придобило напрегнато, почти уплашено изражение. Тя отново сведе очи.

— Ти нямаш спомени от Клана, но... имаш нещо, нали? Нещо от Клана?

Айла продължи да гледа надолу. Как е могъл да разбере? Никога не беше казвала на никого, дори на Джондалар. Почти не беше го признавала и пред себе си, но случилото се я беше променило. Онези видения, които изплуваха в съзнанието ѝ...

— То има ли нещо общо с умението ти на лечителка? — попита Мамут.

Тя вдигна глава и я поклати.

— Не — отговори Айла, като го молеше с поглед да ѝ повярва. — Иза ме научи, аз бях много малка. Мисля, че бях по-малка и от Ръги, когато започна да ме учи. Иза знаеше, че нямам спомени, но ме караше да запомням и да ѝ го повтарям отново и отново, докато вече не го забравях. Тя много търпелива. Някои хора ѝ казват, че е глупаво да ме учи. Че не мога да помня... Че съм много глупава. Тя им каза не, аз просто различна. Аз не искам да бъда различна. Мъча се да запомня. Повтарям на себе си много пъти, дори когато Иза не ме учи. Научих се да помня, по свой начин. После се научих бързо да разбирам, за да не мислят, че съм глупава.

Ридаг не свалеше от нея широко отворените си кръгли очи. Повече от всеки друг той разбираше какво точно е изпитвала, но не знаеше, че и друг се е чувствал като него, особено човек като Айла.

Мамут я гледеше удивен.

— Значи ти си запомнила „спомените“ на Иза за Клана. Това наистина е постижение. Те се предават от поколение на поколение, нали?

Сега Ридаг слушаше много внимателно, защото усещаше, че става въпрос за нещо, което бе много важно за него.

— Да — каза Айла, но не научих всичките ѝ спомени. Иза не можа да ме научи на всичко, което знаеше. Тя ми каза, че сама няма представа колко знае, но ме научи как да се уча. Как да изпробвам, как внимателно да опитвам. По-късно, когато пораснах, тя каза, че съм нейна дъщеря, лечителка от нейния род. Аз питам как мога да твърдя, че съм от нейния род? Аз не съм ѝ истинска дъщеря. Дори не съм то Клана, нямам спомени. Тогава тя ми каза, че имам нещо друго, толкова добро, колкото и спомените, дори може би още по-добро. Иза мислеше, че съм от рода на лечителките на Другите, най-добрия род,

какъвто беше и нейният. Ето защо съм лечителка от нейния род. Тя каза, че някой ден ще бъда най-добрата.

— Знаеш ли какво е имала предвид? Знаеш ли с какво си надарена? — попита Мамут.

— Струва ми се, че да... Когато някой не добре, аз виждам какво не е наред. Аз гледам изражение на очите, цвят на лице, мирис на дъх. Мисля за това, понякога само като гледам, друг път знам какво да питам. После правя цяр, за да помогна. Невинаги един и същ цяр. Понякога нов цяр, като боза в промивка за артрит.

— Твоята Иза може да е била права. Най-добрите лечители притежават този дар — каза Мамут. Тогава му хрумна една мисъл и той продължи. — Айла, забелязал съм една разлика между теб и Лечителите, които познавам. Ти използваш лекове от растения и други оздравителни процедури, а лечителите-Мамутои викат на помощ и духовете.

— Аз не познавам света на духовете. В Клан само Мог-ърите го познават. Когато Иза иска помощ от духове, тя вика Креб.

Мамут се вторачи в очите на младата жена.

— Айла, искаш ли да получаваш помощ от света на духовете?

— Да, но нямам мог-ър, когото да помоля.

— Не е необходимо да молиш, когото и да било. Ти сама можеш да си бъдеш мог-ър.

— Аз — мог-ър? Но аз съм жена. А жена от Клана не може да бъде мог-ър — каза Айла, смаяна от предложението.

— Но ти не си жена от Клана. Ти си Айла от Мамутоите. Ти си дъщеря на Огнището на Мамута. Най-добрите лечители-Мамутои познават духовете. Ти си добра лечителка, Айла, но как би могла да станеш най-добрата, ако не ползваш помощта на света на духовете?

Айла усети, че стомахът ѝ се сви от безпокойство. Тя беше знахарка, и то добра знахарка и Иза ѝ беше казала, че някой ден ще е най-добрата. А ето че сега Мамут твърдеше, че не може да бъде най-добрата без помощта на духовете и сигурно бе прав. Та нали и Иза винаги търсеше помощта на Креб?

— Но аз не познавам света на духовете, Мамут — каза Айла изпълнена с отчаяние и почти изпаднала в паника.

Мамут се наведе към нея, усетил, че е настъпил подходящият момент, черпейки мощ от някакъв вътрешен източник на сила, която

караше хората да му се подчиняват. — Познаваш го — каза той със заповеден тон, — нали го познаваш, Айла?

Очите ѝ широко се отвориха от страх.

— Не искам да познавам света на духовете! — извика тя.

— Ти се боиш от него само защото не го разбираш. Аз мога да ти помогна да го разбереш. Мога да ти помогна да го използваш. Ти си родена в Огнището на Мамута, за да опознаеш загадките на Майката, независимо от това откъде идваш и къде отиваш. Ти не можеш да си помогнеш сама, ти се стремиш към него и той те търси. Не можеш да избягаш от него, но чрез обучение и разбиране можеш да го управляваш. Можеш да накараш тайните да работят за теб. Айла, ти не можеш да се противопоставиш на съдбата си, а твоето предопределение е да Служиш на Майката.

— Аз съм лечителка! Това е моето предопределение.

— Да, така е, съдбата ти е отредила да бъдеш лечителна, но това означава да Служиш на Майката, и някой ден можеш да бъдеш призвана да ѝ служиш и по друг начин. Трябва да си подготвена за това. Слушай, Айла, нали искаш да си най-добрата лечителка? Дори и ти знаеш, че някои болести не могат да се излекуват само с църове и процедури. Как лекуваш някого, който вече не иска да живее? Кое е лекарството, което пробужда волята на човека да се възстанови след тежка злополука? Когато някой умре, какво лечение провеждаш на тези, които остават живи?

Айла сведе глава. Ако някой знаеше какво да направи за нея, когато Иза умря, може би млякото ѝ нямаше да секне и нямаше да ѝ се налага да дава сина си на други майки с бебета да го кърмят. Би ли могла да знае какво да направи, ако това се случеше на някого, за когото тя се грижеше? Щеше ли да ѝ помогне познанието за света на духовете? Щеше ли да знае какво да стори?

Ридаг наблюдаваше напрегнатата сцена, съзнавайки, че за миг са го забравили. Боеше се да мръдне, за да не ги отклони от нещо много важно, макар че не знаеше какво е то.

— Айла, от какво се страхуваш? Какво се е случило, защо извръщаш глава? Каж ми — подкани я Мамут с подкупващ глас.

Айла рязко се изправи. Взе топлите кожи и загърна с тях стария шаман.

— Трябва завия, да бъде топло за лапа да свърши работа — каза тя, очевидно разстроена и обезпокоена. — Мамут се отпусна по гръб, остави я да довърши лечението, без да възразява, защото му беше ясно, че ѝ трябва време. Тя започна да крачи напред-назад, уплашена и възбудена, с разсеян поглед, впит някъде в пространството или навътре, към самата нея. Изведнъж рязко се обърна и го погледна право в очите.

— Аз не исках! — каза тя.

— Какво не си искала? — попита Мамут.

— Да ходя в пещерата... видя мог-ърите.

— Кога си влизала в пещерата, Айла? — Мамут знаеше, че на жените е забранено да участват в ритуалите на Клана. „Изглежда е направила нещо, което не е трябвало, нарушила е някое табу“ — помисли си той.

— На Събиране на Клана.

— Ходила си на Събиране на Клана? Те правят Събиране веднъж на седем години, нали?

Айла кимна.

— Преди колко време беше това Събиране?

Тя спря, за да помисли. Съсредоточи се и това донякъде проясни съзнанието ѝ.

— Точно тогава се роди Дърк, беше пролет. Следващото лято ще станат седем години! Следващото лято има Събиране на Клана. Клан ще отиде на Събиране, ще се върне с Ура. Ура и Дърк ще се съберат. Скоро моят син ще бъде мъж!

— Айла, вярно ли е това? Та той ще бъде само на седем години, когато се събере с жена? Твоят син ще стане мъж толкова млад? — попита Мамут.

— Не, не толкова млад. Може би още три-четири години. Той е... като Друез. Още не мъж. Но майка на Ура ме помоли за Дърк — за Ура. Тя също е дъщеря на смесени духове. Ура ще живее с Брун и Ебра. Когато Дърк и Ура достатъчно големи, те ще се съберат.

Ридаг се бе вторачил в Айла. Не му бяха съвсем ясни всички подробности, но разбра едно нещо. Тя има син, смесен като него, който живее в Клана!

— Айла, какво стана на Събирането на Клана преди седем години? — попита Мамут.

Не му се искаше да сменят темата точно сега, когато, както му се струваше, почти бе успял да получи съгласието на Айла да започне да я обучава, макар че тя беше споменала някои интригуващи неща, за които му се искаше да я поразпита. Той беше убеден, че това е не само важно, но и от съществено значение за самата нея.

Айла затвори очи с болезнено изражение.

— Иза е твърде болна, за да тръгне. Тя казва на Брун, че аз съм лечителка, Брун прави церемония. Тя ми казва как да дъвча корен, за да направя питие за мог-ърите. Казва само, не може да ми покаже. То е... твърде свято, за да се прави за упражнение. Мог-ъри на Събиране на Клан не искали мен, аз не от Клан. Но никой друг не знае, само рода на Иза. Най-сетне казали да. Иза ми казва да не поглъщам сок, когато дъвча, да плюя в паница, но аз не мога, поглъщам малко. По-късно, аз съм объркана, влизам в пещера, следвам огньовете, намирам мог-ъри. Те не ме виждат, но Креб знае.

Тя отново се развълнува и закрочи напред-назад.

— Там тъмно като дълбока дупка и аз падам. — Тя сви рамене, разтри ръцете си, като че ли й беше студено. — След това идва Креб, като теб, Мамут, но повече. Той... той... ме взима със себе си.

Тя отново замълча и продължи да крачи. Най-сетне спря и отново заговори:

— По-късно Креб много сърдит и нещастен. А аз съм... различна. Аз никога не казвам, но понякога си мисля, че се връщам там и съм... уплашена.

Мамут изчака, за да разбере дали е свършила. Имаше известна представа през какво е минала. Бяха го допускали до церемония на Клана. Те използваха някакви растения по необикновен начин и той беше изживял нещо необяснимо. Беше се опитвал, но никога не беше успявал да повтори това изживяване, дори и след като стана Мамут. Канеше се да каже нещо, когато Айла отново заговори.

— Понякога искам да изхвърля корен, но Иза казва, че той свещен.

Трябваше му една секунда, за да схване смисъла на думите й, но изненадата от откритието едва не го накара да скочи на крака.

— Да не би да искаш да кажеш, че имаш у себе си такъв корен? — попита той като с мъка овладяваше вълнението си.

— Когато тръгвам, аз взимам целебна торба. Корен в целебна торба, в специална червена кесийка.

— Но дали вече не е изгубил свойствата си? Казваш, че са минали повече от три години, откакто си заминала. За това време не се ли е изгубила силата му?

— Не, той приготвен по специален начин. След като корен изсъхне, той трае дълго. Много години.

— Айла — започна Мамут като се опитваше се изразява точно — може да се окаже голям късмет, че още го пазиш. Ти знаеш, че най-добрият начин да преодолееш страха, е като се сблъскаш с него. Би ли искала да приготвиш от този корен пак? Само за теб и мен?

Самата мисъл за такова преживяване накара Айла да потрепери.

— Не знам, Мамут. Не искам. Страх ме е.

— Не искам да кажа веднага. Не докато не получиш известно обучение и докато не си готова за това. И това трябва да стане на специална церемония с дълбоко съдържание и голямо значение. Вероятно на Пролетния фестивал, началото на новия живот. — Той видя, че тя пак потръпна. — От теб зависи, но не е речено, че сега веднага трябва да решиш. Единственото, за което те моля, е да ми разрешиш да започна да те обучавам и подготвям. Когато дойде пролетта, ако не се чувстваш готова, можеш да откажеш.

— Какво е обучение? — попита Айла.

— Първо, ще искам от теб да научиш някои песни и напеви, както и да използваш мамутския череп. След това — значението на определени знаци и символи.

Ридаг видя, че тя затвори очи и се намръщи. Надяваше се да се съгласи. Току-що беше научил много повече за народа на майка си, отколкото през целия си предишен живот, но искаше да узнае още неща. Ако Мамут и Айла решат да направят церемония с ритуали на Клана, той бе сигурен, че ще узнае още.

Когато Айла отвори очи, те изглеждаха разтревожени, но тя преглътна и кимна.

— Да, Мамут. Аз ще се опитам да се сблъскам със страха от света на духовете, ако ми помогнеш.

Когато Мамут се отпусна по гръб, той не забеляза, че Айла стиска здраво малката украсена кесийка, която носеше на врата си.

Ху! Ху! Ху! Стават три! — извика Крози, като се кикотеше хитричко и броеше дисковете с белязана горна страна, които попаднаха в плитката плетена съдина.

— Пак е твой ред — каза Нези. Седяха на пода около кръглата дупка в сухата льосова почва, която Талут беше използвал, за да изготви план за лов. — Имаш още седем. Аз ще заложа още две. — Тя начерта още две линии на загладената повърхност на чертожната яма.

Крози взе плетената купа и разклати седемте малки дискове от бивник. Дисковете, които бяха леко издути и се поклащаха на плоска повърхност, бяха гладки от едната страна; другата беше гравирани и оцветена. Като придържаше широката плитка съдина близо до пода, Крози метна дисковете във въздуха. След това, като я придвижи умело по рогозката с червени бордюри, която определяше границите на игралното поле, тя улови дисковете в кошничката. Този път четири бяха с маркираната страна нагоре, а само три — с гладката.

— Виж! Четири! Остават още три. Ще заложа още пет.

Айла, която седеше на една рогозка наблизко, отпиваше чай от дървена чаша и гледаше как старата жена отново разклаща дисковете в паницата. Крози още веднъж ги хвърли нагоре и ги хвана. Този път пет диска бяха с белязаната страна нагоре.

— Печеля! Нези, искаш ли пак да опиташ?

Ами, хайде още една игра — каза Нези и посегна към съдината с дисковете. Раздрусва я. Хвърли дисковете във въздуха и ги улови в плоската кошница.

— Ето го черно! — извика Крози като посочи един диск, чиято горна страна беше черна. — Губиш! Значи вече ми дължиш дванадесет. Искаш ли да изиграем още една игра?

— Не, днес ти върви твърде много — отвърна Нези и се изправи.

— Айла, ами ти? — попита я Крози. — Искаш ли да изиграеш една игра?

— Не ме бива в тази игра — каза Айла. — Понякога не мога да уловя всичките дискове.

През дългата зима, когато навън хапещият студ се засилваше, Айла много пъти бе наблюдавала увлечени в играта хора, но самата тя бе играла малко, и то само за да се упражнява. Знаеше, че Крози е

сериозна играчка, която не играе само за да се упражнява и беше нетърпелива спрямо несръчни или нерешителни играчи.

— Ами какво ще кажеш за ашици? За това не трябва никакъв особен талант.

— Бих играла, но не знам какво да заложа — отвърна Айла.

— Нези и аз играем на точки и по-късно теглим чертата.

— И сега, и по-късно не знам какво да заложа.

— Положително имаш нещо, което можеш да заложиш — каза Крози, нетърпелива да започнат играта. — Нещо ценно.

— И ти залагаш нещо със същата стойност?

Старата жена енергично кимна.

— Разбира се.

Лицето на Айла придоби напрегнато изражение — тя мислеше усилено.

— Може би... кожи с косъм, или лицева кожа, или да направя нещо. Чакай! Струва ми се, че знам какво. Джондалар игра с Мамут и заложи умение. Когато загуби, направи един специален нож. Умението подходящо ли е за залагане, Крози?

— Ами защо не? — каза тя. — Ето, ще го отбележа тук — каза Крози като разглади пръстта с плоската страна на ножа за чертане. Жената взе два предмета от пода до нея, по един във всяка ръка, и протегна ръцете си към Айла. — Във всяка игра се дават по три точки. Ако познаеш, печелиш една точка. Ако не познаеш, аз печеля една точка. Първата, която спечели три точки, е победителка.

Айла погледна ашиците от мускусен бик, които тя държеше в ръцете си, едната боядисана с червени и черни линии, другата неоцветена.

— Аз трябва да улуча небоядисаната, нали така? — попита тя.

— Точно така — отвърна Крози с лукаво пламъче в очите. — Готова ли си? — Тя разтри ашиците в дланите си, но погледна към Джондалар, който седеше с Дануг в къта за обработване на кремък. — Наистина ли толкова много го бива? — попита тя, извила глава към него.

Айла погледна мъжа, който беше склонил русата си глава до червенокосата на момчето. Когато отново се обърна към Крози, тя вече бе скрила ръце зад гърба си.

— Да, Джондалар го бива — каза Айла.

Дали Крози нарочно се опитваше да отвлече вниманието ѝ, зачуди се тя. Вгледа се внимателно в жената, отбелязвайки лекия наклон на раменете ѝ, начина, по който държеше главата си и изражението на лицето ѝ.

Крози извади отпред ръцете си и ги протегна със свити юмруци. Във всеки имаше по един ашик. Айла впи поглед в сбръчканото ѝ и безизразно лице, после се вгледа в засегнатите от артритата ръце на старица с бели кокалчета. Не беше ли едната от тях изтеглена малко по-близо до гърдите ѝ? Айла избра другата.

— Губиш! — изтърси доволно Крози и отвори ръката си, за да ѝ покаже червения ашик на черни ивици. Драсна една къса линия в чертожната яма. — Готова ли си за следващия опит?

— Да — отговори Айла.

Този път Крози започна да си тананика, докато разтриваше ашиците в дланите си. Затвори очи, после погледна към тавана и се зазяпа, като че ли видя нещо интересно при димоотвода. Айла се изкуши да види какво толкова интересно има там и понечи да проследи погледа на Крози. Но веднага си спомни хитрия номер, който тя ѝ беше погодила, за да отклони вниманието ѝ първия път, затова бързо сведе поглед точно в момента, в който хитрата старица погледна между дланите си, докато ги скриваше зад гърба си. По лицето ѝ пробягна многозначителна усмивка, в която се долавяше и неволно уважение. Движението на раменете и мускулите на ръцете ѝ създаваше впечатление за разместване на ашиците в скритите ръце. Беше ли си помислила Крози, че Айла е зърнала единия от тях и дали ги разменяше? Или просто искаше Айла да си помисли, че прави точно това?

В тази игра имаше нещо повече от обикновено отгатване. Айла си помисли, че е по-интересно да се играе, отколкото да се гледа. Крози отново показва кокалестите си юмруци. Айла се взря в нея внимателно, но прикрито. Първо, не беше възпитано да се вторачва, а на по-изтънчено ниво, тя не искаше Крози да разбере намеренията, ѝ. Трудно можеше да прозре истината, старицата беше много печена в тази игра, но наистина едното ѝ рамо беше мъничко по-високо, а не беше ли този път едната ѝ ръка по-прибрана? Айла избра тази ръка, за която смяташе, че Крози иска от нея да избере — погрешната.

— Ха! Пак губиш! — възкликна Крози въодушевено и бързо добави: — Готова ли си?

Преди Айла да успее да кимне, Крози вече беше скрила ръцете зад гърба си, а после ги извади, за да може Айла да направи своето предположение. Този път тя се бе навела напред. Айла устоя на изкушението с усмивка. Старицата постоянно променяше нещо като се стараеше да не подава някакъв еднороден сигнал. Айла избра ръката, за която смяташе, че е върнатата и получи чертичка в ямата за чертане. Следващият път Крози отново промени положението си като отпусна надолу ръцете си и Айла не позна.

— Ето три! Печеля. Но не можеш истински да провериш късмета си само от една игра. Искаш ли да изиграем още една? — попита Крози.

— Да. Бих искала да играя още веднъж — каза Айла.

Крози се усмихна, но когато Айла позна следващите два пъти, изражението на лицето ѝ вече не беше толкова мило. Намръщи се, докато размесваше ашиците от кост на мускусен бик трети път.

— Я виж там! Какво е това? — каза Крози като посочи с брадичка, опитвайки се съвсем явно и тромаво да отклони вниманието на младата жена.

Айла отмести поглед и когато отново се взря в нея, старицата ѝ се усмихваше. Младата жена дълго време съобразяваше в коя ръка е печелившият ашик, макар че бързо я беше определила. Не искаше Крози да се почувства твърде разстроена, но се беше научила да тълкува подсъзнателните телесни сигнали, които жената подаваше, когато играеше и беше разбрала толкова ясно в коя ръка е небоядисаният ашик, сякаш самата Крози ѝ беше казала.

Крози не би останала доволна, ако разбереше, че се издава така лесно, но Айла притежаваше едно необикновено преимущество. Тя толкова беше свикнала да наблюдава и тълкува почти неуловимите промени в позата и изражението на хората, че ги улавяше инстинктивно. Те бяха съществена част от езика на Клана, чрез който се предаваха нюанси и отсенки на значения. Беше установила, че движенията и положението на тялото имаха определено значение и при тези хора, които общуваха предимно със словесни звуци, но при тях тези движения не бяха преднамерени.

Айла полагаше толкова много усилия да научи говоримия език на новия си народ, че не си беше направила достатъчно труд да разбере подсъзнателната им беззвучна реч. Сега, когато говореше езика им прилично, с много малко грешки, вече можеше да разшири способността си за общуване с езикови средства, които обикновено не се считаха за част от говоримата реч. Играта с Крози ѝ даде да разбере колко много може да научи за собствения си народ като прилага знанията и прозорливостта, които беше придобила в Клана. И ако в Клана не можеше да се лъже, защото езикът на тялото не можеше да се скрие, то тези, които тя познаваше като Другите, още по-малко можеха да укриват някакви тайни от нея. Та те дори не подозираха, че „говорят“. Не беше успяла напълно да разтълкува телесните сигнали на Другите, но... лека-полека ги научаваше.

Айла избра ръката, която стискаше небоядисания ашик и Крози с раздразнен жест драсна трета чертичка в нейна полза.

— Е, сега късметът е на твоя страна — каза тя. — И тъй като и двете спечелихме по една игра, можем да кажем, че сме равни и да оттеглим облозите.

— Не — възрази Айла. — Обзаложихме се на умение. Ти печелиш моето умение. То е лечителството. Аз ще ти го дам. Сега искам твоето умение.

— Какво умение? — попита Крози. — Умението ми да играя? Напоследък това правя най-добре, но ти вече ме победи. Какво искаш от мен?

— Не, не искам уменията за игра. Искам да правя бяла кожа — каза Айла.

Крози я зяпна изненадано.

— Бяла кожа?

— Бяла кожа, като туника, която ти носеше на осиновяване.

— Че аз не съм правила бяла кожа от години — каза Крози.

— Но можеш да я правиш? — попита Айла.

— Да — погледът на Крози доби замечтано изражение. — Научих се от майка ми, когато бяха малко момиче. Беше време, когато това бе нещо свещено за Огнището на Жерава, поне така се разправя в легендите. Никой друг не е могъл да носи такава кожа... — в погледа на старицата проблесваха студени пламъчета. — Но това беше преди репутацията на Огнището на Жерава да западне дотолкова, че и

Булчинската цена да стане смешно ниска. — Тя изгледа сурово младата жена. — Какво означава за теб бялата кожа?

— Много е красива — отвърна Айла и думите ѝ смекчиха погледа на Крози. — А за един човек бялото е свещено — довърши тя, гледайки ръцете си. — Искам да направя една специална туника за един човек, който я харесва. Специална бяла туника.

Айла не забеляза, че Крози хвърли поглед към Джондалар, който в този момент ги гледаше втренчено. Той бързо извърна очи, явно смутен. Старицата поклати глава по посока на младата жена, която продължаваше да гледа надолу.

— И какво ще получа за това? — попита Крози.

— Ще ме научиш ли? — попита Айла като вдигна очи и се усмихна. Забеляза проблясък на алчност в старческите очи, но и още нещо. Нещо по-далечно, по-меко. — Ще направя лек против артрит — каза тя, — като за Мамут.

— Че кой казва, че ми трябва? — отсече Крози. — Не съм чак толкова стара, колкото него.

— Не, Крози, не си, но имаш болки. Ти не казваш, че имаш болки, ти се оплакваш по друг начин, но аз знам това, защото съм лечителка. Цяровете не могат да излекуват болни кости и стави, нищо не може да ги излекува, но могат да те облекчат. Гореща лапа ще направи по-лесно да се движиш и навеждаш и аз ще ти направя лек против болка, един за сутрин, друг за друг път — обясни Айла. И понеже долови, че жената иска да запази достойнството си, добави: — Трябва да ти направя лек, за да изпълня облога. Това е моето умение.

— Е, струва ми се, че би трябвало да ти позволя да си платиш залога — каза Крози, — но искам и още нещо.

— Какво? Ще го направя, ако мога.

— Искам още от онази мека бяла лой, която прави сухата стара кожа гладка... и млада — каза тихо тя. После разкърши рамене и отсече: — Преди кожата ми винаги се напукваше през зимата.

Айла се усмихна.

— Ще ти направя. Сега ми кажи коя е най-хубавата суровина за бяла кожа, а за ще попитам Нези дали има от нея в хладилните хранилища.

— Еленова кожа. Най-добре е от северен елен, макар че тя върши най-добра работа, когато е с косъм, тъй като държи топло. Всеки елен е

подходящ — червен елен, лос, мегацерос. Но преди да получиш суровата кожа, ще ти трябва нещо друго.

— Какво е то?

— Ще трябва да си събереш водата.

— Водата?

— Водата, която пикаеш. И не само твоята, а и на други, макар че твоята е най-добрата. Започни да я събираш още сега, преди да си размразила еленовата кожа. Трябва да се остави за малко на топло — обясни Крози.

— Аз обикновено се облекчавам зад пердето, в коша със сушена мамутска тор и пепел. Той се изхвърля.

— Не пускай там водата. Събирай я в тас от мамутски череп или в плътно изплетена кошница. Нещо, което не пуска вода.

— Защо е необходима тази вода?

Крози млъкна и изгледа изпитателно младата жена, преди да ѝ отговори.

— Аз няма да стана по-млада — най-сетне рече тя — и си нямам никого, освен Фрали... вече. Обикновено жената предава уменията си на децата и внуците си, но Фрали няма време и не се интересува кой знае колко от кожарство — тя обича да шие и да прави гердани от мъниста — а и няма дъщери. Нейните синове... ами те са малки. Знае ли човек? Но моята майка ми предаде своите знания и аз би трябвало да ги предам на... на някого. Трудно е да се обработват сурови кожи, но аз видях резултата от прилагането на кожарските ти умения. Дори от кожата, които донесе, личи твоето майсторство и грижливост, а те са нужни, когато трябва да направиш бяла кожа. Дори не ми е хрумвало да я правя от много години, а и никой не е проявявал такъв интерес, но ето че ти ме помоли. Затова ще ти кажа как става.

Старицата се наведе и стисна ръката на Айла.

— Тайната на бялата кожа е във водата, която пикаеш. Може да ти изглежда странно, но е така. След като престои известно време на топло, тя се променя. После, ако накиснеш в нея сурови кожи, всички парченца лой падат и всички мазни петна излизат. Косъмът също се отстранява по-лесно, кожата трудно загива и остава мека дори без опушване, затова няма да стане нито бежова, нито кафява. Фактически побелява, все още не съвсем, но доста. След това, като се изпере и

извие няколко пъти и се разпъне, за да изсъхне добре, тя е готова за белия цвят.

Ако някой я попиташе, Крози нямаше да може да обясни, че уреята, която е главният компонент на урината, се разлага в топла среда и става амонячна. Тя само знаеше, че ако урината престои, тя се превръща в нещо друго. Нещо, което разлага мазнината и действа избелващо, като същевременно предпазва кожата от разлагащото действие на бактериите. Не ѝ беше нужно нито да разбира същината на процеса, нито да знае наименованието на амоняка, достатъчно ѝ беше да научи, че това ѝ върши работа.

— Варовик... имаме ли варовик? — попита Крози.

— Уимез има... Той каза, че кремъкът, който е донесъл, е от варовиков зъбер и има още няколко камъка, покрити с варовик — отвърна Айла.

— Защо си искала варовик от Уимез? Как си знаела, че ще се съглася да ти покажа как става? — попита я Крози недоверчиво.

— Не знаех. Отдавна искам да направя бяла туника. Ако ти не се съгласеше да ми покажеш, сама щях да опитам, но не знаех, че трябва да събирам урината и хич нямаше да ми мине такава мисъл през ума. Много се радвам, че ще ми покажеш как точно се прави — каза Айла.

— Хмммм — беше единственият коментар на Крози.

Остана убедена, макар че не искаше да го признае. — Но непременно да ми направиш от онази мека бяла лой. — После добави: — И направи известно количество и за кожата. Мисля, че ще е добре да го смесим с варовика.

Айла вдигна завесата и погледна навън. Късният следобеден вятър стенеше и ридаеше, подел потискаща погребална песен, която подходеше на мрачния пуст пейзаж и сивото облачно небе. Мечтаеше за промяна във времето, за нещо по-приятно от ужасния сковаващ студ, но този потискащ сезон сякаш нямаше свършване. Уини изпръхтя и когато се обърна, Айла видя, че Мамут влиза в конското огнище. Усмихна му се.

Айла изпитваше дълбоко уважение към стария шаман още от момента на тяхното запознанство, но откак той бе започнал да я обучава, уважението ѝ бе прераснало в обич. Намираше някакво силно сходство между високия, слаб, невероятно стар шаман и нисичкия, сакат, едноок магьосник на Клана — не във външния им вид, а в

природата им. Сякаш отново бе намерила Креб, или поне човек като него. И двамата се прекланяха дълбоко пред света на духовете и го разбираха, макар че духовете, които те почитаха, имаха различни имена; и двамата можеха да управляват страховити сили, макар че и единият, и другият бяха физически слаби; и двамата бяха мъдри познавачи на човешките дела. Но вероятно най-силната причина за нейната обич бе, че подобно на Креб, Мамут я бе посрещнал топло и сърдечно, беше ѝ помогнал да разбере много неща и я бе приел за дъщеря на своето огнище.

— Айла, търсих те. Реших, че може да си тук при конете.

— Бях се загледала навън, ще ми се вече да е пролет.

— По това време повечето хора започват да желаят промяна, иска им се да сторят или да видят нещо ново. Отегчават се, спят дълго. Мисля, че точно поради това имаме повече празненства и пиршества в края на зимата. Скоро ще бъде Състезанието по смях. Повечето хора го обичат.

— Какво представлява Състезанието по смях?

— Точно това, което показва името му. Всеки се старае да размее всички останали. Някои носят смешни дрехи, или ги обличат наопаки, правят си смешни физиономии и движения, пускат шеги по адрес на другите, правят си номера. И ако някой се разсърди, още повече му се смеят. Почти всички очакват състезанието с нетърпение, но най-силни емоции предизвиква Пролетният фестивал. Фактически точно заради него те търсех — каза Мамут. — Все още има много неща, които трябва да научиш до тогава.

— Защо Пролетният фестивал е толкова специален? — Айла не беше уверена, че той предизвиква у нея силни емоции.

— Поради много причини, предполагам. Това е нашето най-тържествено и щастливо празненство. То бележи края на дългия и суров студ и началото на топлото време. Говори се, че ако наблюдаваш цикъла на сезоните в продължение на една година, ще разбереш живота. Повечето хора различават три годишни времена. Пролетта е сезонът на раждането. С порива на Своите родилни води Великата Земя Майка дава начало на нов живот. Лятото, сезонът на топлината, е времето на растеж и нарастване. Зимата е „малката смърт“. През пролетта животът се подновява, ражда се отново. Три годишни

времена са достатъчни за повечето цели, но Огнището на Мамута твърди, че са пет. Свещеното число на Майката е петицата.

Въпреки първоначалните си резерви, Айла постепенно откри, че обучението, за което Мамут така настояваше, е много увлекателно. Научаваше толкова много неща: нови идеи, нови мисли, дори нови начини на мислене. Беше вълнуващо да открива и да мисли за толкова нови неща, да бъде ангажирана, вместо изолирана от тях. Тя бе държана настрана от знанията за духовете, за числата, дори за ловуването, докато живееше с Клана; те се пазеха за мъжете. Само мог-ърите и техните ученици ги проучваха задълбочено, а никоя жена не можеше да стане мог-ър. На жените не се разрешаваше дори да присъстват при обсъждането на такива понятия като духове или числа. Ловуването също беше табу за нея, но не забраняваха на жените да слушат ловните разговори; просто приемаха, че жената не може да усвои това умение.

— Иска ми се да повторим още веднъж песните и напевите, които упражнявахме досега и да ти покажа нещо специално. Символите. Мисля, че ще ти бъдат интересни. Някои се отнасят до лечителството.

— Лечителски символи? — попита Айла. Разбира се, че я интересуваха. Влязоха заедно в Огнището на Мамута.

— Смяташ ли да правиш нещо с бялата кожа? — попита я Мамут като разстилаше рогозки край огъня, близо до леглото си. — Или ще си я запазиш като червената?

— За червената още не знам, но искам да направя една специална туника от бялата кожа. Уча се да шия, но съм много непохватна. Бялата стана толкова хубава, че не искам да я разваля, затова ще изчакам да усвоя шиенето по-добре. Диджи ми показва, а понякога и Фрали, когато Фребек не ѝ създава пречки.

Айла разцепи малко кости и ги добави към огъня, докато Мамут извади едно доста тънко овално парче бивник с голяма изпъкнала повърхност. Овалният ръб беше изсечен в мамутски бивник с помощта на каменно длето, след това операцията бе повторена още няколко пъти, докато се бе получил доста дълбок жлеб. С точен остър удар в единия край беше отцепен отломък от бивника. Мамут взе парче костен въглен от огъня, а Айла хвана един мамутски черен и палка, оформена като чук и направена от рог на елен, и седна до него.

— Преди да започнем да се упражняваме с барабана, искам да ти покажа някои символи, които използваме, за да запомним разни неща като песни, приказки, пословици, места, времена, имена, всичко, което човек иска да запомни — започна да ѝ обяснява Мамут. — Ти ни обучаваше на сигнали и знаци с ръцете и знам, че си забелязала, че и ние използваме някои жестове, макар и не толкова много, колкото Клана. Махаме за довиждане и подканваме някого с ръка, когато искаме да дойде и всички ни разбират. Използваме и други символи с ръце, особено когато описваме нещо или разказваме приказка или история, или когато Този, Който Служи ръководи церемония. Ето един лесен знак. Близък е до символите на Клана.

Мамут очерта кръг с ръка, чиято длан бе обърната навън.

— Това означава „всичко“, всеки, всяко нещо — обясни той, след това взе въглена. — Сега ще направя същото движение с този въглен по бивника, ето, виждаш ли? — каза той и нарисува кръг. — Ето сега този символ означава „всичко“ и всеки път, когато го видиш, дори и да е нарисуван от друг Мамут, ще знаеш, че означава „всичко“.

На стария шаман му бе приятно да обучава Айла. Беше схватлива и бързо усвояваше, но освен това радостта ѝ от наученото беше така явна! Докато той ѝ обясняваше, лицето ѝ издаваше чувствата, любопитството и интереса ѝ и неподправеното ѝ учудване, когато схванеше нещата.

— Това никога не би ми хрумнало! А може ли всеки да го узнае? — попита тя.

— Някои знания са свещени и могат да бъдат казани само на онези, които са отредени за Огнището на Мамута, но повечето неща могат да бъдат научени от всеки, който проявява интерес. Често се получава така, че онези, които много се интересуват, в края на краищата се посвещават на Огнището на Мамута. Свещеното познание често се крие зад някакво второ значение, че дори и трето. Повечето хора знаят, че това — той нарисува друг кръг върху бивника — означава „всичко“, но то има и друго значение. Има много символи за Великата Майка, този е един от тях. Означава Мут, Създателката на Всичко Живо. И много други линии и форми имат значение — продължи той. — Ето това означава „вода“ — каза той като начерта зигзаговидна линия.

— Имаше я на картата, когато бяхме на лов за бизоните — каза тя. — Мисля, че означаваше река.

— Да, може да означава река. Начинът, по който е нарисувана, мястото, където е нарисувана или това, с което е нарисувана, могат да променят значението ѝ. Ако е ето така — каза той като нарисува друг зигзаговиден знак с допълнителни линии, — означава, че водата не става за пиене. Също като кръга, този знак има и второ значение. Това е символът за чувства, страсти, любов, а понякога и омраза. Може да служи и като знак за припомняне на една наша поговорка: Тихата вода е най-дълбока.

Айла сбърчи вежди, усетила, че нещо от значението на поговорката се отнася за нея.

— Повечето Лечители придават на символите значения, които да им помагат да запомнят нещо, например поговорки, само че тези поговорки са за лечителство или цярове и обикновено са неразбираеми за останалите хора — каза Мамут. — Не знам много такива, но когато отидем на Лятното събиране, ще се срещнеш с други Лечители. Те могат да ти кажат повече.

Айла беше заинтригувана. Спомни си как се бе запознала с други знахарки на Събирането на Клана и колко много бе научила от тях. Те споделяха помежду си знания за цярове и начини за лекуване, дори я научиха на нови ритми, но най-хубавото от всичко беше, че имаше други хора, с които можеше да се сподели опит.

— Искат ми се да науча още неща — каза тя. — Притежавам само знахарските умения на Клана.

— Айла, струва ми се, че ти притежаваш повече знания, отколкото предполагаш, положително много повече, отколкото ще се стори правдоподобно на много от Лечителите там отначало. Някои може би ще се поучат от теб, но предполагам, че ти е ясно, че ще трябва да мине известно време докато те приемат напълно.

Старецът видя, че тя отново се намръщи и му се прииска да намери някакъв начин, за да облекчи първоначалното ѝ въвеждане сред останалите Лечители. Можеше да се сети поне за няколко причини, поради които нямаше да ѝ е лесно да се запознае с други Мамутои, особено с големите групи. „Още е рано да се безпокоя за това“ — помисли си той и смени темата.

— Има нещо в лечителството на Клана, за което бих искал да те попитам. То цялото ли се корени в „спомените“? Или има и начини човек да си помогне да запомни нещо?

— Как изглеждат растенията, като семе, кълн и зрял плод; къде растат; за какво стават; как да се смесват, приготвят и използват; това е от спомените. Запомнят се и други видове лечения. Мисля за нов начин за прилагане на нещо, но това е защото знам как да го прилагам — каза тя.

— Не използваш ли никакви символи или знаци за напомняне?

Айла се замисли за момент, после усмихвайки се стана и донесе торбата с цяровете. Изпразни съдържанието ѝ, голям набор от малки торбички и пакетчета, грижливо завързани с шнурове и каишки. Взе две от тях.

— Ето това е джоджен — каза тя, показвайки едната на Мамут, — а в тази има шипки.

— Как ги познаваш? Не си ги отворила, не си ги помирисала.

— Познавам ги, защото торбичката с джоджена е завързана с шнур от жилаво лико от определен храст и на единия му кран има два възела. Шнурът на пакетчето с шипки е от дълъг косъм от конска опашка с три възела един до друг, каза Айла. — Мога и по миризмата да позная, ако нямам хрема, но случва се някое много силно лекарство да има много слаба миризма. То се смесва с листа от растение със силна миризма, което е със слаби лековити свойства, така че човек не би могъл да сбърка цяра. Различен шнур, различни възли, различна миризма, понякога различен пакет. Това са знаци, които напомнят, нали така?

— Умно... много умно — каза Мамут. — Да, това са знаци за напомняне. Обаче трябва да запомниш шнуровите и възлите за всяка кесийка, нали така? Въпреки това е удачно, защото така си сигурна, че използваш правилното лекарство.

Очите на Айла бяха отворени, но тя лежеше абсолютно неподвижно. Беше тъмно, с изключение на слабото нощно сияние на купчинките жарава. Джондалар тъкмо си лягаше като се опитваше да се прехвърли от другата ѝ страна възможно най-безшумно. По едно време Айла бе намислила да мине от вътрешната страна, но после се

бе отказала. Не искаше да го улеснява да се промъква и измъква от леглото тихо. Той се зави в собствените си кожи и легна на една страна с лице към стената, без да мърда. Тя знаеше, че той не заспива лесно и страшно ѝ се искаше да протегне ръка и да го пипне, но неведнъж вече беше отблъсквана и не искаше да рискува да се повтори същото. Ставаше ѝ болно, когато ѝ казваше, че е уморен или се преструваше на заспал, или просто не реагираше.

Джондалар изчака докато дишането ѝ показа, че вече е заспала. Тогава тихичко се претърколи, подпря се на лакът и започна да я поглъща с очи. Разбърканата ѝ коса беше разпиляна по цялата кожа, а едната ѝ ръка бе излязла извън постелята и бе оголила гърдата ѝ. От нея се излъчваше топлина и лек мирис на жена. Усети, че трепери от желание да я докосне, но беше сигурен, че няма да ѝ е приятно да я безпокои, докато спи. Той се боеше, че след обърканата му и гневна реакция по отношение на преспиването ѝ с Ранек, тя вече не го иска. Напоследък, всеки път, когато случайно се докосваха, тя рязко се отдръпваше. Той няколко пъти бе мислил да се премести на отделно легло, дори в друго огнище, но макар да му бе трудно да спи до нея, още по-трудно щеше да му бъде да спи отделно от нея.

Върху лицето ѝ беше паднало ефирно кичурче коса, което се движеше от всяко нейно вдишване. Той посегна и внимателно го премести встрани, след това се отпусна на леглото и се намести удобно. Затвори очи и заспа, унесен от нейното дишане.

Айла се събуди с усещането, че някой я наблюдава. Огньовете бяха запалени, а през гулузакрития дымоотвод проникваше дневна светлина. Обърна глава и видя тъмните очи на Ранек, които се взираха кротко в нея откъм Лисичето огнище. Усмихна му се сънливо и бе възнаградена с голяма, сияйна усмивка. Беше сигурна, че мястото до нея е празно, но все пак се пресегна през натрупаните кожи, за да се увери. След това отхвърли завивките си и седна. Знаеше, че Ранек ще изчака докато стане и се облече, преди да я посети в Огнището на Мамута.

Беше се почувствала неудобно първия път, когато беше разбрала, че той непрестанно я наблюдава. В известен смисъл това я ласкаеше и тя знаеше, че във вниманието, което ѝ отделя, няма никаква зла умисъл, но в рамките на Клана се считаше за неприлично да се взираш през граничните камъни в територията на друга фамилия. В пещерата

не бе имало повече уединение, отколкото в землянката на Мамутоите, но тя приемаше вниманието на Ранек като не особено нахално посегателства над нейното право на уединение — доколкото имаше такова — и това подсилваше постоянното ѝ състояние на напрегнатост. Вечно някой се навърташе наоколо. Когато живееше в Клана, всичко бе много по-различно, но това бе народът, с чиито традиции и обичаи тепърва ѝ предстоеше да свикне. Често пъти различията бяха незначителни, но в ограниченото пространство и близостта, която землянката създаваше, те се изостряха, а може би тя бе по-чувствителна към тях. Понякога ѝ се приискваше да се махне. Никога не бе предполагала, че след трите години самота в долината ще настъпи момент, когато ще ѝ се прииска да бъде сама, но наистина имаше мигове, когато копнееше за уединението и свободата на самотата.

Айла бързо приключи сутрешния си тоалет и хапна само няколко залька от храната, останала от предишната вечер. Отворените димоотводи обикновено означаваха, че навън е ясно и тя реши да излезе с конете. Когато отметна завесата към пристройката, видя, че при конете са Джондалар и Дануг и спря, за да размисли как да постъпи.

Грижите за конете, било то вътре или навън, когато времето позволяваше, ѝ позволяваха донякъде да се откъсне от хората, когато искаше поне за малко да остане сама, но Джондалар изглежда също обичаше да прекарва времето си с тях. Когато виждаше, че той е при тях, тя оставаше настрана, защото той ѝ ги оставяше винаги, когато тя се присъединеше към тях, като смънкваше някакви доводи от рода на това, че не иска да ѝ пречи да общува с конете. Тя искаше да му даде възможност да се сприятели добре с животните. Те не само осъществяваха връзка между нея и Джондалар, самата съвместна грижа за конете изискваше от тях да общуват помежду си, макар и не многословно. Неговото желание да бъде с тях, чувствителното му отношения към тях я караха да смята, че тяхното приятелство може би бе много по-нужно на него, отколкото на нея.

Айла влезе в Конското огнище. Може би, след като Дануг е при него, Джондалар няма да се опита да се измъкне така бързо. Когато приближи към тях, той понечи да си тръгне, но тя побърза да каже нещо, което да го въвлече в разговор.

— Джондалар, мислил ли си вече как възнамеряваш да обучиш Рейсър? — попита Айла и поздрави Дануг с усмивка.

— На какво да го уча? — каза Джондалар, малко смутен от нейния въпрос.

— Ами да го научиш да ти позволява да го яздиш.

Той беше мислил за това. Даже току-що бе споменал за него на Дануг, уж случайно. Не му се искаше да издаде все по-силното си желание да обяди животното. Особено след като се бе почувствал разстроен от неспособността си да се справи с очевидното влечение, което Ранек изпитваше към Айла, той бе започнал да си представя как галопира през степите на гърба на кафявия жребец, свободен като вятъра, но не беше сигурен дали би трябвало да се отдава на такива мечти. Може би сега тя щеше да поиска Ранек да язди жребеца на Уини.

— Мислил съм за това, но не знаех дали... как да започна — каза Джондалар.

— Мисля, че трябва да продължаваш да правиш това, което започнахме в долината. Да го накараш да свикне да носи неща на гърба си. Да свикне да носи товари. Не съм сигурна как можеш да го научиш да върви натам, накъдето ти искаш. На въже ще върви след теб, но не знам как би следвал въжето, когато ти си на гърба му — каза Айла като говореше бързо, давеше идеи, родили се на момента и се стремеше да задържи вниманието му.

Дануг гледаше ту нея, ту Джондалар и много му се искаше да каже или да направи нещо, с което всичко да се оправи, не само между тях двамата, но и за всички. Когато Айла спря да говори, настъпи неловка тишина. Дануг веднага се зае да я разсее.

— Може да успее да държи въжето отзад, докато седи на гърба на коня, вместо да се държи за гривата на Рейсър — предложи младежа.

Изведнъж, все едно че някой бе чатнал с кремък по железен пирит в тъмната землянка, Джондалар си представи точно това, което Дануг бе казал. И вместо да се измъкне, защото имаше вид на човек, готов да избяга при най-малката възможност, Джондалар затвори очи и сбърчи чело съсредоточено.

— Дануг, знаеш ли, че това може да свърши работа! — възкликна той. Развълнуван от идеята, която би могла да се окаже решение на

проблема, за който толкова много се тревожеше, той за миг забрави за своето несигурно бъдеще. — Защо да не опитам да завържа нещо за оглавника му и да го придържам изотзад. Здрав шнур... или тънък каиш... може би два.

— Аз имам тесни каишки — каза Айла като забеляза, че той вече не е така напрегнат. Радваше я нестихващият му интерес към обучението на младия кон и беше любопитна какво може да се получи. — Ще ти ги донеса. Вътре са.

Джондалар я последва през вътрешната арка в Огнището на Мамута. После, когато тя тръгна към складовата платформа, за да вземе каишката, той спря рязко. Ранек разговаряше с Диджи и Трони и се обърна, за да огрее Айла с подкупващата си усмивка. Джондалар усети как стомахът му се сви на топка. Той затвори очи и стисна зъби. След това започна да се прокрадва към изхода. Айла се обърна, за да му подаде тънка макара гъвкава кожа.

— Това е каишка, здрава е — каза тя като му я подаде. — Миналата зима я направих. — Тя надникна в разстроените сини очи, изпълнени с болка, смут и неувереност. — Преди да дойдеш в моята долина, Джондалар. Преди Духът на Великия Пещерен Лъв да те избере и доведе там.

Той взе макарата и побърза да излезе. Не можеше да остане. Винаги, когато ваятелят дойдеше в Огнището на Мамута, той трябваше да го напусне. Не можеше да стои наблизо, когато тъмнокожият мъж и Айла бяха заедно, а напоследък това се случваше все по-често. Понякога наблюдаваше от разстояние как младите хора се събираха на обширното място за церемонии, където разполагаха своите произведения, обменяха идеи и умения. Чуваше ги как свирят на музикални инструменти и пеят, слушаше шегите и смеха им. И всеки път, когато доловеше смеха на Айла, примесен с този на Ранек, болезнено трепваше.

Джондалар остави макарата с каишката до оглавника на младия кон, взе връхната си дреха от куката в преддверието и излезе навън като се усмихна безизразно на Дануг. Облече дрехата, нахлупи качулката здраво на главата си, напъха ръце в ръкавиците, висящи от ръкавите и тръгна нагоре към степта.

Силният вятър, който носеше сиви парцаливи облаци по небето, беше съвсем нормален за сезона, а слънцето, което проблясваше на

пресекулки между високите накъсани облаци, не оказваше почти никакво влияние върху температурата, която си оставаше далеч под точката на замръзването. Снежната покривка беше оскъдна, сухият въздух насичаше дъха му и изсмукваше влагата от дробовете му под формата на облаци пара при всяко издишване. Нямахше дълго да стои навън, но студът, който настойчиво изискваше от него да постави оцеляването си над всичко друго, го поуспокои. Не знаеше защо реакцията му спрямо Ранек бе толкова остра. Без съмнение, тя отчасти се дължеше на страха му да не загуби Айла — той ярко си представяше как двамата са заедно, — но освен това в нея се прокрадваше и постоянното му чувство за вина, поради собственото си колебание да приеме Айла такава, каквата е, без никакви предубеждения. С част от съзнанието си смяташе, че Ранек я заслужава повече, отколкото той. Но поне едно нещо изглеждаше сигурно, Айла искаше той, а не Ранек, да се опита да обяди Рейсър.

Дануг видя как Джондалар тръгна нагоре по склона и пусна завесата. Върна се бавно вътре. Рейсър изцвили и тръсна глава по посока на младежа, когато той мина покрай него. Дануг го погледна и му се усмихна. Вече почти всички се радваха на животните, милваха ги и им говореха, макар и не така фамилиарно, както Айла. Изглеждаше толкова естествено да има коне в преддверието. Колко лесно бе забравил учудването и смайването си, когато ги бе видял за пръв път. Мина през втората арка и видя Айла застанала до нара си. Спря, а след това отиде при нея.

— Тръгна на разходка из степта — каза той на Айла. — Не е много умно да излиза сам, когато е студено и ветровито, но сега навън не е вече толкова мразовито.

— Дануг, ти да не би да се опитваш да ми кажеш, че той ще се оправи? — усмихна му се Айла и за един миг той се почувства глупаво.

Разбира се, че ще се оправи. Джондалар беше пътувал надлъж и нашир и можеше да се пази.

— Благодаря ти — каза тя, — за помощта и за желанието да помогнеш — каза тя и докосна ръката му.

Тя бе хладна, но нейният допир го стопли и той усети онова особено напрежение, което тя предизвикваше у него, но на по-дълбоко

ниво почувствува, че тя му предлагаше нещо повече — своето приятелство.

— Я по-добре да изляза да проверя капаните, които съм заложил — каза той.

— Айла, я опитай ето така — каза Диджи.

Тя сърчно проби една дупка близо до ръба на лицевата кожа с малка, твърда кост от крак на полярна лисица, която имаше естествен връх, а освен това бе допълнително изострена с пясъчник. След това положи тънък конец от сухожилие върху дупката и го избута през нея с помощта на шивашко шило. Хвана кранчето на конца откъм гърба на кожата и го издърпа през дупката. На съответното място на друго парче кожа, което съшиваше с първото, тя направи друга дупка и повтори процеса.

Айла взе парчетата кожа за упражнение. Като използваше за напръстник квадратно парче от дебела мамутска кожа, тя притисна острата лисича кост към кожата и направи малка дупка. После се опита да прокара през нея тънкото сухожилие, но очевидно още не можеше да овладее техниката и отново се разстрои.

— О, Диджи, едва ли някога ще се справя с това! — изстена Айла.

— Просто трябва да се упражняваш, Айла. Аз го правя от малка. Естествено, на мен ми е по-лесно, но и ти ще успееш, ако продължаваш да се упражняваш. Прави се така, сякаш пробиваш малка цепка с кремъчно острие и прокараш кожена каишка през нея, за да ушиеш работни дрехи. А с това ти се справяш чудесно.

— Но е много по-трудно да го правиш с тънко сухожилие и мънички дупки. Не мога да го прекарам през тях. Ох, толкова съм непохватна! Просто не знам как Трони ниже мъниста и игли — каза Айла, загледана във Фрали, която въртеше едно тънко цилиндърче от бивник в канал, издълбан в парче пясъчник. — Надявах се да ми покаже как става, за да мога да украся бялата туника, след като я свърша, но не знам дали някога ще мога да я направя така, както искам.

— Ще можеш, Айла. Сигурна съм, че няма нещо, което да не можеш да направиш, когато действително искаш — каза Трони.

— Освен да пее! — възкликна Диджи.

Всички се разсмяха, включително и Айла. Макар че говорът ѝ беше нисък и приятен, пеенето не беше сред нейните дарби. Можеше да поддържа ограничен обхват тонове, достатъчни за приспивната монотонност на някой напев и имаше музикален слух. Знаеше кога трябва да се включи в песента и можеше да изсвири дадена мелодия с уста, но изобщо не можеше да претендира за певчески глас. Виртуозността на хора като Барзек беше истинско чудо. Можеше да го слуша цял ден, ако той се съгласеше да пее толкова дълго. Фрали също притежаваше фин, ясен, висок и нежен глас, който Айла много обичаше да слуша. В действителност, повечето от хората в Лъвското огнище можеха да пеят, но не и Айла.

Носеха се шегички за нейния глас и за певческите ѝ умения, като често се споменаваха и акцентът ѝ, макар че ставаше въпрос по-скоро за особеност на говора ѝ, отколкото за акцент. Самата тя се смееше на шегите не по-малко от останалите. Не можеше да пее и го знаеше и ако хората си правеха майтап с певческите ѝ способности, то много от тях поотделно хвалеха уменията ѝ да се изразява. Бяха поласкани, че толкова добре и бързо бе усвоила езика им, а и шегите относно нейното пеене я караха да се чувства част от този народ.

Всеки си имаше по нещо, с което другите се шегуваха: ръстът на Талут, цветът на кожата на Ранек, силата на Тюли. Само Фребек се обиждаше, затова другите се шегуваха по негов адрес зад гърба му със знаци. Освен това, без да го съзнават напълно, обитателите на Лъвското огнище вече свободно говореха езика на Клана във видоизменен вариант. В резултат на всичко това Айла не беше единствената, която се чувстваше обградена с топлина. Ридаг също беше включен във веселбата.

Айла хвърли поглед към него. Той седеше на една рогозка с Хартал в скута си като зализваше енергичното бебе с купчинка кости, повечето прешлени от елен, за не тръгне да пълзи подир майка си и да разпилее мънистата, които тя нижеше, помагайки на Фрали. Ридаг добре се справяше с бебето. Притежаваше търпението да играе с тях и да ги забавлява докогато им се иска.

Той ѝ се усмихна.

— Ти не единствена, която не може пее, Айла — направи знак той.

Тя също му се усмихна.

Не — помисли си Айла, — не беше единствената, която не можеше да пее. И Ридаг не можеше да пее. Нито да говори. Нито да тича и да играе. Даже не можеше да води пълноценен живот. Въпреки нейния цяр, тя нямаше представа колко време ще живее момчето. Можеше и днес да умре, а можеше да живее и още няколко години. Тя просто му давеше обичта си всеки ден от неговия живот и се надяваше, че ще може да го обича и следващия.

— И Хартал не може да пее! — каза той със знаци и се разсмя със странния си гърлен глас.

Айла с изненадана усмивка поклати глава. Той беше прочел мислите ѝ и се беше пошегувал остроумно с тях.

Нези стоеше до огнището и ги наблюдаваше. „Не можеш да пееш, но вече можеш да говориш, Ридаг“ — помисли си тя. Той нанизваше няколко прешлена на дебел шнур през дупките на гръбначния мозък и тракаше с тях пред бебето. Без думите-жестове, благодарение на които хората бяха осъзнали колко интелигентен и схватлив е Ридаг, никога нямаше да му бъде възложена отговорната задача да бави Хартал, за да може майка му да работи, дори да седеше до нея. Каква промяна бе внесла Айла в живота на Ридаг! Тази зима вече никой не изразяваше съмнения относно принадлежността му към човешкия род, освен Фребек, но Нези беше сигурна, че той го прави повече от инат, отколкото по убеждение.

Айла продължи да се бори с шилото и сухожилието. Ех, само да можеше да вкара тънките конци в дупката и да ги изкара от другата страна! Опита се да го направи както Диджи ѝ беше показала, но това беше умение, което идваше с дългогодишна практика, а тя беше още много далеч от него. В пристъп на безсилие тя пусна в скута си парчетата, на които се упражняваше и се загледа в другите, които правеха мъниста от бивник.

С остър удар по мамутския бивник под съответния ъгъл се отцепваше доста тъничко извито парче. В големия отломък се прокаряваха канали с длето като се изчукваше линия и се минаваше няколко пъти по нея, докато се получи процеп в големите парчета. Изпилваха ги и ги дялкаха във формата на грубички цилиндри с помощта на рендета и ножове, с които се смъкваша дълги извити стружки, после ги заглаждаха с пясъчник, който се държеше мокър, за да бъде по-абразивен. Използваха остри кремъчни резци, назъбени

като трион и надянати на дръжки, за да разрежат бивниковите цилиндърчета на малки отрязъци, след което ръбовете им се заглаждаха.

Последният стадий беше да се направи дупка в центъра, след това да се нанижат на шнур, или да се пришият на дреха. Това се правеше със специален инструмент. В края на дълъг тесен прът, идеално прав и гладък, се вкарваше кремък, който беше грижливо заострен от умел майстор на сечива. Върхът на ръчната дрелка се поставяше точно в центъра на малък дебел бивников диск и след това, подобно на процеса на добиване на огън, прътът се въртеше в дланите напред-назад и се натискаше надолу, докато се пробиеше дупката.

Айла наблюдаваше как Трони върти пръта между дланите си като се стараеше да пробие дупката както трябва. Мина ѝ през ума, не хвърлят много труд, за да направят нещо, от което няма явна полза. Мънистата с нищо не допринасяха за осигуряването или приготвянето на храна, нито за увеличаване на ползата от облеклото, към което се пришиваха. Но тя постепенно започна да разбира защо мънистата се ценяха толкова много. Лъвското огнището не би могло да си позволи да отдели толкова време и усилия, без да е подсигурано с топлина, удобство, както и с необходимата храна. Само една задружна, добре организирана група би могла да предвиди и складира за продължителен период достатъчно средства за съществуване, така че да си осигури свободното време за правене на мъниста. Ето защо, колкото повече мъниста носеха, толкова повече внушаваха идеята, че Бивакът просперира, че е желано място за живеене и че другите биваци трябва да им признаят по-висок статус и да им окажат по-голямо уважение.

Тя взе кожата и костеното шило от скута си и разшири последната дупка, която беше направила, след това се опита да мушне конеца в дупката с шилото. Успя да го прекара и го издърпа от другата страна, но не се получи стегнатия шев, който Диджи докарваше. Тя пак вдигна очи обезкуражена и видя как Ридаг прокарва въженце през естествената дупка на един прешлен. Взе друг и пъкна в отвора му доста коравото въженце.

Айла пое дълбоко дъх и отново се захвана с работата си. „Не е кой знае колко трудно да се вкара острието в кожата“ — помисли си тя.

Тя успя да прекара почти цялата кост през дупката. Де да можеше да върже конеца за костта, щеше да стане толкова лесно...

Тя спря и огледа внимателно костта. После вдигна поглед и видя как Ридаг завърза краищата на връвта и разклати костената дрънкалка пред Хартал. Загледа се как Трони върти дрелката между дланите си, после се обърна и видя как Фрали заглажда бивниково цилиндърче в жлеба на парче пясъчник. Затвори очи и си спомни как Джондалар правеше остриета на копия от кост в нейната долина миналото лято...

Отново погледна костеното шило за шиене.

— Диджи! — извика тя.

— Какво? — попита стреснато младата жена.

— Мисля, че намерих начин да го направя!

— Какво да направиш?

— Да прекарам конеца през дупката. Защо да не направим дупчица в задния край на костта с остър връх и след това да прекараме през нея конеца? Също както Ридаг прекара въженцето през тези прешлени. След това можем да прекараме костта през кожата и конецът ще я последва. Как мислиш? Дали ще стане? — попита Айла.

Диджи затвори очи за миг, след това взе шилото от Айла и го огледа.

— Дупчицата трябва да е съвсем малка.

— Тези, които Трони прави в мънистата, са малки. Дали трябва да бъде много по-малка и от тях?

— Тази кост е много корава и жилава. Няма да е лесно да се пробие, пък и не виждам удобно място за дупка.

— Не бихме ли могли да изработим нещо от мамутски бивник или от друг вид кост? Джондалар прави дълги тесни остриета от кост и ги изглажда и заостря с пясъчник, също както Фрали. Не можем ли да направим нещо като мъничко острие на копие и да му пробием дупчица в задния край? — попита Айла, настръхнала от възмущение.

Диджи отново се замисли.

— Ще трябва да накараме Уимез или някой друг да изработи една по-малка дрелка, но... може и да стане, Айла. Мисля, че ще успеем!

Почти всички се навъртаха край Огнището на Мамута. Събираха се на групички от по трима-четирима и бърбореха, но атмосферата бе наситена с очакване. Кой знае как до всички бе достигнала мълвата, че Айла възнамерява да изпробва новия теглич за конец. Няколко души се бяха трудили за изработването му, но тъй като първоначалната идея принадлежеше на нея, тя първа щеше да го приложи на практика. Уимез и Джондалар се бяха потрудили да измислят начин за направа на достатъчно малка дрелка за пробиването на дупчицата. Ранек беше подбрал бивника и посредством резбарските си инструменти беше оформил няколко много малки, дълги заострени цилиндри. Айла ги бе изгладила и заострила така, че да получи желаната от нея форма, а дупчицата бе пробита от Трони.

Айла долавяше вълнението. Когато извади кожата за демонстрация и сухожилието, всички се струпаха около нея, забравяйки преструвките си, че ѝ гостуват просто ей така. Твърдото изсъхнало еленово сухожилие, кафяво като стара кожа и дебело колкото пръст, приличаше на дървена пръчка. Тя заудря по него, докато го превърна в купчина бели колагенови влакна, които лесно се разцепваха. От тях можеха да си получат дебели, тънки или фини конци, в зависимост от желанието. Тя усети, че моментът изисква драматичен ефект и дълго време разглежда влакното, докато най-сетне изтегли една тънка нишка. Навлажни я в устата си, за да я омекоти и изглади, после вдигна теглича за конец с лявата си ръка и придирчиво разгледа малката дупчица. Можеше да се окаже трудно да прекара влакното през нея. Конецът започваше да изсъхва и да се втвърдява, което улесни работата. Тя внимателно вкара конца в малката дупчица и въздъхна с облекчение, когато го извади от другата ѝ страна. Вдигна бивниковата игла с конца, който висеше от долния ѝ край.

След това взе парчето износена кожа, която използваше, за да се упражнява и забодне иглата близо до ръба ѝ. Този път успя да я промуши цялата и се усмихна като видя, че през нея мина и конецът. Вдигна кожата, за да я видят и останалите. Чуха се възгласи на изумление. Тогава взе друго парче кожа, което искаше да съшие с първото и повтори процедурата, макар че трябваше да използва квадратчето от мамутска кожа като напръстник, за да успее да пробие с иглата по-дебелата и по-жилава кожа. Свърза двете парчета, направи втори шев и ги вдигна, за да ги видят всички.

— Стана! — извика Айла с широка победоносна усмивка.

Предаде иглата и кожата на Диджи, която направи няколко бода.

— Наистина се получава. Ето, мамо, вземи да опиташ — каза тя и подаде кожата и теглича за конец на водачката.

Тюли също направи няколко бода и кимна одобрително, после подаде нещата на Нези, която също направи опит, след което дойде ред и на Трони. Тя пък ги даде на Ранек, който се опита да промуши острието наведнъж през двете парчета и установи, че дебелата кожа се пробива трудно.

— Мисля, че ако направиш малко режещо острие от кремък — каза той като подаваше нещата на Уимез, — ще бъде по-лесно да се пробие тази дебела кожа. Как мислиш?

Уимез направи опит и кимна в знак на съгласие.

— Да, обаче този теглич за конец е много хитро нещо.

Всички в бивака се изредиха да опитат новия инструмент и го одобриха. Наистина с него шиенето ставаше много по-лесно — много по-удобно бе да се изтегля конецът, отколкото да се натиква през дупката.

Талут вдигна малкия шивашки инструмент и го огледа отвсякъде, кимайки с възхищение. Дългата тънка пръчица, заострена в единия край и с дупчица на другия, беше изобретение, чиято полза бе очевидна. Зачуди се как никой не се бе сетил по-рано. Беше толкова просто на пръв поглед и толкова ефикасно.

Издание:

Автор: Джийн М. Оел

Заглавие: Ловци на мамути

Преводач: Мариана Пампорова-Стойчева; Георги Стойчев

Година на превод: 1994

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: ИК „Плеяда“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1994

Тип: роман

Националност: американска

Печатница: Полипринт

Художник: Петър Станимиров

Коректор: Росица Варадинова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3181>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.